

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

СПЕСИВЦЕВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 341.1

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УНІТАРНОЇ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

293 «Міжнародне право»

29 «Міжнародні відносини»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.О. Спесивцева

Науковий керівник:

Комарова Тетяна В'ячеславівна,
докторка юридичних наук, професорка

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Спесивцева О.О. Правове регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертаційна робота є першою у вітчизняній науці міжнародного права дослідженням, присвяченим комплексному вивченню теоретичних і практичних питань правового регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі, розгляду становлення відносин держав-членів Європейського Союзу у сфері уніфікації патентної охорони, створення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі та аналізу механізму захисту патентних прав, в тому числі новоствореного Уніфікованого патентного суду. Проаналізовано перспективи участі України в унітарній системі патентної охорони Європейського Союзу та національне законодавство України у сфері патентної охорони на предмет його наближення до законодавства ЄС. Констатується, що унітарна система патентної охорони в Європейському Союзі стала результатом досягнутого компромісу між державами-членами ЄС після довготривалих перемовин та реалізувалося шляхом застосування механізму посиленої співпраці.

У результаті дослідження сформульовано низку положень, що характеризуються науковою новизною. Зокрема, у дисертації вперше здійснено теоретичний аналіз унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі як механізму, що забезпечить ще більш сприятливе функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу без кордонів і сприятиме розвитку його економіки й інноваційних технологій. Значення формування єдиного економічного та правового простору, зокрема і унітарної системи патентної охорони в ЄС, полягає в його нерозривному зв'язку з процесом становлення та ефективним функціонуванням внутрішнього ринку в Європейському Союзі.

Доведено, що унітарна система патентної охорони в ЄС є особливим ринково-орієнтованим інструментом, що гарантує учасникам внутрішнього ринку ЄС реалізацію виключних прав на запатентований винахід на регіональному рівні.

Аргументовано, що після тривалих спроб віднайти спільне для ЄС рішення щодо заснування механізму унітарної системи патентної охорони та судового механізму вирішення спорів щодо порушення патентних прав певна кількість держав-членів висловила готовність взаємодіяти між собою задля створення цієї системи з використанням особливого механізму ЄС – механізму посиленої співпраці. Обґрунтовано, що посилена співпраця стала політичним стимулом, який призвів не лише до досягнення поставлених цілей, а й до загального посилення єдності між державами-членами ЄС та просування євроінтеграції у сфері патентної охорони.

Проаналізовано рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року щодо авторизації застосування механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної патентної охорони. Констатовано, що посилена співпраця у сфері становлення унітарної системи патентної охорони відповідає праву ЄС та всім умовам, що визначені установчими договорами ЄС для посиленої співпраці, а саме: (а) механізм був використаний як «останній засіб»; (б) запровадження посиленої співпраці та направлення запиту Комісії було ініційовано 12 державами-членами ЄС; (в) метою держав було просування цілей ЄС та прискорення процесу інтеграції у сферах, в яких виявилось за неможливе сформувавши компромісне рішення і досягти спільного результату; (г) використання механізму жодним чином не спричиняє шкоди функціонуванню внутрішнього ринку, економічній та соціальній єдності держав-членів ЄС, створення дискримінації та обмежень в торгівлі між ними або порушення умови конкуренції в ЄС; (г) механізм є відкритим для всіх держав-членів ЄС, які не є учасниками механізму, але мають право приєднатися до співробітництва.

З'ясовано, що національні та регіональні системи патентної охорони стали основою для формування унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка має на меті ще більш глибоку уніфікацію патентного законодавства ЄС та створення умов для користувачів цієї системи, завдяки яким вони зможуть досягти не лише економічних та фінансових результатів, а й загалом сприяти науково-технічному прогресу регіону.

Водночас, актами, які імплементують посилену співпрацю у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, стали: (а) Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацию посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони; (б) Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацию посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад; (в) Угода про Уніфікований патентний суд, яка підписана 19 лютого 2012 року. Зазначені акти у дисертації були вивчені та проаналізовані вперше. Встановлено, що вони є політичним компромісом, властивим правовій природі ЄС, та сумішшю правових культур держав-учасниць.

Характеризується правова природа та характерні риси унітарної системи патентної охорони в ЄС. Визначено, що ця система є унікальним механізмом організації *sui generis*, регулювання якої здійснюється відповідно до законодавства ЄС, національного законодавства держав, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці, Європейської патентної конвенції, Угоди про Уніфікований патентний суд тощо. Правовою основою для становлення унітарної системи патентної охорони стала частина перша статті 118 Договору про функціонування Європейського Союзу, з аналізу якої можна дійти висновку про те, що задля створення та функціонування внутрішнього ринку у межах ЄС необхідне формування унітарної системи патентної охорони, розроблення централізованого механізму видачі патенту, його ефективна координація та створення дієвого інструменту контролю за дотриманням патентних прав. Важливою особливістю унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка характеризує його правову природу, є її становлення із врахуванням принципу субсидіарності, який закріплено у статті 5 Договору про Європейський Союз. Дотримання цього принципу підтверджується положенням Регламенту 1257/2012, яким визначено, що його зміст не виходить за межі того, що необхідно для досягнення становлення унітарної системи патентної охорони. Таким чином, було закріплено, що мета створення унітарної системи патентної охорони може бути досягнута більш ефективно на рівні ЄС.

Встановлено, що елементом унітарної системи патентної охорони в ЄС є ефективне функціонування Європейського патенту з унітарним ефектом. Європейський патент з унітарним ефектом - це європейський патент, який видається Європейським патентним відомством відповідно до правил та процедури Європейської патентної конвенції та який, після його видачі, за запитом патентовласника наділяється унітарним ефектом, який розповсюджується на територію тих держав-членів, що беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Європейський патент з унітарним ефектом забезпечує охорону в державах-членах ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, а обсяг прав, які надаються цим патентом, його обмеження та доступні засоби правового захисту є однаковими для всіх держав-учасниць. Підкреслено, що видача Європейського патенту з унітарним ефектом не означає фактичну видачу документа, а його сутність полягає тому, що у порядку спеціальної процедури Європейський патент наділяється властивостями, які дозволяють розцінювати його як унітарний патент. Відбувається процес трансформації регіональної європейської патентної охорони в унітарну патентну охорону в ЄС.

Доведено, що однією з суттєвих ознак Європейського патенту з унітарним ефектом є його унітарний характер, що полягає у можливості винахідника скористатися можливістю отримання одночасно однакового обсягу патентної охорони та однакової сили патентних прав на території всіх держав-членів ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Таким чином, в межах конкретно визначеної території патентовласник зможе отримати єдину охорону своїх патентних прав, а отримання, обмеження, передання, скасування, втрата чинності та інші дії щодо отриманого ним Європейського патенту з унітарним ефектом будуть мати силу одночасно в усіх державах-членах, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці.

Проаналізовано положення Регламенту 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад та визначено, що Регламент 1260/2012 став інструментом недопущення дискримінації, яким було закріплено заходи, що захищають права та інтереси кожної окремої держави-члена

ЄС, яка бере участь у механізмі посиленої співпраці. Саме Регламент 1260/2012 є спеціальним положенням щодо мови Європейського права інтелектуальної власності у контексті статті 118 ДФЄС. Метою цього акту є створення єдиного та юридично визначеного режиму перекладу Європейських патентів з унітарним ефектом.

Визначено, що сутність охорони патентних прав розкривається лише тоді, коли власник патенту має у своєму розпорядженні такий інструмент, яким він зможе скористатися для запобігання порушення його прав та інтересів, а у разі їх порушення дозволить поновити їх. Тож, становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС передбачає не лише наявність єдиної процедури реєстрації Європейського патенту з унітарним ефектом та поширення його дії на територію певних держав-членів ЄС, а й створення спеціальної судової інституції для захисту порушених патентних прав – Уніфікованого патентного суду. Суд став результатом досягнутого державами-членами ЄС компромісу, становлення якого відбулося шляхом підписання Угоди про Уніфікований патентний суд від 19 лютого 2012 року. Вивчено міжнародно-правову природу Угоди про Уніфікований патентний суд. Враховуючи висновок Суду справедливості 1/09, держави-члени ЄС прийшли до компромісу щодо того, що такий договір має бути відкритий для підписання лише для держав-членів ЄС, а суд, який буде створено відповідно до положень угоди, стане спільним лише для держав, які підписали та ратифікували її. Аргументовано, що Угода про Уніфікований патентний суд не відноситься до *acquis* ЄС та не має на меті гармонізацію національного права в державах-членах ЄС у сфері здійснення патентного захисту.

Зокрема, досліджено значення правового порядку ЄС для діяльності Уніфікованого патентного суду та визначено, що правовий порядок ЄС займає першочергове місце. Однією з фундаментальних рис становлення системи розгляду патентних спорів є гарантування забезпечення поваги до права ЄС та відповідності новоствореної патентної системи положенням установчих договорів ЄС. Визначено можливість виконання Судом справедливості повноважень з надання преюдиціальних висновків за запитом Уніфікованого патентного суду, що є гарантією дотримання законодавства ЄС та повагою до його правового порядку.

З огляду на те, що реформування законодавства в сфері інтелектуальної власності та наближення його до законодавства ЄС є умовою вступу України до Європейського Союзу, проаналізовано етапи становлення системи патентної охорони в Україні, розвиток відносин між Україною та ЄС від партнерства до статусу кандидата у члени ЄС, вивчено нормативно-правову основу цих відносин щодо зобов'язань України щодо реформування патентного законодавства. Запропоновано кроки України щодо наближення національного законодавства у цій сфері до права ЄС. Крім того, здійснено аналіз передумов пришвидшення реформування законодавства у сфері патентної охорони в Україні та його наближення до законодавства ЄС. Для цього визначено актуальний стан імплементації *acquis* ЄС, проаналізовано вже вжиті законодавцем заходи та відповідність національної системи охорони патентних прав вимогам ЄС.

Підкреслено необхідність розроблення стратегії розвитку та функціонування державної системи правової охорони інтелектуальної власності та модернізації системи патентної охорони. Визначено, що однією зі стратегічних цілей законодавця є вдосконалення законодавства України з урахуванням стандартів Європейського Союзу щодо охорони патентних прав. Виявлено, що Угода про асоціацію не визначає зобов'язання України щодо наближення національного законодавства з охорони патентних прав до законодавства ЄС.

Водночас аргументовано, що обсяг вжитих заходів з наближення законодавства України до законодавства ЄС не обов'язково має бути деталізовано в самій Угоді. Угода про асоціацію має на меті поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у політичній, економічній та правовій сфері. Визначено, що подальша політична асоціація та економічна інтеграція України з ЄС залежить від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей. Угода про асоціацію не визначає наперед і залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – ЄС. Саме тому, на етапі підписання цієї Угоди пріоритетом визначено таке просування реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації. Тож Україна як держава, курс якої направлений на євроінтеграцію та членство в ЄС, може та має здійснювати заходи з

наближення в ініціативному та добровільному порядку, навіть якщо певні заходи не визначені Угодою про асоціацію.

Констатовано, що успіх інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС нерозривно пов'язаний із питанням становлення в Україні ефективної системи патентної охорони. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС неможлива без реформування сфери інтелектуальної власності, зокрема, системи патентної охорони, що сприятиме залученню інвестицій у країну, її економічному відновленню та подоланню негативних економічних наслідків війни. Водночас, проаналізовано перспективи участі України в системі унітарної патентної охорони та отримання всіх її переваг, що пов'язано з такими факторами: (а) підписанням Україною Європейської патентної конвенції та участю в Європейській патентній організації; (б) набуттям Україною статусу держави-члена ЄС та приєднанням до механізму посиленої співпраці у сфері унітарної системи патентної охорони; (в) підписанням та участю України в Угоді про Уніфікований патентний суд.

В умовах, коли Україна є кандидатом на членство в ЄС, а унітарна система патентної охорони в ЄС лише почала своє функціонування, необхідно здійснювати найбільш ефективну та оперативну діяльність з наближення системи патентної охорони в Україні до системи ЄС. Підтверджено необхідність вивчення практики Уніфікованого патентного суду, роз'яснення українським винахідникам сутності та специфіки унітарної системи патентної охорони, особливостей механізму посиленої співпраці та порядку отримання Європейського патенту з унітарним ефектом, його переваги поряд з національними патентами та Європейським патентом тощо. Доведено, що важливо також приділити увагу підвищенню рівня культури суспільства та провадженню освітньої діяльності у сфері інтелектуальної власності та охорони патентних прав. Спираючись на конкурентні переваги України як держави з високим економічним і науково-технічним потенціалом і беручи до уваги ризики, які можуть негативно вплинути на наближення до законодавства ЄС, вдасться сформулювати дієву стратегію.

Зроблені в дисертації висновки та пропозиції будуть актуальними під час опрацювання стратегії розвитку та функціонування системи патентної охорони, а

також можуть використовуватись: а) у *нормотворчій діяльності* – як теоретичне підґрунтя при формулюванні законодавчих норм у галузі патентного права та обґрунтування проєктів нормативно-правових актів з питань співпраці України та ЄС у сфері інтелектуальної власності та наближення національного законодавства до законодавства ЄС; б) у *науково-дослідницькій роботі* – у процесі проведення подальших наукових досліджень щодо правового регулювання патентної охорони в Європейському Союзі та Україні; в) у *навчальному процесі* – при розробці навчально-методичних матеріалів, викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне право інтелектуальної власності», «Право Європейського Союзу» тощо; г) у *правовиховній та інформаційно-аналітичній сфері* – для актуалізації розглянутих у дисертації питань серед працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та для поширення знань про патентну охорону серед науковців, студентів та всіх зацікавлених суб'єктів.

Ключові слова: правовий порядок Європейського Союзу, компетенція Європейського Союзу, унітарна система патентної охорони в Європейському Союзі, Уніфікований патентний суд, інтелектуальна власність, внутрішній ринок ЄС, патент, інновації, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, охорона прав інтелектуальної власності, гармонізація законодавства ЄС, європейська інтеграція, *acquis* Європейського Союзу, національна інноваційна система, патентна охорона.

SUMMARY

Spesytseva O. O. Legal regulation of the Unitary Patent Protection in the European Union. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on obtaining the scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 293 «International Law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The scientific work is the first in the national field of international law to provide a comprehensive coverage of theoretical and practical issues of legal regulation of unitary patent protection in the European Union, to study the development of relations between the

EU Member States in the field of unification of patent protection, the unitary system of patent protection in the European Union and to analyse the mechanism of patent rights protection, including the newly established Unified Patent Court. The author analyses the prospects of Ukraine's participation in the unitary patent protection system of the European Union and the national legislation of Ukraine in the field of patent protection in terms of its harmonisation with EU legislation. It is stated that the unitary patent protection system in the European Union was the result of a compromise reached between the EU Member States after lengthy negotiations and was implemented through the use of the mechanism of enhanced cooperation.

As a result of the study, a number of provisions characterised by scientific novelty were formulated. In particular, the thesis is the first to provide a theoretical analysis of the unitary system of patent protection in the European Union as a mechanism which will ensure even more favourable functioning of the internal market of the European Union without borders and will promote the development of economy and innovative technologies. The significance of the formation of a single economic and legal space, including the unitary system of patent protection in the EU, lies in its inextricable link with the process of formation and efficient functioning of the internal market in the European Union.

It is proved that the unitary patent protection system in the EU is a special market-based instrument which guarantees the participants of the EU internal market the realisation of exclusive rights to a patented invention at the regional level.

It is determined that after lengthy attempts to find a common EU solution to to establish a mechanism for a unitary patent protection system and a judicial mechanism for resolving disputes over patent infringement, a certain number of Member States have expressed their willingness to cooperate with each other to establish this system using a special EU mechanism - the enhanced cooperation mechanism. It is proved that enhanced cooperation has become a political incentive which has resulted not only in achieving the set goals, but also in a general increase in unity among the EU Member States and promotion of European integration in the field of patent protection.

The article analyses Council Decision 2011/167/EU of 10 March 2011 authorising enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection. It is stated that

the enhanced cooperation in the field of establishment of the unitary patent protection system complies with EU law and all the conditions set out in the EU founding treaties for enhanced cooperation, namely: (a) the mechanism was used as a "last resort"; (b) the introduction of enhanced cooperation and the request to the Commission was initiated by 12 EU Member States; (c) the aim of the States was to promote the EU's objectives and strengthen the integration process in areas where it proved impossible to formulate a compromise solution and achieve a common result; (d) the application of the mechanism does not in any way prejudice the functioning of the internal market, the economic and social unity of the EU Member States, create discrimination and restrictions on trade between them or distort competition in the EU; (e) the mechanism is open to all EU Member States that are not parties to the mechanism but have the right to join the cooperation.

It is determined that national and regional patent protection systems have become the basis for the formation of a unitary patent protection system in the EU, which aims to further unify EU patent legislation and create conditions for users of this system, thanks to which they will be able to achieve not only economic and financial results, but also generally contribute to the scientific and technological progress of the region. At the same time, the acts implementing enhanced cooperation in the field of establishing a unitary patent protection system in the EU are (a) Regulation (EU) No 1257/2012 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2012 implementing enhanced cooperation in the area of the creation of a unitary patent protection; (b) Council Regulation (EU) No 1260/2012 of 17 December 2012 implementing enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection with regard to the applicable translation arrangements; (c) the Agreement on a Unified Patent Court signed on 19 February 2012. These acts were studied and analysed for the first time in this thesis. It is established that they are a political compromise inherent in the legal nature of the EU and a mixture of legal cultures of the Member States.

It describes the legal nature and characteristics of the unitary patent protection system in the EU. It is determined that this system is a unique mechanism of *sui generis* organisation, which is regulated in accordance with EU law, national legislation of the States participating in the enhanced cooperation mechanism, the European Patent Convention, the

Agreement on the Unified Patent Court, etc. The legal basis for the establishment of the unitary patent protection system is Article 118(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union, which provides that the establishment of a unitary patent protection system, a centralised patent granting mechanism, its effective coordination and the creation of an effective tool for monitoring the enforcement of patent rights are necessary for the creation and functioning of the internal market within the EU. An important feature of the unitary patent protection system in the EU, which characterises its legal nature, is its establishment with due regard to the principle of subsidiarity, which is enshrined in Article 5 of the Treaty on European Union. Compliance with the principle of subsidiarity is confirmed by the provision of Regulation 1257/2012, which stipulates that its content does not go beyond what is necessary to achieve the establishment of a unitary system of patent protection. Thus, it was established that the goal of creating a unitary patent protection system can be achieved more effectively at the EU level.

It is established that an element of the unitary patent protection system in the EU is the effective functioning of the European Patent with Unitary Effect. A European patent with unitary effect is a European patent granted by the European Patent Office in accordance with the rules and procedures of the European Patent Convention and which, upon its grant, at the request of the patent owner, is granted a unitary effect extending to the territory of those Member States participating in the enhanced cooperation mechanism. The European patent with unitary effect provides protection in the EU Member States participating in the enhanced cooperation, and the scope of rights granted by this patent, its limitations and available remedies are the same for all Member States. It is determined that the issuance of a European Patent with unitary effect does not mean the actual issuance of a document, and its essence lies in the fact that under the special procedure the European Patent is endowed with properties which allow it to be regarded as a unitary patent. There is a process of transformation of regional European patent protection into unitary patent protection in the EU.

One of the essential features of the European patent with unitary effect is its unitary nature, which means that the inventor can take advantage of the opportunity to obtain simultaneously the same scope of patent protection and the same strength of patent rights in

the territory of all EU Member States participating in the enhanced cooperation mechanism. Thus, within a specifically defined territory, the patentee will be able to obtain unified protection of its patent rights, and the grant, restriction, transfer, cancellation, expiry and other actions in respect of the European patent with unitary effect obtained by it will be valid simultaneously in all Member States participating in the enhanced cooperation mechanism.

Council Regulation (EU) No 1260/2012 of 17 December 2012 implementing enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection with regard to the applicable translation arrangements is analysed and it is determined that Regulation 1260/2012 has become an instrument of non-discrimination, which enshrines measures protecting the rights and interests of each individual EU Member State participating in the enhanced cooperation mechanism. Specifically, Regulation 1260/2012 that is a special provision on the language of European intellectual property law in the context of Article 118 TFEU. The purpose of Regulation 1260/2012 is to establish a uniform and legally defined regime for the translation of European patents with unitary effect.

It is determined that the essence of patent rights protection is revealed only when the patent holder has a tool which he can use to prevent infringement of his rights and interests, and in case of infringement, will allow him to restore them. Therefore, the establishment of a unitary system of patent protection in the EU implies not only the existence of a unified procedure for registering a European patent with unitary effect and extending its effect to the territory of certain EU Member States, but also the establishment of a special judicial institution for the protection of infringed patent rights - Unified Patent Court. The Court is the result of a compromise reached by the EU Member States through the signing of the Agreement on a Unified Patent Court of 19 February 2012. The article examines the international legal nature of the Agreement on a Unified Patent Court. Taking into account the opinion of the Court of Justice 1/09, the EU Member States reached a compromise that such an agreement should be open for signature only to the EU Member States, and the court to be established under the provisions of the Agreement will be common only to the States that have signed and ratified it. It is argued that the Agreement on a Unified Patent Court does not belong to the EU *acquis* and is not intended to harmonise national law in the EU Member States in the field of patent protection.

In particular, it examines the significance of the EU legal order for the operation of the Unified Patent Court and determines that the EU legal order is of primary importance. One of the fundamental features of the establishment of the patent dispute resolution system is to ensure respect for EU law and compliance of the newly established patent system with the provisions of the EU founding treaties. The author identifies the possibility of the Court of Justice of the European Union exercising its powers to issue preliminary rulings at the request of the Unified Patent Court, which is a guarantee of compliance with EU law and respect for its legal order.

Given that reform of intellectual property legislation and its approximation to EU law is a condition for Ukraine's accession to the European Union, this paper analyses the stages of formation of the patent protection system in Ukraine, the development of relations between Ukraine and the EU from partnership to EU candidate status, and examines the legal framework of these relations in terms of Ukraine's obligations to reform its patent legislation. The steps of Ukraine towards approximation of national legislation in this area to EU law are proposed. In addition, the author analyses the preconditions for accelerating the reform of patent protection legislation in Ukraine and its approximation to EU legislation. For this purpose, the author identifies the current state of implementation of the EU acquis, analyses the measures already taken by the legislator and the compliance of the national system of patent rights protection with the EU requirements.

The author emphasises the need to develop a strategy for the development and functioning of the national system of legal protection of intellectual property and development of the patent protection system. It is determined that one of the strategic goals of the legislator is to develop Ukrainian legislation in line with the EU standards for the protection of patent rights. It is found that the Association Agreement does not define Ukraine's obligations to approximate its national patent protection legislation to EU legislation. At the same time, the author argues that the scope of measures aimed at approximation of Ukrainian legislation to EU legislation does not necessarily have to be detailed in the Association Agreement itself. The Association Agreement is aimed at deepening cooperation between Ukraine and the EU in the political, economic and legal spheres. It stipulates that further political association and economic integration of Ukraine

with the EU depends on Ukraine's achievements in ensuring respect for common values. The Association Agreement does not predefine and leaves open the future development of EU-Ukraine relations. That is why, at the stage of signing this Agreement, the priority was to advance reforms and adaptation of legislation in Ukraine, which would facilitate gradual economic integration and deepen political association. Therefore, Ukraine, as a state whose course is aimed at European integration and EU membership, can and should implement measures for approximation on a proactive and voluntary basis, even if certain measures are not defined in the Association Agreement.

It is stated that the success of Ukraine's integration into the EU internal market is inseparably connected with the issue of establishing an effective patent protection system in Ukraine. Ukraine's integration into the EU internal market is impossible without reforming the intellectual property sphere, in particular, the patent protection system, which will help attract investment in the country, its economic recovery and overcome the negative economic consequences of the war. At the same time, prospects for Ukraine's participation in the unitary patent protection system and obtaining all its benefits are analysed, which is related to the following factors: (a) Ukraine's signing of the European Patent Convention and participation in the European Patent Organisation; (b) Ukraine's acquiring the status of an EU member state and joining the mechanism of enhanced cooperation in the field of the unitary patent protection system; (c) Ukraine's signing and participation in the Agreement on the Unified Patent Court.

Given that Ukraine is a candidate for EU membership and the unitary system of patent protection in the EU has just begun to function, it is necessary to carry out the most effective and efficient activities to bring the patent protection system in Ukraine closer to the EU system. It was confirmed that there is a need to study the practice of the Unified Patent Court, to explain to Ukrainian inventors the essence and specifics of the unitary system of patent protection, the peculiarities of the mechanism of enhanced cooperation and the procedure for obtaining a European patent with a unitary effect, its advantages over national patents and the European patent, etc. It was determined that it is also important to pay attention to raising the level of society's culture and conducting educational activities in the field of intellectual property and patent rights protection. Taking into account the

competitive advantages of Ukraine as a country with high economic, scientific and technical potential and the risks that may adversely affect the approximation to EU legislation, it will be possible to formulate an effective strategy for the development of the patent protection sphere in Ukraine, taking into account the course of integration into the EU.

The conclusions and proposals made in this scientific work will be relevant in the development of a strategy for the development and functioning of the patent protection system, and can also be used: a) in lawmaking - as a theoretical basis for the development of legislative norms in the field of patent law and substantiation of draft legal acts on cooperation between Ukraine and the EU in the field of intellectual property and harmonization of national legislation to EU legislation; b) in research work - in the process of conducting further scientific research on the legal regulation of patent protection in the European Union and Ukraine; c) in the educational process - in the development of teaching materials, teaching the disciplines "International Public Law", "International Intellectual Property Law", "Law of the European Union", etc. d) in the legal-educational and information-analytical sphere - to update the issues considered in the thesis among employees of executive authorities, local self-government bodies and to disseminate knowledge about patent protection among scientists, students and all interested parties.

Keywords: European Union legal system, competence of the European Union, unitary system of patent protection in the European Union, Unified Patent Court, intellectual property, EU internal market, patent, innovation, Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, protection of intellectual property rights, harmonisation of EU legislation, European integration, EU acquis, national innovation system, patent protection.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Соколова О. О. Застосування механізму посиленої співпраці до запровадження унітарного патентного захисту в Європейському Союзі. *Держава і право*. 2021. Вип. 89. С. 189 – 200.
2. Соколова О. О. The European patent protection system: problematic issues and development prospects. *Публічне право*. 2022. Вип. № 1 (45). С. 42 – 56.
3. Соколова О. О. Уніфікований патентний суд як унікальна інституція патентного захисту в ЄС. *Право і суспільство*. 2023. Вип. 1. С. 403 – 412.
4. Соколова О. О. Реформування системи патентної охорони України та її наближення до унітарної системи патентної охорони ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. № 6. С. 636-640.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Соколова О. О. Європейські паростки міжнародно-правового регулювання захисту патентних прав. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку*: зб. наук. статей за матеріалами IV Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права, (м. Харків, 19 листоп. 2020 р.). Харків, 2020. С. 38-42.
2. Соколова О. О. Концепція особистості Г.В.Ф. Гегеля як філософське підґрунтя рефлексії прав інтелектуальної власності. *Філософія і право*: тези доп. XVII Міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (м. Харків, 20 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 107-110.
3. Соколова О. О. Unification of Patent Protection in the European Union and its Value. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами (м. Харків, 27 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 178-183.
4. Соколова О. О. Уніфікований патентний суд як елемент системи унітарного патентного захисту в Європейському Союзі: організаційно-правова основа. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, інтернет права та*

IT права: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (м.Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів, 2022. С. 219-225.

5. Соколова О. О. Характеристика Європейського патенту з унітарним ефектом через призму аналізу положень Регламенту 1257/2012. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права*: матеріали Сьомої всеукраїнської науково – практичної конференції (м.Львів, 25 травня 2023 р.). Львів, 2023. С. 211-215.

6. Соколова О. О. Періодизація становлення системи патентної охорони в Україні. *Права людини і демократія*: зб. наук. статей за матеріалами IV наук. практ. конф. з європ. права. (м.Харків, 12 трав. 2023 р.). Харків, 2023. С. 19-23.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	15
1.1. Правова природа патентної охорони в Європейському Союзі.....	15
1.2. Становлення та розвиток співробітництва держав-членів ЄС у сфері уніфікації патентної охорони в Європейському Союзі.....	31
1.3. Застосування механізму посиленої співпраці у сфері запровадження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі.....	52
Висновки до Розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. УНІТАРНА СИСТЕМА ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ ЯК МЕХАНІЗМ ОХОРОНИ ПАТЕНТНИХ ПРАВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	75
2.1. Системи патентної охорони та їх вплив на становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі.....	75
2.2. Характеристика Європейського патенту з унітарним ефектом.....	91
2.3. Уніфікований патентний суд як механізм патентного захисту в Європейському Союзі.....	112
Висновки до Розділу 2.....	134
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ УНІТАРНОЇ СИСТЕМИ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В ЄС	139
3.1. Становлення системи охорони патентних прав в Україні.....	139
3.2. Реформування системи патентної охорони в Україні та її євроінтеграційна спрямованість.....	161
3.3. Перспективи участі України в унітарній системі патентної охорони Європейського Союзу.....	180

Висновки до Розділу 3.....	203
ВИСНОВКИ.....	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	215
ДОДАТОК.....	245

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДЄС – Договір про Європейський Союз 1992 року

ДФЄС – Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 року

ЕЕА – Європейська агенція з навколишнього середовища

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄЕС – Європейське економічне співтовариство

ЄПВ – Європейське патентне відомство

ЄПО – Європейська патентна організація

ЄПК – Європейська патентна конвенція

ЄС – Європейський Союз

НОІВ – Національний орган інтелектуальної власності

ВРУ – Верховна Рада України

КМУ – Кабінет Міністрів України

Суд ЄС – Суд справедливості Європейського Союзу

УА – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 року

УПС – Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами 1994 року

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Уніфікація патентної охорони є важливою складовою інтеграційного процесу держав-членів Європейського Союзу та чинником, який сприяє розвитку та гармонізації внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Процес створення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі був тривалим, супроводжувався переговорами між державами та їх намаганнями знайти компромісне рішення, яке дозволить максимально ефективно здійснювати регулювання патентних відносин. Ідея запровадження єдиного європейського патенту виникла ще у 1962 році, коли європейськими державами було розроблено проєкт Європейської конвенції щодо європейського патентного права. Проте реалізація ідеї відбулася лише в 2012 році. Двадцять п'ять держав-членів Європейського Союзу погодили застосування механізму посиленої співпраці між собою у сфері запровадження Європейського патенту з унітарним ефектом та створення Унітарного патентного суду ЄС.

Сьогодні відбувається становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС. Ця система за своєю природою є унікальним альтернативним інструментом патентної охорони в ЄС, яким матиме змогу користуватися винахідник для охорони та захисту своїх прав та інтересів. Фактично, система увібрала в себе досвід становлення національних та регіональних патентних систем та має постати прикладом вдалого поєднання їх переваг.

Елементом унітарної системи патентної охорони в ЄС є Європейський патент з унітарним ефектом – європейський патент, який видається Європейським патентним відомством відповідно до правил та процедури Європейської патентної конвенції та який після його видачі за запитом патентовласника наділяється унітарним ефектом, що розповсюджується на територію тих держав-членів, що беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Європейський патент з унітарним ефектом надає охорону в державах-членах ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, а обсяг прав, які надаються цим патентом, його обмеження та доступні засоби правового захисту є однаковими для всіх держав-учасниць.

Унітарна система патентної охорони в ЄС була створена разом із спеціальним механізмом захисту патентних прав, який включає в себе функціонування Уніфікованого патентного суду – судової інституції, яка має унікальні повноваження. Уніфікований патентний суд є унікальною судовою конструкцією у сфері міжнародного права та новим гравцем судового захисту на території ЄС. Це унікальний випадок, коли держави-члени ЄС передали юрисдикцію з розгляду певної категорії патентних спорів на рівень інтегрованої судової системи, яка ще й до цього має за мету тлумачити та розвивати патентне право ЄС.

Становлення унітарної системи патентної охорони разом із системою захисту патентних прав в ЄС дозволить власнику патенту максимально ефективно реалізовувати свої права на всій території Союзу. Створення економічно вигідної, бюрократично простої та зрозумілої системи патентної охорони беззаперечно сприятиме ефективному функціонуванню внутрішнього ринку ЄС, розвитку торгівельних відносин між державами-членами ЄС та третіми країнами, підвищенню конкурентоспроможності ЄС поряд із іншими регіонами світу.

Крім того, уніфікація патентної охорони в Європейському Союзі є фундаментом нового патентного права ЄС, розвиток якого є актуальним для України у межах реалізації Угоди про асоціацію, майбутнього членства в ЄС та процесу наближення національного законодавства України до стандартів патентної охорони в ЄС.

Виходячи з вищенаведеного, послідовно вирішуються такі основні завдання: проаналізувати етапи становлення системи патентної охорони на європейському континенті, встановити порядок та умови застосування механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, дослідити національні та регіональні системи патентної охорони як основу для формування унітарної системи патентної охорони в ЄС, проаналізувати положення Регламенту 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони та Регламенту 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо

відповідних положень про переклад, оскільки аналіз зазначених нормативно-правових актів дозволить визначити правову природу Європейського патенту з унітарним ефектом та принципи його функціонування, дослідити нормативно-правову основу для становлення Уніфікованого патентного суду, надати характеристику його правовій природі, принципам діяльності та організаційній структурі, з'ясувати співвідношення природи Уніфікованого патентного суду з правовим порядком Європейського Союзу та визначити особливості його кооперації з Судом справедливості ЄС. Зокрема, у дисертації планується проаналізувати етапи становлення системи патентної охорони в Україні, розвиток відносин між Україною та ЄС від партнерства до статусу кандидата у члени ЄС, вивчити нормативно-правову основу цих відносин щодо зобов'язань України щодо реформування патентного законодавства, встановити кроки України щодо наближення національного законодавства до права ЄС та перспективи участі України в системі унітарної патентної охорони в ЄС.

Отже, тема дисертаційного дослідження є новою, актуальною, має велике теоретичне та практичне значення у сучасних умовах європейської інтеграції та наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять праці таких учених – представників міжнародного права, права Європейського Союзу, права інтелектуальної власності, господарського, цивільного права та інших галузей наук, як Г. О. Андрощук, Н. В. Бочарова, М. Д. Василенко, В. В. Вірченко, Ю. О. Гладько, С. О. Глозов, В. А. Гринчук, Р. Є. Еннан, В. О. Жаров, А. О. Журнева, К. Ю. Іванова, Ю. В. Капіца, І. Ф. Коваль, М. В. Ковальова, А. О. Кодинець, Т. В. Комарова, П. П. Крайнев, В. Є. Макода, І. І. Маринів, Т. В. Марченко, О. М. Мельник, М. М. Микієвич, В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак, Л. Г. Олейнікова, О. П. Орлюк, М. Ортинська, Р. А. Петров, М. Ю. Потоцький, Л. І. Работягова, К. В. Смирнова, О. В. Стефанішина, Н. Є. Сорока, Л. Л. Тарасенко, І. В. Яковюк, Т. В. Ярошевська та інші. Окремі аспекти знайшли своє відображення в роботах таких зарубіжних дослідників як J. Alberti, J. Almeida, F. Baldan, U. Becker, J. Beton, K. Beyme, J. Brinkhof, M. Burgess, P. Callens, G. Grenata, M. Ficsor, B. Geremek, L. Harris, C. Hillion, R. Hilty, J. Drexler, M. Lamping, H.

Ullrich, B. James, D. Lange, S. Lefevre, J. Malir, G. Mancini, L. McDonagh, T. Nicolai, C. O'Neill, P. Pescatore, J. Pila, A. Plomer, W. Pors, B. Pottelsberghe, R. Romandini, J. Schovsbo, M. Stierle, J. Weiler та інші.

Ураховуючи внесок вищезгаданих учених та проаналізувавши їх доробок у сфері охорони інтелектуальної власності та патентних прав, зокрема, варто зауважити, що комплексного дослідження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, аналізу її становлення, характерних рис, оцінки перспектив приєднання до неї України, здійснено не було, що і стало підставою для проведення цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до цільової комплексної програми «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права», № 0111u000954. Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 20 листопада 2020 року).

Мета й завдання дослідження. Мета дослідження полягає у вирішенні наукового завдання щодо встановлення особливостей правового регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі, а також визначенні перспектив участі України в унітарній системі патентної охорони в ЄС та подальшого процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони. Відповідно до зазначеної мети були поставлені такі завдання:

– визначити сутність інтелектуальної діяльності як окремого виду діяльності людини та значення права інтелектуальної власності, а також з'ясувати, характерні риси та правову природу патентної охорони в ЄС як інтеграційному об'єднанні;

– розкрити процес розвитку відносин між державами Європи, зокрема державами-членами ЄС, щодо становлення унітарної системи патентної охорони та визначити проблематику, яка ускладнює досягнення компромісу щодо становлення цієї системи;

- виявити критерії запровадження механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС;
- дослідити нормативно-правову основу патентної охорони, яка здійснюється на національних рівнях окремих держав-членів ЄС, а також на регіональному рівні відповідно до Європейської патентної конвенції для розуміння сутності нової унітарної системи патентної охорони в ЄС та причин її становлення;
- розкрити положення Регламенту 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони та Регламенту 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад;
- визначити правову природу Європейського патенту з унітарним ефектом та принципи його функціонування;
- проаналізувати нормативно-правову основу для становлення Уніфікованого патентного суду, вивчити його природу, принципи діяльності та організаційної структури, визначити співвідношення природи Уніфікованого патентного суду з правовим порядком Європейського Союзу та встановити особливості його кооперації з Судом справедливості ЄС;
- охарактеризувати становлення системи патентної охорони в Україні як незалежній державі, яка обрала євроінтеграційний курс, та вивчити нормативно-правову основу цих відносин щодо зобов'язань України щодо реформування патентного законодавства, проаналізувати кроки України щодо наближення національного законодавства до права ЄС;
- встановити передумови пришвидшення реформування законодавства у сфері патентної охорони в Україні та його наближення до законодавства ЄС, визначити актуальний стан імплементації *acquis* ЄС, проаналізувати здійснені законодавцем заходи та оцінити відповідність національної системи охорони патентних прав вимогам ЄС;

– з'ясувати перспективи участі України в унітарній системі патентної охорони в Європейському Союзі.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які виникають у сфері охорони патентних прав в Європейському Союзі.

Предметом дослідження є унітарна система патентної охорони в Європейському Союзі.

Методи дослідження. Під час роботи над дисертаційним дослідженням застосовано загальнофілософський (діалектичний), загальнонаукові (аналізу і синтезу, систематизації) і спеціальні методи пізнання правових явищ (порівняльно-правовий, формально-юридичний, історико-правовий). За допомогою діалектичного методу вивчалися актуальний стан, тенденції розвитку правового регулювання унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі та Україні, стан реформування національного законодавства та його наближення до законодавства ЄС, а також продемонстровано зв'язок між національними та регіональними системами патентної охорони, а також їх вплив на становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС. Історико-правовий метод дозволив виявити передумови становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, динаміку і тенденції її розвитку, простежити еволюцію співробітництва України та ЄС у сфері патентної охорони. Формально-юридичний метод дав змогу проаналізувати зміст нормативноправових актів, що закладають основу для становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, які регулюють функціонування цієї системи та становлення Уніфікованого патентного суду, а також національно-правових актів України, які прийняті з метою наближення до права ЄС. Порівняльно-правовий метод допоміг зіставити та порівняти національні та регіональні системи патентної охорони. Системно-структурний метод дозволив визначити місце унітарної системи патентної охорони в правовій системі ЄС, а також роль Уніфікованого патентного суду як суду, що створений внаслідок підписання угоди між деякими державами-членами ЄС, втім який не є судовою інституцією ЄС. Прогностичний метод застосований під час проведення аналізу етапу реформування законодавства України в сфері патентної охорони та також оцінці перспектив участі України в унітарній системі патентної

охорони в ЄС. Метод систематизації дозволив сформулювати вичерпні висновки на основі проаналізованої інформації. До того ж своє застосування знайшли методи аналізу і синтезу, зокрема, при вивченні різних наукових точок зору і розкритті змісту всіх підрозділів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що виконана робота є першим в Україні комплексним теоретичним дослідженням, яке встановлює риси унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, Уніфікованого патентного суду та актуальний стан наближення законодавства України до законодавства ЄС у цій сфері.

Наукова праця є дослідженням, в якому *вперше*:

- визначено особливості становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, яка за своєю природою є новим унікальним альтернативним інструментом патентної охорони в ЄС, яким матиме змогу користуватися винахідник для охорони та захисту своїх прав та інтересів;

- доведено, що унітарна система патентної охорони в ЄС увібрала в себе досвід національних та регіональних патентних систем та у перспективі постане прикладом вдалого поєднання їх переваг не лише для винахідників, але й для кожної окремої держави-члена та Європейського Союзу;

- запропоновано комплексне дослідження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, ретельний аналіз її нормативно-правової основи, зокрема Регламенту 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони та Регламенту 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад;

- встановлено та охарактеризовано риси Європейського патенту з унітарним ефектом та його значення як інструменту патентної охорони в Європейському Союзі, встановлено порядок його реєстрації та переваги використання;

- наведено комплексну характеристику Уніфікованого патентного суду – унікальної незалежної судової інституції у сфері міжнародного права та нового

гравця судового захисту на території ЄС, визначено його унікальність як інституції, якій держави-члени ЄС передали юрисдикцію з розгляду певної категорії патентних та яка має на меті тлумачення та розвиток патентного права ЄС;

– визначено перспективу участі України в системі унітарної патентної охорони в ЄС, що пов'язано з такими факторами: підписанням Україною Європейської патентної конвенції та участю в Європейській патентній організації, майбутнім членством України в ЄС та приєднанням до механізму посиленої співпраці у сфері унітарної системи патентної охорони, підписанням та участю України в Угоді про Уніфікований патентний суд;

– запропоновано ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони в Україні, зокрема, з урахуванням пріоритетів ЄС, що має бути спрямована на покращення економічних показників України внаслідок вдосконалення системи патентної охорони.

Удосконалено:

– підхід щодо того, що становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі сприятиме подальшому розвитку економіки та інноваційних технологій в регіоні та дозволить забезпечити ефективне функціонування внутрішнього ринку без кордонів;

– концептуальні засади щодо змісту зобов'язань України за напрямом «Інтелектуальна власність», передбаченим Главою 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV «Торгівля і питання пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію;

– доводи стосовно того, що глибше реформування сфери патентної охорони в Україні з урахуванням стандартів її регулювання в ЄС є невід'ємним фактором для подальшого розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості України.

Набули подальшого розвитку положення щодо:

– пріоритетного значення розвитку унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі, а також ефективного функціонування Уніфікованого патентного суду, для процвітання інновацій, залучення інвестицій та конкурентоспроможності європейських підприємств, та розвитку ідеї створення

такого механізму охорони патентних прав, який би був наділений рисами уніфікованості, екстериторіальності, недискримінації та правової визначеності;

– розширення співробітництва України з ЄС у сфері патентної охорони, та щодо оцінки необхідності внесення змін до додатків Угоди про асоціацію щодо внесення зобов'язань по наближенню регулювання здійснення патентної охорони в Україні до відповідного регулювання в ЄС. Такі зобов'язання окреслять орієнтири реформування системи патентної охорони та допоможуть здійснити стратегічне планування опрацювання проєктів національних нормативно-правових актів, їх ухвалення та реалізацію.

– обсягу заходів з наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони, який не обов'язково має бути деталізований в Угоді про асоціацію. Подальша політична асоціація та економічна інтеграція України з ЄС в повній мірі залежатиме від прогресу в імplementації Угоди про асоціацію, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей. Україна як держава, курс якої направлений на євроінтеграцію та членство в ЄС, може та має здійснювати заходи з наближення в ініціативному та добровільному порядку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вироблені в дисертації висновки та пропозиції будуть актуальними під час розробки стратегії розвитку та функціонування системи патентної охорони, а також можуть використовуватись: а) *у нормотворчій діяльності* – як теоретичне підґрунтя при розробленні законодавчих норм у галузі патентного права та обґрунтування проєктів нормативно-правових актів з питань співпраці України та ЄС у сфері інтелектуальної власності та наближення національного законодавства до законодавства ЄС; б) *у науково-дослідницькій роботі* – у процесі проведення подальших наукових досліджень щодо правового регулювання патентної охорони в Європейському Союзі та Україні; в) *у навчальному процесі* – при розробці навчально-методичних матеріалів, викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне право інтелектуальної власності», «Право Європейського Союзу» тощо; г) *у правовиховній та інформаційно-аналітичній сфері* – для актуалізації розглянутих у дисертації питань серед працівників органів виконавчої влади, органів місцевого

самоврядування та для поширення знань про патентну охорону серед науковців, студентів та всіх зацікавлених суб'єктів.

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові положення і висновки, сформульовані в дисертаційній роботі, обговорювалися на засіданнях кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а також на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, на засіданнях «круглих столів», а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції з європейського права «Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку» (Харків, 19 листопада 2020 року); XVII Міжнародній науковій конференції аспірантів та студентів «Філософія і право» (Харків, 20 травня 2021 року); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців» (Харків, 27 травня 2021 року); Шостій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, інтернет права та ІТ права» (Львів, 29 вересня 2022 року); Сьомій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, інтернет права та ІТ права» (Львів, 25 травня 2023 року); Четвертій науково-практичній конференції з європейського права «Права людини і демократія» (Харків, 12 травня 2023 року).

Структура та обсяг дисертації визначаються її метою і завданнями, логікою та послідовністю розкриття теми й викладення результатів дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 246 сторінок, з яких основний текст становить 213 сторінок. Список використаних джерел налічує 290 найменування і займає 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

1.1. Правова природа патентної охорони в Європейському Союзі

Науково-технічний прогрес, модернізація та впровадження інноваційних технологій у виробництво – це явища, які впливали та продовжують впливати на суспільно-економічні відносини у країнах Європи у ХХІ ст. Для ефективного розвитку цих явищ особливе значення мають такі об'єкти, як винаходи та корисні моделі, та їх ефективна охорона. Зокрема, від рівня охорони правовласників залежить рівень економіки, науки та технологій в конкретній державі Європи та регіоні.

Уже декілька десятиліть одним з пріоритетних завдань держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) є створення такої регіональної системи правової охорони об'єктів інтелектуальної власності та зокрема системи патентної охорони, яка б дозволила забезпечити функціонування внутрішнього ринку без кордонів і сприяла б розвитку економіки та інноваційних технологій в ЄС.

Статтею 118 Договору про функціонування ЄС передбачено, що «у контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють заходи щодо започаткування європейського права інтелектуальної власності з метою запровадження унітарної системи охорони прав інтелектуальної власності в усьому Союзі та з метою встановлення централізованого механізму надання дозволів, узгодження та нагляду в межах усього Союзу» [149].

Інтелектуальна діяльність у науково-технічній галузі потребує особливої правової охорони, яка регулюється спеціалізованим законодавством – патентним правом. Аналіз вектору співробітництва держав-членів ЄС дозволяє презюмувати, що держави прагнуть уніфікувати законодавство у сфері патентної охорони та мають на меті створити унітарну систему патентної охорони в ЄС задля покращення функціонування внутрішнього ринку ЄС, створення рівних умов конкуренції

європейських компаній та розвитку інновацій. Втім, досягнення цих цілей є неабияким викликом для держав-членів ЄС, адже кожна з держав наділена своїми специфічними характеристиками, які пов'язані з історичними факторами, передумовами кооперації європейських держав між собою, їх національними особливостями та цілями.

Щодо відмінностей між державами-членами ЄС Я. Малірж (Jan Malir) зазначав, що в результаті поглиблення європейської інтеграції, її розширення на нові сфери та збільшення кількості держав-членів ЄС, стає дедалі складніше відстоювати єдність не лише щодо загальних цілей інтеграції, але й темпи та ступінь інтеграції в окремих сферах зокрема [203, с. 90].

Така складність постає і щодо питання становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС. Втім, така розрізненість між державами-членами ЄС цілком нормальне явище, адже відмінності між ними існували завжди. Ці відмінності іноді сягають дуже далекої історії і часто пов'язані з широким спектром факторів, які варіюються від географічних до різних культурних особливостей [176].

Хоча сам процес європейської інтеграції та глобалізації сприяв суттєвому звуженню багатьох відмінностей, які колись існували між європейськими державами, інтереси та політичний вибір країн-членів ЄС не стали повністю ідентичними і, власне, не можуть бути такими, принаймні, у найближчій перспективі. Ці відмінності в інтересах і політичному виборі не обмежуються лише "старими" і "новими" членами ЄС. Часто вони відображають географічне, економічне чи культурне розмаїття ЄС. Крім того, є держави-члени ЄС, економічна система яких зосереджена на надання фінансових послуг, а також ті, чия економіка ґрунтується на потужному промисловому виробництві.

Щодо відмінностей між європейськими державами Я. Малір (J. Malir) зазначав, що через ці відмінності держави-члени можуть мати – і дійсно мають – різні погляди щодо того, якими є цілі європейської інтеграції. Ці розбіжності в поглядах, у свою чергу, призводять до прийняття різних – або навіть конфліктуючих – позицій в межах процесів ухвалення рішень в ЄС, а також до розколу держав-членів на групи, які хочуть поглиблювати європейську інтеграцію в тій чи іншій формі і ті, що воліють

залишатися на існуючому рівні інтеграції. Такі ситуації створюють екзистенційну дилему: наполягати на єдності чи дозволити різницю між країнами-членами [203, с. 91].

Так само диференціація у баченні кінцевого результату стосується і становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка наділена своєю специфікою, що відрізняє її від патентної охорони інших регіональних систем та функціонує відповідно до специфічних принципів, що будуть розглядатися далі.

Оскільки розвиток унітарної системи патентної охорони в ЄС є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, для того, щоб з'ясувати зміст та перспективу подальшої уніфікації, на нашу думку, в першу чергу необхідно дослідити сутність інтелектуальної діяльності як окремого виду діяльності людини та значення права інтелектуальної власності взагалі, а також з'ясувати, характерні риси та правову природу патентної охорони в ЄС як інтеграційному об'єднанні.

Інтелектуальна діяльність людини давно перетворилася зі звичайної реалізації її творчого потенціалу на фундаментальний двигун науково-технічного прогресу суспільства. Зокрема, від рівня та якості результатів науково-технічного прогресу, ефективності їх застосування та належного регулювання охорони прав залежить розвиток економіки країн та регіону.

Повертаючись до характеристики інтелектуальної діяльності, необхідно зазначити, що її наслідком є окремо визначений об'єкт – результат, який виражений в об'єктивній матеріальній формі. Ці об'єкти класифікуються за різними категоріями, залежно від їх суттєвих ознак, особливостей виникнення прав на них, специфіки охорони. Слід зазначити, що наразі єдиної класифікації таких об'єктів не існує, але вироблено наступні наукові підходи до класифікації об'єктів інтелектуальної власності.

Так П. П. Крайнев виокремлює об'єкти промислової власності, об'єкти авторського і суміжних прав, комерційну таємницю та охорону від недобросовісної конкуренції [47, с. 25].

В. В. Вірченко В.В. запропонував підхід, який розкриває об'єктний склад інтелектуальної власності та враховує сучасні тенденції розвитку економічних

відносин у сфері привласнення результатів інтелектуальної творчої діяльності. На основі його підходу виділяються такі основні групи:

1. Об'єкти авторського права (твори літератури, усні твори, бази даних, музичні твори, фото і аудіовізуальні твори та інші);
2. Об'єкти суміжних прав (виконання творів, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення);
3. Об'єкти промислової власності, яка підрозділяється на об'єкти патентного права (винахід, корисна модель, промисловий зразок) та засоби індивідуалізації (товарний знак, комерційне найменування, географічне зазначення);
4. Нетрадиційні об'єкти, що підрозділяються на інкорпоруальні (комерційна таємниця, ноу-хау, наукове відкриття, раціоналізаторська пропозиція) та уречевлені (сорти рослин, породи тварин, компонування інтегральних мікросхем) [11].

Необхідно відокремити підхід Р. Є. Еннана, який диференціює види інтелектуальної діяльності – літературно-художня та мистецька діяльність, науково-технічна діяльність, а також засоби індивідуалізації (позначення). Він зазначає, інтелектуальна діяльність – це розумова (творча, духовна) праця людини в галузі науки, техніки, літератури, мистецтва, художнього конструювання тощо, яка проявляється у певних результатах – інтелектуальних продуктах [22, с. 10-11].

Таким чином, більшість науковців у сфері права інтелектуальної власності виділяють об'єкти промислової власності як особливі спеціалізовані результати творчої діяльності, а також право промислової власності як інститут, покликаний регулювати суспільні відносини щодо технічних, технологічних та інших нововведень.

Безумовно інноваційна діяльність та науково-технічна творчість є ефективними інструментами економічного зростання. Маючи на меті розвиток промислового виробництва, держави повинні приділяти значну увагу становленню та ефективному функціонуванню системи патентної охорони, яка потребує ефективного врегулювання законодавством, що відповідає міжнародним стандартам.

Патентне право є складовою частиною права промислової власності, адже регулює вужче коло відносин, аніж друге. Так згідно з Паризькою конвенцією з

охорони промислової власності до об'єктів охорони промислової власності належать патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки на походження чи найменування місця походження [61].

Патентне право є поняттям, яке може тлумачитися в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Так Р. Є. Еннан зазначає, що в об'єктивному розумінні патентне право – це сукупність правових норм, що регулюють майнові та немайнові відносини, які виникають у зв'язку з визнанням авторства та охороною винаходів, корисних моделей та промислових зразків, шляхом встановлення правового режиму їх використання, матеріального та морального стимулювання, а також змісту прав їх творців та патентовласників. У суб'єктивному розумінні патентне право – це майнові і особисті немайнові патентні права, що пов'язані з певним винаходом, корисною моделлю або промисловим зразком [24, с. 59].

Варто також зазначити, що до предмета патентного права не належать суспільні відносини, які пов'язані з самим процесом творчості. Творчість знаходиться поза межами правового регулювання. Виникнення патентних прав пов'язане саме зі створенням відповідних об'єктів та з одержанням охоронного документу (патенту).

Щодо тілесної оболонки об'єктів права інтелектуальної власності В. С. Дроб'язко зазначає, що об'єкти права інтелектуальної власності можуть мати тілесний вигляд, але цінність цих об'єктів становить не тілесна оболонка, а її насиченість інтелектуальним змістом. Особливо це стосується об'єктів патентного права, адже сама лише тілесна оболонка не призведе до здійснення цим об'єктом однієї зі своїх місій, а саме здійснення науково-технічного прогресу [20, с. 14].

Слід зазначити, що певні об'єкти можуть бути виключені зі сфери охорони патентним правом відповідно до положень окремих нормативно-правових актів. Так відповідно до статті 52 Європейської патентної конвенції (далі – ЄПК) до об'єктів, що не є винаходами, відносяться наукові відкриття, теорії та математичні методи, літературні, драматичні, музичні та мистецькі твори або інші естетичні твори, схеми, правила, методи розумової діяльності, ігор або бізнес-методи, комп'ютерні програми, а також представлення інформації [43].

Зокрема, в Україні не можуть отримати правову охорону як винахід відкриття, наукові теорії та математичні методи, методи організації та управління господарством, плани, умовні позначення, розклади, правила, методи виконання розумових операцій, комп'ютерні програми, результати художнього конструювання, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин і породи тварин, тощо.

Таким чином, в широкому розумінні, об'єктами патентного права є результати науково-технічної творчості (у тому числі, винаходи, корисні моделі та промислові зразки). Ознаки цих об'єктів формалізовані у законі, що забезпечує їх правову охорону.

Якщо говорити про суб'єктів патентного права, то серед них виділяють винахідників, авторів промислових зразків, патентовласників, якими можуть бути як винахідники, автори, так і треті особи, до яких право на отримання патенту перейшло на підставі договору, закону, осіб, які набули право на використання об'єктів патентного права [7, с. 267].

Р. С. Еннан пропонує диференціацію суб'єктів патентного права на дві групи:

1. Первинні – особи, творчою працею яких створено винахід, корисну модель (винахідник), промисловий зразок (художник-конструктор, дизайнер).

2. Вторинні (похідні) – особи, які набули патентних прав за договором чи законом (патентоволодільці, правонаступники, спадкоємці); роботодавці щодо службових об'єктів патентного права; патентні повірені; патентне відомство (орган державної влади, що здійснює державну реєстрацію патентних прав) [24, с. 62].

Слід зазначити, що на всіх суб'єктів патентного права покладається обов'язок з дотримання законодавства та добросовісного використання прав, що випливають з патенту. Добросовісність використання прав полягає у забороні порушувати права третіх осіб. Зокрема, під час створення об'єктів патентного права забороняється використовувати чужі результати інтелектуальної, творчої діяльності без дозволу правовласника. Більш того, патентовласник не повинен зловживати правами, що надані патентом. Хоча патентовласник володіє виключним правом на використання об'єкта промислової власності, безпідставна та необґрунтована відмова у наданні

права на використання об'єкта іншими суб'єктам може призвести до видачі уповноваженим органом державної влади примусової ліцензії на використання.

Таким чином, у нашому розумінні, «патентне право» являє собою систему цивільно-правових та адміністративно-правових норм, що регулюють матеріальні та нематеріальні соціально-економічні відносини у сфері створення та використання об'єктів патентного права (результатів науково-технічної діяльності), а також відносини щодо реалізації патентної охорони та захисту.

Зростання рівня знань суспільства та кількості інформації у XXI столітті потребує вироблення ефективних інструментів охорони об'єктів промислової власності. Таким інструментом є патент, який визначає права патентовласника дозволяти або забороняти іншим використовувати запатентований ним об'єкт.

Первинне призначення патентів полягало у забезпеченні передачі технічних знань, створенні зразків для інших винахідників, які могли вдосконалювати вже запатентовані винаходи [251, с. 36].

Б. В. Поттельсберг (B. Pottelsberghe) зазначив, що патент – це юридичний титул, що надає його власнику право перешкоджати третім особам використовувати винахід без попереднього дозволу в комерційних цілях [222, с.3].

Щодо значення патентів Г. О. Андрущук зазначив, що одним з ключових аспектів інноваційного процесу в багатьох галузях є охорона результатів науково-технічної діяльності за допомогою патентів, зокрема, на міжнародному рівні шляхом закордонного патентування винаходів, що є основою конкурентоспроможності на рівних умовах у контексті більш глобальних дій [1, с. 39].

Право на патент передбачає юридично забезпечену можливість суб'єкта звернутися до компетентного органу державної влади (патентного відомства) з вимогою про видачу патенту. Правовідносини щодо охорони патентних прав врегульовані як на національному законодавчому рівні окремих держав, так і на регіональному та універсальному рівнях.

Національне законодавство України закріплює визначення патент у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі». Так патент (патент на винахід, патент на секретний винахід, патент на корисну модель, патент на

секретну корисну модель) – це охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і права на винахід (корисну модель) [86].

На нашу думку, у широкому розумінні, патент – це охоронний техніко-юридичний документ, що видається уповноваженим органом, на об'єкт промислової власності, який відповідає чітко визначеним законом критеріям патентоздатності, засвідчує права та обов'язки патентовласника та діє на певній території протягом законодавчо встановленого терміну.

Правові відносини з забезпечення патентної охорони - це складний за своєю суттю феномен, який має специфіку у кожній окремій державі та регіоні світу. Втім, незважаючи на специфічні національні та регіональні риси, будь-яка ефективна та збалансована система патентної охорони має на меті стимулювання інновацій і є передумовою для розвитку економіки, промисловості, науки та техніки.

Й. Шовсбо (J. Schovsbo) надає визначення «ефективної» та «збалансованої» патентної системи. Ефективною є така патентна система, яка здатна досягти загальних цілей, визначених для неї, тоді як збалансованою є система, яка має на меті не лише видачу патенту, а слугує засобом досягнення певних суспільних цілей [251, с. 1]. Тобто, збалансована система передбачає пропорційність витрат патентовласника на патентну охорону його вигоді та користі для суспільства та науки.

Система патентної охорони є складним механізмом, який потребує детального аналізу та встановлення його значення. Разом з тим, об'єктом цього наукового дослідження є співробітництво держав-членів ЄС у сфері становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС. Саме тому необхідно проаналізувати правову природу патентної охорони саме в ЄС, його специфіку та принципи.

Патентна охорона характеризується її функціонуванням відповідно до принципу територіальності. До того часу, як держави почали активно співпрацювати між собою у сфері патентної охорони, суб'єкти патентного права мали можливість звернутися із запитом про видачу патенту до національного патентного відомства та отримати патентну охорону у межах окремої держави відповідно до її національного законодавства.

Натомість, в середині ХХ ст. співробітництво між державами Західної Європи у сфері патентної охорони значно активізувалося, а з укладенням Договору про патентну кооперацію у 1970 році, Європейської патентної конвенції у 1973 році та інших універсальних та регіональних угод, патентна охорона вийшла на універсальний та регіональний рівні.

Історичний розвиток відносин держав-членів ЄС у сфері патентної охорони (див. Розділ 1.2 дисертаційного дослідження) та характер співробітництва держав-членів ЄС щодо здійснення патентної охорони дозволяють дійти висновку про те, що відмінності між національними правовими нормами та принцип прив'язки важливих для економічного обігу прав патентовласника до кордонів конкретної країни, становить проблему для розвитку внутрішнього ринку в Європейському Союзі [23, с. 118]. Таким чином, значення формування єдиного економічного та правового простору, зокрема і унітарної системи патентної охорони в ЄС, полягає в його нерозривному зв'язку з процесом становлення та ефективним функціонуванням внутрішнього ринку Союзу.

Ідея інтеграції у сфері економіки та торгівлі виникла з моменту створення Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС) у 1957 році та розвивалася поступово. Для ефективного становлення внутрішнього ринку державам-членам ЄЕС необхідно було визначити юридичну силу, природу права ЄЕС та його співвідношення з національним законодавством. Обумовлювалася ця необхідність тим, що перешкоди в становленні внутрішнього ринку виникали саме через розрізненість національного законодавства, невизначеності концепції примату наднаціонального права та тарифні і нетарифні бар'єри на шляху руху товарів між державами-членами ЄЕС.

На співробітництво держав-членів ЄЕС у сфері патентної охорони впливало багато факторів. Серед таких факторів – виникнення нових технологій, активний розвиток світової торгівлі, посилення конкурентної боротьби та становлення ідеї запровадження дієвої регіональної унітарної системи патентної охорони, яка б ефективно функціонувала в інтеграційному правовому полі Співтовариства.

Велике значення для розуміння правової природи ЄЕС та його значення для держав-членів мала правотворчість Суду справедливості ЄЕС (тепер Суд справедливості ЄС), зокрема рішення Суду справедливості у справах *Van Gend end Loos* [138] та *Costa v. E.N.E.L.* [139]. Ці напрацювання дали можливість розвинути унікальний правопорядок Союзу, відокремити його від міжнародного та національного права [40, с. 124].

Так у справі *Van Gend end Loos* Суд справедливості вперше задекларував існування особливого європейського правопорядку та затвердив принцип прямої дії права Співтовариства. Суд вказав, що Співтовариство становить собою новий правопорядок міжнародного права, задля якого держави обмежили свої суверенні права у деяких сферах (п. 3).

Щодо значення цієї справи суддя Суду справедливості Ф. Манчіні (F. Mancini) висловив думку, що історики будуть розглядати справу *Van Gend end Loos* як унікальний юридичний внесок у створення Європи. Немає сумніву, що словосполучення «новий правопорядок» є ключовою рисою фразеології Співтовариства. Порівняно з міжнародним правом «новий правопорядок» розглядався саме як правопорядок, який долає те, що Суд раніше назвав інерцією та спротивом держав-членів [204, с. 183].

У рішенні по справі *Costa v. E.N.E.L.* Суд справедливості зазначив, що Договір про ЄЕС є «конституційним договором», який вводить у силу нову самостійну «європейську правову систему». У рішенні була визначена повна й чітка характеристика права Співтовариства як особливої правової системи. Суд справедливості наголошував на тому, що на відміну від звичайних міжнародних договорів Договір про ЄЕС створив власну правову систему, яка, з набуттям Договором про ЄЕС чинності, стала невід'ємною складовою правових систем держав-членів [139].

Таким чином, можна зазначити, що правова природа Європейського Союзу є унікальною за своєю суттю, адже в межах цього унікального утворення суверенні держави-члени ЄС, тісно взаємодіючи між собою, добровільно обмежують свої права

у певних сферах заради досягнення спільних цілей та делегують певні свої повноваження спеціально утвореним наднаціональним органам.

Зі створенням ЄС питання запровадження унітарної системи патентної охорони в ЄС постало одним з найактуальніших питань на шляху до економічної інтеграції держав-членів. Усвідомлення того, що фрагментована система патентної охорони в ЄС має негативний вплив на розвиток інновацій, залучення інвестицій та конкурентоспроможність європейських підприємств, призвело до процвітання ідеї створення такого механізму охорони патентних прав, який би був наділений рисами уніфікованості, екстериторіальності, недискримінації та правової визначеності.

Майже сорок років європейські країни проводили численні раунди конференцій та переговорів щодо створення унітарного патенту, який був би дійсний на території усіх держав-членів ЄС, та спеціалізованого патентного суду з юрисдикцією щодо цих унітарних патентів. Причиною затримки впровадження унітарної системи патентної охорони в ЄС стали складнощі у досягненні компромісу щодо передачі певних повноважень суверенних держав-членів на наднаціональний рівень конкретній організації (див. Розділ 1.2 дисертаційного дослідження).

Одночасно розвивалася регіональна система патентної охорони. Створення Європейської патентної організації (далі – ЄПО), внаслідок підписання Європейської патентної конвенції 1973 року, стала важливою віхою на шляху до створення регіональної європейської системи патентної охорони. Натомість, фактично регіональна європейська система не мала та не має рис уніфікованості та правової визначеності у повній мірі.

Держави-члени ЄС прагнули створення економічно вигідної, унітарної, зручної та ефективної системи патентної охорони. Існуюча регіональна система патентної охорони оцінювалася державами-членами ЄС, як надмірно дорога та складна в реалізації. Крім того, одним з її недоліків була відсутність уніфікованої системи судового захисту прав патентовласників. Ухвалення рішень судовими органами держав-членів ЄС щодо патентних спорів, які суперечать одне одному, фактично перешкоджало ефективному функціонуванню внутрішнього ринку ЄС. Чисельні перемовини за участі інституцій ЄС та представників держав-членів ЄС

призвели до розроблення декількох проєктів конвенцій щодо встановлення унітарного патенту, що поширював би свою дію на територію ЄС (див. Роздій 1.2 дисертаційного дослідження), а також до ухвалення численних актів, повідомлень, висновків, пропозицій тощо.

Вже у 1997 році Комісією було розроблено Зелену книгу¹ про патент Співтовариства та патентну систему в Європі [180]. У цій Зеленій книзі було визначено, що патенти відіграють центральну роль серед різноманітних інструментів, доступних для охорони винаходів та інновацій. Було визнано, що система патентної охорони, яка існувала на той час в Європі, значно ускладнює ефективність охорони. Разом з тим, було визначено основні риси патенту Співтовариства, запровадження якого планувалося у найближчому майбутньому:

- унітарність патенту, а саме його єдина правова природа, поширення дії на всю територію Співтовариства, уніфікація процедури видачі, відкликання та припинення дії патенту Співтовариства;
- економічна доступність, що дозволить максимально знизити витрати на отримання патенту, наприклад за рахунок відміни необхідності надавати переклад заявки на отримання патенту та технічних документів до неї всіма мовами держав-учасниць Співтовариства;
- юридична визначеність та передбачуваність, а саме фіксована процедура видачі патенту та чітко визначений процес судового захисту порушених патентних прав;
- співіснування патенту Співтовариства з національними патентами та Європейським патентом та чітке встановлення повноважень Європейського патентного відомства щодо адміністрування патенту Співтовариства;
- встановлення плати за отримання та поновлення дії патенту Співтовариства, яка має бути значно нижча, ніж плата за Європейський патент, що стягується окремо кожною державою-членом, де патентовласник прагне отримати охорону.

¹ Зелені книги - це документи, що публікуються Комісією для стимулювання дискусії на певні теми на рівні Європейського Союзу (ЄС). Вони запрошують відповідні сторони (органи або окремих осіб) до участі в процесі консультацій та дебатів на основі висунутих ними пропозицій. Зелені книги можуть призвести до законодавчих змін, які потім викладаються в білих книгах.

У повідомленні Комісії Раді ЄС, Європейському Парламенту, Економічному та соціальному комітету та Комітету регіонів зазначено, що регіональна європейська система патентної охорони, функціонування якої забезпечується національними та Європейським патентним відомством, ґрунтується на видачі національних патентів, які дійсні лише в договірних державах, в яких вони видані. Ця система є надто дорогою, а вартість патентів — високою. Тому Комісія запропонувала створити стандартний єдиний патент Співтовариства, дія якого поширювалася би на всю територію Співтовариства. Було визначено, що патент повинен бути доступним, порівняно з вартістю Європейського патенту, який охоплює лише обмежену кількість країн, а витрати на переклад мають бути значно зменшені [146].

В іншому повідомленні Комісії «Посилення патентної системи в Європі» 2007 року містилася пропозиція реформувати патентну систему в Європі, шляхом заснування патенту Співтовариства та, зокрема, єдиної судової системи для розгляду патентних спорів задля підвищення інноваційного потенціалу Європи та її конкурентоздатності [147].

Провівши аналіз комунікацій та повідомлень інституцій ЄС щодо реформування сфери патентної охорони, які ухвалювалися протягом декількох десятиліть, можна дійти висновку, що держави-члени Співтовариств досить чітко розуміли значення створення унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка була б наділена окремими критеріями, які є необхідними для формування ефективного та дієвого механізму патентної охорони на території ЄС. Держави-члени Співтовариств досягли компромісу щодо основних принципів, на яких мала б бути заснована унітарна система патентної охорони в ЄС.

Так новостворена унітарна система патентної охорони має бути високої якості, містити нормативно визначені та встановлені стандарти оцінки винаходу, застосування яких матиме місце на всій території ЄС. Як вже було зазначено, будь-яка ефективна та збалансована система патентної охорони є передумовою економічного розвитку регіону. У зв'язку з цим, унітарна система патентної охорони в ЄС повинна мати такі властивості, як єдність правового регулювання на всій території регіону та послідовність формування уніфікованої судової практики.

Крім того, унітарна система патентної охорони в ЄС має бути доступною для всіх винахідників та інших суб'єктів патентного права та відповідати принципу пропорційності. Це стосується фінансових витрат суб'єкта на отримання патентної охорони. Витрати патентовласника на отримання патенту, збір за його обслуговування та якість патентної охорони патентних прав, доступ до нього мають бути збалансованими.

Сьогодні ЄС є одним з найбільших торговельних гравців у світі, адже на торгівлю ЄС із рештою країн світу припадає близько 22% світового експорту та імпорту без урахування торгівлі всередині ЄС [52]. Співпраця держав-членів ЄС у сфері патентної охорони лише сприятиме зростанню вказаного показника. Таким чином, заснування унітарної системи патентної охорони, яка буде діяти у межах території ЄС, має на меті не лише спрощення процедури отримання патенту для суб'єкта патентного права, але є невід'ємним елементом ефективного функціонування внутрішнього ринку, єдиного економічного простору ЄС в межах якого власник патенту буде володіти дієвим інструментом охорони патентних прав.

Американський експерт з патентного права Дж. Харріс (J. Harris) у 1967 році критично прокоментував процес намагань створити регіональну систему патентної охорони. Він зазначив, що «існує небажання європейських держав відмовлятися від суверенітету у патентних питаннях, що у даному аспекті присутні недовіра та затягування. У той час як європейці прагнуть до більшої співдружності, вони залишаються сповненими економічною та політичною конкуренцією. Їх історія не може бути проігнорована, і вони буквально чіпляються за суверенітет сьогодення та минулого, коли вони дивляться у майбутнє» [184, с. 295].

Натомість варто зазначити, що неможливо недооцінювати намагання держав-членів ЄС знайти компромісне рішення у процесі співробітництва щодо становлення унітарної системи патентної охорони. Ці намагання виявляються у довготривалих та складних перемовинах (див. Розділ 1.2 дисертаційного дослідження). Європейські держави ставили за мету врахування інтересів кожної окремої держави-члена ЄС, її суверенітет та національну специфіку. Розуміння того, що унітарна система патентної охорони в ЄС є невід'ємним елементом подальшого розвитку внутрішнього ринку,

інноваційного потенціалу ЄС, сприяло розвитку тенденції руйнування науково-технічних кордонів між державами та довготривалого пошуку компромісів.

Патентна охорона забезпечує отримання його власниками охорони від несанкціонованого використання їхніх нематеріальних активів, що мають потенційну комерційну цінність. Чітке регулювання такої охорони є важливою умовою для функціонування внутрішнього ринку, а також для досягнення «п'ятої свободи» ЄС – вільного пересування знань [102, с. 245-246].

У своїх повідомленнях Комісія неодноразово наголошувала на тому, що фрагментована регіональна європейська система патентної охорони має негативний вплив на інновації, зростання та конкурентоспроможність європейського бізнесу [147]. Ця фрагментація полягає в існуванні двох варіантів отримання патентної охорони.

У першому випадку особа, яка прагне отримати патентну охорону в окремій країні, може звернутися до національного патентного відомства та отримати охорону, що буде діяти на території конкретно визначеної держави. Другий спосіб передбачає звернення особи до Європейського патентного відомства з заявкою на отримання Європейського патенту, який буде діяти на території тих європейських держав (не лише держав-членів ЄС, а й асоційованих членів, таких як Чорногорія, Боснія і Герцеговина та інші), які визначені заявником.

Європейський патент діє як національний патент в кожній країні, яка вказана заявником. Це означає, що до нього застосовується подвійне законодавство: національне законодавство регулює права патентовласника та вжиття санкцій у разі порушення прав, а відповідно до ЄПК визначаються обсяг правової охорони винаходу і його патентоздатність. Таким чином, ЄПК не відміняє використання національного патентного законодавства – обидві системи діють одночасно [6, с. 114].

Тож режим національної та європейської патентної охорони діють паралельно. Особа, яка має намір отримати патентну охорону на території конкретної держави має право використати національну процедуру отримання патенту або ж використати процедуру, встановлену ЄПК, у разі наміру отримати патентну охорону на території двох та більше держав-учасниць ЄПК. Більше того, потенційний патентовласник

може отримати декілька національних патентів у кожній окремій державі, звернувшись безпосередньо у національні патентні відомства, та не звертатися до регіональної процедури взагалі.

У 2007 році за ініціативою Президента ЄПО професора А. Помпіду (A. Pompidou) було проведено дослідження «Сценарії Європейської патентної організації на майбутнє». Було визначено чинники, які впливатимуть на стан патентної системи у найближчому майбутньому. Встановлено, що деякі чинники створюють найбільшу невизначеність у питанні розвитку патентної системи. Серед них влада (зміна її структури, виникнення нових суб'єктів, таких як міжнародні та громадські організації та зростання їхнього впливу), глобалізація (чи зможуть всі суб'єкти діяльності пристосуватися до нових прави міжнародної торгівлі, інвестицій та переміщення капіталів), інтенсивність змін (як люди та організації зможуть пристосуватися до швидких змін у галузі технологій, торгівлі, науки), системні ризики (спричиняються непередбаченими обставинами, загрожують цілісності взаємозв'язаних економічних, соціальних, екологічних систем), парадоксальність знань (питання у цінності знань, коли обсяг інформації стає надмірними) [189].

На сьогоднішній день, тенденція полягає в тому, що розвиток торговельних відносин у межах внутрішнього ринку ЄС стимулює малі та середні підприємства виходити з внутрішнього на зовнішній ринок ЄС та покладатися на право ЄС для охорони своїх прав. І хоча регіональний механізм патентної охорони в ЄС відповідно до положень ЄПК є результатом довготривалої регіональної економічної інтеграції держав-членів ЄС, яка продовжується і надалі та має велике значення для промислового прогресу регіону, але становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС є наступним рівнем регіональної інтеграції.

У той час, коли національна патентна охорона передбачає обмеження патентних прав територією певної суверенної держави, економічні відносини у XXI столітті демонструють тенденцію до стирання будь-яких кордонів між державами у сфері патентної охорони.

Таким чином, природа патентної охорони в ЄС виявляється в її окремих регіональних специфічних рисах. Держави-члени ЄС, які є суверенними та

унікальними у своєму політико-правовому вираженні, одночасно прагнуть до єдності, тісно співпрацюють у сфері правового регулювання здійснення патентної охорони на території ЄС та делегують окремі свої повноваження наднаціональним органам для власних цілей. Плідна та тісна співпраця держав-членів ЄС між собою у сфері патентної охорони обумовлена розумінням того, що шляхом формування спільних правових стандартів, принципів, зближення правових систем можна досягти поставлених цілей ЄС, а саме досягнення зміцнення та зближення економік та заснування економічного і валютного союзу.

Процес розвитку європейської інтеграції поєднується з принципом дотримання ідентичності та суверенних прав кожної окремої держави-члена ЄС. Особливою характерною рисою співробітництва держав-членів ЄС у сфері уніфікації патентної охорони є їх довготривалі, стійкі, взаємовигідні, економічні зв'язки, які склалися протягом багатьох століть та які сприяють створенню єдиної економіки та, як наслідок, спільного регіонального режиму патентної охорони.

1.2. Становлення та розвиток співробітництва держав-членів ЄС у сфері уніфікації патентної охорони в Європейському Союзі

Одним з пріоритетних напрямів співробітництва держав-членів Європейського Союзу між собою вже декілька десятиліть є створення ефективної та дієвої системи патентної охорони. Метою визначено становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, застосування якої дозволило би власнику патенту максимально ефективно реалізовувати свої права на всій території ЄС. Створення економічно вигідної, бюрократично простої та зрозумілої системи патентної охорони беззаперечно сприятиме ефективному функціонуванню внутрішнього ринку ЄС, розвитку торгівельних відносин між державами-членами ЄС та третіми країнами, підвищенню конкурентоспроможності ЄС поряд з іншими регіонами світу, такими як США та Китай.

Ідея становлення унітарної системи патентної охорони на території ЄС просувалася окремими суверенними державами-членами ЄС із різним економічним

потенціалом, політичними традиціями та історичним розвитком. Регіональна європейська система патентної охорони, яка існує на сьогоднішній день та регулюється Європейською патентною конвенцією, є складною у використанні, фінансово не вигідною та фрагментованою, незважаючи на уніфікацію деяких її елементів.

У Розділі 1.2 дисертаційного дослідження перед нами постає завдання проаналізувати процес розвитку відносин між державами Європи, зокрема державами-членами ЄС, щодо становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС та визначити проблематику, яка ускладнює досягнення компромісу щодо становлення цієї системи. Наразі ж можна зазначити, що шлях до уніфікації став дійсно тернистим та постав складним випробуванням для держав. Він тривав декілька десятиліть та супроводжувався надзвичайно великою кількістю раундів переговорів, проєктів конвенцій, регламентів та договорів.

Першим міжнародним договором, що був розроблений для регулювання співпраці у сфері охорони прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні є Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року (далі – Паризька конвенція) [217]. Саме ця Конвенція стала попередником сучасних інструментів охорони прав інтелектуальної власності та першою спробою гармонізувати регулювання здійснення патентної охорони на території держав Західної Європи.

Хоча Паризька конвенція стала основою для гармонізації правового регулювання патентної охорони серед держав Західної Європи, втім держави, які підписали її, не здійснили суттєвих кроків на шляху до реалізації закріплених положень та гармонізації національного матеріального патентного права, а також не були готові передати компетенцію щодо видачі патентів та вирішення патентних спорів на наднаціональний рівень. Однак, незважаючи на це, можна презюмувати, що перші кроки на шляху до гармонізації патентної охорони та створення регіональної європейської системи патентної охорони були здійснені саме Паризькою конвенцією.

Тривалий час європейський континент знаходився під гнітом світових воєн, тому розвиток сфери інтелектуальної власності, зокрема патентної охорони, були не на часі. Втім, вже після Другої світової війни європейські держави стали порушувати

питання транснаціональної торгівлі, яка сприяла би економічному розвитку регіону, виникненню нових торгівельних відносин та подоланню післявоєнної кризи.

Оскільки після Другої світової війни країни Європи відчували нагальну потребу передусім у відновленні своїх економічних позицій на світовому ринку і вирішити цю проблему поодиночі було неможливо, то співпадіння кінцевої мети, а також усвідомлення невідворотності процесу об'єднання заради її досягнення, підштовхнули держави-члени Європейських співтовариств до кроків по зближенню законодавства, що регулювало окремі сегменти економічних відносин [113, с.231].

Зокрема обговорювалися питання створення ефективної та збалансованої регіональної системи патентної охорони, яка мала би стати стимулом для науково-технічного прогресу, зростання конкурентоспроможності як кожної окремої європейської держави у межах єдиного союзу, так і союзу зокрема, та позитивно вплинула б на економічний розвиток держав Західної Європи у післявоєнні часи.

Одним із перших кроків до уніфікації системи патентної охорони на території держав Західної Європи стало підписання у 1947 році між Францією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом Гаазької угоди щодо заснування Міжнародного патентного бюро (далі – Гаазька угода) [119].

Гаазькою угодою передбачалося становлення Міжнародного патентного інституту. Інститут наділявся повноваженнями з попереднього розгляду заявок на патенти, централізації пошуку патентів та архівування. Відповідно до положень Гаазької угоди винахідник отримував правову охорону свого винаходу шляхом подання заявки в Міжнародний патентний інститут, де винахід аналізувався на відповідність формальним вимогам до патентоздатності. Крім того, держави отримували можливість користуватися бібліографічним фондом патентного відомства Нідерландів, який на той час був найповнішим у світі впорядкованим зібранням патентних і технічних документів з уже відомими технічними рішеннями [25, с. 36].

Варто зазначити, що у 1971 році Міжнародний патентний інститут інтегрувався у Європейську патентну організацію, яка сьогодні є прикладом регіональних механізмів гармонізації правового регулювання патентної охорони.

Заснування Європейської патентної організації та її діяльність буде проаналізована у Розділі 1.2 дисертаційного дослідження.

Велику роль у гармонізації правового регулювання патентної охорони на європейському континенті відіграло створення 5 травня 1949 року Ради Європи¹. Метою організації визначено досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу [99].

Досягнення вищевизначеної мети можливе лише у разі активного співробітництва держав між собою, обговорення питань, що становлять спільний інтерес, укладання угод, здійснення спільних заходів у економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній сферах, зокрема і у сфері охорони інтелектуальної власності та уніфікації механізму патентної охорони.

Наприклад, намагаючись досягти єдності у сфері патентної охорони, 6 вересня 1949 року на одній із сесій Ради Європи було ініційовано створення Європейського патентного офісу та підготовлено проєкт відповідної міжнародної Конвенції [263]. За проєктом Конвенції, Європейське патентне відомство передбачалося наділити повноваженнями з надання технічної оцінки новизни винаходу, натомість ухвалення рішення про видачу патенту залишити за національними патентними відомствами. Втім, Конвенція не була підписана через те, що фактично Європейським патентним відомством дублювалися б функції вже існуючого Міжнародного патентного інституту [96, с. 186].

У 1950 році в межах Ради Європи було створено Комітет експертів з патентів, що складався з керівників національних патентних відомств та представників держав-членів Ради Європи. Метою діяльності Комітету було розроблення принципів співпраці європейських держав у сфері патентної охорони задля досягнення найбільш сприятливих економічних результатів для регіону та задоволення національних інтересів держав. На жаль, дискусії проходили за зачиненими дверима, а тому не

¹ Країнами-засновницями Ради Європи стали Країни—засновники Ради Європи Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Данія, Італія, Норвегія, Франція, Люксембург, Швеція, Велика Британія

видається можливим надати детальну інформацію щодо проведених переговорів та їх висновків. Усі процесуальні та робочі документи залишилися конфіденційними.

Відомо, що Комітетом було розроблено декілька варіантів розвитку системи патентної охорони в європейському регіоні. Першим запропонованим варіантом був механізм підпорядкування національної системи патентної охорони наднаціональній регіональній системі. Відповідно до такого вектору розвитку визначено, що національні патентні відомства окремої європейської держави будуть мати лише конкретно визначені адміністративно-організаційні функції та не ухвалюватимуть остаточні рішення щодо надання та припинення патентної охорони. Компетенція з видачі патенту та його відкликання здійснюватиметься наднаціональним регіональним органом, таким як відомство, організація, офіс, тощо.

Другим варіантом розвитку системи патентної охорони в європейському регіоні стала пропозиція існування незалежних одна від одної національної та наднаціональної регіональної систем патентної охорони. За таких обставин передбачалося, що регулювання здійснення патентної охорони відбуватиметься на національному або ж на наднаціональному регіональному рівні за вибором заявника залежно від бажаного територіального поширення патентної охорони.

Згодом одностайно було визнано, що у зв'язку з суттєвими відмінностями національних інструментів патентної охорони та правових традицій кожної окремої суверенної держави, перший варіант є нездійсненним. Найбільш реальним шляхом розвитку системи патентної охорони в європейському регіоні є створення регіонального патенту, який би співіснував з національними патентами та діяв би відповідно до принципу субсидіарності, тобто не заміняв, а доповнював національний. Реалізація цього шляху потребувала проведення тривалих чисельних раундів переговорів та пошуку компромісних рішень [284, с. 195].

Варто також зазначити, що робота Комітету експертів з патентів стала важливим підґрунтям для подальшого розвитку співпраці у сфері уніфікації патентної охорони в європейському регіоні. У процесі своєї роботи Комітет експертів розробив проекти трьох конвенцій, які стосувалися гармонізації патентного права та були відкриті для підписання лише для держав-членів Ради Європи.

Першою розробкою Комітету експертів стала Європейська конвенція про формальні вимоги до заявки на патент, яка була підписана 11 грудня 1953 року та набрала чинності 1 червня 1955 року. Вона мала на меті спрощення формальної процедури подачі заявок на патент та уніфікацію форми та змісту заявок, що були строго визначені національним законодавством [172].

Європейська конвенція про формальні вимоги до заявки на патент відіграла вагомий роль у спрощенні та уніфікації формальних вимог до заявки на патент, які встановлювалися відповідно до національного законодавства. Було визначено перелік документів, які мають подаватися разом із заявкою на патент, правила оформлення патентних заявок, опису винаходу та креслень для розуміння опису. Європейська конвенція про формальні вимоги до заявки на патент була денонсована 16 державами. Більшість з держав денонсували її у 1977 та 1978 роках, що ймовірно за все було пов'язано з набранням чинності Європейської патентної конвенції у 1977 році.

Другим надбанням стала Європейська конвенція про міжнародну патентну класифікацію, яка набрала чинності у 1955 році [171]. Її метою визначено створення єдиної системи класифікації патентів на винаходи, становлення яких сприяло б гармонізації національного законодавства. Варто зазначити, що Європейська конвенція про міжнародну патентну класифікацію була денонсована всіма сторонами та втратила чинність 18 лютого 1999 року.

Натомість саме Європейською конвенцією про міжнародну патентну класифікацію було встановлено найбільш ефективний принцип побудови патентної класифікації [192]. Було встановлено, що міжнародна патентна класифікація має бути побудована за функціонально-галузевим принципом¹ та може застосовуватися кожною договірною державою як основна або допоміжна класифікація.

Процес розробки міжнародної патентної класифікації став довготривалим та доволі складним. Необхідно було враховувати як деталізацію технічних

¹ Функціонально-галузевий принцип передбачає розміщення об'єктів залежно від їх застосування у тій чи іншій галузі, а також залежно від тих функцій, які об'єкт виконує. Цей принцип є змішаним та вперше запропонований саме при розробці Міжнародної патентної класифікації. Класифікація містить розділи такі як задоволення життєвих потреб, текстиль, будівництво та інші. Ці розділи та їх підрозділи є відображенням галузевого підходу. Далі розділи деталізуються у класах, які відображають функціональний підхід. Так, наприклад, розділ «Задоволення життєвих потреб» містить підрозділ «Здоров'я. Збереження життя. Розваги.», який у свою чергу поділяється на класи такі як прилади для рятування життя, хімічні засоби для гасіння пожеж, прилади для фізичних тренувань, гімнастики, плавання та інше.

характеристик потенційного винаходу, так і специфіку національного патентного законодавства кожної окремої держави. Так перша класифікація була опублікована лише 1 вересня 1968 року – через дванадцять років після набуття чинності Європейською конвенцією про міжнародну патентну класифікацію 1955 року. І лише згодом, після підписання Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію 24 березня 1971 року, вона офіційно була визнана першою редакцією класифікації.

Незважаючи на те, що Європейська конвенція про міжнародну патентну класифікацію 1955 року була денонсована, Міжнародна патентна класифікація продовжує існувати та виконувати свої функції. Класифікація періодично оновлюється для відображення актуального стану речей та науково-технічного розвитку.

Третім досягненням Комітету експертів з патентів, що сприяло гармонізації механізмів патентної охорони на території європейських держав, стала розробка Конвенції щодо уніфікації деяких положень патентного права та його підписання 27 листопада 1963 року у Страсбурзі [151].

На зустрічі Комітету експертів у травні 1961 року розглядалося питання співіснування у майбутньому європейського патенту з національними патентами. Крім того, обговорювався порядок вирішення спорів щодо функціонування європейських патентів та презюмувалося, що вирішення подібних спорів буде підпадати під юрисдикцію Міжнародного суду ООН [242].

Конвенція щодо уніфікації деяких положень патентного права встановлювала умови патентоздатності винаходу, які сьогодні визнані в усьому світі, а саме новизну, промислову придатність та винахідницький рівень. Вона містила в собі положення, які стосувалися обсягу охорони, який надавався патентом та загальні правила під які могло бути адаптовано законодавство кожної окремої держави.

На основі Конвенції щодо уніфікації деяких положень патентного права багатьма європейськими країнами були внесені зміни до національного законодавства. Ратифікація Конвенції європейськими країнами мала гармонізуючий

вплив на національне патентне законодавство держав, а її вплив вийшов далеко за межі країн, що її ратифікували [25, с. 37].

Проте деякі положення Конвенції щодо уніфікації деяких положень патентного права суттєво суперечили законодавству та сталій практиці окремих держав у сфері патентної охорони. Крім того, Конвенція не містила положень щодо порядку отримання патентів, їх змісту, тривалості охорони патентних прав та не надавала відповіді на деякі інші питання [219, с. 922]. Незважаючи на це, Конвенція щодо уніфікації деяких положень патентного права набрала чинності у 1980 році [151] та стала великим політичним і юридичним досягненням та основою для вдосконалення загальних вимог, що встановлюються до патентоздатності винаходів.

Паралельно з роботою Ради Європи над уніфікацією положень щодо патентної охорони, тривав активний процес європейської інтеграції держав у межах Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС). Мета діяльності ЄЕС була встановлена у Римському договорі 1957 року та полягала у здійсненні спільних дій задля усунення бар'єрів, які розділяють Європу, об'єднання задля спільного сталого розвитку, розвитку збалансованої торгівельної політики та справедливої конкуренції, зміцненні та зближенні економік держав, заснуванні спільного ринку та розвитку економічної діяльності на території всього співтовариства [275].

Задля досягнення вищезазначених цілей держави-члени ЄЕС активно співпрацювали між собою зокрема і у сфері заснування ефективної регіональної унітарної системи патентної охорони, яка «дозволить подолати територіальний принцип дії патенту, який ускладнює значною мірою вільний рух товарів та їх конкуренцію в країнах Західної Європи» [5, с. 285].

Шість держав-членів ЄЕС (Бельгія, Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди та Франція) комунікували між собою щодо встановлення наднаціональної унітарної системи патентної охорони з регіональними адміністративними та судовими інституціями для спрощення процесу отримання патентної охорони. Зазначені держави-члени ЄЕС відрізнялися правовою однорідністю та відданістю реалізації цілей, які були визначені у Римському договорі.

Г. Гробен (H. Groeben), Європейський Комісар з питань конкуренції, член Комісії ЄЕС, 19 листопада 1959 року у своїй промові закликав представників держав-членів ЄЕС до створення Європейської патентної системи задля запобігання ринковій фрагментації, яка може виникнути через різні національні правила патентної охорони. Прийнявши його пропозицію, міністри держав-членів ЄЕС заснували спеціалізовані міжнародні комітети з роботи над спеціальним договором про уніфікацію системи патентної охорони. Ці комітети склалися з голів національних патентних відомств держав-членів ЄЕС.

Упродовж перемовин щодо створення Європейської патентної системи держави-члени ЄЕС дійшли до розуміння того, що будь-яка наднаціональна система патентної охорони має співіснувати з національними системами. Необхідно було врахувати, що можуть виникнути непорозуміння щодо того, яке законодавство підлягатиме застосуванню (регіональне (наднаціональне) чи національне), якою буде процедура регулювання видачі патентів, який порядок реалізації патентної охорони та який суд матиме юрисдикцію щодо розгляду патентних спорів.

Результатом ініціативи Г. Гробена та перемовин держав-членів ЄЕС стало розроблення проєкту Конвенції з європейського патентного права 1962 року. Проєкт так і не був доведений до стадії підписання та ратифікації. У процесі перемовин держави-члени ЄЕС дійшли висновку, що створення Європейської патентної системи полягає не лише у зведенні національних правових норм до єдиного формулювання, а передбачає створення певного сталого та юридичного визначеного механізму патентної охорони. Однією з перепон для створення Європейської патентної системи в межах ЄЕС на цьому етапі також стала невизначеність статусу запропонованого проєктом Конвенції з європейського патентного права Європейського патентного суду та його співвідношення із Судом справедливості [209, с. 137].

Крім того, не було вирішено питання щодо відкритості Європейської патентної системи чи то лише для держав-членів ЄЕС, чи то для тих держав, які не були членами ЄЕС, наприклад для Великої Британії. Патентне відомство Великої Британії було та залишається одним з провідних патентних відомств за кількістю зареєстрованих патентних заявок. У 1965 році Велика Британія заявила, що вона

відкрита для будь-якого міжнародного рішення, яким запровадиться європейська система видачі патентів з однаковою юридичною силою, правами та обов'язками у кожній країні [214]. У будь-якому випадку участь в Європейській патентній системі Великої Британії, яка не була членом ЄЕС, потребувала додаткової окремої угоди.

Враховуючи вищезазначені обставини та перепони, які постали перед державами, а також усвідомлюючи те, що створення Європейської патентної системи є необхідним, але в той же час складним процесом пошуку компромісів, Франція, Німеччина і Нідерланди відновили європейські ініціативи у сфері становлення унітарної системи патентної охорони.

У 1968 році французьким міністром закордонних справ Ж. Дербе (Jacques Debre) перед Радою ЄС було ініційовано продовження розвитку відносин у сфері уніфікації патентної охорони на європейському континенті. Перший з запропонованих ним напрямів полягав у створенні унітарної системи патентної охорони, участь у якій зможе брати будь-яка держава, незалежно від її членства у ЄЕС, а патентна охорона надаватиметься у тих державах, які будуть обрані заявником [220, с. 515]. Другий напрям передбачав створення Європейського патенту з унітарним ефектом, який би поширював свою дію лише на території держав-членів ЄЕС і мав би автономний характер у межах системи права ЄЕС [25, с. 37].

Реалізація першого напрямку почалася у травні 1969 році, коли за участі 17 європейських держав відбулася Міжнародна патентна конференція у Брюсселі, метою якої було складання проекту Європейської патентної конвенції. Проект було представлено в 1973 році на дипломатичній конференції в Мюнхені. Як результат була підписана Конвенція про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція (далі – ЄПК)), яка набрала чинності 1 жовтня 1977 року [43].

ЄПК передбачила заснування Європейської патентної організації (ЄПО), інституційними органами якої стали Європейське патентне відомство (ЄПВ) та Адміністративна Рада. ЄПК встановила єдині процедури для видачі регіональних Європейських патентів для будь-якої з європейських країн незалежно від того, чи є країна членом ЄЕС. Необхідно зазначити, що Європейський патент видавався для однієї, декількох або всіх держав-учасниць ЄПО, що залежало від волі заявника.

Таким чином, ЄПО стала регіональним об'єднанням, а ЄПК спеціальним договором у розумінні ст. 19 Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року та регіональним патентним договором у розумінні п. 1 ст. 45 Договору про патентну кооперацію 1970 року¹.

Для отримання Європейського патенту суб'єкт мав подати заявку однією з трьох офіційних мов ЄПО (англійською, французькою, німецькою) альтернативно за власним вибором до Європейського патентного відомства у Мюнхені, до його агенції у Гаазі (колишній Міжнародний патентний інститут) або в національні патентні відомства договірних держав. Власник Європейського патенту наділявся таким самим обсягом патентних прав у кожній обраній ним державі, як і власник національного патенту цієї держави.

Загалом Європейська патентна конвенція стала унікальною міжнародно-правовою угодою, яка встановлювала єдиний порядок подання заявки на отримання патенту, видачі Європейського патенту та здійснення патентної охорони як на території держав-членів ЄЕС, так і на території інших держав, таких як Монако, Швейцарія, Туреччина та інших. Під час своєї діяльності держави, які підписали ЄПК, неодноразово скликали міжурядові дипломатичні конференції, на яких розглядалися поточні питання процесу видачі Європейського патенту, вдосконалення надання патентної охорони, зокрема прагнули віднайти шляхи зниження вартості перекладу заявок на отримання Європейських патентів і створити єдиний судовий механізм для розгляду патентних спорів.

Впровадження другого напрямку розвитку відносин у сфері уніфікації патентної охорони на європейському континенті було пов'язано зі співпрацею у 60-70х роках ХХ ст. держав-членів Європейських співтовариств над створенням єдиного патенту виключно для держав-членів співтовариств, що мав би унітарний та автономний характер та діяв у межах їх правового порядку.

¹ Договір про патентну кооперацію — це міжнародна угода, адміністратором якої є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Система, що запроваджена договором, дає змогу одночасно шукати патентну охорону винаходу у великій кількості країн шляхом подання однієї «міжнародної» патентної заявки замість кількох окремих національних або регіональних патентних заявок. Видача патентів залишається відповідно до національного або регіонального законодавства. Заявники та патентні відомства договірних держав отримують переваги від єдиних вимог до формальності, міжнародного пошуку, додаткового міжнародного пошуку та звітів про попередню експертизу, а також централізованої міжнародної публікації інформації про винахід.

Вже у 1979 році було визначено, що «велике значення має бути приділено уніфікації стандартів з відкликання, порушення, виконання патентних прав, їх тлумачення та процедури реєстрації для того, щоб забезпечити рівномірну патентну охорону на всій території Європейського Співтовариства, а також приведення охорони патентних прав до уніфікованих стандартів» [129, с. 18].

У 1968 році було розроблено проєкт Конвенції про патент Європейського Співтовариства, який було представлено та підписано на конференції держав-членів ЄЕС та Європейської Комісії у грудні 1975 році у Люксембурзі [234]. Положеннями Конвенції про патент Європейського Співтовариства 1975 року було визначено, що створення унітарної системи патентного права для держав-членів Співтовариства є невід'ємним інструментом для становлення внутрішнього ринку [148].

Передбачалося, що процес ратифікації Конвенції про патент Європейського Співтовариства національними парламентами дев'яти держав членів займе близько двох років, а Конвенція набере чинності у січні 1976 року [241]. Натомість Конвенція не була ратифікована всіма державами-членами. Причинами цьому стали складність Конвенції та відсутність пропозицій становлення дієвої та централізованої судової системи, яка б мала юрисдикцію розглядати спори щодо порушення патентних прав, недосягнення компромісу щодо мовного режиму (відсутність порядку перекладу патентних заявок).

У 1989 році у Люксембурзі відбулася ще одна конференція, яка була покликана внести зміни до проєкту Конвенції про патент Європейського Співтовариства 1975 року та віднайти компромісне рішення. У конференції брали участь 12 держав-членів ЄЕС і Європейська Комісія. У результаті учасниками було підписано Люксембурзький договір про патент Європейського Співтовариства [123]. Відповідно до ст. 4 Люксембурзького договору в складі Суду першої інстанції Європейських співтовариств мала бути створена спеціальна палата для розгляду спорів щодо патентів.

Після набрання чинності Конвенція про патент Європейського Співтовариства 1975 року мала б неофіційний статус «третинного законодавства ЄЕС»¹ та сприяла б реалізації положень Римських договорів 1957 року, а саме положення щодо усунення порушень правил конкуренції, скасування перешкод для вільного руху товарів, що неможливо реалізувати без становлення унітарної системи патентної охорони.

Під час перемовин сторони дійшли згоди щодо перекладів опису до патенту. Було вирішено, що патент буде видаватися однією з трьох офіційних мов ЄПО (англійською, німецькою і французькою) та має бути у повному обсязі перекладений всіма офіційними мовами ЄЕС (яких на момент підписання Люксембурзького договору було дев'ять) протягом шести місяців від дати видачі. Натомість, як було з'ясовано пізніше, зазначений компроміс призводив до збільшення вартості отримання патенту, оскільки процедура перекладу вимагала значних витрат. Як результат, Конвенція про патент Європейського співтовариства 1975 не була ратифікована достатньою кількістю держав, яка була необхідна для набрання нею законної сили.

Ще одним важливим кроком до створення унітарної системи патентної охорони є підписання Маастрихтського договору у 1992 році [279]. Значення Договору полягає у створенні Європейського Союзу,² унікального в історії людства інтеграційного об'єднання держав в економічній, зовнішньополітичній, військовій та правоохоронній сферах. Договір не тільки з'єднав і синтезував у межах єдиної організаційної «структури» різні сфери інтеграційного процесу. Мета документу — позначити «новий етап у створенні як можна більш тісного союзу народів Європи» — зумовила нові обмеження державного суверенітету і розширення предметів відання вже існуючих Європейських Співтовариств [33, с. 140].

¹ Третинне (комплементарне) законодавство виникає не в наслідок прямої реалізації положень Договору про заснування ЄЕС (ЄС) або нормативно-правових актів ЄЕС (ЄС), що ухвалені на основі Договору про заснування ЄЕС (ЄС). Воно містить у собі ті угоди, які держави-члени ЄЕС (ЄС) укладають з третіми державами або міжнародними організаціями задля реалізації положень установчих договорів, а також угоди між інститутами та правові акти, які не підпадають під категорію, яка визначена статтями 288-292 Договору про функціонування ЄС. Таким законодавством наприклад є договори між державами-членами ЄС про усунення подвійного оподаткування на реалізацію статті 293 Договору про функціонування ЄС.

² Щодо детального аналізу етапів створення Європейських співтовариств та Європейського Союзу див.: Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу. Київ : К. І. С., 2001; Сорон Ж.-Л. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / пер. з франц. ; за ред. В. І. Муравйова. Київ : ІМВ, 2001. С. 13-144.

Із набуттям чинності Маастрихтського договору значно розширилась предметна компетенція Союзу за рахунок таких галузей, як охорона навколишнього середовища, економічна та соціальна згуртованість, дослідження і технологічний розвиток, транс'європейські мережі, охорона здоров'я, освіта та культура, співпраця з слаборозвиненими країнами, захист прав споживачів, енергетика, цивільний захист, туризм.

Становлення єдиного економічного та торгівельного простору та розвиток сфери досліджень і технологічного розвитку на території ЄС нерозривно пов'язане з розвитком системи патентної охорони. Розуміючи це, у 1997 році Європейською Комісією було підготовлено та опубліковано Зелену книгу про патент Європейського Співтовариства та патентну систему в Європі 1997 року [180]. Зелена книга містила узагальнення процесу консультацій держав, які були зацікавлені у створенні унітарної системи патентної охорони, а також структуровані пропозиції щодо гармонізації деяких аспектів патентного права. Так, наприклад, у Зеленій книзі було встановлено, що унітарна система патентної охорони Європейського Співтовариства повинна сприяти охороні інновацій та в той же час не перешкоджати внутрішній торгівлі та конкурентоздатності європейських компаній. Європейська Комісія визначила, що Співтовариство має прагнути до усунення наявних політичних та практичних перешкод, зокрема складнощів в отриманні патентної охорони, які стають на заваді реалізації потенціалу єдиного внутрішнього ринку.

У 1999 році до Зеленої книги було додано документ «Підтримка інновацій через патенти – Продовження до Зеленої Книги щодо патенту Європейських Співтовариств і патентної системи Європи». Визначено, що зважаючи на активний економічний та торгівельний розвиток регіону та його вплив на конкурентоспроможність підприємств, надзвичайно важливо надати питанню патенту Співтовариства пріоритетного значення. Перед подальшим розширенням Співтовариства необхідно переглянути патентну систему. Як заявив Європейський Парламент, для подолання проблем сучасних патентних систем і для стимулювання інновацій реформована патентна система має бути «простою, швидкою, юридично визначеною, доступною і не надмірно витратною».

Таким чином, Зеленою книгою вперше було запропоновано заснувати унітарну систему патентної охорони Співтовариства не шляхом укладання міжнародної угоди між суверенними державами, а шляхом реалізації положень установчих договорів Європейського Співтовариства та встановлення системи патентної охорони Співтовариства в межах правової системи Співтовариства, а регулюючі положення системи включити в *acquis communautaire*. Крім того, у Зеленій книзі було визначено головні риси патенту Співтовариства, серед яких його унітарність, економічна доступність, юридична визначеність та інше (див. Розділ 1.1 дисертаційного дослідження).

Серед важливих кроків до уніфікації системи патентної охорони у межах Європейського Співтовариства можна зазначити затвердження Лісабонської стратегії 2000 року та подання Комісією пропозиції Раді ЄС щодо запровадження патенту Співтовариства у 2000 році¹.

У XXI ст. стратегія охорони прав промислової власності мала гарантувати, що Європа матиме відповідь на виклики глобальної наукомісткої економіки. Система інтелектуальної власності має продовжувати діяти як каталізатор для інновацій і сприяти реалізації Лісабонської стратегії 2000-2010 [270]². Європейська Комісія визначила критерії для досягнення цієї мети та визначила, що система має бути:

- високої якості та демонструвати жорсткі стандарти оцінки;
- доступною та балансувати вартість з якістю і правовою визначеністю;
- послідовною та мати загальновизнане тлумачення законів і єдину судову практику;

¹ Як наслідок оприлюднено проєкт Регламенту (Proposal for a Council Regulation on the Community patent (2000/C 337 E/45), яким запропоновано запровадити патент Співтовариства, який матиме унітарний характер та однакову дію на всій території Співтовариства. Зазначалося також, що патент Співтовариства матиме автономний характер з поширенням на нього положень вищезгаданого Регламенту та загальних принципів права ЄС. Також передбачалася можливість застосування законодавства держав-членів ЄС щодо кримінальної відповідальності та недобросовісної конкуренції, пов'язаної із застосуванням патенту Співтовариства. Проте державами не було досягнуто компромісу щодо правової природи патенту Співтовариства, а саме не було досягнуто розуміння як саме патент Співтовариства буде співвідноситися з національними патентами, відповідно до якого законодавства буде регулюватися видача та інші питання, що стосуються патенту, якою мовою буде подаватися заявка на отримання патентної охорони та яким буде механізм охорони порушених патентних прав, а саме під яку юрисдикцію буде підпадати розгляд патентних спорів.

² Стратегією була констатована необхідність створення Європейського простору досліджень та інновацій у контексті чого визначено, що інновації та ідеї повинні бути належним чином захищені, зокрема шляхом створення ефективної системи патентної охорони. З метою реалізації Стратегії Європейська Рада надала запит Раді ЄС, Європейській Комісії та державам-членам ЄС на вжиття необхідних заходів у межах створення Європейського простору досліджень та інновацій та визнала за необхідне забезпечити встановлення простого та економічного в отриманні патенту Співтовариства до кінця 2001 року.

– збалансованою та гарантувати вигідну винагороду за інтелектуальні надбання, забезпечуючи вільне поширення ідей та інновацій.

Новий варіант запровадження патенту Співтовариства був запропонований у березні 2003 року, коли в офіційному журналі Європейської патентної організації було опубліковано документ «Патент Співтовариства - Спільний політичний підхід» [145]. Підхід містив у собі варіанти регулювання мовного режиму патенту Співтовариства, витрат на отримання патенту, ролі національних патентних відомств у патентній охороні і розподілі зборів. Також було охоплено питання підсудності справ, які стосуватимуться порушення прав власників патенту Співтовариства.

Мовний режим мав би відповідати вимогам доступності, економічності, правової визначеності і недискримінації. Було висунуто пропозицію щодо встановлення мовного режиму для патенту Співтовариства аналогічного до мовних положень, які передбачені Європейською патентною конвенцією. Тобто заявник повинен був подавати заявку на патент з описом технічних характеристик винаходу однією з трьох офіційних мов ЄПО. Крім того, було передбачено, що у разі подачі заявки на патент тією мовою, яка не є офіційною мовою ЄПО, переклад заявки однією з офіційних мов ЄСО буде йому відшкодована за рахунок патентної системи ("mutualisation of costs" – розподіл витрат).

Презюмувалося, що саме Європейське патентне відомство відіграватиме центральну роль в адмініструванні патенту Співтовариства та матиме повноваження розглядати заявки та видавати патент. У свою чергу, національні патентні відомства, *inter alia*, надаватимуть консультації заявникам, прийматимуть заявки на патент Співтовариства та пересилатимуть їх до Європейського патентного відомства, розповсюджуватимуть інформацію щодо отримання патентної охорони.

Щодо підсудності справ, які стосуватимуться спорів щодо порушення прав власників патенту Співтовариства, було запропоновано створення спеціального Патентного Суду Співтовариства (Community Patent Court). Цей суд мав би ексклюзивну юрисдикцію щодо розгляду справ про недійсність патентів або визнання їх такими, що втратили чинність, про порушення процедури видачі патенту, правомірність використання патенту або права на пріоритетне використання патенту,

а також щодо спорів про відшкодування збитків. Передбачалося, що становлення Патентного Суду Співтовариства буде сприяти уніфікації судової практики, вільному доступу до правосуддя та зниженню процесуальних витрат. Патентний Суд Співтовариства мав би бути заснований не як окрема інституція, а як спеціалізована судова палата Суду першої інстанції (тепер Загальний суд).

Як зазначає Т.В. Комарова, можливість створення при Суді першої інстанції спеціалізованих судових палат з окремих видів позовів або проваджень в особливих галузях була закладена Ніццьким договором [42, с.36]. Реалізувати це можливо одноголосним ухваленням рішення Радою на пропозицію від Комісії та після консультацій з Європейським Парламентом та Комісією відповідно до статті 225а Договору про Європейське Співтовариство у ніццькій редакції [149]. У свою чергу апеляційний перегляд спорів мав би відбуватися безпосередньо в Суді першої інстанції.

У грудні 2003 року Європейська Комісія опублікувала пропозицію Ради ЄС щодо заснування Патентного Суду Співтовариства, проте пропозиція так і не була схвалена через наявні розбіжності між державами-членами ЄС щодо строку дії патенту Співтовариства та мови перекладу заявок на патент [228].

Втім інституції Європейського Співтовариства продовжили плідно працювати над запровадженням унітарної системи патентної охорони, а держави-члени обговорювали альтернативні варіанти її становлення та намагалися віднайти компромісне рішення. Так протягом 2004-2005 років запропоновано нову концепцію [224] вирішення проблемного мовного питання¹, ухвалено Директиву 2004/48/ЄС щодо дотримання прав інтелектуальної власності [161]², переглянуто Лісабонську стратегію 2000 року [243]³, опубліковано Звіт «Реалізація Лісабонської програми

¹ Зокрема було запропоновано забезпечити переклад заявки на патент всіма офіційними мовами ЄС (тобто всіма державними мовами держав-членів ЄС), щоб уникнути будь-якої дискримінації держав. Проте вказана пропозиція не була підтримана з боку суб'єктів підприємницької діяльності та була відхилена, оскільки переклад заявок на патент з додатками всіма державними мовами є економічно невигідною.

² Директивою визначено заходи, процедури та засоби, які забезпечують захист інтелектуальної власності, відшкодування шкоди за порушення прав інтелектуальної власності, процес збору доказів порушення патентних прав, порядок співпраці та обмін інформацією між державами.

³ У 2005 році було ухвалено звіт «Спільні зусилля для зростання та роботи. Новий початок Лісабонської стратегії», яким закріплено дії, що сприятимуть досягненню цілей Лісабонської стратегії. Встановлено, що на європейському та національних рівнях мають бути проведені реформи для створення єдиного ринку, особлива увага має приділятися заснуванню патенту Співтовариства.

Співтовариства: Більше досліджень та інновацій – інвестування для зростання та зайнятості: Загальний підхід» 2005 року [144]¹.

У черговий раз питання становлення унітарної системи патентної охорони на території Співтовариства було порушено в 2007 році. Комісією було представлено Повідомлення «Посилення патентної системи в Європі». Його метою було поновлення дебатів та заохочення держав-членів Співтовариства до співпраці у сфері уніфікації патентної охорони. Було визначено, що ефективна унітарна система патентної охорони є надзвичайно важливим елементом у розвитку Співтовариства та реалізації його інноваційного потенціалу [147].

Проаналізувавши регіональні системи патентної охорони у дії та статистичні дані, Комісія дійшла висновку, що патентна охорона, якою наділяється патентовласник з отриманням Європейського патенту відповідно до положень ЄПК, у дев'ять разів дорожча, аніж патентна охорона в США або Японії [283].

Проблемою постав і той факт, що судові провадження з розгляду патентних спорів відбувалися у ряді держав-членів ЄПО. Це призводило до відсутності єдності судової практики, зайвих судових витрат та колізій у застосуванні норм матеріального та процесуального права. Задля створення дійсно ефективної унітарної системи патентного захисту необхідно було вирішити питання конкуруючих юрисдикцій щодо розгляду патентних спорів.

Крім того, порушувалося питання мовного режиму, а саме проблематика щодо мови, якою буде подаватися заявка на отримання патенту Співтовариства. Комісія зазначила, що процедура перекладу дійсно є економічно не вигідною, а запровадження механізму машинного (автоматичного) перекладу патентних заявок заслуговує на увагу.

Таким чином, Комісією зроблено висновки про поточний стан патентної охорони в Європі. Було запропоновано якнайшвидше віднайти компромісні рішення щодо всіх спірних питань, оскільки тривалі перемовини щодо запровадження

¹ Звітом встановлено, що економіка ЄС має бути заснована на знаннях, розвитку інновацій та інтелектуальній власності для досягнення стійкої глобальної конкурентоспроможності, адже більшість високотехнологічних компаній вважають інтелектуальну власність найціннішим її активом. ЄС потребує створення доступної, стабільної, безпечної та зручної системи охорони інтелектуальної власності для залучення на свій ринок високотехнологічних компаній з інших регіонів світу.

унітарної системи патентної охорони у ЄС негативно відображаються на розвитку економічної політики Співтовариства та його внутрішнього ринку. Комісія наголосила на тому, що запровадження патенту Співтовариства є ключовим завданням для держав-членів ЄС, які прагнуть до ефективного розвитку свого економічного потенціалу.

Як наслідок, вже у травні 2008 року представниками держав-членів ЄС був представлений Регламент Ради щодо патенту Співтовариства, що стосувався спрощення механізму перекладу [244]. Так було запропоновано можливість подання заявки на отримання патенту Співтовариства будь-якою офіційною мовою ЄПО (англійською, німецькою, французькою). Передбачалося, що кошти на переклад заявки будуть відшкодовані суб'єкту патентування (заявнику з держави, офіційна мова якої не є однією з офіційних мов ЄПО). Згодом же буде створено механізм машинного (автоматичного) перекладу, який дасть змогу автоматично перекладати патенти Співтовариства з технічними додатками до нього всіма офіційними мовами Співтовариства. Повний переклад патенту Співтовариства з усіма технічними описами будуть необхідними лише у випадку виникнення спору. Вказана пропозиція активно обговорювалася Робочою групою з інтелектуальної власності (патентів) Ради протягом 2008-2009 років.

У грудні 2009 року Рада ухвалила Висновки «Посилена патентна система в Європі». Відповідно до висновків визначено, що посилення патентної системи є необхідною передумовою для стимулювання економічного розвитку регіону із залученням інновацій. Визнано, що посилена патентна система – це суттєвий елемент внутрішнього ринку, яка має бути заснована на двох стовпах, а саме на створенні єдиного патенту Співтовариства та становленні спеціалізованої та уніфікованої судової системи для вирішення патентних спорів, що сприятиме підвищенню ефективності патентної охорони та правовій визначеності [153].

Крім того, було розроблено загальний підхід щодо регулювання патенту Співтовариства. Пропозицією було визначено, що патент Співтовариства – це європейський патент, призначений для ЄС, який видаватиметься ЄПО відповідно до положень ЄПК. Патент матиме унітарний характер та однаковий ефект на всій

території ЄС. Незважаючи на те, що у висновках та пропозиціях Ради ЄС доволі детально роз'яснено сутність патенту Співтовариства, питання механізму перекладу залишилося поза межами розгляду.

Із набранням чинності Лісабонським договором [277] у 2009 стаття 118 Договору про функціонування Європейського Союзу році була виокремлена як правова підстава для створення патенту Союзу. Відповідно до цієї статті у контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, вчиняють заходи для становлення Європейського права інтелектуальної власності з метою запровадження унітарної охорони прав інтелектуальної власності в усьому Союзі та з метою встановлення централізованого механізму надання дозволів, узгодження та нагляду в межах усього Союзу. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, за допомогою регламентів встановлює положення щодо мови Європейського права інтелектуальної власності.

Зважаючи на цей аспект 2010 рік відзначився максимальною активною співпрацею держав, що була спрямована на запровадження унітарної системи патентної охорони в ЄС. Так Європейською Комісією було запропоновано проєкт Регламенту про порядок перекладу патентів ЄС [230]. На зустрічі Робочої групи Ради ЄС з інтелектуальної власності (патентів) у липні 2010 року пропозиція активно обговорювалася, проте декількома представниками держав-членів було виражено занепокоєння щодо пропозиції¹. Так уряд Іспанії зазначав, що незважаючи на те, що він підтримує глобальну мету запровадження патенту ЄС, мовна політика не повинна буди дискримінаційною, а отже має бути забезпечена можливість подавати заявку на патент офіційною мовою своєї держави. Окрім того, заявки мають бути перекладені англійською мовою, оскільки вибір єдиної мови спростить процедуру подачі заявки [289].

¹ Пропозиція була доповнена Оцінкою Ефективності (Impact Assessment), що містила декілька можливих варіантів механізмів перекладу. Комісія дійшла висновку, що найбільш ефективним та економічним варіантом буде механізм, запропонований у травні 2008 року представниками держав-членів, а саме подання заявки на отримання патенту Співтовариства будь-якою офіційною мовою ЄПО – англійською, німецькою, французькою.

Також уряд Іспанії наголошував, що заявки, якою б мовою вони не подавалися, повинні мати однакову юридичну силу, адже культурне та мовне різноманіття держав-членів є найбільшим багатством ЄС, яке потребує особливої охорони. Додатково зазначено, що переклад та публікація патентів і технічних додатків до них різними мовами ЄС сприятиме запровадженню механізму машинного (автоматичного) перекладу, адже для її розробки є необхідним накопичення патентних заявок різними мовами держав-членів ЄС [289].

Таким чином, позиції держав розділилися. Перша група держав підтримувала пропозицію Ради ЄС щодо подання заявок на отримання патенту однією з трьох офіційних мов ЄПО. Друга група не погоджувалася з зазначеною пропозицією та пропонувала дозволити подавати заявку будь-якою мовою держави-члена ЄС або винятково англійською для уникнення дискримінації.

У жовтні 2010 року були представлені для затвердження Радою ЄС пропозиції щодо механізму перекладу, які включали в себе спроби задовільнити інтереси двох груп держав.

По-перше, пропозиції стосувалися механізму машинного (автоматичного) перекладу, який стане незамінним елементом механізму перекладу патентів усіма мовами держав-членів. Для цього Комісія мала б співпрацювати з ЄПО, надавати на розробку та функціонування механізму необхідні ресурси та фінансування з бюджету ЄС.

По-друге, заявники з держав-членів ЄС, які мають офіційну мову іншу ніж англійська, німецька чи французька, повинні були б мати можливість подати заявку офіційною мовою своєї держави. Передбачалася компенсація витрат на переклад.

Незважаючи на всі зусилля та поступки, держави не могли дійти компромісного рішення. Під час зустрічі 11 жовтня 2010 року декілька держав-членів ЄС запропонували запровадити унітарну систему патентної охорони шляхом застосування механізму посиленої співпраці, можливість якої передбачена Договором про функціонування ЄС (див. Розділ 1.3 дисертаційного дослідження).

Розглянувши історичний розвиток співробітництва держав з уніфікації системи патентної охорони, можна зробити висновок про те, що її становлення

відбувалося надзвичайно повільними темпами. Європейськими державами було проведено безліч раундів переговорів, запропоновано велику кількість варіантів регламентів та висновків, запропоновано декілька шляхів становлення системи патентної охорони, проте дійти компромісного рішення не вдавалося.

Аналіз процесу розвитку відносин держав-членів ЄС у сфері уніфікації патентної охорони дозволяє дійти висновку про те, що для подальшого функціонування та розвитку патентної системи в регіоні та її гармонізації необхідно було встановлення стійких, взаємовигідних відносин, у межах яких держави-члени ЄС мали б змогу досягати цілей, які встановлені установчими договорами ЄС та не поступатися своїми суверенними правами.

Тривалий пошук компромісів став випробовуванням для держав-членів ЄС, які прагнули створити унітарну систему патентної охорони. Із розумінням значення цієї системи для розвитку Європейського Союзу держави-члени дійшли до висновку, що варіантом досягнення мети є використання механізму посиленої співпраці, який передбачений установчими договорами та передбачає його застосування як останнього засобу у разі неможливості досягнення компромісного рішення щодо окремого питання.

1.3. Застосування механізму посиленої співпраці у сфері запровадження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі

Непохитне прагнення досягти зміцнення та зближення економік держав-членів ЄС, функціонування заради сталого розвитку Співтовариства, що ґрунтується на збалансованому економічному зростанні та цінній стабільності, конкурентоспроможній ринковій економіці та сприяння науково-технічному прогресові – напрями діяльності, визначені в установчих договорах Європейського Союзу, задля реалізації яких держави-члени наділяють ЄС відповідними компетенціями.

Правовою основою передачі компетенції до ЄС є первинне право ЄС - установчі договори, серед яких Договір про Європейський Союз та Договір про

функціонування Європейського Союзу [149]. Саме ці договори мають вищу юридичну силу, встановлюють межі компетенції Союзу та передбачають засоби її реалізації та розширення.

ЄС реалізує свою компетенцію згідно з принципами субсидіарності та пропорційності. Так відповідно до принципу субсидіарності у сферах, що не належать до його виключної компетенції, Союз діє лише у такому обсязі, в якому держави-члени не можуть належним чином досягти цілей запропонованого заходу на центральному, регіональному або місцевому рівнях, а натомість це краще здійснити на рівні Союзу з огляду на масштаби або результати запропонованих заходів. Відповідно ж до принципу пропорційності заходи Союзу за змістом та формою не виходять за межі того, що є необхідним для досягнення цілей установчих договорів.

Варто зазначити, що компетенція ЄС – це обсяг повноважень, які необхідні для досягнення цілей Союзу. Повноваження Союзу не є сталим поняттям, натомість є динамічним явищем. На їх видозміну впливають економічні, політичні, соціальні та інші фактори, а саме розвиток промисловості, науки, техніки, торгівельні відносини між державами світу, зміна кількості держав-членів ЄС та інші чинники.

Дж. Вайлер (J. Weiler) виділяв три сфери компетенції в ЄС: сфери діяльності, над якими Співтовариство не має юрисдикції, сфери діяльності, які є автономними для Співтовариства (поза межами юрисдикції держав-членів) і сфери діяльності, де компетенції Співтовариства і держав-членів перетинаються. Втім, такий суворий розподіл може і повинен змінюватися, зокрема шляхом внесення змін до установчих договорів або ж шляхом «юрисдикційної мутації» та її форми «абсорбації» [285, с. 2436]. Абсорбація відбувається часто ненавмисно, коли інституції Співтовариства, здійснюючи свої повноваження, зазіхають на сфери юрисдикції держав-членів за межами чітко визначеної компетенції Співтовариства [285, с. 2438].

На сьогоднішній день сформувалася позиція, що компетенція ЄС може бути розширена декількома засобами. Так засобом розширення є внесення змін до установчих договорів Європейського Союзу, тлумачення Судом справедливості положень установчих договорів та заповнення прогалін у праві ЄС, реалізація

доктрини домислюваних повноважень, а також використання механізму посиленої співпраці.

Внесення змін до установчих договорів може відбуватися відповідно до спрощеної або звичайної процедури. Але якщо запропонована зміна розширює компетенцію ЄС, то вона може бути ухвалена лише в межах звичайної процедури, яка передбачає зокрема скликання конференції, загальну згоду на внесення змін представників урядів усіх держав-членів, консультації з Європейським Парламентом, згоду Європейської Ради.

Другим способом розширення компетенції є тлумачення Судом справедливості положень установчих договорів та заповнення прогалін у праві ЄС. Виключна компетенція тлумачити право ЄС була надана саме Суду справедливості, а на національні суди держав-членів покладений обов'язок неухильно дотримуватися ухвалених рішень. Така «монополія» Суду справедливості щодо тлумачення, з точки зору С. Лефевр (S. Lefevre), є крім вищезазначеного ще й «захистом від ризику вторгнення з боку Комісії» [198, с. 819], яка є авторитетною та наділеною широкими повноваженнями інституцією [42, с.156]. Ця можливість робить Суд справедливості схожим на правотворчий орган. Ця специфіка певною мірою пов'язана із наступним засобом розширення повноважень ЄС, а саме з механізмом домислюваних повноважень.

Механізм домислюваних повноважень передбачений статтею 352 ДФЄС, яка зазначає, що у разі, якщо дія ЄС виявиться необхідною в межах політик, визначених установчими договорами, для досягнення однієї з цілей, встановлених установчими договорами, а договори не визначають необхідних повноважень, Рада, діючи одностайно, за пропозицією Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту ухвалює належні заходи. Саме ці належні заходи і є домислюваними повноваженнями, якими може керуватися ЄС для реалізації окремої мети.

Також правовим засобом розширення компетенції ЄС є механізм посиленої співпраці (“enhanced cooperation”), який є ефективним інструментом глибокої інтеграції окремих держав-членів ЄС для досягнення цілей, що встановлені в установчих договорах.

Щодо ідеї посиленої співпраці між державами-членами ЄС та розвитку інтеграційних процесів У. Бекер (U. Becker) зазначив, що така співпраця характеризується аксіомою уніфікованої інтеграції різноманітних національних юридичних правових систем в напрямі правового порядку ЄС у якому всі правила та обов'язки рівноцінно покладаються на всіх держав-членів ЄС, але які не передбачають повну централізацію влади або абсолютну гармонізацію законодавства [128, с. 33].

Природа інтеграції як такої не є абсолютною, натомість дає державам-членам ЄС свободу обирати ступінь поглиблення співпраці. Очевидним є те, що процес інтеграції стає складнішим зі зростанням кількості держав-членів ЄС та їх неоднорідністю. У межах цього Розділу механізм посиленої співпраці буде розглядатися в контексті реалізації державами-членами ЄС їх прагнення до ще більшої інтеграції у сфері становлення унітарної системи патентної охорони. Адже держави-члени ЄС як суб'єкти правопорядку ЄС наділені правом та можливістю посилити інтеграцію в окремих сферах інтелектуального права та застосувати механізм посиленої співпраці як ефективний інструмент співпраці.

Задля більш глибокого розуміння можливостей механізму посиленої співпраці у сфері патентної охорони, важливо проаналізувати процес становлення цього механізму, практику його застосування в інших сферах та критерії його використання державами-членами ЄС.

Розширення територіальних меж ЄС суттєво впливає на процес та темпи інтеграції держав-членів. З кожною хвилиною розширення процес досягнення єдності позицій держав-членів ЄС з того чи іншого питання стає складніше. Природньо, що кожна держава має свою усталену політико-правову систему, унікальний історичний досвід та власну позицію щодо вектору розвитку та способів досягнення цілей ЄС, які визначені в установчих договорах. Щодо цього Ж. Малір (J. Malir) зазначає, що перед ЄС постає екзистенційна дилема у співіснуванні держав-членів ЄС, а саме чи то наполягати на єдності їх дій, чи дозволити диференціацію у певній мірі [203].

На нашу думку, певна диференціація має бути допустимою, оскільки це випливає з самої природи суб'єктів ЄС – держави-члени ЄС є незалежними та

суверенними. Така природа суб'єктів ЄС визначена і установчими договорами. Відповідно до частини 2 статті 4 Договору про Європейський Союз зазначено, що Союз поважає рівність держав-членів перед установчими договорами та національну самобутність, властиву їх основним політичним та конституційним структурам, включно з регіональним та місцевим самоврядуванням.

Хоча процес європейської інтеграції та формування європейської ідентичності сприяв суттєвому зменшенню відмінностей між європейськими державами, проте інтереси та політичні погляди держав-членів ЄС так і не стали повністю ідентичними і, фактично, не можуть бути такими. Відмінності між державами-членами ЄС відображаються у їх географічному, культурному, економічному, політичному, правовому різноманітті. Та й сама сутність природи ЄС полягає у його єдності у різноманітті. Як зазначив Б. Геремек (B. Geremek) завжди існували різноманітні відмінності держав-членів ЄС, що йшли корінням в історію та були пов'язані з широким спектром факторів, які варіюються від географії до різних культурних моделей [176].

Варто зазначити, що значення та сутність ідеї диференціації були чітко виокремлені у Білій книзі ЄС про майбутнє Європи, яка була опублікована Європейською Комісією 1 березня 2017 року¹. Так диференціацію було ідентифіковано як один з принципових напрямів, у якому інституційна та правова системи ЄС мають розвиватися у майбутньому. Державам-членам ЄС, які мають бажання досягти ще глибшої інтеграції в обраних ними галузях, має бути дозволено це зробити, а інші держави-члени ЄС матимуть можливість приєднатися до них згодом [286].

З урахуванням цього, установчі договори повинні містити спеціальні механізми, які передбачають можливість допущення диференціації, як один з принципів, який дозволить окремій групі держав, які мають спільні погляди на

¹ Біла книга («White Paper») – аналітичний документ, що описує завдання та логіку дій інституцій ЄС в певній галузі його політики, створений для публічного обговорення окремих питань разом із громадськістю та іншими зацікавленими сторонами та подальшого впровадження пропозицій інституціями. Білі Книги публікуються як розпорядчі документи та можуть включати коротку версію нормативно-правового акту, який планується ухвалити.

вирішення того чи іншого питання, більш тісно співпрацювати між собою в окремій сфері та рухати інтеграцію уперед.

Втілення цей принцип диференціації у повній мірі отримує у механізмі посиленої співпраці, який є доволі складним у своєму запровадженні та не застосовується на щоденній основі, проте є доказом того, що ідея диференціації є сумісною з ідеєю євроінтеграції. Правові основи механізму посиленої співпраці було закладено ще Амстердамським договором про зміни Договору про Європейський Союз, договорів, що засновували європейські співтовариства та пов'язаних з ним актів 1999 р. [276].

Втім ще у 1995 році, напередодні укладення Амстердамського договору, у спільному листі президент Франції Ж. Ширак (J. Chirac) та прем'єр-міністра Німеччини Г. Коль (H. Kohl) до Європейської Ради зазначили, що всі держави-члени ЄС повинні брати участь в інтеграційному процесі на однакових засадах. Натомість у випадку, якщо одна або більше держав зіткнулися з тимчасовими труднощами у досягненні темпів прогресу, решта держав-членів повинні мати можливість продовжувати тіснішу співпрацю в межах ЄС [202].

З розширенням ЄС очевидним ставало те, що не всі держави-члени готові брати участь в інтеграції на однаковому рівні та на однаковій швидкості. Механізм, який був закріплений в статтях К.12 – К.17 Амстердамського договору, передбачав надання державам-членам ЄС можливості більш тісно кооперуватися між собою для поглиблення співпраці у сфері, яка охоплена правом ЄС або розширення кооперації на нову сферу [276]. Так званий механізм «тіснішої кооперації» (англ. «closer cooperation»), який був попередником механізму посиленої співпраці, міг запроваджуватися лише у разі його ініціювання більшістю держав-членів ЄС і використовувався як «останній засіб», тобто лише у разі відсутності інших варіантів досягнення згоди з певного питання, не мав завдавати шкоди *acquis* та сторонам, що не беруть участь в механізмі. Він діяв з врахуванням принципу відкритості, тобто був відкритим та доступним для всіх держав-членів ЄС, які мали бажання приєднатися до механізму тіснішої кооперації в будь-який момент [96, с.190].

Закріплення механізму тіснішої кооперації в Амстердамському договорі постало демонстрацією прагнення держав-членів до заснування таких механізмів співпраці, які б дозволили їм взаємодіяти в окремих сферах, використовуючи інструментарій, що передбачений установчими договорами. Хоча слід зауважити, що до укладення та набрання чинності Амстердамським договором диференціація окремої групи держав-членів ЄС могла відбуватися *ad hoc*, шляхом їх неучасті в окремих договорах або міжнародних угодах, але лише тих, що були укладені поза правом ЄС та поза компетенцією співтовариств (наприклад, Шенгенські угоди). Натомість Амстердамський договір заклав основи для інституціоналізації диференціації в межах права ЄС [203].

Щодо механізму тіснішої кооперації М. Д. Василенко зазначив, що значення цього механізму зростатиме з часом у зв'язку з процесом збільшення кількості держав-членів і відповідно зі зростанням внутрішньої неоднорідності ЄС [9, с.286].

Механізм тіснішої кооперації, який був передбачений Амстердамським договором, став унікальним інструментом інтеграції, на який покладалися великі надії та перспективи. Натомість механізм тривалий час не використовувався державами-членами ЄС. Стосовно причин тривалого невикористання думки науковців розділилися.

З одного боку, невикористання механізму тіснішої кооперації могло бути пов'язане зі складним процедурним аспектом, який включав у себе необхідність дотримання чітких правил, таких як участь більше ніж половини-держав членів ЄС, застосування механізму як останнього засобу, надання дозволу на застосування механізму Радою на пропозицію Комісії після консультації з Європейським Парламентом та інше [254, с.164].

На нашу думку, складні процедурні вимоги запровадження механізму тіснішої співпраці слугували протидією потенційним загрозам, які могли б виникнути у разі спрощення процедури. Після об'єднання у межах ЄС, перед внутрішньо неоднорідними державами-членами ЄС постали нові економічні, соціальні та політичні умови існування, які вимагали зважених та послідовних дій. Критерії застосування механізму мали бути такими, щоб запобігати зловживанню з боку

держав. Завдяки таким процедурним запобіжникам держави-члени ЄС повинні були зважено підходити до ухвалення рішення щодо необхідності та доцільності застосування механізму.

Механізм тіснішої співпраці був суттєво реформований Ніщцьким договором [278]. Перш за все, механізм був перейменований на механізм посиленої співпраці, а статтею 27 Ніщцького договору було визначено, що рішення, яким авторизувався механізм посиленої співпраці має бути ухвалене кваліфікованою більшістю у Раді. Крім того, запроваджувалося право вето, згідно з яким на вимогу держав-членів, які виступають проти запровадження механізму, передбачалося направлення питання авторизації до Європейської Ради, що ускладнювало ухвалення рішення щодо застосування механізму посиленої співпраці.

Відповідно до статті 43 Ніщцького договору мінімальна кількість держав, яка могла ініціювати запровадження механізму посиленої співпраці, встановлювалася у кількості восьми держав, тоді як загальна кількість держав-членів на момент підписання Ніщцького договору становила 15 держав.

Суттєвою зміною також було підсилення ролі Європейського Парламенту у застосуванні механізму посиленої співпраці. У той час, як відповідно до Амстердамського договору Європейський Парламент виконував лише консультативно-дорадчу функцію, Ніщцький договір відповідно до статті 11 потребував згоди Європейського Парламенту щодо запровадження механізму посиленої співпраці.

Хоча Ніщцький договір конкретизував умови застосування механізму, лише із ухваленням Лісабонського договору 2009 року держави почали розглядати механізм як ефективну форму співпраці та просування інтеграції. Причини невикористання реформованого механізму посиленої співпраці так само були пов'язані з складними процесуальними правилами та небажанням держав-членів вносити додаткові політичні розбіжності в і так інтенсивний інтеграційний процес.

Лісабонським договором 2009 року було переглянуто та спрощено умови застосування механізму посиленої співпраці. Договір про функціонування Європейського Союзу було доповнено статтями 326–334, що врегулювали порядок

запровадження та деталізували положення щодо умов та процедури застосування механізму посиленої співпраці [277].

Відповідно до статті 10 Лісабонського договору визначено, що лише Рада ЄС може заявити, що застосування механізму посиленої співпраці є «останнім засобом» та що певні цілі не можуть бути досягнуті іншим способом в розумний термін. Визначено, що у механізмі можуть брати участь не менше дев'яти держав-членів, а також регламентовано, що держави можуть співпрацювати в одній зі сфер, охоплених установчими договорами, за винятком питань, що стосуються виключної компетенції ЄС, спільної зовнішньої політики й політики безпеки.

Відповідно до статті 20 Договору про Європейський Союз держави-члени, що прагнуть запровадити посилену співпрацю між собою у сферах, що не належать до виключної компетенції Союзу, можуть використовувати його установи та здійснювати цю компетенцію, застосовуючи відповідні положення установчих договорів з урахуванням меж та відповідно до детальних положень, викладених у цій статті та статтях 326-334 Договору про функціонування Європейського Союзу. Посилена співпраця спрямована на те, щоб досягти цілей Союзу, захистити його інтереси та посилити процес його інтеграції.

Під час застосування механізму посиленої співпраці компетенції, права та зобов'язання держав-членів, що не беруть у ній участі, мають поважатися, натомість ці держави-члени зі своєї сторони не повинні ускладнювати реалізацію механізму для держав-членів, що беруть участь у співпраці.

Крім того визначено, що посилена співпраця має бути відкритою для всіх держав-членів, за умови, що вони виконують всі умови для участі у ній. Співпраця також має бути відкритою для них у будь-який інший час, за умови що вони дотримуються актів, що вже ухвалені в цих межах на додаток до зазначених умов. Комісія та держави-члени, що беруть участь у посиленій співпраці, забезпечують заохочення ними участі у співпраці якомога більшої кількості держав-членів.

Також було передбачено, що Рада ЄС наділена правом авторизувати посилену співпрацю лише за попередньою згодою Європейського Парламенту. Так, хоча ініціатива запровадження посиленої співпраці належить державам-членам, згода

Європейського Парламенту, який є представником інтересів всіх громадян ЄС, слугує виявом демократизації процесу ухвалення рішення про запровадження механізму.

Крім того, контрольну функцію виконує Суд справедливості, який наділений компетенцією тлумачити положення установчих договорів, у тому числі і тих, що пов'язані із реалізацією механізму посиленої співпраці, а також аналізувати правомірність актів, які ухвалені за результатами застосування механізму (наприклад, надати висновок щодо відповідності критерію «останній засіб»). Суд справедливості може визначити, що держави «дійсно зайшли в глухий кут» і досягнення компромісу є недосяжним в найближчому майбутньому. Він може зазначити, що неможливість дійти компромісу може бути зумовлена різними причинами, наприклад, відсутністю інтересу з боку однієї або декількох держав-членів або нездатністю держав-членів, які виявили зацікавленість в ухваленні угоди на рівні Союзу, досягти згоди щодо змісту угоди [290, с.18].

З моменту набрання чинності Лісабонським договором розпочався розвиток практики застосування механізму посиленої співпраці. Радою було авторизовано застосування механізму у декількох сферах таких сферах, зокрема у сфері спільних правил конкуренції, оподаткування та зближення законодавства запропоновано запровадження унітарної системи патентної охорони в ЄС [227].

Восени 2010 року було проведено декілька зустрічей Ради ЄС, на яких не вдавалося досягти домовленості щодо мовних питань уніфікованої системи патентної охорони в ЄС. Продовжувалися перемовини та пошук рішення, яке б задовільнило інтереси всіх держав-членів ЄС. Декілька держав-членів наголосили на готовності до співробітництва у межах механізму посиленої співпраці задля встановлення уніфікованого патентної охорони, якщо Рада ЄС виявиться неспроможною досягти домовленостей до кінця 2010 року [154].

П'ятьма офіційними делегаціями від держав-членів ЄС було надіслано лист Європейській Комісії з заявою про те, що у разі блокування на засіданні Ради ЄС 10 листопада 2010 року домовленостей щодо належного мовного режиму, стане зрозуміло, що європейські компанії будуть позбавлені унітарної патентної охорони в

ЄС на невизначений період. Звернення містило запит розглянути доцільність застосування механізму посиленої співпраці у цій сфері.

За результатами зустрічі 10 листопада 2010 року було остаточно визнано, що однаковість щодо застосування запропонованого Регламенту Ради щодо порядку перекладу патенту ЄС відсутня [226]. На зустрічі Ради ЄС 25 листопада 2010 року ще більша кількість держав-членів ЄС виявили своє зацікавлення у застосуванні механізму посиленої співпраці у становленні унітарної системи патентної охорони в ЄС.

На засіданні Ради ЄС 10 грудня 2010 року було визнано, що «існують нездоланні труднощі, що унеможливають досягнення однаковості на цей момент та в найближчому майбутньому» щодо запровадження унітарної системи патентної охорони, а саме щодо мовного питання. Визнавши, що компромісу між усіма учасниками досягти не вдається, 12 держав-членів ЄС¹ висунули пропозицію стосовно застосування механізму посиленої співпраці як способу досягнення уніфікації патентної охорони в ЄС та направили запит до Європейській Комісії, заявивши про бажання застосувати механізм між собою.

10 березня 2011 року Рішенням Ради ЄС 2011/167 було авторизовано застосування механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони [154]. До цієї співпраці згодом приєдналося ще 13 держав і таким чином до неї було залучено 25 держав-членів ЄС.

Маючи можливість оскаржувати легітимність дій інститутів ЄС, іспанський та італійський уряди, вважаючи, що критерії для застосування механізму не були виконані, звернулися до Суду ЄС із позовами проти Ради ЄС. Держави-позивачі вважали, що посилена співпраця у цьому випадку підриває правила функціонування внутрішнього ринку ЄС, а тому вимагали скасування Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року про авторизацію механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної патентної охорони. Судом було ухвалено рішення про об'єднання справ у єдине провадження [194].

¹ Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Литва, Люксембург, Нідерланди, Польща, Словенія, Швеція та Великобританія

Аргументи позивачів, висунуті на підтримку своїх позовів, можуть бути зведені до таких:

- по-перше, Рада нібито не була наділена компетенцією для авторизації запровадження механізму посиленої співпраці;
- по-друге, будь-яка посилена співпраця має сприяти процесу інтеграції, однак у випадку становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС справжньою метою Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року було не досягнення інтеграції, а виключення Королівства Іспанії та Італійської Республіки з переговорів щодо мовного питання унітарної системи патентної охорони, що становить зловживання повноваженнями;
- по-третє, під час ухвалення Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року не було дотримано критерію застосування цього механізму як останнього засобу, оскільки переговори між усіма державами-членами ЄС (щодо заснування системи унітарної патентної охорони, щодо мовного режиму, щодо механізму захисту порушених патентних прав) були занадто швидкими та не було доказів того, що інші варіанти досягнення згоди були відсутні;
- по-четверте, було порушено статті 20(1) ДЄС, 118 ДФЄС, 326 ДФЄС та 327 ДФЄС, та зазначено, що ЄС не наділений повноваженнями зі становлення унітарної системи патентної охорони;
- по-п'яте, Королівство Іспанія посилялося на те, що під час авторизації посиленої співпраці не було визначено механізму судового захисту порушених патентних прав та шляхи розгляду патентних спорів.

Загалом Італія та Іспанія мали намір донести думку про те, що унітарна система патентної охорони в ЄС поширює свою дію лише на територію деяких держав-членів ЄС, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці. Це може завадити єдності ЄС, а не сприяти їй та зашкодити правам та інтересам держав-членів ЄС, які не беруть участі у механізмі.

Втім, розглянувши позовні заяви урядів Іспанії та Італії, Суд справедливості відхилив їх вимоги та дійшов наступних висновків.

По-перше, Суд справедливості встановив, що метою оскаржуваного Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року про авторизацію механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної патентної охорони є надання дозволу 25 державам-членам ЄС на реалізацію повноважень, які надані ст. 118 ДФЄС. Відповідно до ст. 118 ДФЄС «у контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент та Рада ... встановлюють заходи щодо започаткування європейського права інтелектуальної власності з метою запровадження унітарної охорони прав інтелектуальної власності в усьому Союзі та з метою встановлення централізованого механізму надання дозволів, узгодження та нагляду в межах усього Союзу». Суд справедливості зазначив, що повноваження, надані статтею 118 ДФЄС, тісно пов'язані із запровадженням внутрішнього ринку, а отже входять до сфери його функціонування та належать до спільної компетенції ЄС та держав-членів.

По-друге, Суд справедливості наголосив на тому, що зловживання повноваженнями встановлюються лише в тому випадку, якщо на основі об'єктивних, релевантних і послідовних доказів виявляється, що повноваження були вжиті для інших цілей, ніж ті, для яких ці повноваження були надані або з метою ухилення від процедури, спеціально передбаченої Договором. Ухвалення оскаржуваного Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року не є зловживанням повноваженнями, що встановлені в Договорі про ЄС та Договорі про функціонування ЄС. Навпаки, враховуючи те, що виявилось за неможливе досягнення спільних домовленостей щодо становлення унітарної системи патентної охорони для всього Союзу протягом розумного періоду, ухвалення Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року сприяло процесу інтеграції.

По-третє, Суд справедливості визначив, що застосування посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони дійсно є «останнім засобом». Значна кількість переговорів щодо мовного питання була проведена під час становлення системи. На жодних з цих переговорів не було досягнуто компромісу, який був би прийнятий усіма державами-членами ЄС.

Щодо порушення статей 20(1) ДЄС, 118 ДЄС, 326 ДФЄС і 327 ДФЄС Суд ЄС відхилив позовні заяви щодо цього і визнав їх необґрунтованими, а також зазначив, що запровадження Європейського патенту з унітарним ефектом буде вигідним кроком з точки зору інтеграції, адже він надаватиме однакову охорону на території всіх держав-членів ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці.

Крім того, необхідно наголосити на тому, що ухвалюючи будь-які акти в ході запровадження посиленої співпраці, дійсно необхідно дотримуватися принципу, який передбачений ст. 327 ДФЄС. Зазначеною статтею закріплено принцип, згідно з яким під час застосування механізму посиленої співпраці повинні поважатися компетенції, права та зобов'язання держав-членів, що не беруть у ній участі. Наприклад, держави-члени, які не беруть участь у посиленій співпраці, мають право оспорювати її легітимність.

На аргумент Іспанії стосовно того, що при авторизації посиленої співпраці у сфері патентної охорони Рада ЄС мала б також вирішити питання про організацію системи судового захисту, яка б застосовувалася до даного механізму, Суд справедливості вказав, що у своєму Рішенні Рада не була зобов'язана надавати інформацію щодо судової системи, адже метою рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року є надання дозволу державам-членам ЄС на запровадження посиленої співпраці (п. 89-93), а не встановлення нового судового органу [194]. Таким чином, було встановлено легітимність рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року.

Аналіз висновків Суду справедливості та положень установчих договорів щодо застосування механізму посиленої співпраці дозволяють дійти розуміння, що запровадження механізму посиленої співпраці є можливим у разі дотримання певних умов. Для з'ясування того факту, чи законними є дії держав-членів ЄС стосовно застосування механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, необхідно детально проаналізувати ці дії на відповідність умовам, що визначені в установчих договорах.

Однією з перших умов запровадження механізму посиленої співпраці є намагання за допомогою механізму просувати цілі ЄС та посилити процес інтеграції

у сферах, в яких виявилось за неможливе сформувані компромісне рішення і досягти спільного результату всіма державами-членами ЄС. Головним чином, варто з'ясувати, чи є можливим запровадження механізму посиленої співпраці у тій чи іншій сфері та чи регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відноситься до сфери спільних повноважень для Союзу та держав-членів ЄС.

Статтями 3 та 4 ДФЄС встановлено вичерпний перелік виключних та спільних повноважень ЄС та держав-членів відповідно. Згідно зі ст. 3 ДФЄС Союз має виключні повноваження в сферах митного союзу, встановлення правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку, монетарної політики, збереження морських біологічних ресурсів, спільної торгівельної політики. Також Союз має виключні повноваження укладати міжнародні угоди, якщо укладання таких угод передбачене законодавчим актом Союзу або є необхідним для надання Союзу можливості здійснювати свої внутрішні повноваження, або тією мірою, якою їх укладання може вплинути на спільні правила або змінити їхній обсяг.

Згідно зі ст. 4 ДФЄС спільні для Союзу та держав-членів повноваження стосуються сфер внутрішнього ринку, соціальної політики, економічної, соціальної та територіальної єдності, сільського господарства та рибальства, довкілля, захисту прав споживачів, транспорту, транс'європейських мереж, енергетики, простору свободи, безпеки та справедливості, спільних проблем безпеки у сфері охорони здоров'я в аспектах, визначених у цьому Договорі [149].

Регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності як таке прямо не встановлено в жодній з наведених статей. Проте, ст. 118 ДФЄС фіксує, що «у контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент та Рада ... встановлюють заходи щодо започаткування європейського права інтелектуальної власності ... » [149].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відноситься до функціонування внутрішнього ринку ЄС, а отже відповідно до ст. 4 ДФЄС є сферою спільних повноважень для Союзу та держав-членів ЄС. Цей висновок підтверджується також і вищезгаданим рішенням Суду ЄС по об'єднаних справах C-274/11 та C-295/11.

Друга умова запровадження механізму посиленої співпраці є залучення до участі щонайменше дев'яти держав-членів ЄС. Фактично, на першому етапі запровадження посиленої співпраці з ініціативою запровадити механізм до Комісії звернулося 12 держав-членів ЄС, а на момент розгляду питання про авторизацію Радою намір брати участь у співробітництві такого роду виражали вже 25 держав-членів ЄС. Таким чином, кількісна умова запровадження механізму посиленої співпраці була виконана.

Наступна вимога стосується недопущення спричинення шкоди функціонуванню єдиного внутрішнього ринку, економічній та соціальній єдності всіх держав-членів ЄС, створення дискримінації та обмежень в торгівлі між ними або порушення умови конкуренції в ЄС.

У Рішенні Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року було визнано, що посилена співпраця у сфері становлення унітарної системи патентної охорони відповідає праву ЄС та не підриває внутрішній ринок та економічну, соціальну, територіальну єдність. Цей механізм не є бар'єром або дискримінацією в торгівлі між державами-членами та не спотворює конкуренцію між ними (п. 13).

У своїх вимогах Іспанія та Італія посилювалися на те, що такий принцип ЄС, як заборона дискримінації, порушується, адже звернення становлення унітарної системи патентної охорони обмежується лише трьома офіційними мовами ЄПО – англійською, французькою та німецькою. Таке обмеження є дискримінаційним, адже винахідники з країн, де офіційними мовами є інші мови, ніж офіційні мови ЄПО, обмежені у своїх можливостях подати заявку на отримання патенту та технічну документацію до неї тією мовою, яка є більш зрозумілою для них. Втім, слід зазначити, що у цьому випадку дійсно є мовні обмеження, але вони є законними, адже ґрунтуються на положенні ст.118 ДФЄС у якій вказано, що: «Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, за допомогою регламентів, встановлює положення щодо мови європейського права інтелектуальної власності» [149].

Обмеження кількості мов саме в такому обсязі є обґрунтованим та необхідним, адже метою такого обмеження є запровадження ефективної унітарної системи патентної охорони у ЄС. Крім того, обмеження є тимчасовим і триватиме до того часу,

поки переклад не буде здійснюватися автоматично за допомогою машинного перекладу патентних заявок.

Держави-члени ЄС, які ініціювали запровадження механізму посиленої співпраці, дійшли висновку, що переклад усіма мовами держав-членів ЄС не є необхідним, а також є витратним. Статистичні данні демонструють, що на момент ухвалення Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року подання заявки на реєстрацію патенту до національних офісів були найбільш поширеними у таких державах, як Велика Британія (близько 20 тисяч заявок у 2010 році), Німеччина (близько 56 тисяч заявок в 2010 році) та Франція (близько 17 тисяч в 2010 році). Для порівняння, патентні заявки в Італії та Іспанії у 2010 році нараховують близько 10 тисяч та 4 тисяч відповідно [288], а тому обрання трьох мов було обґрунтовано з точки зору більшої вживаності та доцільності.

Крім того, обмеження у кількості мов є пропорційним меті, адже запровадження системи унітарної патентної охорони спрямоване на сприяння науковим та технічним досягненням, що відповідає ст. 3 ДЄС та ст. 118 ДФЄС. Патенти є критично важливим інструментом для впровадження інновацій, а також є одним з важливих кроків на шляху до завершення формування єдиного ринку, підвищення динамізму, гнучкості економіки ЄС, оптимізації конкурентного середовища. Створення єдиної європейської системи охорони об'єктів права інтелектуальної власності дає змогу підвищити конкурентноспроможність і привабливість європейської економіки у світі, забезпечує безпеку і захист творчої діяльності громадян на теренах усього ЄС, дає поштовх розвитку інноваційної діяльності та створює привабливий клімат для інвестування в Європу.

Таким чином, подібні мовні обмеження не є дискримінацією, адже вони ґрунтуються на нормах закону, є необхідними для досягнення певної мети та є пропорційними переслідуючим цілям.

Ще однією з вимог для запровадження механізму посиленої співпраці є її використання в якості «останнього засобу». Як уже було зазначено вище, правові стандарти тлумачення «останнього засобу» відсутні як такі у термінології Європейського Союзу. Таке тлумачення може бути здійснене Судом справедливості

і лише Рада ЄС може заявити, що застосування механізму є «останнім засобом», що означає, що певні цілі не можуть бути досягнуті іншим способом в розумний термін.

Як було встановлено Радою ЄС та підтверджено Судом справедливості у своєму рішенні, застосування механізму посиленої співпраці у цьому конкретному випадку дійсно є «останнім засобом», адже активне обговорення необхідності запровадження унітарної системи патентної охорони порушувалося ще з 2000 року і обговорювалося майже до 2011 року. Тривалі спроби запровадити систему унітарної патентної охорони продемонстрували неспроможність досягти компромісу.

Важливим критерієм запровадження унітарної системи патентної охорони шляхом застосування механізму посиленої співпраці є умова щодо відкритості механізму для всіх держав-членів ЄС, які не є учасниками механізму, але мають право в майбутньому приєднатися до співробітництва. Варто наголосити на тому, що кожна держава-член ЄС, навіть та, що не приєдналася до посиленої співпраці, має право брати участь в обговоренні питань в межах цього механізму, що вже діє. Це є виявом відкритості механізму та його направленості на досягнення в майбутньому максимальної єдності та інтеграції держав-членів ЄС. Так, незважаючи на те, що Італія сумнівалася щодо деяких питань запровадження посиленої співпраці, Рішенням Комісії від 30 вересня 2015 року була підтверджена участь Італії у посиленій співпраці у сфері уніфікації патентної охорони [141]. У 2017 році Італія підписала Угоду про Уніфікований патентний суд, чим продемонструвала свою зацікавленість в участі в унітарній системі патентної охорони [120].

Важливою особливістю механізму посиленої співпраці, яку необхідно врахувати, є той факт, що рішення, що ухвалюються в межах посиленої співпраці, не є частиною *acquis* ЄС. Застосовуючи механізм посиленої співпраці, держави-члени ЄС мають поважати вже існуючий *acquis* ЄС, але рішення, що були ухвалені у межах механізму посиленої співпраці, на вказаний *acquis* ЄС не повинні мати прямого впливу і мають застосовуватися лише до тих держав, які є учасниками посиленої співпраці.

Проаналізувавши критерії застосування механізму посиленої співпраці загалом та у сфері уніфікації патентної охорони зокрема, можна дійти висновку про

те, що ці критерії є достатньо складними для запровадження механізму на практиці. Втім вони є цілком реалістичними та обґрунтованими для їх виконання державами-членами ЄС, які дійсно зацікавлені в об'єднанні та тіснішій співпраці заради досягнення спільної мети в окремій сфері.

Для застосування механізму посиленої співпраці, у тому числі і у сфері становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, необхідним є дотримання таких умов:

- Посилену співпрацю слід використовувати лише як «останній засіб»;
- Щонайменше дев'ять країн повинні ініціювати запровадження посиленої співпраці та направити запит Комісії;
- Комісія має оцінити, чи слід прийняти запит та надіслати Раді пропозицію щодо авторизації механізму;
- Рада кваліфікованою більшістю після отримання згоди Європейського Парламенту має надає дозвіл на запровадження механізму – ухвалити рішення про авторизацію;
- Після того, як співпраця буде авторизована, всі члени Ради можуть брати участь у обговоренні процесу запровадження механізму посиленої співпраці, але в голосуванні щодо остаточних рішень мають брати участь лише ті держави-члени, що безпосередньо погодилися на участь у посиленій співпраці;
- Механізм посиленої співпраці має бути відкритий для приєднання до нього у будь-який час для інших-держав членів ЄС.

Після авторизації запровадження механізму посиленої співпраці Рішенням Ради ЄС 2011/167 від 10.03.2011 були ухвалені нормативно-правові акти на його реалізацію. Нормативно-правовою основою для становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС став такий пакет актів:

- Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони [238];

- Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад [155];
- Угода про Уніфікований патентний суд, підписана 19 лютого 2012 року [120].

Ці акти будуть детально проаналізовані у Розділі 2 дисертаційного дослідження. Наразі ж необхідно зазначити, що становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі постало складним завданням для держав-членів ЄС в контексті регіональної інтеграції. Активне розширення ЄС та необхідність пошуку компромісних рішень між все більшою кількістю суб'єктів потребувало застосування дієвого механізму співробітництва, яким став механізм посиленої співпраці.

Критерії запровадження механізму в необхідному обсязі звужують межі його застосування задля розумного та збалансованого використання для досягнення цілей ЄС та забезпечують дотримання балансу між інтересами держав-членів ЄС, ЄС як такого та його інституцій. Якщо державам-членам ЄС не вдасться дійти компромісу стосовно того чи іншого питання, то застосування механізму посиленої співпраці є найбільш оптимальним варіантом для вирішення питання та просування інтеграції, аніж його ігнорування як такого або його вирішення за межами права ЄС.

Певна кількість держав-членів ЄС, після тривалих спроб віднайти спільне рішення щодо становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, висловила готовність взаємодіяти між собою задля створення цієї системи у межах ЄС з використанням механізму посиленої співпраці. На нашу думку, ефективність посиленої співпраці виявляється саме в тому, що з самого початку держави-члени ЄС, які ініціюють запровадження механізму, вже мають на меті досягнення компромісного рішення, спільних цілей та результатів. Посилена співпраця є політичним стимулом, який призводить не лише до досягнення поставлених цілей, а й до загального збільшення єдності між державами-членами ЄС та просування євроінтеграції.

Висновки до Розділу 1

1. Охорона результатів науково-технічної діяльності та існування ефективної системи патентної охорони в Європейському Союзі є невід'ємними елементами інноваційного розвитку, впровадження інноваційних технологій у виробництво, економічного розвитку та залучення інвестицій.

2. Правова природа Європейського Союзу є унікальною за своєю суттю, адже в межах утворення суверенні держави-члени Європейського Союзу, тісно взаємодіючи між собою, добровільно обмежують свої права у певних сферах, зокрема і у сфері охорони патентних прав, заради досягнення спільних цілей та делегують певні свої повноваження спеціально утвореним наднаціональним органам. Усвідомлення того, що фрагментована система патентної охорони в ЄС має негативний вплив на розвиток інновацій, залучення інвестицій та конкурентоспроможність європейських підприємств, призвело до процвітання ідеї створення такого механізму охорони патентних прав, який би був наділений рисами уніфікованості, екстериторіальності, недискримінації та правової визначеності.

3. Розуміючи значення винахідницької діяльності та необхідності її охорони, держави-члени Європейського Союзу довгий час прагнули створити збалансовану та ефективну регіональну систему патентної охорони задля стимулювання інновацій і розвитку економіки, промисловості, науки та техніки. Ефективною є така патентна система, яка здатна досягти загальних цілей, визначених для неї. Збалансованою система є тоді, коли витрати патентовласника на патентну охорону є пропорційними його вигоді та користі для суспільства та науки.

4. Становлення збалансованої та ефективної регіональної системи патентної охорони стало неабияким викликом для держав-членів Європейського Союзу, адже кожна з держав наділена своїми специфічними характеристиками, які пов'язані з історичними факторами, передумовами кооперації європейських держав між собою, їх національними особливостями, цінностями та цілями. Правові відносини з забезпечення патентної охорони - це складний за своєю суттю феномен, який має свою специфіку у кожній окремій державі та регіоні світу.

5. Створення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі дозволить забезпечити функціонування внутрішнього ринку без кордонів і сприятиме розвитку економіки та інноваційних технологій в регіоні. Зі створенням Європейського Союзу питання запровадження унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі постало одним з найактуальніших питань на шляху до економічної інтеграції держав-членів.

6. Причиною затримки становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі стали складнощі у досягненні компромісу щодо передачі певних окремих повноважень суверенних держав-членів на наднаціональний рівень, щодо інструментів захисту патентних прав та мовного режиму системи патентної охорони. Втім, розуміючи значення цієї системи для розвитку Європейського Союзу держави-члени, не віднайшовши компромісного рішення, дійшли висновку, що варіантом досягнення цієї мети є використання механізму посиленої співпраці, який передбачений установчими договорами як останній засіб у разі неможливості досягнення одностайності щодо окремого питання.

7. 10 березня 2011 року Рішенням Ради ЄС 2011/167 було авторизовано застосування механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони. Застосування механізму у цій сфері стало можливим, оскільки були виконані всі необхідні умови, встановлені установчими договорами. Так регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відноситься до функціонування внутрішнього ринку ЄС, а отже відповідно до ст. 4 ДФЄС є сферою спільних повноважень Союзу та держав-членів ЄС, застосування механізму ініціювало дванадцять держав-членів ЄС (в той час, як умовою є залучення до участі щонайменше дев'яти держав-членів ЄС), не було спричинено шкоди функціонуванню єдиного внутрішнього ринку, економічній та соціальній єдності всіх держав-членів ЄС, запровадження механізму не призвело до створення дискримінації та обмежень в торгівлі між ними або порушення умови конкуренції в ЄС.

8. Суд справедливості безпосередньо вплинув на становлення унітарної системи патентної охорони, адже у своєму рішенні по об'єднаних справах C-274/11 та C-295/11 дійшов висновку про легітимність рішення Ради 2011/167/ЄС про

авторизацію механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної патентної охорони від 10 березня 2011 року та зазначив, що повноваження, надані статтею 118 Договору про функціонування Європейського Союзу, тісно пов'язані із запровадженням внутрішнього ринку, а отже входять до сфери його функціонування та належать до спільної компетенції ЄС та держав-членів. Крім того, Суд справедливості підтвердив, що враховуючи те, що виявилось неможливим досягнення спільних домовленостей щодо становлення унітарної системи патентної охорони для всього Союзу протягом розумного періоду, ухвалення Рішення Ради 2011/167/ЄС від 10 березня 2011 року сприяло процесу інтеграції, а застосування посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони дійсно є «останнім засобом».

9. Певна кількість держав-членів ЄС, після тривалих спроб віднайти спільне рішення щодо становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, висловила готовність взаємодіяти між собою задля створення цієї системи у межах ЄС з використанням механізму посиленої співпраці. Ефективність посиленої співпраці виявляється саме в тому, що з самого початку держави-члени ЄС, які ініціюють запровадження механізму, вже мають на меті досягнення компромісного рішення, спільних цілей та результатів. Посилена співпраця у сфері становлення унітарної системи патентної охорони стала стимулом, який призвів не лише до досягнення поставлених цілей, а й до збільшення єдності між державами-членами ЄС та просування євроінтеграції у конкретній сфері.

РОЗДІЛ 2

УНІТАРНА СИСТЕМА ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ ЯК МЕХАНІЗМ ОХОРОНИ ПАТЕНТНИХ ПРАВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Системи патентної охорони та їх вплив на становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі

Становлення унітарної системи патентної охорони на території Європейського Союзу та її ефективне функціонування є цілями, у досягненні яких зацікавлені як держави-члени ЄС, які усвідомлюють безпосередній зв'язок їх економічного розвитку із розвитком патентної охорони, так і окремо кожний винахідник, який прагне максимально реалізувати право на охорону свого винаходу та отримати визнання та прибуток.

Натомість державам-членам ЄС складно було досягти компромісу з тих питань, які стосувалися становлення унітарної системи патентної охорони та уніфікації правових актів щодо здійснення патентної охорони. Як було встановлено, перемовини між державами-членами ЄС щодо становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС тривали достатньо довго, а компроміс, який врешті решт був віднайдений, залучав до участі не всіх учасників переговорів, а лише тих держав-членів ЄС, які вирішили брати участь в механізмі посиленої співпраці.

Становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС є унікальним процесом, який супроводжувався великою кількістю перемовин, варіативними пропозиціям щодо платформи для заснування цієї системи та принципів її функціонування. До того ж, специфіка системи полягає у кількості суб'єктів, які зацікавлені у становленні патентної охорони в ЄС, у територіальній дії цієї охорони, а також у її нормативно-правовому регулюванні та механізмі захисту патентних прав.

Нормативно-правова основа патентної охорони на європейському континенті є специфічною та унікальною, адже за своїм складом є багаторівневою та такою, що стрімко розвивається. Вона складається з таких елементів, як універсальні та регіональні договори, учасниками яких є всі або певна кількість держав-членів ЄС,

нормативно-правові акти ЄС, що ухвалені з окремих питань охорони винаходів, рішення Суду ЄС, що тлумачать положення вказаних актів, а також національне патентне законодавство держав-членів ЄС. Така широка розгалуженість нормативно-правових актів дає підстави зробити висновок про те, що здійснення патентної охорони може відбуватися на різних рівнях, а саме на національному рівні конкретної держави, регіональному чи універсальному рівнях у межах окремих угод та організацій.

Водночас, для отримання найбільш ефективної патентної охорони та для реалізації своїх патентних прав у максимально вигідному обсязі винахідник повинен бути обізнаний у всіх можливих інструментах патентної охорони. Варто розуміти природу конкретного інструменту, сферу його розповсюдження, умови використання. Винахідник повинен детально проаналізувати передумови та наслідки отримання патентної охорони на національному, регіональному або універсальному рівнях, оцінити переваги для нього та врахувати всі юридичні та економічні фактори. Відповідно, маючи намір отримати патентну охорону, нагальною необхідністю є розуміння того, який саме нормативно-правовий режим буде розповсюджуватися на правовідносини власника патенту з третіми особами, яка територіальна сфера тієї чи іншої патентної охорони та які фінансові зобов'язання будуть покладені на патентовласника.

Зважаючи на вищевикладене, метою Розділу 2.1 дисертаційного дослідження є аналіз та огляд нормативно-правового регулювання патентної охорони, яка здійснюється на національних рівнях деяких держав-членів ЄС, а також на регіональному рівні відповідно до Європейської патентної конвенції. Такий аналіз є необхідним для повного розуміння сутності нової унітарної системи патентної охорони в ЄС та причин для її становлення. Розділ 2.1 має на меті формування розуміння щодо того, як співвідносяться між собою рівні патентної охорони та які їх принципові розбіжності.

Уніфікація патентної охорони є складним процесом, що потребує ухвалення державами компромісних рішень. Складність у досягненні компромісу пов'язана з тим, що сфері патентного права притаманний принцип територіальності. Тобто, під

час патентування правова охорона надається лише в тій державі, на території якої видано патент, що є охоронним документом. Дія принципу територіальності дещо ускладнює отримання патентної охорони за межами своєї країни, як наслідок підвищується вартість отримання охорони патентних прав, а потенційний власник патенту стикається з різноманітними бюрократичними складнощами.

Спрощення доступу до патентної охорони та його уніфікація безпосередньо пов'язана із встановленим Паризькою конвенцією про охорону промислової власності принципу національного режиму охорони. Відповідно до цього принципу, іноземні громадяни та громадяни держави, де відбувається видача патенту, наділяються однаковими патентними правами. Надалі ж почався активний розвиток регіональних та універсальних систем патентної охорони, у межах яких встановлювалися уніфіковані вимоги до заявок на отримання патенту та спільно вирішувалися окремі питання дії патентної охорони.

Різні рівні систем патентної охорони не замінюють одна одну. Навпаки, вони виконують субсидіарну функцію, співіснують між собою та надають винахідникам альтернативний варіант охорони своїх патентних прав залежно від їх можливостей та потреб. Як зазначає М. Фічор (M. Ficsor), віце-президент патентного відомства Угорщини, співіснування – це добре відома концепція, яка часто використовується для опису відносин між наднаціональними та національними титулами інтелектуальної власності, іншими словами, між різними рівнями захисту. Фактично, співіснування має широке значення, яке відсилає нас до відносин як між титулами захисту інтелектуальної власності (національний, регіональний, універсальний), так і до співвідношення систем патентної охорони як таких (нормативно-правових актів, інституцій), їх регулювання та адміністрування [175, с. 96].

На нашу думку, саме концепція співіснування рівнів охорони патентних прав є найбільш ефективною, адже такий підхід є гарантією забезпечення можливості для винахідників обрати найбільш ефективний для них спосіб охорони патентних прав. Зокрема підхід сприяє посиленню уніфікації патентних прав та створення надалі можливості їх захисту на регіональному та універсальному рівнях. Водночас, значення національної системи патентної охорони не нівелюється, адже цей варіант

не є нижчим рівнем, а є однією із опцій, яку може використати винахідник. Говорячи про унітарну систему патентної охорони в ЄС, необхідно мати на увазі, що її співіснування з національними та регіональним європейським механізмом патентної охорони має не лише теоретично декларуватися, а й реалізовуватися. Як результат, має відбутися становлення такої системи патентної охорони, яка не суперечить чи конкурує одна з одною, а натомість доповнює і вдосконалює.

Загалом основою для становлення регіональних та універсальних інструментів патентної охорони є національні системи. Вони різняться від держави до держави та наділені специфічними рисами. Це пов'язано з тим, що на розвиток конкретної національної системи патентної охорони впливають правові традиції держави, історичні передумови, становище економіки, рівень соціального благополуччя населення, відносини держави з іншими суб'єктами міжнародного права тощо.

М. Фічор (M. Ficsor) щодо значення національної системи патентної охорони зазначив, що вона є не лише «першим рівнем» охорони патентних прав, а й становить собою підвалини для інших існуючих або запланованих на майбутнє патентних системи в Європі, оскільки останні не можуть існувати і функціонувати без залучення, впливу і взаємодії з національними патентними системами [175, с. 99].

Отримавши національний патент, патентовласник отримує патентну охорону виключно на території конкретно визначеної держави. Так реалізується принцип територіальності, про який було сказано раніше. Отримавши патенти в декількох патентних відомствах різних держав, винахідник або інший суб'єкт наділяється правами та охороною, відповідно до національного патентного законодавства окремої держави. Хоча процедури отримання патенту та механізми захисту є схожими, особливо в державах Західної Європи, обсяг прав та охорони може відрізнитися, адже національне патентне законодавство окремих держав не є повністю гармонізованим.

За загальним правилом, заява про отримання національного патенту подається до національного патентного відомства (офісу, інституту тощо) відповідної країни. Так для отримання патентної охорони у Люксембурзі необхідно подати заяву до Офісу з інтелектуальної власності Міністерства економіки [182], у Німеччині – до

Відомства з патентів та торгових марок Німеччини [178], у Франції – до Національного інституту промислової власності Франції [191].

У тому ж числі, відрізняються і процедури подачі заявки на отримання національного патентної охорони, починаючи від порядку оформлення додатків до патентної заявки та закінчуючи формою подачі – онлайн чи особисто. Наприклад, у Люксембурзі заявка подається особисто до Офісу, у Франції з 19 листопада 2018 року заявку на отримання патенту можна подати виключно онлайн, а у Німеччині є можливість подати заявку як особисто, так і шляхом заповнення форми онлайн.

Крім того, заявники мають обов'язок зі сплати зборів, таких як збір за подання заявки, за підтримання чинності патенту, за переклад технічних характеристик та інших зборів, які також різняться від країни до країни. Розмір збору безпосередньо впливає на рішення патентовласника щодо продовження дії патенту чи ні. Зазначені процедурні питання мають вплив не лише на патентовласника та його винахід. Від вибору, який зробить заявник, залежить більш глобальне питання, а саме поширення окремого винаходу на територію декількох держав, регіону або навіть на територію всього світу, та розповсюдження інформації про винахід, що безпосередньо впливає на інших винахідників, стимулює їх діяльність та сприяє науково-технічному прогресу.

Як зазначає Г. О. Андрощук, національні правила, прийняті для підвищення і захисту конкурентоспроможності національних економічних систем, зараз вдосконалюються і розширюються для того, щоб відповідати вимогам глобально орієнтованого суспільства з розвиненими інформаційними технологіями [3, с. 12].

У зв'язку з тенденцією до уніфікації законодавства, активним процесом розвитку науки та техніки, виходу винаходів за межі однієї держави, здійснення патентної охорони на національному рівні виявилось недостатнім. Маючи на меті створення більш широкої платформи для отримання та реалізації патентної охорони, європейські держави почали співпрацювати між собою в напрямі гармонізації патентного законодавства та систем патентної охорони, зокрема. Основою для регіональних систем патентної охорони стали вже існуючі напрацювання національного права та національних патентних відомств. Тому такі регіональні

системи, як Європейська, Євразійська, Африканська корінням сягають у національні традиції тих держав, які є їх учасницями. Розвиток регіональних систем патентної охорони значною мірою залежить від рівня економічного розвитку регіону загалом та кожної окремої країни цього регіону, його культурних традицій, розвитку освіти, науки та техніки.

На європейському континенті патентною організацією, яка об'єднує між собою найбільшу кількість держав є Європейська патентна організація, яка створена внаслідок підписання Європейської патентної конвенції (далі – ЄПК). Ця регіональна система патентної охорони є альтернативою поряд з національними системами, якою може скористатися винахідник для охорони своїх прав.

Європейська патентна конвенція була підписана в Мюнхені 5 жовтня 1973 році (набрала чинності в 1977 році) та запровадила єдину процедуру для видачі «Європейських патентів» для будь-якої з європейських країн, незалежно від того, чи є країна членом ЄС.

Щодо патентування в Європі відповідно до ЄПК Ю.М. Капіца станом на 2005 рік зазначав, що патентування в Європі, за Європейською патентною конвенцією, оцінюється як надто складне і надмірно коштовне та таке, що вимагає змін. Не існує єдиної європейської судової системи, за допомогою якої можливо було б врегулювати суперечки з питань патентування, — такі як порушення патентних прав, питання недійсності патентів. Суди, що розглядають ці питання в державах-членах ЄС, часто виносять рішення, що суперечать одне одному. Система патентувань в Європі створює значні труднощі для відкритого і вільного функціонування єдиного ринку ЄС [70, с. 212].

Необхідність розширення європейських інституційних механізмів охорони патентних прав є беззаперечною. Вдосконалення системи патентної охорони є складовою частиною процесу регіонального економічного наближення в Європі. За рахунок скорочення матеріальних витрат та часу полегшиться процес патентування і реалізується більш глибока взаємодія національно-правових систем охорони. Тим самим пом'якшиться територіальний характер прав на винаходи, здатний створювати перешкоди на шляху до досягнення основних свобод внутрішнього єдиного ринку:

вільного руху товарів і послуг, капіталу тощо. Таким чином, запровадження європейських інституційних механізмів оформлення прав на патенти є закономірним результатом регіональної економічної інтеграції [70, с. 215].

Натомість не варто недооцінювати значення регіональної європейської системи патентної охорони. М. Фічор зауважив, що специфічною рисою системи є відсутність повної передачі національними патентними відомствами своїх повноважень на регіональний рівень. За національними патентними відомствами зберігається компетенція з видачі національних патентів на своїй території, таким чином Європейські та національні патенти співіснують одночасно, а Європейське патентне відомство (далі – ЄПВ) та національні патентні відомства взаємодіють між собою. Із заснуванням ЄПО та підписанням ЄПК, держави погодили, що патент (Європейський патент), який видається міжнародною організацією (ЄПО через ЄПВ) має юридичну дію на їх території та регулюється положеннями міжнародного приватного права [70, с. 99].

Загалом сутність європейської системи патентної охорони зазначена в преамбулі ЄПК, відповідно до якою метою системи є посилення співпраці між державами Європи задля захисту винаходів та прав винахідників. Становлення цієї системи відбулося внаслідок кооперації європейських держав, що призвело до створення додаткової альтернативи отримання патентної охорони для винахідника. Ключовим являється той факт, що уніфікація стосується виключно процедури отримання патентної охорони. Тобто сутність європейської системи патентної охорони полягає в становленні уніфікованої централізованої процедури, що за своєю правовою природою є спільним інструментом адміністративної процедури видачі патенту. Користуючись цією системою, винахідник має можливість звернутися до ЄПВ або національних патентних відомств держав-членів ЄПО із заявкою про отримання Європейського патенту.

Втім видача патенту відповідно до ЄПК не означає його унітарну природу. Щодо цього Дж. Патерсон (G. Paterson) зазначив, що європейська патентна система становить собою централізовану систему для видачі Європейського патенту, який має ефект в одній або більшій кількості країн, що є учасницями цієї системи. Після видачі

Європейський патент «перетворюється» на пакет національних патентів (англ. «bundle of national patents»), який діє на конкретно визначеній території держав протягом 20 років та не підпадає під компетенцію ЄПВ. Натомість адміністрування здійснюється національними патентними відомствами відповідно до національного законодавства.

ЄПО є регіональним об'єднанням, а сама ЄПК є спеціальним договором у розумінні ст. 19 Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року та регіональним патентним договором у розумінні п. 1 ст. 45 Договору про патентну кооперацію 1970 року. Відповідно до статті 19 Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року країни Союзу (Союз з охорони промислової власності) залишають за собою право укладати окремо між собою спеціальні угоди щодо охорони промислової власності, якщо ці угоди не будуть суперечити положенням Паризької конвенції.

Дія Європейського патенту поширюється на територію держав, які підписали ЄПК, що наразі становить 39 держав-учасниць¹. Окремою групою держав є держави розширення (англ. «extension states»). Вони не є державами-учасницями ЄПК, проте на їх території надається охорона винаходам, які охороняються Європейським патентом. Це пов'язано з тим, що ці держави підписали Угоду про кооперацію з ЄПВ. Такими країнами є Боснія і Герцеговина та, була до недавнього часу, Чорногорія. Остання співпрацювала з ЄПВ на підставі Угоди про кооперацію та мала статус країни розширення з 2009 року. На момент роботи над дисертаційним дослідженням, Чорногорія стала тридцять дев'ятою державою членом ЄПО.

Також існує група держав, які підписали двосторонні угоди з ЄПВ щодо можливості валідації Європейського патенту на їх території. Таким державами є Камбоджа, Марокко, Молдова та Туніс. У жовтні 2019 року була підписана угода з Грузією, проте вона досі не набрала чинності. Система валідації надає власникам Європейського патенту простий і фінансово вигідний спосіб отримання патентної охорони в цих країнах. За заявою патентовласника, після сплати ним встановленого

¹ Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція, Албанія, Великобританія, Ісландія, Ліхтенштейн, Македонія, Монако, Норвегія, Сан-Марино, Сербія, Туреччина, Швейцарія, Чорногорія.

збору Європейський патент може бути підтверджений в цих державах і мати однакову з національним патентом силу.

Видача Європейського патенту не призводить до його автоматичної дії у всіх державах-учасниках Конвенції. З моменту публікації Європейський патент надає такі самі права, як і національний патент окремої держави, проте лише у тих державах, які вказані потенційним патентовласником у патентній заявці. Водночас вимагається валідація¹ патенту та переклад заявки мовою держав патентування [35, с. 164].

Адміністрування європейської системи патентної охорони, відповідно до положень ЄПК, покладається на Європейську патентну організацію, та її інституційні органи – Адміністративну раду та Європейське патентне відомство (ЄПВ).

Щодо ролі ЄПВ Я. Брінкхоф (J. Brinkhof) зазначає, що ЄПВ нібито виконує роль національних патентних відомств для всіх держав, які підписали ЄПК. Можна говорити про те, що держави делегували ЄПВ функцію з видачі патенту [132].

Європейський патент видається на винахід, що задовольняє такі критерії як новизна, винахідницький рівень та промислова придатність. Право на отримання Європейського патенту належить винахідникові або його правонаступникові, а подати заявку на одержання Європейського патенту може фізична або юридична особа.

Заявка на видачу Європейського патенту подається або до ЄПВ у Мюнхені (штаб-квартира ЄПО), або до його філії в Гаазі (агенція, яка є колишнім Міжнародним патентним інститутом, поглинутим ЄПО під час її створення відповідно до Протоколу про централізацію), або до національних патентних відомств договірних держав безпосередньо або поштою. Заявка подається однією з трьох офіційних мов ЄПО (англійською, французькою, німецькою) [25]. Якщо заявка подана іншою мовою, то заявник повинен надати її переклад двома офіційними мовами ЄПО.

¹ Заявник подає патентну заявку до ЄПВ, ЄПВ здійснює її експертизу щодо формальних вимог, а також вимог до патентоздатності (щодо новизни, винахідницького рівня та промислової придатності) та ухвалює рішення про видачу Європейського патенту. Отриманий патент підлягає валідації (визнання договірною державою дії патенту на її території) у кожній державі, яку заявник обрав для отримання патентного захисту. В процесі валідації патентовласник повинен сплатити відповідний збір, який різниться у кожній договірній державі та надати переклад патенту з додатками національною мовою держави у якій заявник має намір отримати патентний захист. Після проходження вищезазначених процедур на патентовласника поширюється національне законодавство обраних ним держав та патентний захист, аналогічний захисту, який надається національним патентом.

Впливу Європейської патентної конвенції на гармонізацію національного патентного законодавства було присвячено праці таких науковців, як Ф. Лейт (P. Leith), А. Річард (A. Richard) та інших фахівців. Ф. Лейт зазначав, що внаслідок діяльності ЄПВ здійснювалася «м'яка» гармонізація патентного законодавства, яка включала у тому числі і гармонізацію процедури розгляду заявок національними патентними відомствами [200, с. 62].

У кожній державі, виданий Європейський патент надає своєму власнику ті самі права, які надаються національним патентом. А спори, які пов'язані з Європейським патентом, розглядається відповідно до законодавства держави-учасниці та вважається порушенням її національного законодавства. Щодо цього Р.С. Еннан зазначав, що це є вираженням принципу асиміляції Європейського патенту [25, с. 36]. Специфіка асиміляції патентної охорони в ЄС полягає в особливостях патенту як інструмента. Першочергово, патент є національним інструментом охорони прав його власника у конкретній правовій системі. У сучасному світі процес асиміляції патентів став невід'ємним від економічного та науково-технічного розвитку різних регіонів. У цьому аспекті цей процес слід розглядати як цілком позитивне явище, що має на меті уподібнення національних нормативно-правових актів, які регулюють видачу патенту та реалізацію охорони патентних прав. Це уподібнення служить забезпеченню рівномірного розвитку регіону.

Натомість варто також зазначити, що існує думка, що регіональній європейській системі патентної охорони, яке не підпорядкована правопорядку ЄС, не вистачає адміністративного та судового інструментарію, що не дозволяє максимально ефективно здійснювати патентну охорону [197, с. 2].

Наприклад, відповідно до статті 173 ЄПК порядок вирішення спорів, які виникають між державами-учасницями Європейської патентної організації щодо застосування та тлумачення ЄПК, мають бути вирішені шляхом перемовин. Якщо спір таким чином вирішити не вдалося, то справа передається на розгляд Адміністративної ради, функція якої полягає у намаганні привести зацікавлених сторін до угоди та компромісного рішення. У випадку, якщо така угода не була

досягнута протягом 6 місяців, будь-яка держава може звернутися до Міжнародного суду ООН, який має винести обов'язкове для зацікавлених сторін рішення.

Суттєвим недоліком регіональної європейської патентної системи вважається те, що хоча процедура видачі Європейського патенту і уніфікована, втім не існує єдиної процедури захисту патентних прав. У випадку, коли сторонами по справі є суб'єкти двох або більше держав, виникає спір про законодавство, яке слід застосовувати для розгляду справи по суті. Сьогодні існує така система розгляду патентних спорів, за якою спори, що стосуються одного і того ж Європейського патенту за позовом про його анулювання і за позовом про порушення патентних прав можуть розглядатися паралельно в різних державах [5, с. 35].

Судовий захист патентних прав патентовласника відбувається у національних судах держав-членів ЄПО, що часто призводить до виникнення паралельних судових процесів щодо одного й того самого предмета спору. Як наслідок існує розгалужена практика вирішення спорів, диференційована інтерпретація законодавства та завищені витрати на захист порушених патентних прав у зв'язку з необхідністю сплати судових зборів у різних державах. Прикладом розгалуженої практики може бути справа *Improver Corp v. Remington Consumer Products Ltd.* [190]. ЄПО було видано патент на винахід – косметологічний засіб *Epilady* – який було валідовано в Великій Британії та Західній Німеччині. Власником патенту була компанія *Improver Corp*. Засіб швидко став популярним у зазначених країнах, що спонукало конкурентів до наслідування продукту. Найбільшим потенціальним порушником патентних прав стала американська компанія *Remington*. Коли *Remington* зайшла на ринки Британії та Німеччини, *Epilady* подала заяву про попередню заборону, щоб зупинити продаж продукту, який ймовірно за все порушує патентні права. Патентний суд Великобританії відхилив заяву, оскільки не знайшов підстав для визначення дій *Remington* такими, що порушили патентні права *Improver Corp*. Натомість окружний суд в Німеччині (*Landgericht*) заяву задовільнив. Таким чином, рішення двох національних судів різнилися вже на рівні попередніх процесуальних стадій.

Ці рішення були оскаржені в апеляційному порядку. Суд апеляційної інстанції Великобританії визнав, що рішення суду першої інстанції не відповідає нормам

закону та ухвалив задовільнити заяву про попередню заборону. У той же час, апеляційний суд Німеччини (*Oberlandsgericht*) навпаки визнав рішення окружного суду в Німеччині незаконним та відмінив його рішення стосовно задоволення заяви про попередню заборону. Вирішення справи по суді закінчилося тим, що патентний суд в Німеччині дійшов до висновку, що патентні права *Improver Corp.* порушені, а суд Великобританії ухвалив, що порушення прав не мало місця [195]. Ця справа є знаковою та демонструє як національні суди можуть ухвалювати різні рішення за наявності однакових обставин справи, сторін та патентів. Іншими суперечливими справами є *Novartis AG and Cibavision AG v. Johnson & Johnson, Document Security Systems v. European Central Bank 2008, Pozzoli v BDMO SA* тощо.

Для вирішення таких ситуацій було підписано Брюссельську конвенцію держав-членів ЄС про підсудність, визнання та виконання судових рішень у цивільних та торгових справах від 27.09.1998 року [133]. Загалом, власник патенту, права якого були порушені, може захищати їх у кожній державі ЄС, в якій ці права були порушені. Втім, цей процес є доволі складним, довготривалим та дорогим.

Ще одним прикладом регіональної системи патентної охорони є євразійська система. У 1995 році такими державами, як Україна, Таджикистан, Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова та Російська Федерація, було підписано Євразійську патентну конвенцію [26]. Для виконання завдань, пов'язаних із функціонуванням євразійської системи патентної охорони та видачі євразійських патентів, було засновано Євразійську патентну організацію (ЄАПО), адміністративним органом якої є Євразійське патентне відомство (ЄАПВ). Ідея створення євразійської системи патентної охорони полягала в тому, щоб держави-учасниці ЄАПО зміцнювали співпрацю в галузі охорони винаходів та створили систему отримання такої охорони на основі єдиного для регіону Євразійського патенту, що діяв би на території десяти держав-учасниць. Юрисдикція системи поширюється на 8 держав, адже Україна та Грузія так і не ратифікували Євразійську патентну конвенцію, а тому не стали частиною євразійської системи. Більше того, з моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року,

Управління патентів і товарних знаків США (USPTO) та Європейська патентна організація призупинили співпрацю з ЄАПО [280].

Незважаючи на те, що метою цього дисертаційного дослідження є аналіз унітарної системи патентної охорони в ЄС, для більш глибокого розуміння її сутності слід, серед іншого, дослідити ще одну регіональну систему патентної охорони, а саме американську систему.

Як відомо, США є федеративною державою. Деякі науковці, говорячи про правову природу ЄС, характеризують його як федеративне утворення¹. Аргументи на користь цієї концепції полягають у порядку організації й функціонування Європейського Союзу, в якому простежується прояв основних ознак федеративної держави: він володіє власною правосуб'єктністю (ст. 47 ДЄС); в основі організації ЄС лежать його установчі договори, що мають риси «конституції»; територія ЄС складається з території держав-членів, які не можуть бути змінені без їх згоди, дуальна система організації влади, яка представлена, з одного боку, інституційною системою ЄС, яка виступає праобразом загальнофедеральних органів, покликаних формувати і реалізовувати єдину загальноєвропейську політику, а з другого — системою вищих органів державної влади держав-членів, в ЄС існує дворівнева ієрархічна система законодавства, здатність Союзу певною мірою розширювати свою компетенцію без внесення поправок до установчих договорів тощо [113, с. 87].

Основним джерелом патентного права в США є Патентний акт 1952 року [272], а порядок видачі патентів регулюється єдиними Патентними правилами [273]. Ознаки федерального устрою США також виражаються в організації здійснення патентної охорони, де замість наділення повноваженнями з видачі патентів суб'єктів федерації, здійснення всіх функцій покладено на федеральні інституції. Задля охорони своїх патентних прав винахідник (або інший суб'єкт) повинен подати заявку

¹ Див. щодо ідеї розбудови об'єднаної Європи на федеративних засадах праці Beume, K. Von. *Asymmetric federalism between globalization and regionalization* [Text] / K. Von Beume // *Journal of European Public Policy*. – Jun. 2005. – Vol. 12, Issue 3. – P. 432–447., Bogdandy, A. von. *The European Union as a Supranational Federation: a Conceptual Attempt in the Light of the Amsterdam Treaty* [Text] / A. von Bogdandy // *Columbia Journal of European Law*. Winter. – L., 2006. – P. 127–159., Buchanan, J. M. *Federalism as an ideal political order and an objective for constitutional reform* [Text] / J. M. Buchanan // *The Journal of Federalism*. – 1995. – № 25 (2). – P. 19–27, Burgess, M. *Federalism and Federation, in European Union Politics*. Ed. M. Cini [Text] / M. Burgess. – Oxford and New York : Oxford University Press, 2003. – P. 65–79., Elazar, D. J. *From Statism to Federalism: A Paradigm Shift* [Text] / D. J. Elazar // *International Political Science Review*. – 1996. – V. 17. – № 4. – P. 417–429 тощо.

до Відомства з патентів і товарних знаків США (англ. United States Patent and Trademark Office, USPTO).

Патент, який виданий Відомством з патентів і товарних знаків США, діє 20 років на всій території США та на її острівних територіях. Відомство з патентів і товарних знаків США виконує функції не лише з видачі патентів. Окрім того, що воно приймає заявки на отримання патентів та досліджує їх на відповідність вимогам, що встановлені законом, Відомство з патентів і товарних знаків США також здійснює ведення патентного реєстру, видає за запитом копії патентної документації тощо. Натомість, воно не має жодних повноважень щодо розгляду спорів про порушення та виконання патентів. Виключною юрисдикцією щодо розгляду спорів щодо порушення патентних прав наділені федеральні суди США, федеральні апеляційні суди та Верховний Суд США.

Таким чином, американська система патентної охорони є економічно привабливою для винахідників та інших її користувачів, адже вона наділена рисами уніфікованості та правової визначеності, має дієві інструменти для захисту патентовласниками своїх прав. Риси федералізму притаманні і ЄС, втім необхідно розуміти специфіку та унікальність ЄС і прагнення його суб'єктів до збереження суверенітету та самостійності. Усе більше науковців дотримуються думки про те, що ЄС за своєю правовою природою ЄС скоріше є організацією нового інтеграційного типу *sui generis*, тобто унікальним суб'єктом права, що не має аналогів та поєднує у собі риси як держав, так і міжнародних організацій.

Втім аналіз досвіду становлення та функціонування американської системи патентної охорони, як системи, що створена в умовах федеративної держави, є надзвичайно цінним для розуміння специфіки унітарної системи патентної охорони в ЄС та визначення перспектив її розвитку. Ця система за своєю природою стане унікальним альтернативним інструментом патентної охорони в ЄС, яким матиме змогу користуватися винахідник для охорони та захисту своїх прав та інтересів. Фактично, система увібрала в себе досвід становлення національних та регіональних патентних систем та має постати прикладом вдалого поєднання їх переваг.

За теорією П. Пескаторе (P. Pescatore) становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС та Уніфікованого патентного суду може виглядати як «маніфестація федералізму». Хоча окремі держави-члени ЄС об'єдналися задля впровадження унітарної системи патентної охорони та вирішення спільної проблеми, вони з обережністю ставляться до наділення Уніфікованого патентного суду повноваженнями, якими наділені наразі національні суди [218, с. 139].

Тож варто розуміти, що для того, щоб унітарна система патентної охорони в ЄС діяла максимально ефективно, необхідно не лише концентруватися на її теоретичних перевагах, а й реально оцінювати ризики. Щодо ризиків Р. Хілті (R. Hilty) зазначає, що унітарна система патентної охорони може створити ще більшу територіальну та матеріальну (substantive) фрагментацію патентної охорони на території ЄС [187, с. 1].

Територіальна фрагментація полягає у тому, що дія Європейського патенту з унітарним ефектом не охопить всю територію внутрішнього ринку ЄС, натомість поширюватиме свою дію у повній мірі лише на територію держав-членів ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, а також є учасниками Угоди про Уніфікований патентний суд, юрисдикція якого поширюватиметься не на всі держави ЄС. Таким чином, унітарна система патентної охорони на території ЄС буде діяти паралельно з національними системами.

У той же час варто зазначити, що відповідно до принципу факультативності (optionality) всі рівні можуть ефективно співіснувати та доповнювати один одного [187, с. 2]. М. В. Ковальова зазначила, що метою становлення нових регіональних патентних систем є не заміна вже існуючих регіональних та національних систем, а їх вдосконалення та ефективне співіснування на благо користувачів [37, с. 29].

Під час функціонування унітарної системи патентної охорони в ЄС застосуванню підлягатимуть не лише положення регламентів 1257/2012 та 1260/2012, а й положення ЄПК, Угоди про Уніфікований патентний суд, національного законодавства, у тому числі положення міжнародного приватного права [175, с. 106].

Унітарна система патентної охорони в ЄС має бути невід'ємною, але водночас самостійною частиною правової системи ЄС, яка закладена установчими договорами.

Європейський патент з унітарним ефектом буде, у будь-якому випадку, співіснувати з національними патентами та Європейським патентом, адже він є доповнюючим, а не виключаючим інструментом охорони патентних прав.

Таким чином, зі становленням унітарної системи патентної охорони, на території ЄС буде існувати декілька варіантів охорони патентних прав, що становитиме гармонізуючий ефект. Першим з них є національний захист, який надається національними патентними відомствами та на який розповсюджується юрисдикція національних судів. Другим варіантом залишається регіональний захист, який надається Європейським патентом, що реєструється ЄПВ та на який розповсюджується юрисдикція національних судів або Уніфікованого патентного суду (залежно від обставин, які будуть розглянуті у Розділі 2.3 дисертаційного дослідження). Третім варіантом стане отримання Європейського патенту з унітарним ефектом, який реєструється ЄПВ та на який розповсюджується юрисдикція Уніфікованого патентного суду (за деякими винятками, що будуть розглянуті у Розділі 2.3 дисертаційного дослідження) [127, с. 1542].

Маючи уявлення про те, яким чином функціонують національні та регіональні системи патентної охорони, можна зробити висновок про те, що всі вони діють відповідно до принципу субсидіарності. Винахідник або інший суб'єкт патентного права наділений широкими можливостями вибору серед різних варіантів патентної охорони, які у свою чергу доповнюють одна одну, поступово гармонізуються та надають дають змогу реалізувати патентні права максимально ефективно та широко.

Визначивши, які системи патентної охорони існують, можна констатувати той факт, що держави дійсно прагнуть до наближення та гармонізації свого патентного законодавства. Саме такі процеси сприятимуть розвитку держав як індивідуальному, так і спільному. Національні та регіональні системи патентної охорони стали основою для формування унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка має на меті ще більш глибоку уніфікацію патентного законодавства в ЄС та створення таких умов для користувачів цією системою, завдяки яким вони зможуть досягти не лише економічних та фінансових результатів, а й загалом сприяти науково-технічному прогресу регіону.

2.2. Характеристика Європейського патенту з унітарним ефектом

Уніфікація патентної охорони на території Європейського Союзу (далі – ЄС) викликає науковий та практичний інтерес вже протягом багатьох десятиліть, адже результати уніфікації є важливим чинником для подальшого економічного та науково-технічного розвитку ЄС як суб'єкта міжнародних відносин. Держави Західної Європи, які згодом об'єдналися у межах ЄС, з 70-х років ХХ століття пройшли складний шлях до становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС. Їх кооперація у межах механізму посиленої співпраці постала демонстрацією унікальної правової природи ЄС, що надає державам широкий спектр інструментарію для досягнення цілей, що встановлені установчими договорами ЄС.

У Розділі 1 дисертаційного дослідження було проаналізовано історичний розвиток та передумови становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, а також досліджено шлях держав-членів ЄС до співробітництва у межах механізму посиленої співпраці та умови його запровадження. Так було визначено, що з плином довготривалих переговорів, у яких брали участь держави Західної Європи, фактичні кроки щодо введення в дію унітарної системи патентної охорони на території ЄС були зроблені у 2011 році, коли 10 березня 2011 року Рада ухвалила Рішення № 2011/167/ЄС про авторизацію механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони [154].

Механізм посиленої співпраці полягає у співробітництві мінімум дев'яти держав-членів ЄС для досягнення глибшої інтеграції у певних сферах у межах правової системи та інституцій ЄС. Застосування зазначеного механізму передбачено установчими договорами ЄС, а саме статтею 20 ДЄС та статтями 326-334 ДФЄС. Участь у механізмі посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони беруть усі держави-члени ЄС, окрім Іспанії та Хорватії. Натомість, зважаючи на зміст статті 331 ДФЄС, у будь-який момент Іспанія та Хорватія, мають можливість приєднатися до співпраці. Крім того, варто зауважити, що Велика Британія, яка була державою-учасницею механізму посиленою співпраці, більше не є такою, оскільки 31 січня 2020 року вийшла зі складу ЄС [170].

Після авторизації Радою посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони була встановлена нормативно-правова основа для функціонування цієї системи. Актами, які імплементують посилену співпрацю у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, стали:

- Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони (далі – Регламент 1257/2012) [238];
- Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад (далі – Регламент 1260/2012) [155];
- Угода про Уніфікований патентний суд, підписана 19 лютого 2012 року [120].

Метою Розділу 2.1 дисертаційного дослідження є характеристика Європейського патенту з унітарним ефектом та аналіз Регламенту 1257/2012 та Регламенту 1260/2012, оскільки саме ці нормативно-правові акти регулюють порядок видачі Європейського патенту з унітарним ефектом, вимоги до оформлення патентної заявки, порядок перекладу тощо. Крім того, аналіз зазначених нормативно-правових актів дозволить визначити правову природу Європейського патенту з унітарним ефектом та принципи його функціонування.

У заяві від 18 листопада 2015 р. Європейської асоціації академій наук (ALLEA) «Про статус патентної системи Європейського Союзу» зазначено, що ухвалені документи стали компромісом, для реалізації якого доведеться долати суттєві перешкоди, як технічного, так і фундаментального характеру [260].

Регламент 1257/2012 та Регламент 1260/2012 набули чинності 20 січня 2013 року, а введення їх у дію пов'язане з набуттям чинності Угодою про Уніфікований патентний суд (див. Розділ 2.3 дисертаційного дослідження). Регламенти безумовно доповнюють один одного, адже Регламент 1257/2012 містить основні положення щодо регулювання Європейського патенту з унітарним ефектом, а Регламент 1260/2012 доповнює його щодо реалізації механізму перекладу.

В. Порс (W. Pors) зазначає, що нормативно-правові акти, які регулюють становлення та функціонування унітарної системи патентної охорони в ЄС, є

сумішшю правових культур держав-учасниць, які прагнули досягти компромісу з певних питань. Втім, ці акти містять прогалини, які будуть заповнені практикою Уніфікованого патентного суду. Такий політичний компроміс є властивим правовій природі ЄС і відповідає йому [221, с. 136].

Окрім згаданих нормативно-правових актів регулювання унітарної системи патентної охорони також відбувається відповідно до актів, що ухвалені Спеціальним комітетом Адміністративної ради ЄПО. Цей комітет був створений на виконання статті 145 Європейської патентної конвенції (далі – ЄПК) та частини 2 статті 9 Регламенту 1257/2012.

Відповідно до статті 145 ЄПК група договірних держав наділена правом на заснування Спеціального комітету Адміністративної ради ЄПО, повноваженнями якого є встановлення розміру зборів за функціонування Європейського патенту з унітарним ефектом. Спеціальний комітет Адміністративної Ради провів своє перше засідання в Мюнхені 20 березня 2013 року, а у 2015 році вже було ухвалено декілька актів.

15 грудня 2015 року Спеціальним комітетом Адміністративної ради було ухвалено Правила, що стосуються унітарної системи патентної охорони, останні зміни до яких були внесені 23 березня 2022 року [250]. Ці Правила регулюють питання, що пов'язані з діяльністю ЄПВ щодо реалізації регламентів 1257/2012 та 1260/2012, питання співвідношення права ЄС та нормативно-правових актів щодо регулювання унітарної системи патентної охорони в ЄС, питання компетенції та обов'язків ЄПВ, його президента, Спеціального комітету Адміністративної Ради та спеціальних департаментів у межах ЄПВ (англ. «Unitary Patent Protection Division») щодо реєстрації та регулювання унітарної патентної охорони в ЄС, порядок компенсації витрат заявників на переклад, порядок сплати внесків за поновлення Європейського патенту з унітарним ефектом тощо.

Крім того, було ухвалено Правила, що стосуються зборів за унітарний патентний захист від 15 грудня 2015 року [249] та Правила щодо зборів [248]. Зазначені правила визначають розмір зборів, які повинні сплачуватися власниками Європейського патенту з унітарним ефектом до ЄПВ за поновлення дії патенту та

методи їх сплати. Вони також визначають суму компенсації за витрати на переклад, яку патентовласник може отримати від ЄПВ.

Також Спеціальним комітетом затверджено бюджетні та фінансові правила, які встановлюють положення, що застосовуються до управління доходами та витратами, пов'язаними з європейськими патентами з унітарним ефектом [159]. Крім того, Спеціальним комітетом Адміністративної Ради було ухвалено низку рішень та додатків до них, що стосувалися інституційних питань діяльності комітету [249], тлумачення поняття «місце знаходження підприємства» (англ. «place of business») [126] та інше [253].

Вищеперераховані нормативно-правові акти є тією основою, яка дозволить унітарній системі патентної охорони в ЄС максимально ефективно діяти та забезпечить отримання патентовласником максимально дієву та вигідну патентну охорону.

Відносини держав-членів ЄС у сфері уніфікації патентного права є унікальними за своєю правовою природою та за підставою для їх юридичного становлення та закріплення. Щодо цього було зазначено, що залучення більшої кількості держав-членів ЄС до участі в становленні унітарної системи патентної охорони через застосування механізму посиленої співпраці та підписання міжнародної за своїми ознаками Угоди про Уніфікований патентний суд є свідченням того, що ЄС дійсно є міжнародною організацією *sui generis* [125, с. 126].

Відповідно до положень Регламенту 1257/2012 метою та сутністю унітарної системи патентної охорони визначено досягнення цілей Союзу, які встановлені у частині статті 3 Договору про Європейський Союз. У свою чергу частиною 3 статті 3 Договору про ЄС визначено, що Союз підтримує економічну, соціальну та територіальну єдність держав-членів та солідарність між ними.

Запроваджуючи унітарну систему патентної охорони, держави-члени ЄС мають на меті діяти в інтересах економічного розвитку ЄС, сприяти науково-технічному прогресу та ще більш ефективному функціонуванню внутрішнього ринку. Саме така єдність держав та створення ними належних правових умов забезпечує можливість для різних суб'єктів (винахідників, підприємств) адаптувати свою

діяльність до різноманітних національних умов, розповсюдити свою продукцію за межі національних кордонів та отримати широкий спектр варіантів для її реалізації. У перспективі, унітарна система патентної охорони в ЄС має бути налагоджена таким чином, щоб кожне європейське підприємство мало можливість застосовувати її у своїй діяльності. Отже, система повинна бути достатньо простою, економічно вигідною та юридично визначеною, а саме налагодженою таким чином, щоб порядок її застосування був зрозумілий для усіх потенційних її користувачів.

Унітарна система патентної охорони в ЄС потребує певної правової основи, яка б дозволила їй діяти на досягнення вищезазначених цілей. Такою правовою основою стала частина 1 статті 118 Договору про функціонування Європейського Союзу¹. З аналізу зазначеної статті можна дійти висновку про те, що задля створення та функціонування внутрішнього ринку серед інших елементів у межах ЄС необхідне становлення унітарної системи патентної охорони, централізованого механізму видачі патенту, його координація та створення дієвого інструменту контролю за дотриманням патентних прав.

Щодо застосування статті 118 ДФЄС як правової основи для становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС професор Р. Джейкоб (R. Jacob) зазначив, що для становлення такої системи необхідна основа, якою може бути стаття 118 ДФЄС. У свою чергу, стаття 118 ДФЄС не вимагає того, щоб всі підстави для існування прав (їх термін дії) та їх юридичний статус (*legal existence*) регулювалися лише правом ЄС. Питання, що пов'язані з терміном дії, обсягом захисту, визначенням правопорушень не обов'язково має бути частиною законодавства ЄС [216]. Мається на увазі, що унітарна система патентної охорони в ЄС є унікальним механізмом організації *sui generis*, регулювання якої здійснюється у рівній мірі відповідно до законодавства ЄС, національного законодавства держав, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці, Європейської патентної конвенції, Угоди про Уніфікований патентний суд тощо.

¹ Відповідно до статті 118 ДФЄС «у контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент та Рада ... встановлюють заходи щодо започаткування Європейського права інтелектуальної власності з метою запровадження уніфікованого захисту прав інтелектуальної власності в усьому Союзі та з метою встановлення централізованого механізму надання дозволів, узгодження та нагляду в межах усього Союзу».

З аналізу Регламенту 1257/2012 можна дійти висновку про те, що Європейський патент з унітарним ефектом - це європейський патент, який видається Європейським патентним відомством відповідно до правил та процедури ЄПК та який, після його видачі, за запитом патентовласника наділяється унітарним ефектом, який розповсюджується на територію тих держав-членів, що беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Європейський патент з унітарним ефектом надає охорону в державах-членах ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, а обсяг прав, які надаються цим патентом, його обмеження та доступні засоби правового захисту є однаковими для всіх держав-учасниць.

Видача Європейського патенту з унітарним ефектом не означає фактичну видачу документа із розповсюдженням його дії на територію держав-членів, які беруть участь у посиленій співпраці. Натомість його сутність полягає в тому, що у порядку спеціальної процедури Європейський патент наділяється властивостями, які дозволяють розцінювати його як унітарний патент. Відбувається процес трансформації регіональної європейської патентної охорони в унітарну охорону в ЄС.

Важливою особливістю унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка характеризує його правову природу, є її становлення із врахуванням принципу субсидіарності, який закріплено у статті 5 Договору про Європейський Союз. Відповідно до статті у сферах, що не належать до його виключної компетенції, ЄС діє згідно з принципом субсидіарності лише тоді й у такому обсязі, коли держави-члени не можуть належним чином досягти мети запланованого заходу, натомість це краще здійснити на рівні ЄС з огляду на масштаби чи результати запропонованих заходів.

Дотримання принципу субсидіарності підтверджується положенням Регламенту 1257/2012, яким визначено, що зміст Регламенту 1257/2012 не виходить за межі того, що необхідно для досягнення становлення унітарної системи патентної охорони (пункт 27 преамбули до Регламенту). Таким чином, було закріплено, що мета створення унітарної системи патентної охорони може бути досягнута більш ефективно на рівні ЄС.

Загалом унітарна система патентної охорони в ЄС будується частково на положеннях ЄПК. Між державами-членами ЄС, які беруть участь у механізмі

посиленої співпраці, була одностайно досягнена домовленість щодо того, що отримання унітарної патентної охорони в ЄС забезпечується не шляхом отримання окремого територіального патенту, як окремого титулу, а шляхом надання унітарного ефекту «класичному» Європейському патенту, який видається ЄПВ. Унітарний ефект може бути наданий лише тому Європейському патенту, який буде отриманий після початку застосування Регламенту 1257/2012 та Регламенту 1260/2012.

Регламент 1257/2012 поміж іншим закріплює роль Європейської патентної конвенції, Європейської патентної організації та Європейського патентного відомства у становленні та функціонуванні унітарної системи патентної охорони в ЄС. Зокрема, Європейська патентна конвенція регулює можливість укладення державами, які підписали ЄПК, спеціальних угод. Зі змісту статті 142 ЄПК випливає, що група держав може передбачити спеціальною угодою, що Європейський патент, який був виданий для цих держав має унітарний ефект на їх території. Таким чином, Регламент 1257/2012 є спеціальною угодою у розумінні статті 142 ЄПК.

Отже, для того, щоб отримати унітарну патентну охорону винахідник (або інший суб'єкт) перш за все має реалізувати своє право на отримання Європейського патенту, а отже звернутися з патентною заявкою до ЄПВ. Європейський патент видається після оцінки заявки на відповідність положенням ЄПК щодо дотримання формальних та матеріальних критеріїв патентоздатності.

Після подачі патентної заявки на отримання Європейського патенту, до неї застосовується єдина процедура розгляду та однакові критерії патентоздатності, незважаючи на правову долю Європейського патенту після його видачі. Іншими словами, до всіх патентних заявок до видачі патенту уніфіковано застосовується режим ЄПК без варіацій [175, с. 103].

Після видачі Європейського патенту власник має можливість подати заявку до ЄПВ із запитом про наділення Європейського патенту унітарним ефектом. Саме наділення таким ефектом Європейського патенту буде тлумачитися як отримання Європейського патенту з унітарним ефектом, дія якого буде розповсюджуватися на території держав-членів ЄС, які є учасницями посиленої співпраці у сфері унітарної патентної охорони.

Заявка із запитом про наділення Європейського патенту унітарним ефектом має бути подана мовою провадження¹ шляхом заповнення спеціальної форми (EPO FORM 7000), яку слід належним чином оформити та підписати. Варто наголосити на тому, що така заявка подається не пізніше, ніж через місяць після дати публікації відомостей про надання Європейського патенту в Європейському патентному бюлетені [183].

Крім того, заявник також має подати переклад опису винаходу. У разі, якщо Європейський патент був виданий німецькою або французькою мовами, то для отримання унітарного ефекту цього патенту заявнику необхідно подати переклад опису англійською мовою. Ці переклади мають лише інформаційне призначення та не наділені юридичною силою. Регулювання механізму перекладу здійснюється відповідно до Регламенту 1260/2012, який буде детально проаналізований далі у цьому Розділі дисертаційного дослідження.

Для того, щоб подати переклад опису винаходу патентовласник має чітко виділений строк, який складає строк перехідного періоду, що в свою чергу нараховує від семи до дванадцяти років з дати початку дії Регламенту 1257/2012.

Крім того, держави-члени ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, наділили ЄПВ додатковими адміністративними повноваженнями, що пов'язані з функціонуванням Європейського патенту з унітарним ефектом. Це коло повноважень полягає у веденні реєстру таких патентів та адмініструванні процедури реєстрації заявки на їх отримання. Згідно зі статтею 9 Регламенту 1257/2012 та статтею 143 ЄПК, у межах ЄПВ передбачається створення Спеціального департаменту з питань унітарної патентної охорони (англ. "Unitary Patent Protection Division", далі – Спеціальний департамент) для виконання додаткових адміністративних повноважень. Спеціальний департамент контролює процес подання патентної заявки, відповідність заявки вимогам щодо перекладу, які визначені Регламентом 1260/2012, контролює дотримання власником Європейського патенту строку на подання заявки на наділення патенту унітарним ефектом [126].

¹ Під мовою провадження мається на увазі офіційна мова ЄПО (англійська, французька або німецька), якою подається заявка або на яку вона згодом перекладається. Крім того, варто зазначити, що під провадженням у контексті дослідження розуміється не судове провадження, а процедура отримання заявки на патент і всі інші адміністративні дії, пов'язані з його функціонуванням.

Додаткові повноваження Спеціального департаменту полягають також у розгляді заявки на наділення патенту унітарним ефектом, реєстрації такого ефекту, видачі ліцензій, анулюванні або припиненні дії унітарного ефекту. Крім того, він наділяється повноваженнями щодо розподілу зборів за поновлення Європейського патенту з унітарним ефектом, щодо публікації перекладів патентних заявок для інформаційних цілей, щодо управління компенсацією відшкодування витрат на переклад. Варто зазначити, що рішення Спеціального департаменту поширюватиметься виключно на ті держави-члени, які беруть участь у посиленій співпраці, а оскарження рішень відбувається шляхом звернення до Уніфікованого патентного суду.

Важливу роль в отриманні та забезпеченні функціонування Європейського патенту з унітарним ефектом мають національні патентні відомства держав-членів ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці. У преамбулі Регламенту 1257/2012 визначено, що між ЄПВ та національними патентними відомствами має бути встановлене «посилене партнерство»¹. Саме на національні патентні відомства покладені завдання з підтримки, надання консультацій потенційним патентовласникам та власникам Європейських патентів щодо можливості та порядку отримання унітарної патентної охорони. Національні патентні відомства наділяються повноваженнями з прийняття заявки на отримання унітарної патентної охорони та надсилання їх до ЄПВ, а також розповсюдження патентної інформації щодо вже зареєстрованих патентів, щодо порядку сплати патентних зборів тощо.

Таким чином, ефективність реалізації потенціалу унітарного ефекту Європейського патенту безумовно пов'язана з активною діяльністю та кооперацією ЄПВ та його департаментів з національними патентними відомствами держав-членів ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, та потенційними патентовласниками. Лише така кооперація суб'єктів дозволить встановити дійсно ефективну та економічно вигідну систему унітарної патентної охорони на території Європейського Союзу.

¹ Термін «посилене партнерство» (enhanced partnership) є відмінним від терміну «посилена співпраця» (enhanced cooperation), був введений у 2009 році під час перемовин держав-членів ЄС щодо становлення патентної системи в ЄС та передбачає співробітництво національних патентних відомств з регіональними інституціями, задля забезпечення значення та ролі національних відомств.

Ю.М. Капиця зазначив, що введення охоронних документів (патентів) на території ЄС, хоча і ініційоване вимогами внутрішнього ринку, проте дозволяє говорити про формування власне права інтелектуальної власності ЄС як сукупності норм щодо виникнення та здійснення прав інтелектуальної власності творців одночасно на території всього ЄС. У галузі об'єднуються уніфіковані норми щодо охорони інтелектуальної власності держав-членів, викладені в актах з гармонізації, відповідні судові рішення, а також норми щодо охоронних документів Спільноти [70, с. 49].

Однією з суттєвих ознак Європейського патенту з унітарним ефектом є його унітарний характер. Сутність унітарного характеру полягає у можливості винахідника скористатися можливістю отримання одночасно однакового обсягу патентної охорони та однакового змісту патентних прав на території всіх держав-членів ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, шляхом подання єдиної заявки. Таким чином, в межах конкретно визначеної території патентовласник зможе отримати єдину охорону своїх патентних прав, а отримання, обмеження, передання, скасування, втрата чинності та інші дії щодо отриманого ним Європейського патенту з унітарним ефектом будуть мати силу одночасно у всіх державах-членах, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці.

Таким чином, щоб отримати унітарну патентну охорону в ЄС, винахіднику необхідно лише чітко дотримуватися процесу отримання Європейського патенту, подати заявку на отримання унітарного ефекту Європейського патенту, надати необхідні переклади та зачекати внесення Європейського патенту з унітарним ефектом до єдиного реєстру.

Стосовно територіальної дії Європейського патенту з унітарним ефектом варто зазначити, що цей патент охоплюватиме у повній мірі лише території тих держав-членів ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці та в яких Угода про Уніфікований патентний суд набула чинності на дату реєстрації унітарного ефекту Європейського патенту Європейським патентним відомством. У механізмі посиленої співпраці бере участь 25 держав-членів ЄС, втім у повній мірі унітарна система

патентної охорони в ЄС буде охоплювати територію 17 держав-членів ЄС, які ратифікували Угоду про Уніфікований патентний суд [121].

Важливо зазначити, що територіальна дія Європейського патенту з унітарним ефектом поширюватиметься на держави-члени ЄС, які є учасниками механізму посиленої співпраці, але з деякими винятками. Відповідно до положень нормативно-правових актів, які регулюють функціонування унітарної системи патентної охорони, можна зробити висновок про те, що повною мірою ефект унітарної патентної охорони розповсюджуватиметься на ті держави, які одночасно є учасниками посиленої співпраці, а також ратифікували Угоду про Уніфікований патентний суд. Географічна сфера дії Європейського патенту з унітарним ефектом залишається незмінною протягом усього терміну його дії і не поширюється на ті держави, які ратифікують Угоду про унітарний патентний суд після реєстрації її унітарної чинності.

Для того, щоб зрозуміти територіальну дію Європейського патенту з унітарним ефектом можна навести наступний приклад. Якщо окремий Європейський патент буде наділено унітарним ефектом у той час, коли Угода про Уніфікований патентний суд буде ратифікована лише 17 державами з 25, які беруть участь у посиленій співпраці, то і дія цього конкретного Європейського патенту з унітарним ефектом буде поширюватися на 17 держав. Якщо ж надалі Угода про Уніфікований патентний суд буде ратифікована наприклад додатково ще Угорщиною, Словачією та Румунією, то на ці держави дія вже раніше зареєстрованого Європейського патенту з унітарним ефектом поширюватися не буде.

З аналізу статей 7 та 16 Регламенту 1257/2012 можна зробити висновок про те, що для зручності патентовласників буде вестися Реєстр унітарної патентної охорони, завдяки якому буде доступною інформація про дату реєстрації унітарного ефекту Європейського патенту та про його територіальну дію.

Взагалі, формування сфери охорони прав інтелектуальної власності в ЄС протягом років було досить важким. Зокрема, це пов'язано тим, що регулювання інтелектуального права за своєю природою є територіальним. Ця риса поставала перешкодою в процесі організації та започаткування уніфікованого регулювання охорони інтелектуальної власності в Європейському Союзі, адже кожна з держав

мала власну систему охорони прав інтелектуальної власності, нормативно-правову базу, яка регулювала цю сферу, правову культуру та традиції, рівень розвитку економіки, науки та техніки тощо [114, с. 758].

Історично патентним правам властивий територіальний характер, що зводиться до надання захисту об'єктам патентного права лише в межах конкретної держави, в якій національним патентним відомством було видано охоронний документ (патент) на такий об'єкт (принцип територіальності патентних прав). Таким чином, патент надає володільцю монополію тільки на внутрішньому ринку конкретної держави, яка видала такий охоронний документ, але за її межами, на закордонних ринках, він не матиме юридичної сили. З огляду на це очевидно, що визнаний у всьому світі принцип територіальності патентних прав в умовах сьогодення доводить свою вразливість. Особливо це відчутно для держав, об'єднаних економічними зв'язками, у політичні та економічні союзи, оскільки подібна регламентація патентної сфери певним чином обмежує обсяг прав патентовласника територією однієї держави. З часом стало зрозумілим, що наділення володільця патенту широким обсягом прав на території декількох держав є можливим завдяки утворенню спільної регіональної системи патентної охорони. Тому держави, оцінивши перспективність і переваги формування таких спільних систем, ще у ХХ столітті почали кооперуватися між собою та на сьогодні продовжують рухатися в напрямку уніфікації [32, с. 2.14].

Стосовно територіальної дії Європейського патенту з унітарним ефектом Т. Кук (Т. Cook) зазначив, що обмеження дії цього патенту виключно територією держав-членів ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, та правовою системою ЄС не сприяє уніфікації патентного законодавства та унеможливорює допуск до системи певної кількості держав, наприклад таких як Швейцарія та Ісландія [152, с. 584].

Тим не менш, складно погодитися з вищевикладеною думкою, оскільки первинною метою держав-членів ЄС, які є учасниками посиленої співпраці, була саме уніфікація патентної охорони в межах ЄС, а не відокремлення від тих держав ЄС, які не прагнуть до глибшої співпраці у сфері патентної охорони. Застосування

державами-членами ЄС механізму посиленої співпраці лише підтверджує їх намір до більш глибокої інтеграції та уніфікації патентної охорони. Саме завдяки тривалому переговорному процесу державам-членам ЄС вдалося віднайти компромісне рішення та встановити ті основи, на яких буде побудована унітарна система патентної охорони. Процес уніфікації патентної охорони є добровільним по своїй суті, у ньому беруть участь суверенні економічно розвинені держави ЄС, які від самого початку вбачали у становленні ефективної унітарної системи патентної охорони перспективу їх власного розвитку та економічного розвитку ЄС.

Заснування унітарної системи патентної охорони не сприяє фрагментації, адже лише пропонує винахіднику додаткову можливість отримати патентну охорону його винаходу на території окремих держав-членів ЄС, яка доступна поряд з національними та регіональними системами.

Метою держав-членів ЄС, якою вони керувалися під час перемовин щодо створення унітарної системи патентної охорони в ЄС, є не заміна патентною системою, яка діє відповідно до ЄПК, а створення альтернативної більш простої в користуванні, економічно вигідної системи патентної охорони та механізму вирішення спорів. Тож отримання Європейського патенту з унітарним ефектом є своєрідною опцією, яка є у розпорядженні потенційного патентовласника.

Ці системи є цілком співставними та можуть співіснувати паралельно на території держав-членів ЄС, але не одночасно в одній державі. Тобто, якщо дія Європейського патенту з унітарним ефектом поширюється на території держав-членів, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, то дія «класичного» Європейського патенту може бути підтверджена на території інших держав-учасниць ЄПК, які не беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Однак одночасно отримати «класичний» Європейський патент та Європейський патент з унітарним ефектом на території одних і тих самих держав неможливо.

Для розуміння функціонування унітарної системи патентної охорони також необхідно згадати про ретроактивність набуття чинності Європейського патенту з унітарним ефектом. Відповідно до загальних принципів патентного права та положень Європейської патентної конвенції, унітарний ефект набувається

ретроактивно (зі зворотною силою) у державах-членах ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, з дати публікації згадки про видачу Європейського (регіонального) патенту в Європейському патентному бюлетені. Це правило закріплене у статті 4 Регламенту 1257/2012. Хоча реєстрація унітарного ефекту за хронологією є подією, що настає пізніше, проте дія унітарного ефекту набуває чинності з тієї ж дати, з якої набуває чинності Європейський патент. Зазначене правило дозволяє уникнути дублювання дії регіональної та унітарної патентної охорони, а власник патенту (у випадку подання ним заявки на реєстрацію унітарного ефекту Європейського патенту) отримує найширший обсяг можливостей для охорони своїх прав з моменту реєстрації Європейського патенту.

Загалом, першочергова сутність будь-якого патенту, зокрема і Європейського патенту з унітарним ефектом, полягає у наділенні патентовласника правом перешкоджати будь-якій третій стороні вчиняти дії, які б порушували його права.

Регламентом 1257/2012 передбачено гарантії відшкодування патентовласнику за порушення його патентних прав. Так визначено, що режим, що застосовується до відшкодування збитків, повинен регулюватися законодавством держав-членів, зокрема положеннями, що імплементують статтю 13 Директиви 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про захист прав інтелектуальної власності [161].

Відповідно до статті 13 Директиви 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року держави-члени ЄС повинні гарантувати, що компетентні судові органи за заявою потерпілої сторони зобов'язують порушника, який свідомо або маючи достатні підстави вважати, що він вчиняє протиправні дії, вчиняє їх, сплатити правовласнику збитки, що були понесені ним у результаті порушення. Під час встановлення збитків повинні братись до уваги всі аспекти, а саме негативні економічні наслідки, у тому числі упущену вигоду, яку потерпіла сторона могла б отримати, неправомірний прибуток, отриманий порушником та інше.

Таким чином, власник Європейського патенту з унітарним ефектом наділяється широким обсягом прав та гарантій їх реалізацій. Натомість, для збалансування прав та інтересів патентовласника та суспільства надзвичайно важливо

враховувати принцип вичерпання прав (англ. «the principle of the exhaustion of rights»), який закріплено у статті 6 Регламенту 1257/2012. Цей принцип був вироблений практикою Суду Європейського Союзу та передбачає можливість здійснювати поширення та перепродаж продукту без отримання дозволу від патентовласника.

Основна ідея принципу вичерпання прав полягає в тому, що власник патенту може контролювати перший продаж або розміщення товару на ринку. Після чого патентовласник втрачає право контролювати перепродаж, використання або відчуження товару. Сутність цього принципу полягає у можливості забезпечити потік товарів або послуг на ринку. Без принципу вичерпання прав патентовласник мав би постійний контроль над товарами та послугами, а отже і абсолютний контроль над економікою [264]. Принцип вичерпання прав є інструментом та гарантією подальшого розвитку внутрішнього ринку та вільного руху товарів у ЄС.

Стосовно обов'язків власників Європейського патенту з унітарним ефектом, Регламентом 1257/2012 встановлено, що патентовласники мають сплачувати до ЄПВ збір, який має покривати всі витрати ЄПВ, що пов'язані з видачою патенту та адмініструванням унітарної системи патентної охорони, що забезпечить збалансування бюджету ЄПО.

Крім того, патентовласники мають сплачувати єдиний щорічний збір за продовження дії Європейського патенту з унітарним ефектом. Збір сплачується протягом усього терміну дії унітарної патентної охорони, а його розмір встановлюється з урахуванням мети сприяння інноваціям та конкурентоспроможності європейського бізнесу.

Таким чином, Регламент 1257/2012 є одним із основних нормативно-правових актів, який регулює існування одного з елементів унітарної системи патентної охорони, а саме Європейського патенту з унітарним ефектом, встановлює його правову природу, виокремлює умови його застосування та його характерні риси, визначає порядок отримання та функціонування патенту, а також закріплює у певній мірі права та обов'язки патентовласника та їх збалансування з інтересами суспільства та ЄС.

Ще одним нормативно-правовим актом, який регулює порядок функціонування унітарної системи патентної охорони в ЄС, поряд з Регламентом № 1257/2012, є Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад (далі – Регламент 1260/2012) [155].

Відповідно до Рішення Ради 2011/167/ЄС, яким було авторизовано механізм посиленої співпраці у сфері становлення унітарної патентної охорони, механізм перекладу Європейських патентів з унітарним ефектом має бути простим та економічно вигідним, забезпечувати правову визначеність та стимулювати інновації. Внаслідок становлення такого механізму доступ до Європейського патенту з унітарним ефектом та загалом до патентної охорони на території ЄС має стати простішим, менш витратним та юридично безпечнішим.

Питання перекладу та мовного режиму унітарної системи патентної охорони в ЄС мають вирішальне значення для становлення цієї системи. Завданням держав-членів ЄС протягом багатьох років перемовин було віднайдення компромісу щодо становлення такої системи унітарної патентної охорони, яка б не допустила нерівності та дискримінації серед держав-членів ЄС. Регламент 1260/2012 став таким собі інструментом недопущення дискримінації, яким було чітко закріплено заходи, що захищають права та інтереси кожної окремої держави-члена ЄС, яка бере участь у механізмі посиленої співпраці.

Правовою основою для ухвалення Регламенту 1260/2012, як і основою для ухвалення Регламенту 1257/2012, стала стаття 118 ДФЄС. Відповідно до другого параграфу статті 118 ДФЄС, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, за допомогою регламентів Рада встановлює положення щодо мови Європейського права інтелектуальної власності. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

Саме Регламент 1260/2012 є спеціальним положенням щодо мови Європейського права інтелектуальної власності у контексті статті 118 ДФЄС. Метою Регламенту 1260/2012 є створення єдиного та юридично визначеного режиму перекладу Європейських патентів з унітарним ефектом. Такий режим перекладу може

бути створений лише шляхом кооперації держав між собою, досягнення між ними компромісу та розуміння, що задля досягнення спільної мети необхідно гармонійно діяти із дотриманням принципів пропорційності та субсидіарності.

Держави-члени ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, домовилися про те, що мовний режим унітарної системи патентної охорони має будуватися на основі мовного режиму ЄПО, адже саме ця організація та її адміністративні органи є тими інституціями, які в тому числі відповідальні за функціонування системи унітарної патентної охорони в ЄС. Таким чином, мовний режим унітарної системи патентної охорони в ЄС не став спеціально створеним новим незалежним режимом, а є режимом, який побудований на вже діючому мовному механізмі, який функціонує відповідно до положень ЄПК. Для розуміння мовного режиму унітарної системи патентної охорони в ЄС необхідно насамперед зазначити, що офіційними мовами ЄПО є англійська, французька і німецька.

Якщо заявник подає свою патентну заявку на отримання Європейського патенту будь-якою іншою мовою, окрім англійської, німецької, французької, то йому необхідно подати переклад патентної заявки однією з офіційних мов ЄПО упродовж двох місяців від дати подання заявки. Мова, якою було подано заявку (або переклад, поданий протягом двох місяців), стає мовою провадження за заявкою, і будь-які зміни, що вносяться до заявки або Європейського патенту, повинні здійснюватися цією мовою.

Зареєстрований Європейський патент автоматично набуває свою дію та не потребує валідації тільки на території Німеччини, Бельгії, Франції, Ліхтенштейну, Люксембургу, Монако, Швейцарії, Ірландії та Великобританії, внаслідок підписання Договору щодо застосування статті 65 ЄПК¹ (Лондонський договір) 2001 року відповідно до якого ці держави не вимагають надання додаткового перекладу. Це пов'язано з тим, що офіційні мови цих держав є спільними з офіційними мовами ЄПО

¹ Будь-яка Договірна Держава може, у разі якщо Європейський патент, який був виданий, змінений або обмежений Європейським патентним відомством, не оформлений офіційною мовою цієї держави, встановити обов'язок власника патенту надати національному патентному відомству держави переклад патенту, який виданий, змінений або обмежений, однією з офіційних мов на вибір патентовласника.

[122]. Лондонський договір став важливим кроком на шляху до спрощення процедури отримання патентної охорони відповідно до положень ЄПК.

Як вже було зазначено, в інших державах-учасницях ЄПО заявник має обов'язок пройти процедуру валідації Європейського патенту кожною державою, у якій патентовласник має намір отримати патентну охорону. Процедура валідації передбачає подання до кожної окремої держави перекладу матеріалів патентної заявки однією з офіційних мов конкретної держави. Ця процедура є доволі складною, витратною та довготривалою. У свою чергу, унітарна система патентної охорони в ЄС стане альтернативою для потенційних патентовласників, адже її вимоги щодо перекладу є більш уніфікованими та простими.

Відповідно до пункту 7 преамбули Регламенту 1260/2012 було передбачено, що без шкоди перехідним положенням, для реєстрації унітарного ефекту Європейського патенту, від заявника не буде вимагатися жодного перекладу опису винаходу, якщо дотримано частину 6 статті 14 ЄПК.

Стаття 14(6) ЄПК передбачає режим відповідно до якого, опис патенту має бути опублікований мовою провадження¹ і має включати переклад двома іншими мовами ЄПО формули винаходу. Якщо опис винаходу вже був опублікований мовою провадження (наприклад англійською мовою) і разом з тим наявний переклад формули винаходу (наприклад німецькою та французькою), то для реєстрації унітарного ефекту Європейського патенту заявнику разом із поданням заявки на отримання унітарного ефекту не потрібно буде подавати переклад опису винаходу. Таким чином, якщо виконані умови статті 14(6) ЄПК, то власник Європейського патенту, який має намір зареєструвати його унітарний ефект, не матиме жодного зобов'язання з перекладу патенту та його опису мовами всіх держав-членів, на території яких він хоче мати патентний захист.

Крім того, згідно з положеннями Регламенту 1260/2012 визначено, що задля забезпечення безперешкодного доступу до отримання Європейського патенту з унітарним ефектом, заявники повинні мати можливість подавати патентні заявки до

¹ З аналізу ЄПК вбачається, що під мовою провадження розуміється офіційна мова ЄПО (англійська, французька або німецька), якою подається заявка на отримання «класичного» Європейського патенту або на яку вона згодом перекладається.

ЄПВ будь-якою офіційною мовою ЄС. Задля забезпечення такого доступу було визначено можливість отримати компенсацію витрат на переклад патентної заявки з мови, якою подано заявку, офіційною мовою ЄПВ. Процедура перекладу заявки є доволі специфічною, оскільки потребує знання технічної лексики, витратною та довготривалою.

Отже, Регламентом 1260/2012 встановлена додаткова можливість компенсації витрат заявника на переклад. Проте не всі заявники матимуть право на отримання компенсації. Така можливість передбачена для фізичних осіб, малих та середніх підприємств [142], неприбуткових організацій, університетів, громадських дослідницьких організацій, які мають своє зареєстроване місце проживання або основне місце діяльності на території держав-членів ЄС, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці, та мають офіційну мову відмінну від офіційних мов ЄПВ. Такі заявники повинні разом з заявкою на отримання унітарного ефекту Європейського патенту подати заявку на відшкодування витрат на переклад. Повноваження з адміністрування компенсаційної схеми для відшкодування витрат на переклад покладається на ЄПВ відповідно до статті 9 Регламенту 1257/2012.

У той же час, Регламентом 1260/2012 встановлюється правило, яке застосовується під час перехідного періоду, а отже наразі діє пріоритетно. Так протягом перехідного періоду заявка на отримання унітарного ефекту Європейського патенту має містити повний переклад опису винаходу. Визначено, що якщо мовою провадження є французька або німецька, то заявником має бути поданий повний переклад опису винаходу англійською мовою. Якщо ж мовою провадження є англійська, то заявником має бути подано повний переклад опису будь-якою іншою офіційною мовою держави-члена ЄС, яка бере участь у механізмі посиленої співпраці.

Ці заходи необхідні для того, щоб під час перехідного періоду всі Європейські патенти з унітарний ефектом були підготовлені та стали доступними англійською мовою, яка частіше за все використовується в сфері міжнародних технологічних досліджень та публікацій.

Перехідний період має велике значення для налагодження ефективного функціонування унітарної системи патентної охорони в ЄС та остаточного становлення її мовного режиму¹. Наразі неможливо визначити, скільки саме буде тривати перехідний період для становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, адже сенс цього періоду полягає саме в тому, щоб максимально задовільнити інтереси всіх держав-членів, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці, забезпечити рівність їх прав, у повній мірі зрозуміти, як саме буде функціонувати унітарна система патентної охорони в ЄС.

Протягом перехідного періоду передбачається проведення роботи зі становлення механізму машинного (автоматичного) перекладу патентних заявок та формул винаходів. Відповідно до положень Регламенту 1260/2012 розроблення механізму машинного перекладу відноситься до компетенції ЄПВ, а сам машинний переклад є надзвичайно важливим інструментом для покращення доступу до патентної інформації та широкого поширення технологічних знань.

Механізм машинного (автоматичного) перекладу є об'єктом контролю, який на регулярній основі буде здійснюватися спеціально створеним незалежним експертним комітетом. Становлення комітету відноситься до повноважень держав-членів ЄС, що є учасниками посиленої співпраці. Експертний комітет буде діяти у межах ЄПВ та буде складатися з представників ЄПВ та неурядових організацій, які будуть представляти користувачів європейської системи патентної охорони та залучатимуться відповідно до статті 30 ЄПК. З урахуванням стану технологічного розвитку, Регламентом 1260/2012 встановлено термін становлення машинного перекладу, який не може перевищувати 12 років.

Протягом перехідного періоду буде створено уніфіковану базу Європейських патентів з унітарним ефектом мовами, які частіше за все використовуються у сфері міжнародних технологічних досліджень і публікацій. До того часу як механізм машинного (автоматичного) перекладу буде започатковано, заявка на отримання Європейського патенту з унітарним ефектом має супроводжуватися повним

¹ Від шести до дванадцяти років з дати набрання чинності Регламентом 1257/2012.

перекладом опису винаходу відповідно до статті 6 Регламенту 1260/2012. До якості цих перекладів ставляться надзвичайно високі вимоги, а їх виконання не допускається здійснювати із застосуванням автоматизованих інструментів, адже саме ці переклади є основою для становлення високоякісного машинного перекладу та уніфікації термінології.

Загалом, значення Регламенту Ради ЄС 1260/2012 від 17 грудня 2012 можна осягнути у тому числі ознайомившись із рішенням Суду справедливості C-147/13 *Spain v. Council* [93]. Після ухвалення Регламенту Ради ЄС 1260/2012 іспанська делегація звернулася до Суду справедливості із позовною заявою в якій зазначала, що посилене співпраця у сфері становлення унітарної системи патентної охорони призводить до порушення статті 3 Договору про ЄС. У свою чергу, стаття 3 Договору про ЄС вимагає поваги ЄС до свого багатого культурного та мовного розмаїття.

Розглянувши позовну заяву, Суд ЄС зазначив, що сама ідея мовного розмаїття не вимагає ведення всіх справ ЄС всіма офіційними мовами ЄС. Суд ЄС встановив, що важливо застосувати принцип пропорційності і проаналізувати, чи пропорційна шкода, яка виникне внаслідок відсутності мовного розмаїття, перевагам, які виникнуть. Тобто, необхідно визначити, які саме обмеження існують (пріоритет англійської, німецької та французької мов), яка шкода наноситься тим державам, які мають іншу офіційну мову (виникають складнощі із здійсненням перекладу патентної заявки та додатків до неї) та встановити яка мета таких обмежень (зменшення витрат на отримання патентної охорони та в подальшому створення унітарної системи патентної охорони задля науково-технічного та економічного розвитку всього регіону). Як наслідок, було визначено, що дискримінації мов жодної з держав-членів ЄС немає, а обмеження переліку мов виправдано кінцевою метою, яка повністю виправдовує відсутність мовного розмаїття на певний період часу.

Регламент 1260/2012 також регулює питання перекладу патенту та опису винаходу у разі виникнення спору щодо Європейського патенту з унітарним ефектом. Відповідно до статті 4 Регламенту 1260/2012 у разі виникнення спору імовірний порушник має законне право звернутися із запитом до патентовласника про надання повного перекладу патенту із його описом офіційною мовою будь-якої держави-члена

в якій передбачуване порушення мало місце або держави-члена у якій перебуває імовірний порушник.

Для ефективного функціонування мовного режиму унітарної системи патентної охорони необхідне встановлення певних гарантій, які б забезпечили недопущення дискримінації держав-членів ЄС. Саме такі гарантії закріплені у положенні Регламенту 1260/2012 про те, що мовний режим унітарної системи патентної охорони жодним чином не завдає шкоди правилам, які регулюють мови інституцій Союзу, що встановлені відповідно до статті 342 ДФЄС¹ та Регламенту Ради про визначення мов, які будуть використовуватися Європейським економічним співтовариством [157].

Реалізація положень Регламенту 1257/2012 та Регламенту 1260/2012 безпосередньо сприятиме уніфікації патентного права ЄС, науково-технічному прогресу та ще більш ефективному функціонуванню внутрішнього ринку ЄС. Завдяки аналізу цих Регламентів було визначено правову природу та специфічні риси унітарної системи патентної охорони в ЄС, проаналізовано сутність та значення Європейського патенту як основи для становлення цієї системи та надано характеристику Європейському патенту з унітарним ефектом як елементу системи. Крім того, було проаналізовано мовний режим унітарної системи патентної охорони в ЄС та механізми перекладу, які довгий час були предметом спорів між державами-членами ЄС та отримали своє закріплення у нормативно-правових актах із врахуванням прав та інтересів учасників патентної охорони.

2.3. Уніфікований патентний суд як механізм патентного захисту в Європейському Союзі

Становлення унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі передбачає створення спеціальних інституцій із повноваженнями щодо захисту та поновлення порушених прав патентовласника. Сама сутність охорони патентних прав

¹ Відповідно до статті 342 ДФЄС питання мов установ Союзу без шкоди положенням, що містяться в Статуті Суду Європейського Союзу, визначаються Радою, що діє одностайно за допомогою регламентів.

розкривається лише тоді, коли власник патенту має у своєму розпорядженні такий інструмент, яким він зможе скористатися для запобігання порушення його прав та інтересів, а у разі їх порушення дозволить поновити їх.

У загальному уявленні, захист патентних прав здійснюється на регіональному або національному рівнях, у судовому або позасудовому порядку, що залежить від волі патентовласника та характеру отриманого ним патенту відповідно до універсальних, регіональних та національних нормативно-правових актів. Тобто, залежно від територіальної сфери дії отриманого патенту, його власник може захистити свої порушені права, скориставшись універсальними, регіональними або національними механізмами.

Становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС передбачає не лише наявність єдиної процедури реєстрації Європейського патенту з унітарним ефектом та поширення його дії на територію певних держав-членів ЄС (див. Розділ 2.1 дисертаційного дослідження), а й створення спеціальної судової інституції для захисту порушених патентних прав.

Таким чином, поруч з унітарною системою патентної охорони в Європейському Союзі діє механізм захисту патентних прав, яким є Уніфікований патентний суд – судова інституція, яка є результатом досягнутого державами-членами ЄС компромісу. Розділ 2.3 дисертаційного дослідження присвячений аналізу нормативно-правової основи для становлення Уніфікованого патентного суду, вивченню його природи, принципів діяльності та організаційної структури. Особлива увага буде приділена аналізу співвідношення природи Уніфікованого патентного суду з правовим порядком Європейського Союзу та визначенню особливостей його кооперації з Судом справедливості ЄС.

Дискусії між державами-членами ЄС щодо створення спеціального судового органу, який був би наділений виключною юрисдикцією щодо розгляду спорів, які стосуються Європейського патенту з унітарним ефектом, точилися доволі довго, потребували проведення великої кількості переговорів та містили безліч підходів.

У березні 2007 року Європейською Комісією було представлено Повідомлення «Посилення патентної системи в Європі». Мета цього документу

полягала в заохоченні держав-членів ЄС до співпраці у сфері уніфікації патентної охорони. Було визначено, що функціонування ефективною унітарною системи є надзвичайно важливим чинником у розвитку Союзу та реалізації його інноваційного потенціалу [147].

Комісією було запропоновано створення спеціальної системи патентної охорони для забезпечення прав власників Європейського патенту і майбутнього єдиного патенту Співтовариства. Вона мала би унітарний і автономний характер та однакову дію на території всього ЄС. Передбачалося також створення спеціальної судової інституції шляхом підписання міжнародного договору між Європейським Союзом, державами-членами ЄС та третіми державами, які підписали Європейську патентну конвенцію. Зазначена інституція мала б розглядати спори, що стосувалися б як єдиного патенту Співтовариства, так і Європейського патенту.

Для розвитку цієї ідеї важливе значення мав висновок Суду справедливості із запитом до якого звернулися держави-члени ЄС. Держави мали намір з'ясувати, чи підписання такого міжнародного договору, яким передбачено створення Патентного суду Європи та Співтовариства, сумісне із положеннями Договору про заснування Європейського Співтовариства (п. 1) [215].

У висновку 1/09 від 8 березня 2011 року Суд справедливості дійшов висновку, що підписання міжнародного договору про створення Патентного суду Європи та Співтовариства є несумісним з положеннями установчих договорів ЄС. Суд аргументував свою позицію тим, що створення Патентного суду Європи та Співтовариства поставить під загрозу автономію правового порядку ЄС та однорідність тлумачення права ЄС, наділяючи Патентний суд Європи та Співтовариства, який знаходиться поза інституційною та судовою структурою ЄС, виключною юрисдикцією у сфері патентного захисту (п. 89).

На думку Суду, наслідком підписання міжнародної угоди про створення Патентного суду Європи та Співтовариства було б позбавлення держав-членів повноважень щодо тлумачення та застосування права Європейського Союзу, а Суд справедливості позбавився б можливості здійснювати свою юрисдикцію щодо надання преюдиціальних висновків. Становлення такого суду суттєвим чином

змінило б характер повноважень, які були надані установчими договорами інституціям Європейського Союзу та державам-членам. Натомість збереження характеру цих повноважень є необхідним для збереження самої правової природи Європейського Союзу.

Проаналізувавши висновок Суду справедливості 1/09 можна констатувати, що запропонована судова інституція (Патентний суд Європи та Співтовариства) відрізняється від інших судів, які створені внаслідок укладання міжнародних договорів. Міжнародні суди зазвичай вирішують питання, які є предметом окремого договору та не мають впливу на національні суди держав, які підписали міжнародний договір. Натомість Патентний суд Європи та Співтовариства замінив би національні суди у виконанні їх повноважень, що стосуються вирішення патентних спорів. Такий стан речей, за висновком Суду справедливості, є несумісним з установчими договорами ЄС.

Позиція Суду справедливості суттєво вплинула на подальший розвиток співпраці держав-членів ЄС у контексті становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС та створення Уніфікованого патентного суду, зокрема.

Урахувавши висновок Суду справедливості від 09 березня 2011 року, держави-члени ЄС дійшли висновку, що існує декілька варіантів розвитку подій щодо становлення уніфікованої судової інституції, яка б здійснювала повноваження щодо захисту патентних прав на території ЄС. Так розглядалися варіанти наділення виключною юрисдикцією щодо розгляду патентних спорів Суду справедливості, покладення цієї юрисдикції на національні суди або ж створення державами-членами ЄС спеціальної незалежної судової інституції з виключною юрисдикцією [257].

Майже одразу було визначено, що передача Суду справедливості або національним судам держав-членів ЄС юрисдикції з розгляду патентних спорів, пов'язаних з Європейським патентом та патентом Співтовариства, не відповідає політичним інтересам держав-членів ЄС та користувачів патентної системи. Пов'язано це з тим, що Суд справедливості як судова інституція ЄС не може наділятися юрисдикцією з розгляду спорів, які пов'язані з класичним Європейським патентом, адже він є регіональним інструментом, а вирішення спорів щодо нього

відбувається згідно з положеннями Європейської патентної конвенції. У свою чергу, наділення національних судів юрисдикцією з розгляду спорів щодо класичних Європейських патентів, а також спорів щодо патентів Співтовариства є теоретично можливим. Втім, щодо цього держави-члени ЄС висловили занепокоєння щодо неможливості досягнення однакового тлумачення патентного законодавства національними судами різних держав-членів ЄС, а також щодо відсутності компромісу стосовно апеляційної інстанції, яка б мала переглядати рішення національних судів.

Таким чином, держави дійшли висновку про те, що найбільш прийнятним був би варіант укладення міжнародного договору між державами-членами ЄС про утворення спеціалізованого судового органу – Уніфікованого патентного суду. Такий суд наділявся б юрисдикцією лише щодо тих держав-членів ЄС, які підпишуть цю міжнародну угоду.

Дж. Альберті (J. Alberti) зазначив, що під час подальшої співпраці у цій сфері, держави-члени ЄС мали б докласти максимум зусиль задля того, щоб унітарна система патентної охорони в ЄС була створена в «інституційних та судових межах ЄС, наскільки це можливо» [124, с. 9]. Це пояснюється тим, що першочергова ідея становлення унітарної системи патентної охорони територіально охоплювала Європейський Союз та мотивувалася розвитком його економічного потенціалу та внутрішнього ринку. Тому було визначено, що майбутня судова система патентного захисту повинна будуватися на конкретно визначених засадах та принципах, які будуть розглянуті далі та з урахуванням «концептуальних зауважень» Суду справедливості [40, с. 118].

Визначено, що патентний захист на території ЄС, а саме її механізм – Уніфікований патентний суд – має засновуватися виключно державами-членами ЄС на основі спеціальної міжнародної угоди між ними. Участь третіх держав та ЄС як окремого суб'єкта правовідносин не допускається з мотивів запобігання фрагментації.

За роз'ясненнями щодо можливості ЄС стати стороною відповідної міжнародної угоди варто звернутися до висновку Суду справедливості 1/09.

Компетенція ЄС в сфері міжнародних відносин та його здатність укласти міжнародні угоди пов'язана із межами юрисдикції судів, створених на підставі цих угод, стосовно застосування та інтерпретації їх положень. Щодо цього Т. В. Комарова зазначила, що ЄС може бути стороною міжнародної угоди, у межах якої буде діяти суд чи арбітраж, але його юрисдикція має бути обмеженою лише застосуванням та тлумаченням угоди, що засновує цей суд чи арбітраж, та не може впливати на розподіл повноважень між інститутами ЄС або між ЄС та державами-членами [40, с. 116].

Зважаючи на це, важливо було закріпити за Уніфікованим патентним судом його виключну юрисдикцію, щоб не допустити виникнення колізій під час розгляду патентних спорів та виокремити Уніфікований патентний суд поряд з національними судами та Судом ЄС. Так було зазначено, що Уніфікований патентний суд наділятиметься виключною юрисдикцією щодо цивільних спорів, які пов'язані з порушенням та дійсністю як класичних Європейських патентів, так і патентів Співтовариства (надалі Європейських патентів з унітарним ефектом). Така принципова особливість пов'язана з тим, що створення окремих двох спеціалізованих судів (для розгляду спорів щодо Європейського патенту та спорів щодо патенту Співтовариства) в одному регіоні є недоцільним і може призвести до розгалуженості практики, недостатньої кількості компетентних суддів та колізій у розподіленні юрисдикцій.

Щодо виключної юрисдикції Суду ЄС, то Т.В. Комарова наголосила на тому, що в жодному разі інші судові установи не мають зазіхати на виключну юрисдикцію Суду ЄС і це мають контролювати держави-члени ЄС. Окрім того, що Суд ЄС захищає власну виключну юрисдикцію, він підкреслює, що юрисдикція інших міжнародних судових установ не може впливати на розподіл юрисдикції і між національними судами, оскільки Суд називає і їх, поряд із собою, охоронцями правопорядку ЄС та судової системи Союзу [40, с. 116].

Також мають бути враховані головні риси унітарної системи патентної охорони в ЄС та спеціальної судової інституції, які були визначені у висновках Ради ЄС у грудні 2009 року. Як вже було визначено у Розділі 1.2 дисертаційного дослідження, у грудні 2009 року Рада ухвалила Висновки «Посилена патентна

система в Європі», відповідно до яких визначено, що посилення патентної системи в Європі є необхідною передумовою для стимулювання економічного розвитку регіону та залучення інновацій. Визнано, що посилена патентна система – це суттєвий елемент внутрішнього ринку, яка має бути заснована на двох стовпах, а саме на створенні унітарного патенту ЄС та становленні спеціалізованої та уніфікованої судової системи для вирішення патентних спорів, що сприятиме підвищенню ефективності патентного захисту та правовій визначеності [153].

У зазначеному Висновку були перераховані головні риси, які мають бути враховані під час становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС та спеціальної судової інституції. Так було визначено, що організаційна структура суду має складатися з Суду першої інстанції (з місцевими та регіональними підрозділами), Апеляційного суду та Канцелярії. Також важливо врахувати висновки щодо мовного режиму здійснення провадження (п. 21 – 23), дійти розуміння щодо перехідного періоду (п. 24 – 26), врахувати принципи фінансування Патентного суду Європи та Співтовариства (п. 29 – 34) тощо [153].

Крім того, однією з фундаментальних рис становлення уніфікованої системи захисту патентних прав є гарантування забезпечення поваги до права ЄС та відповідності новоствореної патентної системи положенням установчих договорів ЄС. Важливо забезпечити можливість реалізації Судом справедливості повноважень з надання преюдиціальних рішень за запитом новоствореного патентного суду. Така можливість виступить основою для першості Суду справедливості у діяльності спеціалізованого патентного суду та гарантуватиме дотримання законодавства ЄС та повагу до його правового порядку.

Новостворений патентний суд на рівні із національними судами держав-членів матиме необхідність застосовувати право ЄС та звертатися до Суду справедливості із питаннями щодо його уніфікованого та правильного тлумачення (в порядку реалізації права на преюдиціальні звернення). Можна сказати, що цей суд планувався як гібридний за своєю природою, оскільки він виступає як міжнародний суд, бо створюється формально не в межах ЄС, а на підставі міжнародної угоди держав, але

водночас має статус, прирівняний до національних судів щодо застосування права ЄС [40. с. 118].

Таким чином, було визначено, що Уніфікований патентний суд може бути заснований шляхом підписання міжнародного договору між державами-членами ЄС, які домовилися про наділення його юрисдикцією щодо розгляду справ, які пов'язані з розглядом спорів щодо Європейських патентів та патенту Співтовариства (надалі Європейський патент з унітарним ефектом). Під час становлення нової спеціалізованої судової інституції необхідно особливу увагу звернути на забезпечення дотримання верховенства правового порядку ЄС та гарантуванню поваги до нього.

Тривалі перемовини між державами-членами ЄС за участю третіх держав, інституцій ЄС, Європейського патентного відомства та інших суб'єктів завершилися досягненням компромісу щодо становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, ухваленням пакету нормативно-правових актів та підписанням Угоди про Уніфікований патентний суд.

Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони (далі – Регламент 1257/2012) [238] та Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад (далі – Регламент 1260/2012) [155] є основоположними нормативно-правовими актами, якими впроваджується унітарна система патентної охорони в ЄС та визначаються її принципи та правова природа (див. Розділ 2.2 дисертаційного дослідження). Варто зазначити, що ці два регламенти відносяться до законодавства ЄС, але не є *acquis* ЄС, адже поширюють свою дію виключно на держави-члени ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС.

Натомість третьою, не менш важливою складовою пакету актів щодо становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, стала Угода про Уніфікований патентний суд від 19 лютого 2013 року (далі – Угода) [120]. Угодою

передбачено становлення Уніфікованого патентного суду, аналіз якого буде представлений далі в цьому Розділі дисертаційного дослідження.

Аналіз Уніфікованого патентного суду варто розпочати із встановлення специфіки участі держав-членів ЄС в Угоді. Угода є унікальним явищем, адже вона підписана 24 державами-членами ЄС,¹ які беруть участь в механізмі посиленої співпраці щодо становлення унітарної системи патентної охорони. Станом на жовтень 2023 року 17 з 24 держав-членів ЄС ратифікували угоду. Інші 7 держав² підписали, але не ратифікували Угоду. Держави ЄС, які не підписали Угоду,³ можуть у будь-який момент приєднатися до неї. Тож сьогодні, внаслідок підписання та ратифікації Угоди 17 державами-членами ЄС, юрисдикція Уніфікованого патентного суду фактично може поширюватися на територію 17 держав-членів ЄС.

Особливість суб'єктного складу учасників Угоди полягає в тому, що до держав-учасниць Угоди не ставиться імперативна вимога щодо їх участі в механізмі посиленої співпраці. Тому ті держави-члени ЄС, які не беруть участь в механізмі,⁴ можуть підписати та ратифікувати Угоду. Втім, тут діє єдине застереження – на такі держави юрисдикція Уніфікованого патентного суду поширюється виключно щодо Європейських патентів, які видані на їх території. Крім того, держави-члени ЄС, які сьогодні не є учасниками механізму посиленої співпраці, можуть також приєднатися до участі у механізмі відповідно до статті 331 Договору про функціонування ЄС. Таким чином, приєднавшись до механізму, підписавши та ратифікувавши Угоду, держави ЄС отримають доступ до унітарної системи патентної охорони в ЄС в повному обсязі.

Після виходу Великої Британії з ЄС набуло актуальності питання щодо того, чи може третя держава бути учасницею Угоди. Питання постало у зв'язку з тим, що Велика Британія підписала та ратифікувала Угоду ще до свого виходу з ЄС, внаслідок чого стало не зрозуміло, яким чином має бути врегульоване питання участі Великої Британії в Угоді, чи не виникатимуть складнощі у зв'язку з випадками, коли держава

¹ Станом на 11 листопада 2022 року

² Чехія, Ірландія, Греція, Кіпр, Угорщина, Румунія, Словаччина (станом на 11 листопада 2022 року)

³ Польща, Іспанія, Хорватія (станом на 11 листопада 2022 року)

⁴ Іспанія та Хорватія (станом на 11 листопада 2022 року)

матиме намір вийти зі складу ЄС, проте буде залишатися членом Угоди [196, с. 1085]. Натомість така стурбованість не має під собою юридичного підґрунтя, оскільки відповідно до положень Угоди про Уніфікований патентний суд учасниками Угоди можуть бути лише держави-члени ЄС для яких правопорядок ЄС має вищу силу.

Угода про Уніфікований патентний суд є міжнародним договором між окремими державами-членами ЄС. Враховуючи висновок Суду справедливості 1/09, держави-члени ЄС прийшли до компромісу щодо того, що такий договір має бути відкритий для підписання лише для держав-членів ЄС, а суд, який буде створено відповідно до положень угоди, стане спільним лише для держав, які підписали та ратифікували її.

Угода про Уніфікований патентний суд не відноситься до *acquis* ЄС та не має на меті гармонізацію національного права в державах-членах ЄС у сфері здійснення патентного захисту. Відповідно до преамбули Угоди сторони діють із наміром покращити захист патентних прав на території ЄС, підвищити правову визначеність шляхом створення Уніфікованого патентного суду для розгляду спорів, пов'язаних з порушенням прав на патенти та їх дієсністю.

Загалом для унітарної системи патентної охорони в ЄС та Уніфікованого патентного суду, правовий порядок ЄС займає першочергове місце. Як було визначено у висновку Суду справедливості 1/09, однією з фундаментальних рис становлення системи розгляду патентних спорів є гарантування забезпечення поваги до права ЄС та відповідності новоствореної патентної системи положенням установчих договорів ЄС. Держави закріпили в Угоді про Уніфікований патентний суд принцип пріоритетності положень та дотримання норм права ЄС. Відповідно до статті 20 Угоди встановлено, що Уніфікований патентний суд застосовує право ЄС в повному обсязі та поважає його верховенство. І хоча Уніфікований патентний суд знаходиться поза межами інституційної системи ЄС та не є інституцією ЄС, як Суд справедливості ЄС, але у своїй діяльності він застосовує законодавство ЄС, зокрема Регламент 1257/2012 та Регламент 1260/2012.

З Угоди можна зробити висновок про те, що хоча вона і не відноситься до *acquis* ЄС, проте містить у собі положення, що закріплюють принцип прямої дії права

ЄС в контексті патентного захисту. Таким чином, держави-члени ЄС, які підписали Угоду, намагалися інтегрувати якомога повніше гарантії захисту правової системи ЄС у текст Угоди. У той же час, той факт, що Угода не відноситься до *acquis* ЄС, дозволяє зробити висновок про те, що кандидати на вступ до ЄС після набуття членства не мають обов'язку приєднуватися до цієї Угоди. Зокрема, це важливо розуміти в контексті євроінтеграційного курсу України. Розвиток законодавства України у сфері патентної охорони та його наближення до законодавства ЄС буде розглянуто у Розділі 3 дисертаційного дослідження.

Важливою гарантією дотримання принципу верховенства права ЄС під час здійснення діяльності Уніфікованим патентним судом також є положення статті 21 Угоди. Стаття 21 встановлює, що Уніфікований патентний суд як спільний суд для держав-членів ЄС, що підписали та ратифікували Угоду, та як частина їх судової системи, може співпрацювати з Судом справедливості для забезпечення належного застосування та однакового тлумачення права ЄС, як це робить будь-який національний суд держави-члена ЄС відповідно до положень статті 267 ДФЄС.

Згідно зі статтею 267 ДФЄС, яка є інструментом забезпечення належного застосування та однакового тлумачення права ЄС, якщо перед судом чи трибуналом держави-члена ЄС постане питання щодо тлумачення права ЄС або чинності актів ЄС, яке є необхідним для ухвалення рішення, то він може/має звернутися із преюдиціальним зверненням до Суду справедливості для вирішення цього питання.

Відповідно до положення 266 Регламенту Уніфікованого патентного суду на будь-якій стадії провадження, коли питання ставиться перед Уніфікованим патентним судом і він вважає, що рішення Суду справедливості з певного питання є необхідним до винесення рішення, Суд першої інстанції (Уніфікованого патентного суду – прим. О.С.) може, а Апеляційний суд (Уніфікованого патентного суду – прим. О.С.) зобов'язаний звернутися до Суду справедливості з проханням винести відповідне рішення [247, с. 101].

Щодо механізму преюдиціальних звернень до Суду ЄС Т. В. Комарова зазначила, що він є основним механізмом кооперації національних судів із Судом ЄС [42, с. 261]. У преюдиціальному провадженні Суд справедливості жодним чином не

втручається в юрисдикцію національних судових установ з оцінкою обставин конкретної справи та засобів застосування до них права ЄС. У цьому виявляється розмежування функцій між Судом справедливості, який тлумачить право ЄС, та національними судовими установами, які застосовують його [42, с. 183].

Таким чином, закріплена в Угоді про Уніфікований патентний суд можливість застосувати статтю 267 ДФЄС, фактично надала Уніфікованому патентному суду, так само як і національним судам держав-членів ЄС, можливість за певних умов звертатися до Суду справедливості за отриманням преюдиціального висновку щодо тлумачення права ЄС або чинності актів ЄС.

Така кооперація та діалог між Уніфікованим патентним судом та Судом справедливості забезпечить уніфіковане та належне застосування права ЄС, що сприятиме подальшій гармонізації патентного законодавства ЄС, у тому числі і в межах унітарної системи патентної охорони. На думку Р. Романдіні (R. Romandini) Суд справедливості, чиї рішення є обов'язковими для Уніфікованого патентного суду, може розвивати уніфіковані положення щодо охорони патентних прав, які у своїй практиці буде застосовувати Уніфікований патентний суд [246].

Під час становлення Уніфікованого патентного суду необхідно було враховувати фундаментальні принципи правового порядку та судової системи ЄС, які визначені установчими договорами та розвинені практикою Суду ЄС. Суд справедливості у висновку по справі *Van Gend en Loos* зазначив, що «Співтовариство [Союз] створює новий правовий порядок у міжнародному праві, на користь якого держави обмежили свої суверенні права, хоча і в обмежених сферах, і суб'єктами якого є не лише держави-члени, а також їх громадяни» [138]. Цей підхід було розвинуто у рішенні по справі *Costa v. ENEL*, де підкреслювалося: «На відміну від звичайних міжнародних угод, Договір про Європейське економічне співтовариство створив свою власну правову систему, яка стала невід'ємною частиною правових систем держав-членів і якої їх суди зобов'язані дотримуватися» [138].

За державами-членами, у свою чергу, закріплено обов'язок забезпечувати у межах своїх територій застосування та повагу до права ЄС. Зазначений обов'язок випливає з статті 4 Договору про ЄС, яка закріплює принцип відкритої співпраці,

згідно з яким Союз та держави-члени з цілковитою взаємною повагою допомагають одне одному виконувати завдання, що випливають з Договорів. Зважаючи на те, що становлення Уніфікованого патентного суду покликано сприяти досягненню цілей, що визначені установчими договорами ЄС, а саме статтею 118 ДФЄС, можна зробити висновок про те, що Уніфікований патентний суд, як і Суд ЄС та національні суди держав-членів ЄС, є вартовим правового порядку ЄС.

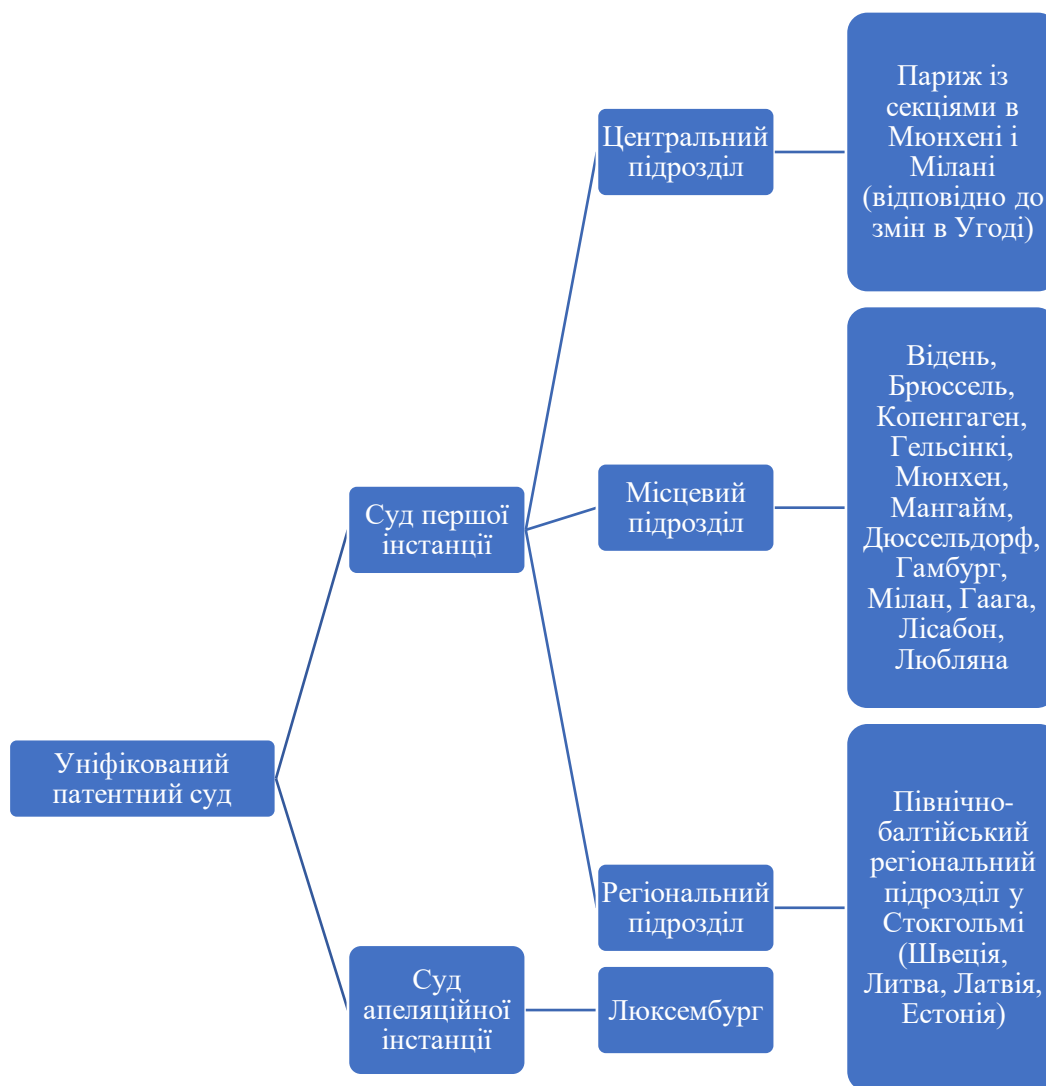
Ознакою, яка відрізняє Уніфікований патентний суд від інших судових інституцій, є його організаційна структура та принципи її побудови, які сприяють виконанню Уніфікованим патентним судом своїх функцій. З аналізу Угоди можна виокремити принципи поліцентричності (територіальності), спеціалізації та інстанційності. Серед цих принципів немає головного та другорядних. Всі вони є свідченням унікальності Уніфікованого патентного суду, який є незалежною судовою інституцією, що діє поза інституційною системою ЄС, а свою дію поширює на територію держав-членів ЄС, які підписали Угоду.

Принцип поліцентричності Уніфікованого патентного суду полягає у розташуванні його підрозділів у різних містах держав-членів ЄС, які підписали Угоду про Уніфікований патентний суд. Наприклад Центральний підрозділ Уніфікованого патентного суду знаходиться в Парижі, і, як зазначено в Додатку II до Угоди, має компетенцію щодо розгляду справ щодо патентів і сертифікатів додаткової охорони у сферах транспортування, технологічних процесів, текстилю, паперу, фізиці та електриці [164].

Стаття 7 Угоди також передбачала існування двох інших підрозділів, один з яких має місце розташування в Мюнхені та юрисдикцію щодо патентів, що стосуються машинобудування, освітлення, опалення, зброї та вибухових знарядь, а інший – у Лондоні із юрисдикцією щодо патентів, пов'язаних із хімією, металургією та задоволення життєвих потреб людини (наприклад, фармацевтичні препарати та медичні пристрої).

Проте варто звернути увагу на те, що після виходу Великої Британії з ЄС і підтвердження урядом Великої Британії того, що Великобританія не має наміру брати участь в Угоді, виникли дискусії щодо долі підрозділу в Лондоні. Рішенням

Адміністративного комітету від 26 червня 2023 року було ухвалено рішення внести зміни до Угоди про Уніфікований патентний суд та визначити, що Мілан стане місцем розташування підрозділу із юрисдикцією щодо патентів, пов'язаних із хімією, металургією та задоволення життєвих потреб людини [158].

Інституційна структура Уніфікованого патентного суду

На нашу думку, такий розподіл між підрозділами за конкретними технологічними галузями гарантує більш ефективне та якісне вирішення патентних спорів, які, таким чином, будуть розглядатися кваліфікованими суддями із спеціальними знаннями.

Специфічною характеристикою Уніфікованого патентного суду як наднаціональної судової інституції також є його юрисдикція. Маючи намір створити Уніфікований патентний суд, держави-члени ЄС визнали, що існує фрагментований

ринок патентів та значні відмінності між національними судовими системами, які здійснюють захист патентовласників, що завдає значної шкоди розвитку інновацій, економічній діяльності малих та середніх підприємств, які мають труднощі з забезпеченням дотримання своїх патентних прав.

Хоч Уніфікований патентний суд і є самостійним та наднаціональним органом, проте діє на територіях та у юрисдикціях, що перетинаються з Європейським патентним відомством та національними патентними відомствами. Дж. Шовсбо (J. Schovsbo) зазначив, що саме Уніфікований патентний суд виконуватиме контрольну функцію наглядача за діяльністю ЄПВ (англ. «a watchdog function over the EPO») у сфері здійснення повноважень щодо реєстрації та функціонування Європейського патенту з унітарним ефектом [252, с. 271].

Для того, щоб у повній мірі зрозуміти значення контрольної функції наглядача необхідно визначитися з тим, якою саме юрисдикцією наділений Уніфікований патентний суд, адже через його юрисдикцію в повній мірі розкривається його сутність. Статтею 31 Угоди визначено, що юрисдикція Уніфікованого патентного суду встановлюється відповідно до Регламенту (ЄС) № 1215/2012 [237] або, у відповідних випадках, на підставі Конвенції про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах (Лугано, 2007 рік) [150].

Відповідно до статті 1 Угоди завдання Уніфікованого патентного суду полягає у вирішення спорів, які стосуються Європейського патенту з унітарним ефектом та «класичного» Європейського патенту. Згідно із статтею 3 Угоди визначено, що ця Угода застосовується:

- До будь-якого Європейського патенту з унітарним ефектом;
- До сертифікату додаткової охорони, що видаються на підставі Регламенту ЄС № 469/2009 щодо медичних продуктів [236] або Регламенту ЄС № 1610/96 щодо фітофармацевтичних продуктів [235];
- До Європейського патенту, строк дії якого не закінчився на свою дію на дату набрання чинності цією Угодою або який був виданий після цієї дати;
- До Європейської патентної заявки, яка знаходиться на розгляді на дату набрання чинності цією Угодою або яка подана після цієї дати.

Статтею 32 Угоди передбачено перелік дій, щодо яких Уніфікований патентний суд має виключну юрисдикцію. Так, наприклад, він має виключну юрисдикцію щодо:

- Позовів про фактичні або потенційні порушення патентів і сертифікатів додаткової охорони та пов'язаних з ними засобів охорони, у тому числі і щодо зустрічних позовів;
- Позовів про визнання патентів і сертифікатів додаткової охорони не порушеними;
- Позовів про вжиття тимчасових та запобіжних заходів і судових заборон;
- Позовів про визнання недійсними патентів та про визнання недійсними сертифікатів додаткової охорони, зустрічних позовів про визнання недійсними патентів та про визнання недійсними сертифікатів додаткової охорони;
- Позовів про відшкодування збитків або компенсації, що випливають з тимчасової охорони, наданої опублікованою європейською патентною заявкою;
- Позовів, що стосуються використання винаходу до видачі патенту або права, що ґрунтується на попередньому використанні винаходу, дій щодо компенсації за ліцензії на підставі статті 8 Регламенту (ЄС) № 1257/2012 та дій щодо рішень Європейського патентного відомства при виконанні повноважень, зазначених у статті 9 Регламенту (ЄС) № 1257/2012.

Встановлено також, що національні суди договірних держав-членів залишаються компетентними у справах, що пов'язані з патентами та сертифікатами додаткової охорони, які не належать до виключної юрисдикції Уніфікованого патентного суду. Наприклад, це стосується спорів щодо патентів та сертифікатів як об'єктів власності. Тобто юрисдикція щодо розгляду спорів про визнання права власності на той чи інший патент (класичний Європейський патент або з унітарною дією) чи сертифікат належить до юрисдикції національних судів держав-членів ЄС.

Таким чином, з аналізу Угоди можна зробити висновок про те, що юрисдикція Уніфікованого патентного суду поширюється як на Європейський патент з унітарним ефектом, так і на класичний Європейський патент. Юрисдикція Уніфікованого патентного суду є надзвичайно широкою, але у повній мірі досягнути її поширення

можна буде лише з плином деякого часу після початку функціонування Уніфікованого патентного суду.

Уніфікований патентний суд є унікальною судовою конструкцією у сфері міжнародного права та новим гравцем судового захисту на території ЄС. Це унікальний випадок, коли держави-члени ЄС передали юрисдикцію з розгляду певної категорії патентних спорів на рівень інтегрованої судової системи, яка ще й до цього має за мету тлумачити та розвивати патентне право ЄС.

Для ефективного виконання своїх повноважень та здійснення правосуддя має бути закріплено джерела права, до яких у своїй судовій діяльності будуть звертатися судді Уніфікованого патентного суду. Так відповідно до статті 24 Угоди, рішення мають ґрунтуватися на праві ЄС, у тому числі Регламенті № 1257/2012 та Регламенті № 1260/2012, Угоді про Уніфікований патентний суд, а також Європейській патентній конвенції, інших міжнародних угодах, які застосовуються до патентів та є обов'язковими для всіх договірних держав-членів, та національному законодавстві.

Європейська патентна конвенція є одним з основних нормативно-правових інструментів для Уніфікованого патентного суду, адже саме вона закріплює основні вимоги для патентоспроможності винаходу (новизна, винахідницький рівень і промислова придатність). З питань регулювання Європейського патенту з унітарним ефектом та процесуальних питань вирішення спорів важливими актами є Регламент 1257/2012 та Регламент 1260/2012, а також Угода.

Як зазначають П. Калленс (P. Callens) та С. Граната (S. Granata) у зв'язку з тим, що деякі питання матеріального права не регулюються ні вищезазначеними регламентами, ні Угодою, особливе місце посідає національне право держав-членів ЄС. У позовах про відшкодування шкоди, позовах щодо патенту як об'єкта власності тощо основним джерелом права є саме національне право [136, с. 97].

Уніфікований патентний суд має розгалужену організаційну систему та широке коло повноважень. Втім, для ефективного здійснення своїх функцій наявність такої системи та наділення її правами та обов'язками є недостатньою, оскільки досягнення мети діяльності Уніфікованого патентного суду є можливим у тому числі і завдяки належному фінансуванню.

Щодо цього В. Родрігес (V. Rodriques) наголосив на тому, що оскільки ЄС не є стороною Угоди, то фінансування діяльності Уніфікованого патентного суду буде відбуватися не ЄС, а за рахунок внесків держав, які підписали Угоду [245, с. 403]. Відповідно до статті 36 Угоди бюджет Суду фінансується за рахунок власних фінансових надходжень Суду та, принаймні протягом перехідного періоду, зазначеного у статті 83, у разі необхідності, за рахунок внесків держав, які підписали Угоду. Також визначено, що власні фінансові надходження Уніфікованого патентного суду складаються з судових зборів та інших надходжень.

Для набуття чинності Угода про Уніфікований патентний суд мала бути ратифікована щонайменше тринадцятьма державами членами ЄС. Серед цих тринадцяти держав ратифікувати Угоду мали три держави, у яких кількість діючих Європейських патентів була найбільша, а отже здійснення патентного захисту відбувалося найбільш інтенсивно. На нашу думку, таким чином визначалися найбільш інноваційно активні держави, чий ринок відкритий для винахідників та чия політика, нормативно-правова база та економічний розвиток сприяє науково-технічному прогресу. Береться до уваги кількість діючих Європейських патентів на рік, що передуює підписанню Угоди. На момент підписання Угоди у 2012 році такими державами були Франція, Німеччина та Велика Британія.

Франція надала свій інструмент ратифікації 14 березня 2014 року Генеральному Секретаріату Ради ЄС, який є депозитарієм документа про ратифікацію відповідно до статті 84 Угоди про Уніфікований патентний суд.

Ратифікація Угоди Німеччиною зазнала деяких складнощів на національному рівні. Ратифікаційний документ був ухвалений Бундестагом 9 вересня 2017 року та переданий Бундесрату 31 березня 2017 року. Проте до Федерального конституційного суду Німеччину (*das Bundesverfassungsgericht*) було подано конституційну скаргу і ратифікаційний процес було призупинено. Фактично конституційна скарга унеможливила набуття чинності Угоди, оскільки Німеччина є однією з трьох країн, чия ратифікація є обов'язковою.

13 лютого 2020 року Федеральний конституційний суд Німеччини виніс рішення, який визнав Ратифікаційний Акт анульованим та недійсним на тій підставі,

що він спричинив би внесення змін до Основного закону (das Grundgesetz) [185]. Такі зміни, а саме рішення про ухвалення закону про схвалення Угоди, вимагали кваліфікованої більшості в Бундестазі, яка не була досягнута під час голосування 9 березня 2017 року. Згодом суперечки були вирішені, а 7 серпня 2021 року було підписано закон про ратифікацію Угоди [177]. У вересні 2021 року відбулася ратифікація Німеччиною цього закону.

Що стосується Великої Британії, то після виходу з ЄС постало питання її участі в Угоді та значення ратифікації Британією Угоди для набуття нею чинності. Угоду Велика Британія ратифікувала 26 квітня 2018 року. З 1 лютого 2020 року Велика Британія перестала бути членом ЄС [240]. Після виходу з ЄС Велика Британія заявила про те, що вона не має наміру бути частиною Угоди. У своїй доповіді юридичний комітет Європейського Парламенту від 11 березня 2020 року визначив, що відкриття Угоди для приєднання третіх країн зробить Угоду несумісною з установчими договорами ЄС, що може призвести до загрози правовому порядку ЄС.

Після виходу Великої Британії із ЄС третьою державою після Німеччини та Франції, у якій кількість діючих Європейських патентів була найбільша, а отже здійснення патентної охорони відбувалося найбільш інтенсивно, стала Італія, яка надала ратифікаційну грамоту депозитарію в лютому 2017 року.

Угода про Уніфікований патентний суд набула чинності 1 червня 2023 року, після того, як необхідна кількість держав ратифікувала її. Система автоматично буде застосовуватися до Європейських патентів з унітарним ефектом, що є логічним, оскільки метою ініціативи посиленої співпраці у цій сфері є становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, а Уніфікований патентний суд є спеціально створеним, незалежним механізмом захисту патентних прав. Іншою ж є ситуація щодо класичних Європейських патентів. Враховуючи, що деякі власники класичних Європейських патентів можуть не мати бажання підпадати під юрисдикцію Уніфікованого патентного суду, а здійснювати захист патентних прав в національних судах, Угодою був встановлений перехідний період (англ. «transitional regime»).

Загалом становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС відбувається виключно в інтересах її користувачів та держав-учасниць. Такий висновок можна

зробити з аналізу змісту статті 83 Угоди. Відповідно до цієї статті користувачам патентної охорони пропонується перехідний період строком у сім років після дати набуття чинності Угодою. Сутність перехідного періоду полягає у наданні змоги плавно перейти до нової унітарної системи патентної охорони в ЄС.

Стаття 83 Угоди передбачає так звану процедуру відмови (англ. «opt-out»), якою можна було скористатися до 31 травня 2023 року. Відповідно до цієї процедури патентовласник міг відмовитися від поширення на його патент (сертифікат додаткової охорони) юрисдикції Уніфікованого патентного суду щодо спорів, що стосуються охорони його патентних прав і зробити вибір на користь захисту своїх патентних прав в національних судах.

Широко поширеною є критика такої процедури відмови. Є побоювання, що ця процедура може призвести до невизначеності та диференціації застосування законодавства, розгалуженості строків впродовж яких ця процедура може застосовуватися тощо [201]. На думку Л. Макдонаха (L. McDonagh), уніфікації патентного права на території ЄС перешкоджає той факт, що протягом перехідного періоду, власники Європейського патенту матимуть можливість відмовитися від розповсюдження на них юрисдикції Уніфікованого патентного суду. Натомість патентні спори будуть вирішуватися національними судами. Таким чином, хоча загальною метою унітарної системи патентної охорони є уніфікація європейської патентної системи, запровадження цієї системи призведе до ще більш фрагментованого патентного захисту в ЄС [207, с. 9].

Натомість, на нашу думку, у перспективі процедура відмови матиме більше переваг, ніж недоліків, оскільки унітарна система патентної охорони в ЄС та Уніфікований патентний суд зокрема, є новим та непередбачуваним інструментом захисту прав патентовласників. З функціонуванням системи на практиці можуть постати окремі прогалини, які будуть аналізуватися та заповнюватися безпосередньо в процесі діяльності Уніфікованого патентного суду.

Вироблення численних підходів та концепцій до становлення системи захисту патентних прав, тривалі дискусії та розробка декількох проєктів нормативно-правових актів демонструють суттєве підґрунтя для становлення сьогодні

ефективного та результативного механізму. Можливість застосувати процедуру відмови сприяє плавній інтеграції патентовласників в унітарну систему патентної охорони, оцінивши діяльність Уніфікованого патентного суду на практиці. Саме тому, процедура відмови не є перешкодою на шляху до уніфікації та не загрожує фрагментацією патентного права ЄС, а натомість сприяє плавному та гармонійному розумінню учасників переваг та перспектив унітарної системи патентної охорони.

Також існують побоювання, що становлення Уніфікованого патентного суду, окрім фрагментації між державами ЄС та третіми країнами, призведе до фрагментації всередині ЄС, оскільки деякі держави не є державами-учасницями механізму посиленої співпраці та не підписали Угоду (наприклад, Іспанія) [132, с. 11]. Вважаємо, що зазначена проблематика дійсно може мати негативний вплив на процеси уніфікації в ЄС. Наприклад, відмова Іспанії від кооперації у встановленні одного з ключових елементів внутрішнього ринку ЄС може розцінюватися як недотримання закріпленого в установчих договорах принципу відкритої співпраці згідно з яким Союз та держави-члени з цілковитою взаємною повагою допомагають одне одному виконувати завдання, що випливають з Договорів. Натомість існує очікування, що Іспанія приєднається до механізму посиленої співпраці після того як унітарна система патентної охорони почне діяти.

З іншої сторони, фрагментація також може виникнути, оскільки є окрема група країн, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці, проте не мають наміру підписувати Угоду (Польща). Натомість, оскільки Угода є міжнародним договором, а не обов'язковим правовим інструментом ЄС, то його не підписання окремими державами ЄС не призведе до негативних наслідків для правового порядку ЄС.

Як було зазначено Р. Хілті (R. Hilty) та Дж. Дрекслем (J. Drexl), у зв'язку з тим, що Угода не є виключно правом ЄС, теоретично для держав-учасниць посиленої співпраці можливо поширити дію Європейського патенту з унітарним ефектом на територію цих держав водночас не визнаючи виключну юрисдикцію, натомість передавати розгляд справ до національних судів. Така можливість наявна у тих держав-членів ЄС, які є учасницями механізму посиленої співпраці, проте не підписали Угоду [188, с. 10].

Проблематика фрагментації може бути вирішена лише під час здійснення діяльності Уніфікованим патентним судом. Лише тоді буде зрозуміло, які прогалини та недоліки існують у системі, які зміни необхідно буде запровадити та який насправді вплив має система на правовий порядок ЄС, відносини між державами-членами ЄС та на розвиток внутрішнього ринку. Визнання того, що новостворена система патентної охорони може становити загрозу правовому порядку ЄС, може вважатися оцінкою ризиків без чого неможливе становлення дієвого та ефективного механізму. Натомість ігнорування слабких сторін та небажання аналізувати ризики неодмінно призводить до краху застосування того чи іншого механізму.

Уніфікований патентний суд має зарекомендувати себе як ефективний орган, забезпечити своєчасне ухвалення рішень та зменшити судові витрати для патентовласників, які прагнуть захистити свої патенти в декількох державах-членах ЄС. Водночас, практика Уніфікованого патентного суду де-факто стане частиною європейської інноваційної політики в більш широкому сенсі [262, с. 633].

Однією з головних переваг становлення Уніфікованого патентного суду є викорінення розбіжностей в інтерпретації патентного права в ЄС та реалізація правової визначеності, яка є важливою для патентовласників. Дія принципу правової визначеності сприятиме зростанню попиту на отримання Європейського патенту з унітарним ефектом та, як наслідок, збільшить мотивацію для здійснення інноваційної діяльності в ЄС та сприятиме розвитку внутрішнього ринку ЄС та підвищенню його конкурентоздатності.

Висновки до Розділу 2

1. Нормативно-правова основа патентної охорони на європейському континенті є специфічною та унікальною, адже за своїм складом є багаторівневою та такою, що стрімко розвивається. Здійснення патентної охорони може відбуватися на різних рівнях, а саме на національному рівні конкретної держави, регіональному чи універсальному рівнях у межах окремих угод та організацій.

2. Концепція співіснування рівнів охорони патентних прав є найбільш ефективною, адже такий підхід є гарантією забезпечення можливості для винахідників обрати найбільш ефективний для них спосіб охорони патентних прав. Підхід сприяє посиленню уніфікації патентних прав та створення надалі можливості їх захисту на регіональному та універсальному рівнях.

3. Національні системи патентної охорони є основою для інших існуючих або запланованих на майбутнє патентних системи в Європі, оскільки останні не можуть існувати і функціонувати без залучення, впливу і взаємодії з національними патентними системами. Національні системи патентної охорони різняться від держави до держави та наділені специфічними рисами. Це пов'язано з тим, що на розвиток конкретної національної патентної системи патентної охорони впливають правові традиції держави, історичні передумови, становище економіки, рівень соціального благополуччя населення, відносини держави з іншими суб'єктами міжнародного права та інші чинники.

4. У зв'язку з тенденцією до уніфікації законодавства, активним процесом розвитку науки та техніки, виходу винаходів за межі однієї держави, здійснення патентної охорони на національному рівні виявилось недостатнім. Маючи на меті створення більш широкої платформи для отримання та реалізації патентної охорони, європейські держави почали співпрацювати між собою в напрямі гармонізації патентного законодавства та систем патентної охорони, зокрема. Розвиток регіональних систем патентної охорони значною мірою залежить від рівня економічного розвитку регіону загалом та кожної окремої країни цього регіону, його культурних традицій, розвитку освіти, науки та техніки.

5. На європейському континенті патентною організацією, яка об'єднує між собою найбільшу кількість держав є Європейська патентна організація, яка створена внаслідок підписання Європейської патентної конвенції. Ця регіональна система патентної охорони є альтернативою поряд з національними системами, якою може скористатися винахідник для охорони своїх прав. Метою системи є посилення співпраці між державами Європи задля захисту винаходів та прав винахідників. Суттєвим недоліком регіональної європейської патентної системи вважається те, що хоча процедура видачі Європейського патенту і уніфікована, втім не існує єдиної процедури захисту патентних прав.

6. Сьогодні відбувається становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, елементом якої є Європейський патент з унітарним ефектом. Ця система за своєю природою стане унікальним альтернативним інструментом патентної охорони в ЄС, яким матиме змогу користуватися винахідник для охорони та захисту своїх прав та інтересів. Фактично, система увібрала в себе досвід становлення національних та регіональних патентних систем та має постати прикладом вдалого поєднання їх переваг.

7. 10 березня 2011 року Рада ухвалила Рішення № 2011/167/ЄС про авторизацію механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони. Після авторизації Радою посиленої співпраці була встановлена нормативно-правова основа для функціонування цієї системи. Актами, які імплементують посилену співпрацю у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, стали Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацию посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацию посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад, Угода про Уніфікований патентний суд, яка підписана 19 лютого 2012 року.

8. З аналізу Регламенту 1257/2012 можна дійти висновку про те, що Європейський патент з унітарним ефектом - це європейський патент, який видається Європейським патентним відомством відповідно до правил та процедури ЄПК та

який, після його видачі, за запитом патентовласника наділяється унітарним ефектом, який розповсюджується на територію тих держав-членів, що беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Європейський патент з унітарним ефектом надає охорону в державах-членах ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, а обсяг прав, які надаються цим патентом, його обмеження та доступні засоби правового захисту є однаковими для всіх держав-учасниць.

9. Важливою особливістю унітарної системи патентної охорони в ЄС, яка характеризує його правову природу, є її становлення із врахуванням принципу субсидіарності, який закріплено у статті 5 Договору про Європейський Союз. Дотримання принципу субсидіарності підтверджується положенням Регламенту 1257/2012 про те, що його зміст не виходить за межі того, що необхідно для досягнення становлення унітарної системи патентної охорони. Таким чином, було закріплено, що мета створення унітарної системи патентної охорони може бути досягнута більш ефективно на рівні ЄС.

10. Ознакою Європейського патенту з унітарним ефектом є його унітарний характер, який полягає у можливості винахідника скористатися можливістю отримання одночасно однакового обсягу патентної охорони та однакової сили патентних прав на території всіх держав-членів ЄС, які беруть участь у механізмі посиленої співпраці, шляхом подання єдиної заявки.

11. Територіальна дія Європейського патенту з унітарним ефектом поширюватиметься на держави-члени ЄС, які є учасниками механізму посиленої співпраці. Втім, повною мірою ефект унітарної патентної охорони розповсюджуватиметься на ті держави, які одночасно є учасниками посиленої співпраці, а також ратифікували Угоду про Уніфікований патентний суд.

12. З аналізу регламенту 1260/2012 можна дійти висновку, що мовний режим унітарної системи патентної охорони будується на основі мовного режиму ЄПО відповідно до положень ЄПК. Задля забезпечення безперешкодного доступу до отримання Європейського патенту з унітарним ефектом, заявники повинні мати можливість подавати патентні заявки до ЄПВ будь-якою офіційною мовою ЄС. У той же час, Регламентом 1260/2012 встановлюється правило, яке застосовується під час

перехідного періоду, а отже наразі діє пріоритетно. Так протягом перехідного періоду заявка на отримання унітарного ефекту Європейського патенту має містити повний переклад опису винаходу офіційними мовами ЄПО.

13. Протягом перехідного періоду передбачається створення механізму машинного (автоматичного) перекладу патентних заявок та формул винаходів офіційними мовами ЄС. До того часу як механізм машинного (автоматичного) перекладу буде започатковано, заявка на отримання Європейського патенту з унітарним ефектом має супроводжуватися повним перекладом опису офіційними мовами ЄС.

14. Держави-члени ЄС дійшли висновку про те, що є необхідність у створенні нової спеціалізованої судової інституції, яка б мала юрисдикцію щодо розгляду справ, які пов'язані з розглядом спорів щодо Європейського патенту з унітарним ефектом. Визначено, що Уніфікований патентний суд може бути заснований шляхом підписання міжнародного договору між державами-членами ЄС. Під час становлення нової спеціалізованої судової інституції принциповим є забезпечення дотримання верховенства правового порядку ЄС та гарантування поваги до нього.

15. Угода про Уніфікований патентний суд як міжнародна угода особливого характеру не відноситься до *acquis* ЄС та не має на меті гармонізацію національного права в державах-членах ЄС у сфері здійснення патентного захисту. Відповідно до преамбули Угоди сторони діють із наміром покращити захист патентних прав на території ЄС, підвищити правову визначеність шляхом створення Уніфікованого патентного суду для розгляду спорів, пов'язаних з порушенням прав на патенти та їх дієвостю.

16. Важливою гарантією дотримання принципу верховенства права ЄС під час здійснення діяльності Уніфікованим патентним судом також є положення статті 21 Угоди, яка встановлює, що Уніфікований патентний суд як спільний суд для держав-членів ЄС, що підписали та ратифікували Угоду, та як частина їх судової системи, може співпрацювати з Судом справедливості для забезпечення належного застосування та однакового тлумачення права ЄС як це робить будь-який національний суд держави-члена ЄС, у тому числі відповідно до положень статті 267

ДФЄС, маючи можливість звертатися з преюдиціальними запитами до Суду справедливості.

17. Кооперація та діалог між Уніфікованим патентним судом та Судом справедливості забезпечить уніфіковане та належне застосування права ЄС, що сприятиме подальшій гармонізації патентного законодавства ЄС, у тому числі і в межах унітарної системи патентної охорони.

18. Зважаючи на те, що становлення Уніфікованого патентного суду покликане сприяти досягненню цілей, що визначені установчими договорами ЄС, а саме статтею 118 ДФЄС, можна зробити висновок про те, що Уніфікований патентний суд, як і Суд ЄС та національні суди держав-членів ЄС, є вартовим правового порядку ЄС.

19. Заснування Уніфікованого патентного суду має велике значення, яке можна розглядати як у вузькому, так і в широкому контексті. У вузькому сенсі діяльність спеціальної судової інституції сприятиме більш якісному, уніфікованому, узгодженому вирішенню спорів між патентовласником та потенційним правопорушником. У широкому значенні, діяльність Уніфікованого патентного суду сприятиме узгодженню та уніфікації норм матеріального патентного права держав-членів ЄС, а також засобів захисту прав патентовласника у разі їх порушення. Завдяки функціонуванню новоствореного суду підвищиться правова визначеність використання патентів на території ЄС, адже національне патентне право різних держав ЄС у сфері порушення і встановлення дійсності патентів матиме тенденцію до уніфікації, а процедура вирішення патентних спорів стане більш простою, швидкою та менш витратною.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ УНІТАРНОЇ СИСТЕМИ ПАТЕНТНОЇ ОХОРОНИ В ЄС

3.1. Становлення системи охорони патентних прав в Україні

Діяльність будь-якої держави з реалізації ефективною охорони патентних прав є одним із впливових чинників для динамічного соціально-економічного та науково-технічного її розвитку. Обравши вектор інноваційного розвитку в умовах ринкової економіки та у відповідності до принципів внутрішнього ринку ЄС, Україна має всі шанси стати однією з передових держав європейського континенту.

Безумовно, реформування національного патентного законодавства та наближення його до законодавства ЄС є умовою вступу України до Європейського Союзу. Натомість, таке реформування зумовлено не лише прагненням України до отримання статусу держави-члена ЄС, а і необхідністю використання інтелектуального потенціалу суспільства як стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки України, прискорення її інноваційного розвитку та інтеграції у міжнародний економічний простір загалом.

Становлення ефективною системи патентної охорони та підвищення конкурентоспроможності економіки України співвідносяться з її євроінтеграційним курсом. Як кандидату на вступ до Європейського Союзу Україні слід запровадити високі стандарти охорони патентних прав. Це сприятиме розвитку зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та створенню сприятливих інструментів розширення кордонів для винахідників.

Повномасштабна війна Росії проти України значною мірою пришвидшила євроінтеграційний рух України до ЄС. Європейська Рада 23 червня 2022 р. ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу [173]. Набуття повноправного членства України в Європейському Союзі визначено у Конституції України метою європейського стратегічного курсу, що передбачає

внесення відповідних змін у законодавство України та налагодження механізмів виконання законодавства. Варто зазначити, що Конституція України, починаючи з редакції від 21.02.2019 р., фіксує у своїй преамбулі підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [44].

Конституція України є консолідуючою основою для нормативно-правових актів України, зокрема, і у сфері охорони патентних прав. Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Також громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [44].

У попередніх розділах був проведений аналіз становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, розвитку науково-технічного потенціалу регіону та охорони прав патентовласників. Україна як кандидат на вступ до Європейського Союзу має забезпечити існування ефективного патентного законодавства, що значною мірою сприятиме науково-технічному прогресу держави, розвитку технологій, які залучатимуться до відбудови зруйнованих українських міст та сприятимуть післявоєнному розвитку економічного потенціалу України. Щодо цього І. Ф. Коваль зазначила, що затребуваними у відновленні економіки будуть інновації та стартапи у сфері оборони, кібербезпеки, будівництва і відновлення інфраструктури, медицини, аграрного сектору, зелених технологій [36, с. 112].

Метою Розділу 3.1 є аналіз етапів становлення системи патентної охорони в Україні як незалежній державі, яка обрала євроінтеграційний курс. У цьому контексті важливо проаналізувати розвиток відносин між Україною та ЄС від партнерства до статусу кандидата у члени ЄС, вивчити нормативно-правову основу цих відносин на предмет зобов'язань України щодо реформування патентного законодавства та

проаналізувати кроки України щодо наближення національного законодавства до права ЄС.

Україна володіє визнаними у світі науковими школами, унікальними технологіями у космічній та авіаційній галузі, у сферах розробки нових матеріалів, біології, радіоелектроніки, фізики низьких температур, електрозварювання, інформатики, телекомунікацій та зв'язку, військово-промисловим комплексом, здатними забезпечити розвиток високотехнологічного виробництва на рівні найвищих світових стандартів [50, с. 101]. Втім, здійснення інноваційної діяльності, розвиток України як високотехнологічної інвестиційно привабливої держави є неможливим без належного регулювання державою охорони патентних прав.

Загалом, функціонування національної системи охорони патентних прав включає в себе її нормативну та інституційну основу, а також суспільні відносини, які формуються між учасниками цієї системи. Функціонування зазначеної системи має бути, з одного боку, сталим та впорядкованим. Це означає, що у повному обсязі має забезпечуватися правова визначеність, передбачуваність та загальне розуміння процесів для учасників. Наприклад, потенційний патентовласник має розуміти процес отримання патенту, інструменти охорони його патентних прав та законодавчу базу відповідно до якої така охорона відбуватиметься.

З іншого ж боку, система має бути здатна до модернізації відповідно до викликів сучасності, адже сама сфера патентних відносин, яка за своєю суттю є динамічною, того вимагає. Тож нормативно-правова основа охорони патентних прав в Україні має відповідати тенденціям патентної охорони в світі та регіоні, зокрема в ЄС. Адже національна система патентної охорони в Україні не розвивається відокремлено від регіональних систем. Маючи намір стати державою-членом ЄС, Україна повинна сприймати напрямок розвитку системи патентної охорони в ЄС за взірцевий та адаптувати законодавство у відповідній сфері.

Становленню системи патентної охорони в Україні притаманна певна етапність. На таку етапність значною мірою вплинув розвиток України та її економіки після розпаду СРСР, становлення та розвиток відносин з ЄС, закріплення в

Конституції України євроінтеграційного курсу, а також різноманітні політичні, економічні та соціальні чинники і процеси.

Л. Л. Тарасенко запропонував класифікацію етапності розвитку патентного законодавства України, які визначалися історичними періодами, які переживала Україна. Було виділено 3 етапи, а саме:

- 1) 1991 – 2004 рр. – становлення національного законодавства у сфері промислової власності;
- 2) 2004 – 2014 рр. – розвиток національного патентного законодавства;
- 3) 2014 р. – дотепер – гармонізація національного патентного законодавства із законодавством ЄС та вдосконалення законодавства з урахуванням розвитку цифрового середовище [265, с. 376].

Перший етап окреслюється хронологічними межами 1991 – 2004 років. Його характерними рисами є становлення України як незалежної держави, яка мала на порядку денному ухвалення нових та впорядкування вже діючих нормативно-правових актів у різноманітних сферах, у тому числі і у сфері інтелектуальної власності та патентної охорони. Так відбулося закріплення основ охорони інтелектуальної власності в Конституції України, ухвалення спеціальних нормативно-правових актів у сфері патентної охорони, яке мало відповідати обраному ринковому курсу розвитку України.

Важливою та невід’ємною характерною рисою цього етапу було становлення України як незалежного суб’єкта міжнародних відносин, а також зародження паростків співпраці з Європейськими Співтовариствами. Правове підтвердження намірів України стати незалежним, повноправним суб’єктом міжнародних відносин відбулося у 1990 р., коли була проголошена Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 р. [15].

2 липня 1992 р., було ухвалено постанову Верховної Ради України «Про Основні напрямки зовнішньої політики України», у якій метою української зовнішньої політики визначено «членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних

відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації» [84].

Початок реалізації мети зовнішньої політики, яка визначена у постанові Верховної Ради України «Про Основні напрямки зовнішньої політики України» відбулося 14 червня 1994 р., коли була підписана Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі – Угода про партнерство) [110]. Вона набрала чинність 1 березня 1998 р. та визначила правові засади співпраці України та Європейських Співтовариств¹. Угодою про партнерство було чітко визначено, що сторони бажають встановити тісні стосунки, зміцнювати політичні та економічні свободи, мають на меті поступове зближення та інтеграцію України у відкриту міжнародну спільноту.

Зокрема, Угодою про партнерство була передбачена необхідність подальшого вдосконалення законодавства про охорону прав інтелектуальної власності в Україні та приєднання України до багатосторонніх конвенцій про права інтелектуальної власності, таких як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Міжнародна конвенція про охорону прав акторів-виконавців, виробників фонограм і органів радіомовлення, Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію торгових знаків, Ніщцька угода про міжнародну класифікацію виробів та послуг для цілей реєстрації знаків, Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентних процедур, Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин.

На сьогоднішній день, Україна підписала та ратифікувала всі вищеперераховані конвенції. Втім, варто зазначити, що серед переліку конвенцій відсутня Європейська патентна конвенція 1973 р. Натомість зазначено, що Рада з питань співробітництва може рекомендувати приєднання України до інших

¹ Детальний аналіз Угоди про партнерство див.: Ch Hillion, 'Partnership and Cooperation Agreements between the European Union and the New Independent States of the Ex-Soviet Union' (1998) 3 *European Foreign Affairs Review* 399. M Maresceau, "'Europe Agreements': A New Form of Co-operation between the European Community and Central and Eastern Europe" in P-Ch Müller-Graff (ed), *East Central European States and the European Communities: Legal Adaptation to the Market Economy* (Baden-Baden, Nomos, 1993); M Maresceau and E Montaguti, 'The relations between the European Union and Central and Eastern Europe: A legal appraisal' (1995) 32 *CMLRev* 1327.

конвенцій. Питання необхідності приєднання України до Європейської патентної конвенції буде розглянуто далі в Розділі 3.1 дисертаційного дослідження.

Відповідно до статті 50 Угоди про партнерство була передбачена необхідність подальшого вдосконалення законодавства про охорону прав інтелектуальної власності. Для сфери охорони інтелектуальної власності статтею 50 було встановлено обов'язки зі сторони України здійснювати наближення законодавства у цій сфері. Більше того, було визначено строк у п'ять років для забезпечення рівня охорони інтелектуальної власності, аналогічного до того, який існує у Європейських Співтовариствах. Акти, наближення до яких необхідно було здійснити, були визначені у Додатку III, який містив шість директив та два регламенти щодо правової охорони об'єктів інтелектуальної власності¹.

У той же час, поряд із становленням відносин між Україною та Європейськими Співтовариствами, набирала оберти культурно-освітня і науково-технічна інтеграція держав-членів Європейських Співтовариств. Вона охопила галузі освіти, науки, культури, мистецтва, технічну і технологічну сфери. Відкриті кордони сприяли інтеграції на цих напрямках, впровадженню стандартів освіти, науки і техніки, поширенню державами власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. Стало зрозуміло, що для культурного та науково-технічного розвитку України, для розвитку в Україні європейської культурної ідентичності, Україна не може стояти осторонь подібних процесів. Тож інтеграція України до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища стала однією з пріоритетних цілей.

Задля наближення до цієї цілі та реалізації Угоди про партнерство було затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу від 11.06.1998 р. [103]. Стратегія визначила необхідність науково-технічної інтеграції як одного з

¹ Директива Ради від 21 грудня 1988 р. про наближення законодавства держав-членів стосується торговельних марок (89/104/ЄЕС), Директива Ради від 16 грудня 1986 р. про правову охорону топографій напівпровідникових виробів (87/54/ЄЕС), Директива Ради від 14 травня 1991 р. про правову охорону комп'ютерних програм (91/250/ЄЕС), Директива Ради 93/83/ЄЕС від 27 вересня 1993 р. про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав та застосування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції, Директива Ради 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 р. про гармонізацію стр. охорони авторського права і деяких суміжних прав, Директива Ради 92/100/ЄЕС від 19 листопада 1992 р. про право на прокат, право на позиčku та деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності, Регламент Ради (ЄЕС) № 1768/92 від 18 червня 1992 р. про запровадження додаткового сертифіката лікарських засобів, Регламент Ради (ЄЕС) № 2081/92 від 14 липня 1992 р. про захист географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів.

елементів повноцінного становлення України як незалежної держави. Закономірно було визначено, що адаптація законодавства України до законодавства ЄС передбачає реформування її правової системи та поступове приведення законодавства, у тому числі і у сфері інтелектуальної власності, у відповідність із європейськими стандартами. Одним із важливих чинників реформування правової системи України необхідно вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти.

Проаналізувавши положення Стратегії, ми доходимо висновку, що вона не досягла свого призначення. Стратегія мала б послугувати орієнтиром на шляху реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства в ЄС. Натомість, Стратегія містила лише загальні положення, які складно реалізувати на практиці без належного нормативно-правового регулювання. Так, наприклад, зазначаючи у пункті 1 Стратегії про необхідність участі України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти, не було визначено, участь у яких саме конвенціях сприятиме поступовому приведенню національного законодавства у відповідність із європейськими стандартами.

Пізніше було ухвалено ще декілька актів, які визначали необхідність розвитку системи охорони патентних прав в Україні у відповідності до стандартів ЄС. У 1999 р. було затверджено Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [90]. До пріоритетних сфер адаптації, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав-членів ЄС, було віднесено сферу Охорони прав інтелектуальної власності [45].

Крім зазначених, Україна бере участь у Конвенції, якою була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності, Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків, Всесвітній конвенції про авторське право, Договорі про патентну кооперацію, Угоді про заходи щодо охорони промислової власності та про створення Міждержавної ради з питань охорони промислової власності тощо. 1 червня 2000 р. Верховною Радою України ухвалено рішення про приєднання України до Протоколу

до Мадридської угоди про Міжнародну реєстрацію знаків та до Ніщської угоди про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків.

Варто також зазначити про ґрунтовну роботу з ухвалення у перший етап розвитку патентного законодавства України нормативно-правових актів таких як Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» [87] та Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [86] від 15.12.1993 р. З розвитком винахідництва та з посиленням євроінтеграційних процесів обидва закони у майбутньому зазнавали змін. Втім перший етап розвитку патентного законодавства України відзначився їх ухваленням, визначенням термінології та окресленням загальних засад реалізації державної політики у сфері правової охорони промислових зразків, винаходів та корисних моделей.

Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» надавали визначення промислового зразка та винаходу (корисної моделі) відповідно. Кожен із законів встановив відповідальне відомство, що забезпечувало реалізацію державної політики у сфері правової охорони цих об'єктів, закріплював його завдання, порядок надання правової охорони та умови патентоздатності результатів творчої діяльності. Нормативно-правовими актами визначалися права і обов'язки, що випливають з патенту, а також гарантувалася охорона прав його власника та визначався перелік спорів, які мають розв'язуватися у судовому порядку.

Втім, як зазначає Ю. М. Капіца, незважаючи на ухвалення Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», законодавство України було не уніфіковане щодо цивільно-правових способів охорони майнових прав інтелектуальної власності. Також протягом тривалого часу не було введено способи охорони об'єктів права промислової власності, що суттєво зменшувало можливості правовласників із охорони своїх прав [35, с. 77].

Крім спеціальних нормативно-правових актів, започатковано систему державних стандартів у галузі промислової власності – ДСТУ 3574-97 Патентний

формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення та ДСТУ 3575-97 Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення [21].

Важливе значення також мало ухвалення відомчих нормативно-правових актів. Серед таких актів були «Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» [69], положення «Про Державний реєстр патентів України на винаходи» [80], стандарти ВОІВ [98] тощо. Стандарти ВОІВ займають особливе місце в процесі уніфікації національних систем патентної охорони та стосуються інформації та документації в галузі промислової власності і містять правила та рекомендації щодо уніфікованих методів представлення патентної інформації на різних носіях. Застосування стандартів сприяє гармонізації та уніфікації патентної документації з міжнародними нормами, забезпечує ефективне міжнародне співробітництво в сфері патентної документації та стандартизації, сприяє подоланню мовного бар'єру. Зокрема, користувачам патентної інформації використання стандартів допомагає зорієнтуватися під час пошуку та аналізу патентної документації країн світу.

У 2002 р. Президент України Л. Д. Кучма у своєму посланні до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки» наголосив на необхідності інноваційного розвитку України [27].

У 2004 р. було ухвалено Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС». Закон визначив, що під час наближення законодавства України до законодавства ЄС необхідно враховувати первинне законодавство ЄС, загальні принципи права ЄС та рішення Суду ЄС. Зокрема на першому етапі виконання програми адаптації однією з пріоритетних сфер є сфера інтелектуальної власності [83].

Тож перший етап розвитку патентного законодавства України здебільшого характеризувався дистанціюванням від принципів побудови економіки СРСР та вибудовуванням фундаменту правових відносин з ЄС. Оскільки роль і значення об'єктів патентного права фактично знецінилися за часів існування СРСР, відповідно правове регулювання патентної охорони було недосконалим. Ринкові відносини в

СРСР були повністю відсутні, а патентні права належали державним підприємствам, тобто фактично – державі. Патенти використовувалися виключно державою і не перебували в цивільному обігу через відсутність ринкової економіки. Майже всі патентовласники мали статус найманих працівників, а винаходи чи корисні моделі мали правовий режим службових винаходів, тож всі майнові права на них належали підприємствам.

Початком другого етапу розвитку національного патентного законодавства України, який тривав з 2004 по 2014 рр., стало ухвалення Цивільного кодексу України, який набрав чинності 01 січня 2004 р. та мав значний вплив на встановлення правового режиму винаходів, корисних моделей та промислових зразків [112]. Цивільний кодекс України включив у себе четверту книгу "Право інтелектуальної власності", яка детально визначила основні положення щодо охорони інтелектуальної власності. Кодекс закріплював як загальні положення – поняття інтелектуальної власності, її суб'єктів, об'єкти, підстави виникнення, наслідки порушення тощо, так і окремо встановлював регулювання кожного з об'єктів – літературний, художній, інший твір, наукове відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок тощо.

Хоча після набуття чинності Цивільним кодексом України, законодавство про патентну охорону розвивалося досить повільно, Кодекс мав вагоме значення, адже систематизував загальні положення. Його було взято як основу для правового регулювання та подальшого реформування і вдосконалення законодавства у цій сфері. Втім, в Україні кодифікованими законодавчими актами, які регулюють відносини у сфері інтелектуального права є не лише норми Цивільного кодексу України. Положення, які врегульовують відносини у цій сфері, містяться також у Господарському, Кримінальному, Митному кодексах України, а також Кодексі України про адміністративні правопорушення та процесуальних кодексах. Також слід зазначити, що існує дискусія щодо окремої кодифікації законодавства з інтелектуальної власності. Для більшого розуміння сенсу кодифікації у цій сфері слід звернутися до закордонного досвіду, наприклад Франції.

Насамперед, слід наголосити на тому, що закріплення положень, які регулюють охорону інтелектуальної власності, у кодифікованих актах цивільного

права не є характерним для більшості держав Західної Європи. Натомість існує практика ухвалення спеціалізованих кодексів інтелектуальної власності. Наприклад, як зазначає Н. В. Бочарова, унікальним явищем в світовій і європейській практиці став свого часу ухвалений у 1992 р. Кодекс інтелектуальної власності Франції, що увібрав в себе практично все національне законодавство у сфері інтелектуальної власності. Він має як прихильників, так і критиків. Прихильники зазначають, що кодекси є кращою формою систематизації норм права, допомагають позбутися дублювання, пропусків і протиріч. Критики Кодексу інтелектуальної власності Франції вказують, що це швидше проста інкорпорація, яка не вирішує питань глибокої і всебічної систематизації [8, с. 291].

Створення якісно уніфікованого кодифікованого нормативно-правового акту, що регулював би сферу інтелектуальної власності, може впорядкувати законодавство і забезпечити суттєвий правовий підмурок для розвитку охорони інтелектуальної власності. Починаючи з 2007 р. в Україні обговорюються пропозиції щодо розробки і ухвалення єдиного нормативного документу у сфері правового регулювання інтелектуальної власності – Кодексу інтелектуальної власності [107]. Втім необхідно продовжити дослідження всіх переваг і недоліків кодифікації, перш ніж ухвалювати політичні і юридичні рішення про створення Кодексу інтелектуальної власності в Україні [8, с. 293].

Підсумовуючи другий етап розвитку законодавства з охорони патентних прав в Україні, варто зазначити, що деякі вчені вважають цей проміжок часу етапом стагнації у розвитку національного законодавства про патенти та промислові зразки [265, с. 380]. На цьому етапі не було приділено достатньо уваги певним тенденціям у сфері патентування, а саме розвитку ринку технологій та інновацій, поступовому зменшенню і без того невеликої кількості заявок на винаходи, корисні моделі та промислові зразки тощо.

Втім, на думку В. Є. Макоди національне законодавство України у сфері патентування розвивалося з урахуванням перспектив інтегрування країни у всесвітню економічну систему. До вступу України до Світової організації торгівлі в 2008 р. була проведена значна робота щодо забезпечення міжнародних стандартів охорони прав

інтелектуальної власності, в той же час, сьогодні ще існують проблеми щодо належного охорони прав та інтересів в сфері інтелектуальної власності [48, с. 81].

І лише третій етап, який триває з 2014 р. і дотепер, характеризується активною тенденцією до гармонізації та адаптації національного законодавства у сфері патентної охорони до законодавства ЄС.

Важливою віхою у розвитку національного законодавства України з інтелектуальної власності та патентної охорони зокрема стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію) [109]. Угодою про асоціацію передбачено часткову інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС завдяки створенню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як визначено у Розділі VI Угоди («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»). Навіть зі змісту Угоди про асоціацію стає зрозуміло, що створення зони вільної торгівлі є нездійсненим завданням без становлення ефективної та дієвої системи охорони прав інтелектуальної власності. Адже необхідність спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін і досягнення належного та ефективного рівня охорони і охорони прав інтелектуальної власності визначено метою глави 9 «Інтелектуальна власність», яка є частиною розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію.

Порівнюючи Угоду про асоціацію з аналогічними актами, підписаними ЄС з іншими країнами, можна сказати, що це "угода четвертого покоління". Вона є першою з нового покоління угод про асоціацію між ЄС та країнами Східного партнерства, яка охоплює поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. Угода про асоціацію охоплює не лише традиційні сфери зони вільної торгівлі, такі як доступ до ринків товарів, але також включає державні закупівлі, права інтелектуальної власності, конкуренцію, енергетику тощо [255, с. 106].

Втім, Угода про асоціацію не відобразила в повній мірі весь обсяг патентної охорони, до якого слід наближатися Україні. Зокрема у статті 221 Угоди про асоціацію було згадано про патенти у контексті охорони здоров'я та про охорону

винаходів у галузі біотехнологій, які охороняються патентами¹. Однак, як зазначив Ю. М. Капіца станом на 2019 р., з огляду на те, що законодавство ЄС — це сфера, яка інтенсивно змінюється і розвивається, положення глави 9 дещо застаріли, адже в Угоді про асоціацію не відображено механізм участі України у системі єдиного європейського патенту [*Європейського патенту з унітарним ефектом – прим. автора*] та приєднання України до Європейської патентної конвенції, що є неодмінною умовою вступу до ЄС, а також приведення патентного законодавства у відповідність до конвенції [35, с. 284].

Крім того, Угода про асоціацію не визначає зобов'язання України щодо здійснення наближення національного законодавства з охорони патентних прав до законодавства ЄС. У додатках Угоди про асоціацію відсутній перелік актів ЄС, до яких має здійснюватися адаптація законодавства (за винятком митних заходів). Відсутні також і зобов'язання України з наближення законодавства до актів ЄС, ухвалених після підписання Угоди про асоціацію. Хоча для інших галузей права це передбачено. Наприклад, відповідно до ст. 153 Угоди про асоціацію, Україна забезпечує поступове приведення існуючого та майбутнього законодавства у сфері державних закупівель у відповідність до *acquis* ЄС у сфері державних закупівель.

Також Угода про асоціацію не дає відповідь на питання, чи є необхідність здійснювати імплементацію до національного законодавства лише положень актів у сфері інтелектуальної власності, які передбачені Угодою про асоціацію, таких як Угода ТРІПС, або ж необхідно також враховувати і конкретні положення регламентів та директив ЄС, які регулюють охорону інтелектуальної власності.

Загалом, щодо положень угод про асоціацію як таких, необхідно зазначити, що всі угоди про асоціацію із третіми країнами та ЄС містять положення щодо наближення їхнього законодавства до права ЄС. Наближення в межах асоціації здійснюється такими основними способами:

- ухвалення третіми країнами нормативно-правових актів, які враховують положення права ЄС;

¹ Більш детально щодо порівняння патентоздатності біотехнологічних винаходів в ЄС та України див.: Komarova T. The patentability of biotechnological inventions in the EU: Ukrainian context in Competition and Intellectual Property Law in Ukraine (Springer) 2023. P. 439-462.

- інкорпорація до внутрішнього права третіх країн актів інституцій ЄС;
- визнання сторонами угоди про асоціацію чинних у державах-учасниках стандартів;
- приєднання до міжнародних угод, сторонами яких є держави-члени європейських інтеграційних організацій.

Досліджуючи транспозицію (лат. «transpositio» - перенесення, перестановка, транспортування) *acquis* ЄС у правові системи третіх країн, Р. А. Петров зазначає, що транспозиція є важливою метою зовнішньої політики ЄС. ЄС розробив і успішно застосовує різні матеріальні і процесуальні способи транспозиції *acquis* ЄС у правові системи третіх країн. Таку політику ЄС пояснюють необхідністю створення сприятливого правового середовища за межами ЄС, яка допоможе інвесторам ЄС ефективно захищати свої інтереси в цих країнах, а отже, отримати доступ на ринки третіх країн [62, с. 208].

Під час гармонізації ЄС може надавати третім країнам відповідну допомогу, проте лише в разі, якщо така гармонізація стосується актів ЄС [55, с. 14]. Активне здійснення наближення законодавства третіх країн із законодавством ЄС віддзеркалює особливо тісний характер співпраці в межах організації. Як підкреслив Суд справедливості, угода про асоціацію створює спеціальні привілейовані відносини між ЄС та третіми державами, які мають брати певну участь у системі функціонування Співтовариства [137].

Що ж до Угоди про асоціацію з Україною, то її положеннями визначена необхідність забезпечити належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вона є, зокрема за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, що міститься в Додатку 1С до Угоди СОТ (далі - Угода ТРІПС).

Необхідність здійснення таких заходів полягає в тому, що Україна як держава з потужним науково-технічним потенціалом після вступу до ЄС вже повинна мати такий рівень охорони інтелектуальних, а тому числі і патентних прав, щоб мати змогу доєднатися до унітарної системи патентної охорони в ЄС та бути ефективним гравцем

поруч з іншими державами-членами ЄС на шляху до досягнення цілей ЄС щодо формування системи патентної охорони.

Зважаючи на це, 12 січня 2015 р. було схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», якою передбачалася реалізація 62 реформ. Метою Стратегії було визначено «впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі». Серед реформ була визначена і реформа законодавства із охорони інтелектуальної власності, що відносилася до вектору безпеки. Серед реформ безпекового вектору також зазначалися реформи системи національної безпеки та оборони, оборонно-промислового комплексу, судова та антикорупційна реформи, а також реформа правоохоронної системи [105].

Хоча Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» було передбачено реформу права інтелектуальної власності, втім серед переліку реформ, реалізація яких є першочерговою, реформа права інтелектуальної власності визначена не була. Вважалося, що першими мають відбутися реформи системи національної безпеки та оборони, оновлення влади та антикорупційна реформа, податкова, судова та правоохоронна реформа, реформа державного управління, розвиток підприємництва, реформа системи охорони здоров'я. Серед програм, які необхідно було реалізувати в пріоритеті, визначали програму енергонезалежності та популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі (розділ 3 Стратегії).

Натомість вважаємо, що якісне та ефективне реформування системи охорони інтелектуальної власності нерозривно пов'язане з реалізацією вищезазначених пріоритетних реформ та програм. Так, наприклад, завданням програми енергонезалежності є перехід до енергоефективного та енергоощадного використання палива. Такий перехід пов'язаний з розвитком децентралізованої генерації енергії з відновлюваних джерел, чого неможливо досягти без високого рівня винахідницької діяльності та здійснення ефективної охорони прав патентовласників.

Задля реформування системи правової охорони інтелектуальної власності 1 червня 2016 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію реформування

державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні¹ та План заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 632 [46].

Концепція визначала необхідність заміни трирівневої структури державного управління сферою інтелектуальної власності дворівневою. Трирівнева система передбачала діяльність:

- Мінекономрозвитку як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що має забезпечувати формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- Державної служби інтелектуальної власності як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єра міністра України - Міністра економічного розвитку і торгівлі і на який покладено реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності (ліквідована 23 серпня 2016 р.);
- Державних закладів (підприємств, установ, організацій), які віднесені до сфери управління ДСІВ (державні підприємства «Український інститут інтелектуальної власності», «ІнтелОхорона», державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав»).

Діяльність Державної служби інтелектуальної власності обмежувалася лише державною реєстрацією об'єктів права інтелектуальної власності, видачою охоронних документів (патентів, свідоцтв) і внесенням на розгляд Мінекономрозвитку пропозицій щодо формування державної політики у сфері інтелектуальної власності. Інші функції, такі, як процедура експертизи об'єктів інтелектуальної власності, державна реєстрація прав інтелектуальної власності, видача охоронних документів (патентів, свідоцтв), ведення державних реєстрів, реєстрація договорів про передачу (ліцензування) прав інтелектуальної власності, інформаційна, видавнича діяльність, а також діяльність з узагальнення практики

¹ Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схвалена розпорядженням КМУ від 01.06.2016 р. № 402-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 12.09.2022)

застосування законодавства, у повному обсязі забезпечувалися державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» («Укрпатент»).

Одним з недоліків трирівневої структури державного управління сферою інтелектуальної власності в Україні була недостатня координація між різними рівнями управління. Це призводило до дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів та зниження якості надання послуг у цій сфері. Така недосконала та інертна на зміни система призвела до відсутності істотного прогресу в адаптації нормативно-правової бази до сучасних економічних та політичних умов (боротьба з “патентним тролінгом”, Інтернет-піратством, задоволення потреб ІТ-галузі, військово-промислового та агропромислового комплексів тощо).

Отже, необхідно було розглянути можливість оптимізації структури державного управління в цій сфері, зокрема шляхом збільшення координації та співпраці між різними рівнями влади, розвитку законодавства та забезпечення достатнього фінансування державних органів, що займаються охороною прав інтелектуальної власності. Саме від створення дієвої системи органів управління, від розподілу повноважень між ними та організації їх діяльності залежить ефективність державного управління у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Політика у сфері інтелектуальної власності є однією з ключових передумов розвитку інноваційної економіки та зростання валового внутрішнього продукту і впливає з державної економічної політики, у зв'язку з чим вона повинна належати саме до компетенції Міністерства економіки. Такий підхід повною мірою враховує світовий досвід щодо формування державної політики у сфері інтелектуальної власності та дає змогу створити дієву державну систему правової охорони інтелектуальної власності в Україні, забезпечити повне, узгоджене та ефективне функціонування національної інноваційної системи.

Таким чином, було запропоновано запровадити прозору дворівневу структуру державної системи правової охорони інтелектуальної власності. У такій системі Мінекономрозвитку [станом на 2023 рік – Міністерство економіки України – прим. автора] має забезпечувати формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, а національний орган інтелектуальної власності має

виконувати окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики у зазначеній сфері.

Запровадження прозорої дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності мало, зокрема, здійснюватися шляхом ліквідації Державної служби інтелектуальної власності та створення на базі державного підприємства “Український інститут інтелектуальної власності” національного органу інтелектуальної власності.

Також було ще раз наголошено на необхідності удосконалення національного законодавства та його гармонізації із законодавством ЄС, яке здійснюватиметься шляхом виконання плану імплементації Угоди про асоціацію із Україною, забезпеченні створення умов, необхідних для функціонування режиму зони вільної торгівлі.

Невдовзі після схвалення Концепції, 25 жовтня 2017 р., постановою Кабінету Міністрів України було затверджено План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Цей План встановлював за мету формування в Україні високорозвиненої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях [64]. План, на відміну від стратегій та концепцій, містив деталізовані заходи та строки їх виконання. У сфері охорони патентних прав План заходів серед іншого передбачав імплементацію Директиви 98/44/ЄС [63]. У національному законодавстві мали бути чітко визначені критерії патентоздатності винаходу, надано визначення прав власника патенту на винахід (корисну модель), об'єктом якого є біологічний матеріал, продукт із генетичною інформацією, процес одержання біологічного матеріалу. На виконання цього завдання необхідно до 31 грудня 2023 р. розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України законопроект про внесення змін до Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", опрацювати законопроект з експертами ЄС та забезпечити супроводження розгляду законопроекту Верховною Радою України.

Окрім того, було встановлено, що задля створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури до 31 грудня 2020 р. необхідним було розроблення проекту нормативно-правового акту Кабінету Міністрів України щодо забезпечення державної підтримки патентування вітчизняних винаходів за кордоном. Між іншим, строк виконання за цим завданням було продовжено на невизначений час у зв'язку з порушенням строків виконання зобов'язання.

Для створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури був передбачений широкий спектр інших заходів. Серед них – розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про підтримку та розвиток інноваційної діяльності, розроблення проекту постанови Кабінету Міністрів України щодо механізмів стимулювання суб'єктів господарювання до комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, розроблення проекту нормативно-правового акту Кабінету Міністрів України щодо державної підтримки розвитку високотехнологічних виробництв, щодо державної підтримки системи науково-технічної інформації, зокрема підключення її до європейських мереж інформації з питань кон'юнктури ринку тощо.

Щодо механізмів стимулювання суб'єктів господарювання до комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності варто зазначити, що комерціалізація інтелектуальної власності – це процес використання інтелектуальної власності з метою отримання прибутку або іншої вигоди [58]. Становлення інституту комерційного використання інтелектуальної власності залежить насамперед від ефективної нормативно-правової бази, що регулює процес оцінки і комерційного використання інтелектуальної власності, економічного потенціалу країни, що визначає фінансовий стан господарюючих суб'єктів і рівню розвитку інновацій, системи стимулювання інноваційної діяльності, у тому числі і діяльності ефективної системи патентної охорони. Критично важливим є створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності та становлення механізмів стимулювання суб'єктів господарювання до комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

Ще однією стратегією, у якій закріплено значення розвитку досліджень, високотехнологічного виробництва, створення інноваційних продуктів була Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р., затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р (далі – Стратегія 2030) [104]. У першому ж абзаці Стратегії 2030 зазначено, що розвиток інноваційного потенціалу – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а і засіб забезпечення безпеки та суверенітету держави, її конкурентоспроможності у сучасному світі.

Забезпечення безпеки та суверенітету постали пріоритетними цілями України на сьогоднішній день, тому варто в повній мірі використовувати потенціал України задля їх досягнення. Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, винаходів. Тому Стратегією 2030 також визначено конкурентні переваги України, серед яких – висока ємність ринку, якість вищої, середньої та професійної освіти, людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, що дають змогу їм створювати цінність у світовій економічній системі.

Розробники Стратегії 2030 влучно визначили, що ефективна реалізація людського потенціалу і є головною конкурентною перевагою України. Натомість цією перевагою необхідно вдало користуватися та розпоряджатися, створювати для винахідників сприятливі, привабливі умови праці. Адже великою проблемою сьогодні є деградація інноваційного потенціалу. Це означає зменшення кількості дослідників в Україні, їх міграція, зменшення фінансування наукових досліджень та науково-технічних розробок, зменшення кількості підприємств, що провадили інноваційну діяльність.

Для стимулювання винахідництва, розвитку України як висококонкурентної та інноваційної держави необхідно створити таку систему патентної охорони, яка б фінансувалася належним чином, мала б сприятливі умови для розвитку винахідників. Тож одним з елементів, який ефективно вплине на розвиток інноваційної діяльності в Україні, є виділення коштів з державного бюджету на розвиток інноваційної інфраструктури.

В сучасних умовах інновації – головний фактор динаміки господарювання. Саме тому Україна повинна стати на інноваційний шлях, сприяти поширенню видів діяльності з високою наукоємністю, тобто перейти від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика має створювати сприятливі умови насамперед для розвитку виробництва інтелектуальних продуктів, включаючи можливість їх комерціалізації як в Україні, так і у решті світу [31, с. 116].

Підтримка державою інноваційної діяльності сприяє зростанню кількості фізичних осіб та суб'єктів господарювання, що займаються винахідництвом, прикладними дослідженнями та науково-технічними розробками. У свою чергу, збільшення надходжень комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності неодмінно призведе до збільшення частки інвестицій та підвищення місця України у світових рейтингах (наприклад, Індексі глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, Глобальному інноваційному індексі, Європейському інноваційному табло, Індексі приваблювання талантів тощо).

На жаль, більшість із планів, які були визначені в концепціях та стратегіях, не було реалізовано. До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. реформа інтелектуальної власності, зокрема патентної охорони, просувалася дуже повільними темпами. Затвердження концепцій та стратегій не могли встановити обов'язковості ухвалення законів та проведення реформування інституційної системи. Вони лиш затверджували загальний курс, який необхідно обрати Україні на шляху до ЄС.

Системи охорони патентних прав в Україні довгий час не мала дієвої та стабільної системи державного управління сферою охорони патентних прав, потерпала від складних економічних, соціальних та політичних умов. Тривалий час був відсутній істотний прогрес в наблизенні законодавства України у сфері патентної охорони до законодавства ЄС. За відсутності такого наблизення видавалося неможливим в тому числі і задоволення потреб в інноваціях та винаходах військово-промислового та агропромислового комплексів, що є критично важливим у сучасних економічних і політичних умовах.

Втім, заходи із захисту прав інтелектуальної власності та патентних прав, зокрема, лише тоді будуть ефективними та дієвими, коли органи державної влади усвідомлять, що надійний захист інтелектуальної власності тісно пов'язаний із державною політикою щодо залучення інвестицій та інновацій; відтак зусилля, спрямовані на посилення режиму захисту інтелектуальної власності, у тому числі в межах реалізації заходів з імплементації Угоди про асоціацію, слід сприймати не як витрати, а радше як інвестиції, що приносять реальні дивіденди для економічного зростання і розвитку суспільства [54, с. 72].

Проаналізувавши положення Угоди про асоціацію на предмет зобов'язань у сфері охорони інтелектуальної власності та патентних прав зокрема, можна дійти висновку, що обсяг здійснення заходів з наближення законодавства України до законодавства ЄС не обов'язково має бути деталізовано в самій Угоді. Угода про асоціацію має на меті поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у політичній, економічній та правовій сфері. Визначено, що подальша політична асоціація та економічна інтеграція України з ЄС в повній мірі буде залежати від прогресу в імплементації Угоди про асоціацію, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей¹. Угода про асоціацію не визначає наперед і залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – ЄС. Саме тому, на етапі підписання цієї Угоди пріоритетом визначено таке просування реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації. Тож цілком логічним є висновок про те, що Україна як держава, курс якої направлений на євроінтеграцію та членство в ЄС, може та має здійснювати заходи з наближення в ініціативному та добровільному порядку, навіть якщо певні заходи не визначені Угодою про асоціацію.

¹ Більш детально див.: Комарова Т.В. Принцип суддівської незалежності як складова верховенства права та ключовий елемент Угоди про асоціацію. Права людини і демократія: зб. наук. статей за матеріалами IV наук. п-68 практ. конф. з європ. права, м. Харків, 12 трав. 2023 р. / редкол.: Д. В. Луценко, С. Г. Серьогіна, Т. В. Комарова та ін. Харків, 2023. С. 3-7; Комарова Т.В. Цінності ЄС як орієнтири реформ в Україні. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: V Всеукраїнська за міжнародною участю науково-практична конференція (22 жовтня 2020 р., м. Полтава). С. 62-65; N Ghazaryan, The European Neighbourhood Policy and the Democratic Values of the EU. A Legal Analysis (Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing, 2014).

3.2. Реформування системи патентної охорони в Україні та її євроінтеграційна спрямованість

За роки незалежності правове регулювання відносин щодо набуття, використання та охорони прав промислової власності в Україні пройшло ряд етапів. Кожен з етапів характеризувався конкретними історичними та політичними подіями, становленням в Україні громадянського суспільства, обранням вектору на євроінтеграцію. Після здобуття Україною незалежності законодавцю знадобилося декілька років для ухвалення перших галузевих законів у сфері промислової власності, а саме Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р.

Ухвалення Цивільного кодексу України у 2003 р. ознаменувало початок нового етапу розвитку законодавства про промислову власність. Незважаючи на те, що законодавство щодо патентної охорони розвивалося досить повільно, Цивільний кодекс України все ж мав вагоме значення, адже систематизував загальні положення про охорону інтелектуальної власності. І лише третій етап розвитку національного законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності, патентної охорони зокрема, характеризується активною тенденцією до його наближення до законодавства ЄС.

Сьогодні в Україні відбувається суттєве оновлення законодавчої бази щодо промислової власності та патентної охорони, що зумовлено розвитком інформаційного суспільства та необхідністю адаптації вітчизняного правового регулювання до стандартів ЄС у цій сфері, що об'єктивно за змістовним наповненням випереджають національне законодавство України [12, с. 14].

Досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності, зокрема патентних прав, визначено цілями статей 158 та 159 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію) [109].

Зважаючи на те, що в преамбулі Угоди про асоціацію визначено бажання просувати процес реформ та адаптації чинного законодавства України до законодавства ЄС, що сприятиме поступовій економічній інтеграції до внутрішнього ринку ЄС і поглибленню політичної асоціації, можна дійти висновку про те, що наближення правового регулювання у сфері патентної охорони України до стандартів ЄС є завданням, яке зокрема визначено Угодою про асоціацію. Хоча конкретні обов'язки України у цій сфері не деталізовано в положеннях Угоди, вона дала поштовх для розвитку національного законодавства у сфері охорони патентних прав.

У Розділі 3.1 дисертаційного дослідження було проаналізовано етапи розвитку патентного законодавства України після здобуття незалежності. Було визначено, що більшість із заходів, які були визначені в концепціях та стратегіях, виконати не вдалося, а реформа інтелектуальної власності просувалася дуже повільними темпами. Проблемами охорони патентних прав в Україні залишилися неефективна система державного управління, складні економічні, соціальні та політичні умови для розвитку відносин у цій сфері та надання пріоритету реформування інших сфер. Втім, було визначено, що перед Україною постає необхідність здійснювати заходи з наближення національного законодавства у сфері патентної охорони до законодавства ЄС в ініціативному та добровільному порядку, навіть якщо певні заходи не визначені в Угоді про асоціацію. Необхідність здійснення таких заходів полягає в тому, що Україна повинна мати такий рівень охорони патентних прав, щоб після вступу до ЄС мати змогу доєднатися до унітарної системи патентної охорони в ЄС. Реформування сфери охорони патентних прав є надзвичайно важливим фактором для розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості держави.

Метою ж Розділу 3.2 дисертаційного дослідження є здійснення аналізу передумов пришвидшення реформування законодавства у сфері патентної охорони в Україні та його наближення до законодавства ЄС. Для цього необхідно визначити актуальний стан імплементації *acquis* ЄС, проаналізувати здійснені законодавцем заходи та оцінити відповідність національної системи охорони патентних прав вимогам ЄС. Окремо буде проаналізовано питання становлення Вищого патентного

суду з питань інтелектуальної власності в Україні як елементу захисту патентних прав, досліджено досвід деяких держав-членів ЄС на предмет існування в них спеціалізованих судових механізмів захисту патентних прав.

Для розуміння того, на якій стадії знаходиться система патентної охорони в Україні, розпочати необхідно з встановлення того, які інституції загалом задіяні в охороні патентних прав. У 2019 році було презентовано проєкт Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки (далі – Стратегія 2020 – 2025), в якому було наголошено, зокрема, на необхідності інституційного реформування сфери інтелектуальної власності [56]. Підготовка Стратегії 2020 – 2025 відбувалася спільно з Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (далі – ВОІВ), відповідно до Програми співробітництва між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та ВОІВ на 2018-2019 роки [91]. Втім, Стратегія 2020 – 2025 так і не була ухвалена.

У межах реалізації попередньої Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 № 5, яка була проаналізована в Розділі 3.1, 16 червня 2020 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України №703-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності», який набрав чинності 14 жовтня 2020 р. (далі – Закон №703-ІХ) [73].

Законом №703-ІХ була запроваджена дворівнева система правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Система передбачала створення Національного органу інтелектуальної власності України (далі – НОІВ) — державної організації, що здійснюватиме повноваження у сфері інтелектуальної власності і матиме право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях, виконуватиме окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики, забезпечуватиме формування та реалізуватиме державну політику у сфері інтелектуальної власності, який би підпорядковувався Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [*станом на 2023 рік – Міністерство економіки України – прим. автора*].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2020 р. № 1267-р «Про Національний орган інтелектуальної власності» було встановлено, що на виконання Закону України від 16 червня 2020 р. № 703-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» визначено, що державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) виконує функції Національного органу інтелектуальної власності. Міністерство економіки до 30 вересня 2021 р. мало забезпечити внесення змін до Статуту державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» у зв'язку з виконанням ним функцій Національного органу інтелектуальної власності.

Розпорядження набрало чинності одночасно із Законом України від 16 червня 2020 р. № 703-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності», але втратило чинність на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України № 943-р від 28.10.2022 «Про деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» [84]. Ним було визначено, що функції Національного органу інтелектуальної власності виконуватиме державне підприємство «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВ).

Перелік повноважень НОІВ достатньо широкий. Оскільки предметом цього дослідження є охорона патентних прав, то доцільно дослідити повноваження НОІВ у сфері охорони прав на винаходи і корисні моделі, які закріплені Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Проаналізувавши статтю 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ми приходимо до висновку, що повноваження НОІВ у сфері охорони прав на винаходи і корисні моделі можна систематизувати за характером здійснюваних повноважень.

Насамперед, НОІВ уповноважений здійснювати повноваження, що спрямовані на отримання патентної охорони, а саме приймати заявки – сукупність документів, необхідних для державної реєстрації винаходу (корисної моделі). Після прийняття заявки НОІВ уповноважений проводити експертизу документів та

ухвалювати щодо них рішення, здійснювати державну реєстрацію винаходів і корисних моделей та видавати патенти на винаходи і корисні моделі. Зокрема, також НОІВ має повноваження визнавати недійсними права на винаходи і корисні моделі (частина 2 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Друга група повноважень НОІВ полягає в його адміністративних функціях, таких як опублікування відомостей про винахід (корисну модель) у Бюлетені, ведення Реєстру, внесення до нього відомостей, надання витягів та виписок в електронній та (або) паперовій формі (частина 2 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Третя група повноважень пов'язана із міжнародною діяльністю НОІВ, та полягає зокрема в представницькій функції НОІВ на міжнародній арені. Він здійснює міжнародне співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності і представляє інтереси України з питань охорони прав на винаходи і корисні моделі у ВОІВ та інших міжнародних організаціях відповідно до законодавства (частина 2 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). НОІВ також здійснює функції, які передбачені Договором про патентну кооперацію [19]. Він є «відомством, що отримує» (національне відомство до якої подається міжнародна заявка), «Міжнародного пошукового органу»¹ та «Органу міжнародної попередньої експертизи»² (частина 3 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Четверта група повноважень НОІВ пов'язана з кадровою підготовкою спеціалістів сфери охорони патентних прав. НОІВ здійснює підготовку, атестацію та реєстрацію представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), веде Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності

¹ За кожною міжнародною заявкою проводиться міжнародний пошук. Метою міжнародного пошуку є виявлення відповідного рівня техніки. Міжнародний пошук проводиться Міжнародним пошуковим органом, яким може бути або національне відомство, або міжурядова організація, як, наприклад, Міжнародний патентний інститут, у завдання якого входить підготовка звітів про документаційний пошук про рівень техніки відносно винаходів, що заявляються

² На вимогу заявника за його міжнародною заявкою проводиться міжнародна експертиза, як це передбачено в наступних положеннях та в Інструкції. Метою міжнародної попередньої експертизи є складання попереднього та необов'язкового висновку, чи подається заявлений винахід новим, чи відповідає він винахідницькому рівню (є неочевидним) і чи може бути промислово придатним. Міжнародна попередня експертиза проводиться Органом міжнародної попередньої експертизи.

(патентних повірених), інформує та надає роз'яснення щодо реалізації державної політики у сфері охорони прав на винаходи і корисні моделі (частина 2 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Крім цього він затверджує методичні рекомендації щодо проведення експертизи заявок та державної реєстрації винаходів і корисних моделей та організовує виконання робіт з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів державної системи правової охорони інтелектуальної власності (частина 3 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Остання, п'ята група повноважень полягає в аналітичних повноваженнях НОІВ, який виконує інформаційну та видавничу діяльність у сфері правової охорони інтелектуальної власності, узагальнює національну та міжнародну практику застосування законодавства у сфері охорони прав на винаходи і корисні моделі, розробляє пропозиції щодо удосконалення законодавства у зазначеній сфері та подає такі пропозиції до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності (частина 3 статті 3-1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

НОІВ, таким чином, є головним органом із видачі охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, а також органом, який цілком відповідає сучасним європейським стандартам. Водночас, слід зазначити, що Україна є однією із небагатьох країн, де досі не прийнято стратегію забезпечення розвитку та функціонування державної системи правової охорони інтелектуальної власності та розвитку системи патентної охорони. Саме тому, одним із головних завдань для НОІВ є розроблення цієї стратегії, а також нових методів врегулювання суперечок, які виникають між учасниками ринку в галузі інтелектуальної власності [57].

Однією зі стратегічних цілей законодавця є розвиток законодавства України з урахуванням стандартів Європейського Союзу щодо охорони патентних прав. Реформування інституційної системи не можна вважати завершальним етапом адаптації сфери охорони патентних прав в Україні до стандартів ЄС. Навпаки, це є лише фундаментом для подальшого вдосконалення системи та її наближення до стандартів ЄС. Для підготовки України до переговорів про вступ до Європейського

Союзу вже сьогодні проводиться оцінка стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis EC*) в сфері інтелектуальної власності, зокрема у сфері охорони патентних прав.

У процесі наближення законодавства України до законодавства ЄС ухвалюються нові закони, які запроваджують низку довгоочікуваних інструментів охорони патентних прав. Так 5 липня 2020 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері охорони здоров'я» (далі – Закон 644-IX) [72]. Як зазначили ініціатори законопроекту, бюрократичні бар'єри та корупціогенні чинники у сфері охорони здоров'я мають знизитися внаслідок запровадження в Україні аналогу концепції «положення Болар»¹. Нині компанії, що виробляють генеричні препарати², можуть проводити розробки і дослідження в період дії патентної охорони на активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу без будь-яких обмежень, проте державну реєстрацію на свій продукт компанія може отримати тільки на наступний день після закінчення строку дії патенту на активний фармацевтичний інгредієнт лікарського або сертифіката додаткової охорони.

«Положення Болар» дає змогу виробникам генеричних продуктів активізувати свої розробки та дослідження в період чинності патентів на активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу, що сприятиме розвитку фармацевтичної галузі в Україні та суттєво скоротить строк виходу генеричного продукту на ринок, адже після запровадження «положення Болар» виробники генеричних компаній зможуть вільно проходити державні реєстраційні процедури. Запровадження «положення Болар» сприятиме зростанню обсягів виробництва генеричних продуктів національними компаніями у фармацевтичній галузі. Крім того, це забезпечить баланс інтересів між споживачами та вітчизняними виробниками доступних за ціною ліків [116, с.195].

¹ «Положення Болар» - це судовий прецедент у США ще 1984 року, коли суд визнав порушенням виключних прав власника патенту дії компанії «Болар» по використанню активного інгредієнта лікарського засобу іншою фармацевтичною компанією в процесі експериментального дослідження. Проте того ж року Конгрес США ухвалив поправки до так званого Закону Хетча-Ваксмана, надавши виробникам генериків змогу використовувати запатентовану формулу з подальшим виведенням генерика на ринок.

² Генеричні препарати - це непатентований лікарський препарат, що є відтворенням оригінального препарату, на який закінчився термін патентного захисту.

Верховна Рада України також ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» (далі – Закон 815-IX) [74] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» (далі – Закон 816-IX) [76], які набрали чинності 16 серпня 2020 р. Метою ухвалення Закону 815-IX стало забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог чинного законодавства України щодо охорони прав на торговельні марки і промислові зразки із правом Європейського Союзу. Передбачалася імплементація у національне законодавство вимог статей 204-207 Угоди про асоціацію, а також положень Директиви 98/71/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків, Регламенту Ради (ЄС) № 6/2002 від 12 грудня 2001 р. про промислові зразки Співтовариства, Директиви 2008/95/ЄС від 22 жовтня 2008 р. Європейського Парламенту та Ради про наближення законодавств держав-членів щодо торговельних марок, Регламенту Ради (ЄС) № 207/2009 від 26 лютого 2009 р. про торговельну марку Співтовариства [68].

У свою чергу, Закон 816-IX спрямований на гармонізацію законодавства України із законодавством ЄС та імплементацію Глави 9 Розділу IV «Торгівля та пов'язані з торгівлею питання» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Очікується, що Закон 816-IX забезпечить виконання зобов'язань в межах Угоди про асоціацію, зокрема в частині узгодження вимог законодавства України щодо охорони прав на винаходи і корисні моделі із правом ЄС.

Було запропоновано розширити перелік об'єктів технологій, на які не поширюється правова охорона, передбачити можливість подання заявок в електронній формі, надати право будь-якій особі подати мотивоване заперечення проти заявки протягом шести місяців від дати публікації відомостей про заявку на винахід, розширити перелік прав та обов'язків суб'єктів прав на винаходи (корисні моделі), передбачити можливість визнання прав на винахід і корисну модель недійсними в адміністративному порядку (англ. «post-grant opposition»).

Досягнення поставлених цілей кореспондується з імплементацією вимог статей 219-223 Угоди про асоціацію, а також положень Директиви 98/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 06.07.1998 про правову охорону біотехнологічних винаходів, Регламенту (ЄС) № 469/2009 Європейського Парламенту та Ради від 06.05.2009 про сертифікати додаткової охорони для медичних продуктів, Регламенту (ЄС) № 2019/933 Європейського Парламенту та Ради від 20.05.2019 про внесення змін до Регламенту (ЄС) 469/2009 щодо сертифікатів додаткової охорони для медичних продуктів, Регламенту (ЄС) № 1901/2006 Європейського Парламенту та Ради від 12.12.2006 про медичні продукти для педіатричного використання, Директиви 2001/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 06.11.2001 про звіт законів Спільноти щодо лікарських засобів для людини тощо [68].

Провівши аналіз Закону 816-IX, можна говорити про те, що він узгоджує вимоги чинного законодавства України щодо охорони прав на торговельні марки і промислові зразки із правом ЄС та імплементує у національне законодавство низку актів ЄС.

За своєю сутністю система патентної охорони призначена для сприяння інноваціям, поширенню і передачі технологій. Досягнення цього забезпечується шляхом надання виключного права власникам патенту перешкоджати іншим особам використовувати запатентований винахід без згоди власника за умови, що власник розкриває суть винаходу для широкої публіки для збереження балансу між своїми правами та інтересами суспільства. Для досягнення цієї мети законодавство із охорони патентних прав має встановлювати чіткі вимоги, як процесуального, так і матеріально-правового характеру, що забезпечують патентну охорону. Ці вимоги мають стати основою для функціонування системи патентної охорони та гарантувати охорону тільки тих винаходів, які її «гідні», тобто відповідають критеріям патентоздатності, спрямовані на сприяння інноваціям і задоволення широких громадських інтересів.

Ухвалення Закону 816-IX, а головне – його виконання, має забезпечити досягнення європейського рівня охорони прав інтелектуальної власності на винаходи

та корисні моделі та виконання зобов'язань, взятих Україною відповідно до Угоди про асоціацію. Зокрема, з положень Закону 816-ІХ вбачається, що реалізація його положень та застосування передбачених ним інструментів здатне забезпечити прозорість процедур набуття та розпорядження правами інтелектуальної власності, підвищення якості охоронних документів, запровадження ефективного механізму охорони прав інтелектуальної власності, створення передумов для активізації винахідницької діяльності, що в результаті призведе до покращення інвестиційного клімату в Україні.

Підсумовуючи, Закон України від 21.07.2020 № 816-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» вводить низку важливих новел, урегульовуючи нагальні для українського законодавства питання, проте містить і пункти, які потребують корегування задля відповідності актам ЄС, Угоді ТРІПС та статті 223 Угоди про асоціацію [115, с. 70].

Іншим законом, який спрямований на імплементацію Глави 9 Розділу IV «Торгівля та пов'язані з торгівлею питання» Угоди про асоціацію, є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» № 2974-ІХ (далі – Закон 2974-ІХ), який набрав чинності 15.04.2023 р. [75]. Метою ухвалення цього Закону є імплементація до національного законодавства положень щодо загальних зобов'язань, цивільних заходів, процедур і засобів охорони прав інтелектуальної власності, передбачених частиною третьою Глави 9 Розділу IV Угоди, та Директивою 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29.04.2004 про захист прав інтелектуальної власності.

Перед тим, як аналізувати Закон 2974-ІХ, необхідно визначити сутність Директиви 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29.04.2004 р. Насамперед, Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради була ухвалена ще в 2004 р. Це свідчить про те, що вже тоді ЄС визнавав значення ефективної охорони прав інтелектуальної власності як фундаментального елементу для створення внутрішнього ринку та сприятливого середовища для інновацій та інвестування, для розвитку зайнятості та поліпшення конкурентоспроможності.

Директива визначила, що розбіжності, що існують між режимами держав-членів у відношенні засобів забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, завдають шкоди правильному функціонуванню внутрішнього ринку та не дозволяють гарантувати надання рівноцінного рівня охорони прав інтелектуальної власності у всьому Співтоваристві. Таке становище не сприяє вільному обігу всередині внутрішнього ринку, а також не створює сприятливе середовище для здорової конкуренції. Більше того, розбіжності безумовно спричиняють фрагментацію внутрішнього ринку та, як наслідок, втрату довіри інвесторів. Директива ж була ухвалена для того, щоб наблизити законодавства держав-членів Співтовариства та створити уніфіковану систему охорони інтелектуальної власності.

Повертаючись до Закону 2974-IX необхідно зазначити, що ним пропонується доповнити перелік способів захисту права інтелектуальної власності судом, а саме шляхом надання змоги застосування разового грошового стягнення замість застосування таких способів захисту, як вилучення з цивільного обороту чи знищення товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності або матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення таких товарів.

Застосування разового грошового стягнення має здійснюватися за заявою відповідача за умови, якщо право інтелектуальної власності було порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості. Також необхідно оцінити співмірність шкоді, заподіяній позивачеві. Розмір разової грошової виплати визначається судом як розмір винагороди, яка була б сплачена за надання позивачем дозволу на використання права інтелектуальної власності щодо якого виник спір і обґрунтовано задовольняє позивача.

Також передбачається витребування інформації щодо походження і мережі розповсюдження товарів або послуг, що порушують право інтелектуальної власності.

Передбачаються положення відповідно до яких порушники зобов'язані відшкодувати власникам об'єктів інтелектуальної власності завдану майнову шкоду шляхом відшкодування збитків чи виплати компенсації та/або завдану немайнову

(моральну) шкоду. Тоді як до ухвалення Закону 2974-IX відшкодовувалися лише збитки.

Ухвалення Закону 2974-IX є одним з елементів забезпечення виконання зобов'язань, взятих Україною на себе відповідно до Угоди про асоціацію. Його реалізація сприяє наближенню законодавства України до законодавства ЄС, досягненню європейського рівня захисту прав інтелектуальної власності, удосконаленню захисту прав у судовому порядку.

У свою чергу, система патентної охорони функціонуватиме неповноцінно та неефективно без функціонування системи захисту. Тож інституційна система у сфері охорони патентних прав передбачає існування та ефективне функціонування у тому числі і судових органів, які наділені відповідними повноваженнями в сфері захисту патентних прав.

Вважається, що судова спеціалізація, тобто виокремлення судів з питань інтелектуальної власності, дозволяє більш ефективно виявляти та вирішувати проблеми у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Забезпечуючи такі суди відповідними фахівцями у зазначеній галузі, держава створює всі гарантії для належного забезпечення зниження судових помилок, судових витрат, удосконалюючи судову практику в зазначеній сфері, що, у свою чергу, призводить до більшої узгодженості і підвищення передбачуваності в правовідносинах з питань інтелектуальної власності [28, с. 86].

02 червня 2016 було ухвалено зміни до Конституції України в частині правосуддя та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що передбачають створення вищих спеціалізованих судів [79]. Таким чином, була створена правова основа для становлення та функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Загалом захист патентних прав може бути реалізований у позасудовому або судовому порядку. Позасудовий порядок передбачає можливість звернутися:

– в правоохоронні органи – щодо вчинення кримінального правопорушення за ст. 177 Кримінального кодексу України;

- в органи Антимонопольного комітету України – щодо порушення патентних прав, що спричиняє порушення у сфері недобросовісної конкуренції;
- до Національного органу інтелектуальної власності – щодо визнання недійсними прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Також реалізувати право на захист патентних прав можливо шляхом звернення до суду. Наразі справи з питань інтелектуальної власності розглядаються судами різних юрисдикцій (цивільна, господарська, адміністративна, кримінальна). У межах системи господарських судів уже сформувалася відповідна практика розгляду такої категорії спорів, то в системі судів загальної юрисдикції вона перебуває у процесі становлення [38, с. 10]. Існує очікування, що створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, сприятиме формуванню єдиного підходу до вирішення спорів, що стосуються інтелектуальної власності.

Щодо Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні обумовлена Г. О. Андрощук зазначає, що необхідність його становлення зумовлена зростанням важливості права інтелектуальної власності як юридичного явища та загальносвітова тенденція збільшення кількості справ щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в період економічного підйому. Крім того, кількість спорів, пов'язаних з інтелектуальною власністю впливає на якість результату розгляду справи, адже суддя, який має справу з невеликою кількістю справ у цій сфері не може охопити всю специфіку галузі. В Україні наявна достатня кількість суддів, які отримали освіту у сфері інтелектуальної власності. Крім того, сформоване доволі потужне законодавство у цій сфері, що роз'яснює алгоритм вирішення питань цієї категорії спорів, а саме постанова пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [81], постанова пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» тощо [4, с. 80].

Враховуючи сучасні тенденції розвитку системи захисту прав інтелектуальної власності 29 грудня 2021 р. народними депутатами спільно з фахівцями Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності було винесено на розгляд ВРУ

законопроект «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності» (далі – проект Закону № 6487) [92]. Метою проекту стало врегулювання правовідносин щодо організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Ініціатори законопроекту визначили, що зазначених цілей можна досягти завдяки унормуванню в окремому законі питань статусу, місцезнаходження, правової основи діяльності, завдань, повноважень та складу Вищого суду з питань інтелектуальної власності, оптимізації спеціальних вимог до суддів цього суду, визначенню основ забезпечення діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Наголошено, що необхідність внесення корективів до норм чинного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності випливають з міжнародного досвіду, зобов'язань України за Угодою про асоціацію, Угодою ТРІПС, наявної потреби у вдосконаленні забезпеченні в уніфікації відповідної судової практики.

21 січня 2022 р. Комітет з питань правової політики рекомендував Верховній Раді України включити проект Закону № 6487 до порядку денного шостої сесії ВСУ дев'ятого скликання. Крім того, Головним науково-експертним управлінням 10 лютого 2022 р. було надано науково-експертний висновок на проект Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», а Комітет з питань бюджету 15 серпня 2022 р. надав свій висновок із бюджетною експертизою [10]. Головним науково-експертним управлінням наголошено на тому, що проект Закону № 6487 визначає засади організації та діяльності одного з судів як структурної складової єдиної системи судів України. Натомість, організація, статус та засади діяльності судів і суддів в Україні регулюються Законом України «Про судоустрій і статус суддів», який є консолідованим законом і свого часу був ухвалений на заміну одразу кількох законів, які регулювали різні аспекти судоустрою і статусу суддів. Ухвалення окремого закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності продовжує негативну тенденцію десистематизації законодавства про судоустрій, яка розпочалась з ухваленням Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Тож у разі необхідності врегулювання питань організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, спеціальних вимог до суддів цього суду, а також гарантій

їх діяльності юридично коректніше проводити шляхом внесення відповідних змін безпосередньо до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Крім того, залишається невизначеною юрисдикція справ, яка буде розглядатися Вищим судом з питань інтелектуальної власності. Відповідно до статті 2 проекту Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності» порядок судочинства та юрисдикція Вищого суду з питань інтелектуальної власності визначаються Господарським процесуальним кодексом України. Відповідно до статті 20 Господарського процесуального кодексу України Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:

- справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;
- справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;
- справи про визнання торговельної марки добре відомою;
- справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;
- справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;
- справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України.

На думку М. Ю. Потоцького, до спорів, які підвідомчі Вищому суду з питань інтелектуальної власності, також варто було б у тому числі віднести спори про адміністративні правопорушення, податкові, митні, трудові, та кримінальні спори,

адже розгляд таких справ судами, які не спеціалізуються на питаннях спорів у сфері інтелектуальної власності, несе ризики установлення преюдиціальних фактів, які у майбутньому можуть бути використані в інших спорах [66, с. 14].

На сьогоднішній день, не існує єдиної думки щодо доцільності заснування спеціалізованого суду з розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності. Деякі науковці, наприклад М. В. Ковальова, вважають, що створення такого суду в Україні забезпечило б ефективний судовий захист та інвестиційну привабливість країни [37, с. 29]. На думку Г. О. Андрощука поява в Україні спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності підвищить дієвість судочинства у сфері захисту прав інтелектуальної власності, виробить єдину правозастосовну практику в означеній галузі, сприятиме вирішенню проблеми підвідомчості у ході розгляду справ щодо порушень прав інтелектуальної власності, усуне різні підходи під час тлумачення положень законодавства, скоротить процесуальні строки на розгляд справи, зменшить навантаження на судів. Створення спеціалізованого суду з інтелектуальної власності є стратегічним завданням, втілення якого в життя є вимогою часу та гарантією ефективного захисту інтелектуального капіталу нації [4, с. 94].

М. Ю. Потоцький вважає, що становлення Вищого суду з питань інтелектуальної власності позитивно вплине на напрям України до гармонізації законодавства з законодавством ЄС. Стаття 41 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, а також стаття 230 Угоди про асоціацію містять положення про те, що процедури захисту не мають спричиняти необґрунтовані строки, містити безпідставні часові обмеження або невинуваті затримки. Тож очікується, що спеціалізований суд, який фокусуватиме свою увагу виключно на одній категорії спорів, а також, який матиме належне кадрове забезпечення, зможе суттєво скоротити строки розгляду відповідних справ [66, с. 14].

Крім того, функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності пов'язане зі специфікою відносин у сфері інтелектуальної власності, яка полягає у міжгалузевій правовій природі (відносини регулюються нормами цивільного, господарського, трудового, митного, податкового, адміністративного права тощо), а також у необхідності застосування спеціальних знань у таких галузях як наука,

техніка, мистецтво для вирішення правових питань. С. О. Глотов зазначає, що для функціонування судової системи ефективного захисту прав інтелектуальної власності достатньо суддів з поглибленими компетенціями у цій сфері права в структурі вже існуючих судів, відібраними через конкурс або серед діючого складу суддів. Решта організаційних, юрисдикційних та процесуальних питань потребують свого подальшого опрацювання [13, с. 129].

Щодо посилання в пояснювальній записці до проєкту Закону № 6487 «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності» на те, що зобов'язання України щодо створення такого окремого спеціалізованого суду впливають з Угоди про асоціацію, Угоди ТРІПС, С. О. Глотов зазначає, що воно не є коректним, оскільки зазначені міжнародні документи *per se* не закріплюють такого обов'язку. В означених міжнародних документах ідеться про впровадження ефективних заходів захисту, а яким чином це буде зроблено, країни-учасники вказаних міжнародних угод вирішують самі (див., наприклад, ст. 41(5) Угоди ТРІПС, ст. 230 Угоди про асоціацію). І хоча сьогодні у світі існує більше 90 спеціалізованих ІР-судів, усе це є не більше ніж результат ініціативи членів Угоди ТРІПС [13, с.126].

Важливо проаналізувати досвід інших держав щодо розгляду патентних спорів та здійснення захисту патентних прав, в тому числі щодо становлення спеціалізованих судів з питань інтелектуальної власності. Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина з 1961 р. діє спеціалізований Федеральний патентний суд. Він займає у судовій системі держави особливе місце та є незалежним від Відомства з патентів та торговельних марок Німеччини. Федеральний патентний суд має юрисдикцію виносити рішення за апеляціями на рішення, ухвалені Відомством з питань патентів і торговельних марок Німеччини. Крім того, Федеральний патентний суд розглядає позови про анулювання німецьких патентів і тих європейських патентів, які є чинними у Німеччині. Крім того, Суд виносить рішення за позовами про надання або відкликання примусових ліцензій, а також у справах про коригування винагороди за примусову ліцензію, встановленої судовим рішенням. Федеральний патентний суд також має юрисдикцію виносити рішення щодо апеляцій на рішення, ухвалені апеляційними комітетами Федерального відомства з охорони прав на сорти

рослин. Однак він не має компетенції розглядати спори щодо порушення прав на об'єкти промислової власності – вони підпадають під юрисдикцію цивільних судів.

Федеральний патентний суд вирішує лише питання про надання (реєстрацію) або відмову в наданні майнових прав (патентів, торговельних марок, корисних моделей, географічних зазначень, промислових зразків та прав на охорону сортів рослин). Він також може визнати недійсним надане право шляхом його анулювання або скасування/визнання недійсним [266].

Щодо процесуальних особливостей розгляду справ Федеральним патентним судом, то варто зазначити, що справи заслуховуються колегією у складі від трьох до п'яти суддів. При заслуховуванні патентних позовів склад суддів є змішаним та включає суддів з юридичною та науково-технічною освітою. Таким чином, судді є технічними експертами і мають високий рівень спеціальної освіти. Судді з юридичною та судді з технічною освітою мають рівний статус у Федеральному патентному суді.

Іншим прикладом є розгляд патентних спорів в Італійській Республіці. В Італії немає спеціалізованого патентного суду, а патентні права в судовому порядку можуть бути захищені лише в спеціалізованих секціях господарських судів, які мають виключну юрисдикцію щодо судових спорів з питань інтелектуальної власності (включно з процедурами попереднього забезпечення позову) [199]. Італійське відомство з питань патентів і торговельних марок або будь-який інший державний орган не має юрисдикції щодо вирішення патентних спорів і щодо питань дійсності патентів. Судді в господарських судах зазвичай мають досвід розгляду патентних спорів, але рідко мають технічну освіту. Справи з питань інтелектуальної власності, включаючи патентні спори, вирішуються колегією з трьох професійних суддів. Суд зазвичай призначає технічного експерта для оцінки дійсності патенту та/або його порушення. Італійські суди також мають виключну юрисдикцію у справах, що стосуються реєстрації або чинності будь-якого Європейського патенту, виданого на території Італії.

Італія ратифікувала Угоду про Уніфікований патентний суд [232]. У лютому 2019 р. Італія ухвалила Законодавчий декрет № 18 та внесла зміни до законодавства з

метою імплементації Регламенту 1257/2012 та Угоди про Уніфікований патентний суд. Це означає, що законодавча підготовка до запровадження унітарного патенту в Італії та до передачі юрисдикції з розгляду окремих спорів Уніфікованого патентному суду завершена.

Угода про асоціацію дійсно містить положення про те, що процедури захисту не мають спричиняти необґрунтовані строки, містити безпідставні часові обмеження або не виправдані затримки (ст. 230). На сьогоднішній день, створення окремого спеціалізованого суду з інтелектуальної власності в Україні є одним з актуальних питань реформування інтелектуальної власності, що наблизить Україну до стандартів ЄС у сфері захисту прав інтелектуальної власності та сприятиме вирішенню істотних проблем, а саме неузгодженості практики судів та недостатнього рівня компетенцій суддів у сфері інтелектуальної власності.

За оцінками впливових міжнародних організацій сьогодні українське законодавство в цілому відповідає міжнародним нормам і стандартам щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності та патентних прав зокрема [49, с. 59]. Втім, воно безумовно потребує подальшої модернізації, що сприятиме розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості України. Зміни, запровадження яких передбачається вищезгаданими нормативно-правовими актами, повинні мати не лише декларативний характер, але й свою практичну реалізацію. Саме така практична реалізація дозволить системі охорони патентних прав в Україні ефективно інтегруватися в систему охорони патентних прав ЄС, зокрема в новостворену систему унітарної патентної охорони.

08 листопада 2023 року Європейська Комісія оприлюднила ключові висновки щодо України та рекомендувала розпочати переговори про вступ до ЄС. Було визнано, що попри повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року та агресивну війну, Україна продовжує рухатися шляхом демократичних реформ і реформ верховенства закону. Процес ще більше прискорило надання статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року. Щодо сфери внутрішнього ринку кластеру інтелектуальної власності Європейська Комісія зазначила прогресу було досягнуто у сфері вільного руху капіталу та законодавства про інтелектуальну

власність. Зокрема визнано, що успішною була інституційна реформа в межах якої відбулося становлення НОІВ, який наділений повноваженнями співпрацювати з ВОІВ та іншими організаціями у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зазначено про те, що патентне законодавство потребує подальшого вдосконалення та наближення до *acquis* ЄС [143, с. 97].

Проаналізовані нормативно-правові акти, процес реформування системи патентної охорони в Україні та стан імплементації *acquis* ЄС дозволяють дійти висновків про те, що Україна перебуває в процесі створення умов, які сприятимуть підвищенню ефективності національної системи патентної охорони та забезпечать можливість подальшого виконання зобов'язань, які є передумовою для набуття членства України в ЄС. Реалізація визначених нормативно-правовими актами заходів безумовно сприятиме наближенню законодавства України до законодавства ЄС, досягнення європейського рівня охорони патентних прав, удосконалення їх захисту у судовому порядку.

3.3. Перспективи участі України в унітарній системі патентної охорони Європейського Союзу

Шлях України до Європейського Союзу наповнений змінами не лише на законодавчому рівні, а й на рівні соціальних взаємовідносин у суспільстві. Ціннісні орієнтири українського суспільства розвиваються в парадигмі європейського вибору, відбувається наближення та становлення тісних міжлюдських контактів. З першого року незалежності українське суспільство у своїй більшості демонструвало прагнення до становлення та розвитку України як європейської країни, яка поділяє спільну історію з державами-членами Європейського Союзу і налаштована підтримувати цінності ЄС. Таке прагнення віднайшло своє підтвердження під час Революції Гідності. Мільйони українців, об'єднавшись, виявили свою громадянську мужність, патріотизм, відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, активну благодійну, гуманістичну, громадську діяльність в Україні, самовіддане служіння Українському народу. Кривава російсько-українська війна, складовими якої

є російське збройне вторгнення в Крим у лютому-березні 2014 року, війна на сході України з квітня 2014 року та початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, і відважна боротьба українців вкотре підтверджують жагу українського народу боротися за свою свободу, незалежність, суверенітет, територіальну цілісність та непорушність кордонів, а також прагнення бути невід'ємною частиною європейської спільноти.

У попередніх розділах дисертаційного дослідження вже було проаналізовано процес розвитку системи патентної охорони в Україні після розпаду СРСР. Встановлено, що наближення законодавства у цій сфері до *acquis* ЄС сприятиме становленню України як держави з високим економічним та науково-технічним потенціалом. На законодавчому рівні було ухвалено низку нормативно-правових актів, які наблизили законодавство України до законодавства ЄС та започаткували позитивні зміни в становленні дійсно результативної системи патентної охорони. Ця система має стати максимально вигідною для українських винахідників, які повинні мати всі умови для розвитку своєї діяльності та можливості для охорони та захисту своїх прав.

Право інтелектуальної власності поширюється в державах – членах ЄС, безпосередньо впливаючи на національні системи правової охорони. Про його позитивний вплив свідчить приклад наших сусідів – країн Східної Європи, які вже набули членства в ЄС (Польща, Чехія, Словаччина, країни Балтії, Угорщина, Болгарія, Румунія). Для цих держав орієнтація на право ЄС була важливим чинником розвитку національного законодавства, враховуючи той факт, що з багатьох аспектів право інтелектуальної власності ЄС випереджає відповідні норми на рівні регулювання ВОІВ, а в деяких випадках – і розвиток права інтелектуальної власності США. Слід зауважити, що стандарти охорони й захисту прав інтелектуальної власності Євросоюзу відіграють вирішальну роль як під час вдосконалення національних систем охорони, так і під час оцінювання ефективності реалізації прав [59, с. 60].

Тенденція реформування системи патентної охорони, в тому числі і реформування інституційної системи, демонструє європейський вектор розвитку.

Подальше реформування сфери інтелектуальної власності є надзвичайно важливим фактором для розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості держави. Запровадження змін, передбачених ухваленими за цей час законами, допоможе Україні досягнути європейського рівня охорони та захисту прав інтелектуальної власності, забезпечить прозорість процедур набуття та розпорядження такими правами, впровадить ефективний механізм захисту прав та, в кінцевому результаті, призведе до зростання економіки нашої держави.

З огляду на набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу 23 червня 2022 року [173], на перспективу становлення в ЄС нової унітарної системи патентної охорони, на початок функціонування Уніфікованого патентного суду, важливо проаналізувати перспективи участі України в цій системі як кандидата на вступ до ЄС. Втім, перед аналізом залучення України до новоствореної унітарної системи патентної охорони в ЄС необхідно дослідити якими інструментами охорони патентних прав на сьогоднішній день можуть скористатися українські винахідники, який обсяг прав та перспективи вони мають як на національному, так і на регіональному рівнях.

Право інтелектуальної власності є провідною рушійною силою економіки будь-якої держави, тому його правовий захист потребує належного правового регулювання та постійного вдосконалення шляхом ухвалення нових законів, внесення змін до чинних законів та нормативно-правових актів, упровадження інновацій у судову діяльність [14, с. 35].

Про недосконалість правового регулювання відносин, які виникають у сфері інтелектуальної власності в Україні, вказують дослідження Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі — ВОІВ) у «Світовому індексі інновацій 2020», де Україна посідає 45 місце зі 131 можливого, що порівняно з минулим роком вище на два пункти. Однією зі складових дослідження є регуляторне середовище, і такий компонент як регуляторна діяльність посідає 88 місце зі 131 можливого, такий компонент як верховенство права посідає 109 місце зі 131 можливого [94].

Для покращення позиції України на міжнародній арені в сфері охорони патентних прав, стратегію розвитку інтелектуальної власності слід формувати, у тому

числі, із врахуванням «Керівництва з розробки стратегії в галузі інтелектуальної власності в країнах із перехідною економікою» (далі – Керівництво), яка була розроблена ВОІВ. Відповідно до Керівництва ефективну та дієву стратегію розвитку сфери захисту прав інтелектуальної власності можна розробити лише завдяки широкій горизонтальній співпраці між зацікавленими сторонами [181, с. 12]. Державні органи не можуть самостійно створювати та реалізовувати стратегію, яка має на меті задоволення потреб людей, бізнесу та торгівлі, а також науковців, винахідників, технологів та тих, хто працює в креативних індустріях. Робоча група повинна бути створена у своїй більшості з представників державної влади, але із включенням до неї представників груп, потреби яких мають бути задоволені.

Необхідно зауважити, що будь-яка програма реформ переважно має спочатку негативний вплив, оскільки із введенням нової системи руйнується існуюча. Весь сенс управління реформою і полягає у тому, щоб зменшити наслідки та тривалість кризи. Для того, щоб сформувавши ефективну та дієву стратегію реформування сфери інтелектуальної власності необхідно уникнути великої кількості ризиків, які можуть негативно вплинути на виконання стратегії. Серед цих ризиків визначається відсутність підтримки уряду, яка забезпечує доступ до необхідних ресурсів, занадто амбіційні, нереалістично визначені цілі, можливості та строки, нестача ресурсів (як людських, так і фінансових), відсутність чітко сформованої кінцевої мети, нестача консультацій та комунікацій з зацікавленими сторонами, міжнародними організаціями (ВОІС, ЄПО, ЄС та іншими) та неефективне використання технічної допомоги цих організацій тощо.

Тільки шляхом уникнення вищеперерахованих ризиків вдасться сформувавши дієву стратегію розвитку сфери інтелектуальної власності, зокрема і системи патентної охорони. Структурований та плановий підхід, який враховує конкретні потреби окремої країни, що розвивається і країн з перехідною економікою, сприятиме отриманню максимальних переваг від інноваційної та творчої діяльності громадян, залученню інвестицій та встановленню співробітництва з компаніями-резидентами країн із більш розвиненою економікою. Відповідно до Керівництва відносини з ЄС є

важливим фактором, що впливає на визначення системи інтелектуальної власності та її інститутів.

Бажанням світової спільноти було гармонізувати патентне законодавство та створити єдину патентну систему. Для цього ухвалено низку міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна. Серед цих договорів – Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 року, Договір про патентне право від 01 червня 2000 року, Страсбурзька угоду про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року тощо.

Міжнародні договори гарантують українським громадянам можливість отримувати охорону прав промислової власності у деяких державах з мінімальними формальностями та витратами. Спрощення формальностей і зниження вартості сприяє розвитку зовнішньої торгівлі країни та виробництву конкурентоспроможної продукції [71, с. 390].

Як зазначає Андрощук Г.О. питання закордонного патентування винаходів стає загальнодержавним завданням, оскільки дозволяє забезпечити пріоритет України в досягненнях науки та високотехнологічному виробництві, підвищити міжнародну репутацію України у сферах науки та виробництва наукомісткої продукції, забезпечити контроль за поширенням військових, технологій, перешкоджати «патентній експансії» з боку іноземних учасників ринкових відносин, підвищити конкурентоспроможність національних інноваційних компаній на світовому ринку, сприяти створенню національного високотехнологічного ринку, забезпечити конкурентну спроможність (особливо в галузях, пов'язаних з розробкою, виробництвом, продажем озброєння та військової техніки) [1].

Державна підтримка закордонного патентування — це вагомий стимул для здійснення наукових досліджень і розробок, підтримки експорту високотехнологічної продукції та забезпечення рівних умов конкуренції для українських компаній на світових ринках. Патентування об'єктів промислової власності за кордоном є основою економіко-правового забезпечення експорту товарів і продажу ліцензій за кордон. Правова охорона за кордоном перешкоджає несанкціонованому виробництву

аналогічної продукції в країні патентування, ускладнює конкурентам проведення наукових досліджень і розробок у певній галузі техніки [2, с. 39].

Залежно від обсягу території, на якій винахідник має намір отримати патентну охорону, він може обрати національну, регіональну або універсальну процедуру патентування або ж, іншими словами, скористатися національною, регіональною, універсальною системами охорони патентних прав.

Національна процедура передбачає подачу заявки на отримання патенту в окремому патентному відомстві визначеної держави. У такому випадку можливість реалізації патентних прав обмежується територією цієї держави. Відповідно, всі правовідносини, порядок охорони та захисту порушених прав тощо будуть регулюватися відповідно до національного законодавства. Національні системи охорони патентних прав, незважаючи на тенденцію уніфікації, різняться одна від одної. Потенційний патентовласник має враховувати, що відмінність стосуватиметься процедури подачі заявки, питань перекладу, інституційної системи патентної охорони, розміру внесків, порядком судового захисту тощо. Тому, процедура національного патентування доволі складна та вимагає від заявника максимальної залученості на всіх етапах.

Якщо ж заявник має намір отримати охорону свого винаходу на території іноземних держав, які є учасницями певних регіональних договорів, то він має можливість обрати регіональну процедуру патентної охорони. Як зазначає А. О. Жужнева, вибір такої процедури є виправданим, якщо заявник бажає отримати охорону свого винаходу на території тих іноземних держав, які є учасницями певних регіональних договорів. До таких регіональних договорів відносяться: Європейська патентна конвенція (учасницями якої є 35 з більшості європейських країн), Угода про створення Африканської організації інтелектуальної власності (16 франкомовних країн Африки), Протокол щодо патентів та промислових зразків у межах Африканської регіональної організації промислової власності (16 англомовних країн Африки) тощо [29, с. 44].

Втім, в межах цього дослідження, необхідним є аналіз саме рівня регіональної патентної охорони. Зокрема, маємо зосередити увагу на доступі України до

регіональних механізмів патентної охорони, а саме до системи, яка встановлена відповідно до Європейської патентної конвенції (далі – ЄПК).

Як вже було зазначено в Розділі 2 дисертаційного дослідження, Україна не є державою-учасницею ЄПК. Такого зобов'язання за Україною не закріплено і в контексті приєднання до ЄС. В Угоді про асоціацію не відображено необхідності приєднання України до ЄПК. Власне, ЄПК передбачає, що приєднатися до неї можуть лише ті європейські країни, які брали безпосередню участь в її розробці, або якщо Адміністративна рада ЄПО надала відповідне запрошення.

Європейський патент надає його володільцеві в одній, декількох або у всіх державах-учасниках ЄПК такі самі права, які йому надавав би виданий у цих державах національний патент (принцип асиміляції європейського патенту). У тому числі, отримання Європейського патенту є передумовою отримання унітарної патентної охорони, адже саме Європейський патент за заявкою патентовласника наділяється унітарним ефектом та поширює свою дію на всі держави-члени ЄС, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці у сфері унітарної системи патентної охорони.

Саме тому постає логічне питання – чи є приєднання до ЄПК зобов'язанням України перед її вступом до ЄС? А відтак, чи має Україна робити конкретні кроки до приєднання до ЄПК та якими є перспективи участі України в унітарній системі патентної охорони в ЄС?

23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Втім, для набуття статусу держави-члена ЄС Україна має пройти ґрунтовні етапи реформування законодавства. Зокрема, за Україною були закріплені зобов'язання з завершення судової реформи, проведення антикорупційної політики та політики боротьби з відмиванням коштів, втілення антиолігархічного закону, узгодження аудіовізуального законодавства з європейським та зміни законодавства про нацменшини. Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію за 2014-2024 роки за оцінками національного уряду збільшився з 63% в 2021 р. до 72% в 2022 р., тобто на 9%. У 2022 році прогрес виконання завдань в межах Угоди про асоціацію

становить 39%. Водночас, Кабінетом Міністрів України виконано 41% завдань. Натомість прогрес виконання завдань на 2023 рік вже складає 83% [30].

Як вже було встановлено, зобов'язання України за напрямом «Інтелектуальна власність» передбачені Главою 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV «Торгівля і питання пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. У межах Угоди про асоціацію зобов'язання у сфері інтелектуальної власності передбачають спрощення процедури створення та комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території України та держав-членів ЄС, а також досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Строк виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію у сфері інтелектуальної власності, визначено Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію на кінець 2023 року. За національною оцінкою зобов'язання у сфері інтелектуальної власності виконані на 94%, зокрема з них 33% було реалізовано в 2022 році.

Законами, які було проаналізовано у Розділі 3.2 дисертаційного дослідження, імплементовано Директиву 98/71/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 жовтня 1998 року про правову охорону промислових зразків, Регламент Ради (ЄС) № 6/2002 від 12 грудня 2001 року про промислові зразки Співтовариства, Директиву 2008/95/ЄС від 22 жовтня 2008 року Європейського Парламенту та Ради про наближення законодавств держав-членів щодо торговельних марок, Регламент Ради (ЄС) № 207/2009 від 26 лютого 2009 року про торговельну марку Співтовариства у національне законодавство тощо.

Таким чином, сьогодні відбувається активне наближення законодавства України з охорони патентних прав до законодавства ЄС. Втім, повертаючись до аналізу перспективи участі України в системі унітарної патентної охорони в ЄС, необхідно зазначити, що фактично, ця система будується на основі регіональної системи патентної охорони, яка регулюється ЄПК та адмініструється Європейським патентним відомством. Більше того, система унітарної патентної охорони в ЄС розкриває всі свої переваги для держав-членів ЄС, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці та є учасницями Угоди про Уніфікований патентний суд.

Тож перспектива участі України в системі унітарної патентної охорони та отримання всіх її переваг безпосередньо пов'язана з такими факторами:

- підписанням Україною ЄПК та участю в Європейській патентній організації;
- набуттям Україною статусу держави-члена ЄС та приєднанням до механізму посиленої співпраці у сфері унітарної системи патентної охорони;
- підписанням та участю України в Угоді про Уніфікований патентний суд.

Першим елементом є підписання Україною ЄПК та участь в Європейській патентній організації (далі – ЄПО). ЄПО є регіональною організацією, незалежною від Європейського Союзу, яка адмініструє здійснення патентної охорони на території європейських держав, які підписали ЄПК. У деякій мірі ЄПК розповсюджує свою дію на інші держави, які не є підписантами ЄПК, але мають спеціальний статус. Як вже було встановлено в Розділі 2.1 дисертаційного дослідження, окремою групою країн є країни розширення (англ. «extension states»), які не є учасниками ЄПК, проте надають охорону винаходам, які охороняються Європейським патентом, на своїй території та група держав, які підписали двосторонні угоди з Європейським патентним відомством щодо можливості валідації Європейського патенту і на їх території.

Хоча прямої вимоги до України про необхідність підписання нею ЄПК та приєднання до ЄПО немає, однак варто зауважити, що всі держави-члени ЄС є державами-членами ЄПО. Окрім того, після 2004 р. активізувалася тенденція набуття членства в ЄПО безпосередньо перед отриманням статусу держави-члена ЄС. Деякі держави стали членами ЄПО безпосередньо шляхом приєднання до ЄПК. Втім, для деяких цей шлях став довшим та передбачав попереднє підписання угоди про розширення дії Європейського патенту на їх територію. Наприклад, 05 липня 1994 року набула чинності Угода про розширення між ЄПО та Литвою [118]. Уже у червні 1995 року була підписана Угода про асоціацію між Литвою та ЄС [267]. З 1 грудня 2004 року Литва стала державою-учасницею ЄПК та приєдналася до ЄПО, а з 1 травня 2004 року стала державою-членом ЄС [239]. Іншим прикладом є Польща, яка стала державою-членом ЄПО 1 березня 2004 року, а державою-членом ЄС – 1 травня 2004 року, Хорватія, яка стала державою-членом ЄПО, 1 січня 2008 року, а державою членом ЄС – 1 липня 2013 року та інші держави.

Україна не уклала з ЄПВ жодних угод, втім є всі підстави вважати, що ЄПВ і Україна зроблять це в осяжному майбутньому. Про те, що Україна рухається у напрямі до членства в ЄПО свідчить активний розвиток співпраці між Україною та ЄПО. Наприклад, 19 липня 2022 року відбулося підписання Меморандуму про взаєморозуміння щодо угоди про посилене партнерство. Меморандум був підписаний між Європейським патентним відомством та Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент). Він є строковою угодою, яка діятиме протягом двох років та є логічним продовженням кількох спільних ініціатив, обговорених раніше. Серед них – відрядження персоналу, гранти для співробітників Укрпатенту та українських дослідників, навчання в Європейській патентній академії, доступ до безперервного онлайн-навчання, доступ до патентних баз даних ЄПВ та інформаційних сервісів, а також підтримка українських інноваторів через проєкт EPO PATLIV 2.0 [168]. Таке партнерство є стратегічним за своїм характером, втім не є передумовою для приєднання держави до ЄПО. Такі відносини лише демонструють спільне бачення України та ЄПО на подальший розвиток патентної системи як каталізатора інновацій, на розвиток технологій та економічне зростання.

Варто звернути увагу на те, що хоча Україна не є державою-учасницею ЄПК, втім це не заважає українським винахідникам, які є потенційними патентовласниками, отримати патентну охорону на території дії ЄПК. Конституція України надає патентовласникам право володіти, користуватися і розпоряджатися своїм запатентованим об'єктом. Право на розпорядження передбачає право патентовласника патентувати належний йому об'єкт промислової власності в будь-якій зарубіжній країні. Натомість свобода розпоряджатися цим об'єктом також є певною мірою обмеженою [51, с. 73].

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-яка особа має право запатентувати винахід (корисну модель) в іноземних державах за умови попереднього подання заявки на винахід (корисну модель) до НОІВ та ненадходження до цієї особи протягом трьох місяців від дати подання зазначеної заявки повідомлення про віднесення заявленого винаходу

(корисної моделі) до державної таємниці. За клопотанням заявника йому надсилається повідомлення щодо можливості патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах раніше зазначеного строку.

Таким чином, зазначаючи конкретні умови подання заявки, законодавець визначає обмеження. Для отримання патентної охорони за кордоном об'єкт промислової власності має бути зареєстрований в Україні, а на подання заявки на міжнародну охорону, має бути надано дозвіл НОІВ. Строк подання заявки не встановлено законодавством, тому можна зробити висновок про можливість подання заявки протягом строку чинності патенту.

Тож, резиденти України, які мають бажання отримати патентну охорону на території поширення дії ЄПК відповідно до її положень, насамперед мають подати заявку на видачу патенту в Україні. Після отримання патенту в Україні патентовласник, який не є резидентом держави-підписанта ЄПК, може отримати Європейський патент через зареєстрованого Європейського патентного повіреного. Цей патент матиме аналогічну силу як і для патентовласників, які є резидентами держав-учасниць ЄПК. Внаслідок дії Лондонської угоди, яка була охарактеризована у попередніх розділах, Європейський патент поширює свою дію на території Німеччини, Бельгії, Франції, Ліхтенштейну, Люксембургу, Монако, Швейцарії, Ірландії та Великобританії. На території інших держав-учасниць ЄПК Європейський патент буде потребувати процедури валідації в національних патентних відомствах, що передбачає сплату мита і переклад формули винаходу, а в деяких країнах і опису винаходу, офіційною мовою відомства.

У попередніх розділах було визначено процедуру отримання Європейського патенту та реєстрації його унітарного ефекту. Українські патентовласники не обмежені у праві звернутися за отриманням унітарної патентної охорони в ЄС, оскільки мають ті ж самі права, що й власники Європейського патенту, які є резидентами держав-членів ЄС та ЄПО. Для того, щоб власник Європейського патенту, який є резидентом України, мав можливість зареєструвати унітарний ефект патенту, йому необхідно звернутися із заявою про наділення Європейського патенту унітарним ефектом протягом місяця після публікації відомостей про його видачу.

Територіальна дія такого Європейського патенту з унітарним ефектом буде поширюватися на 26 держав-членів ЄС, які є учасниками механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної патентної охорони.

Втім потенціал Європейського патенту з унітарним ефектом не розкривається в повній мірі у зв'язку з його отриманням кожним окремим патентовласником. Переваги, які надаються у зв'язку зі становленням нової унітарної системи патентної охорони в ЄС, мають вплив не лише на патентовласника як такого, а й на державу в цілому. Таким чином, перспектива розширення дії унітарної системи патентної охорони на територію України, хоча і видається на перший погляд доволі таки амбіційною метою, втім є одним з елементів розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу держави, досягнення нею високотехнологічного рівня та приваблення інвестицій.

Варто зазначити про те, що внаслідок російського вторгнення Україна отримує підтримку від всього цивілізованого світу. Не стала винятком і підтримка України Європейською патентною організацією у різноманітних напрямках. Одним із жестів підтримки є припинення кооперації з патентними відомствами Російської Федерації, Білорусі та Євразійською патентною організацією з 1 березня 2022 року. Вплив цих дій не матиме швидких наслідків, скоріш ефект стане більш помітний пізніше [259].

Сьогодні Європейське патентне відомство також працює над активною підтримкою українських винахідників, які мають намір отримати Європейський патент. Так 3 березня 2022 року ЄПВ роз'яснило свої положення щодо правила 134(5) ЄПК [211]. Положення передбачає можливість поновити прострочений строк на подачу документів за наявності виняткових подій, які мають місце на території проживання заявника та не залежать від його волі. Такою подією звісно визнана російська агресія проти України. Таким чином, заявник з України уникає певних негативних наслідків при поданні заявки на отримання патенту.

Крім того, у воєнний час продовжується поглиблення співробітництва між ЄПВ та Укрпатентом. Співробітники Укрпатенту мають можливість тимчасово стати співробітниками ЄПВ та перейняти досвід здійснення діяльності з патентного захисту задля імплементації його у діяльність Укрпатенту [225]. Восени 2022 року відбулася

реформа інституцій патентної охорони. З 08 листопада 2022 року Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – УКРНОІВІ) відповідно до спеціальних законів України у сфері інтелектуальної власності та розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» виконує функції Національного органу інтелектуальної власності (далі – НОІВ). А тому слід додати, що працівники НОІВ, зокрема працівники УКРНОІВІ, також мають право на участь в освітніх програмах, організованих ЄПВ.

В умовах повномасштабної війни Україна продовжує здійснювати курс на євроінтеграцію, який закріплений в Конституції України. Як зазначила Ольга Стефанішина, віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, кроком до членства України в ЄС є «повна інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС паралельно з переговорами щодо розширення. Відкриття країні «чотирьох свобод» Євросоюзу, зокрема для вільного руху товарів, послуг, людей та капіталів або платежів, що сприятиме залученню інвестицій у країну, її економічному відновленню та подоланню негативних економічних наслідків війни. Інтеграційний процес має бути підтриманий за рахунок доступу України до фінансових інструментів передвступної допомоги» [100].

Як вже було неодноразово наголошено – повна інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС неможлива без реформування сфери інтелектуальної власності, зокрема системи патентної охорони. Розвиток саме цієї системи якнайкраще сприятиме залученню інвестицій у країну, її економічному відновленню та подоланню негативних економічних наслідків війни. Втім, такий вектор розвитку системи патентної охорони неможливий без вибудовування галузевого співробітництва на всіх рівнях як з ЄС (зокрема через Відомство ЄС з інтелектуальної власності), так і з такими організаціями, як ЄПО. Вважаємо, що наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері охорони патентних прав та становлення в Україні реформованої і пристосованої до сучасних реалій системи патентної охорони мають відбуватися паралельно з наближенням України до членства в ЄПО та підписання ЄПК.

Хоча регіональна система патентної охорони діє як незалежна структура відповідно до положень ЄПК та не є елементом правової системи ЄС, втім участь України в цій системі шляхом підписання ЄПК, значно розширить можливості та перспективи патентної охорони в державі та сприятиме становленню України як невід'ємної частини регіональної системи патентної охорони.

Перспектива участі України в системі унітарної патентної охорони в ЄС безпосередньо також пов'язана з набуттям Україною статусу держави-члена ЄС, приєднанням до механізму посиленої співпраці у сфері унітарної системи патентної охорони та підписанням Угоди про Уніфікований патентний суд.

Аналізуючи дійсний стан речей, а саме отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС в умовах війни, в контексті наближення національної системи патентної охорони до унітарної системи патентної охорони в ЄС, можна говорити лише про підготовку до наступного етапу членства та про напрацювання стратегії цього наближення. Здебільшого, процес наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони характеризується ініціативним характером зі сторони українського суспільства, громадських об'єднань, уряду, парламенту. Це означає, що вимога до України щодо приведення свого законодавства в сфері патентної охорони у відповідність до права ЄС є доволі широкою та неконкретизованою. Як вже було визначено, Угода про асоціацію не встановлює зобов'язання України щодо здійснення наближення національного законодавства з охорони патентних прав до законодавства ЄС, зокрема до конкретно визначених нормативно-правових актів. У додатках до Угоди про асоціацію відсутній перелік норм права ЄС, до яких має здійснюватися наближення українського законодавства у цій сфері. Проте, це не означає, що Угода не буде видозмінена та пристосована до нових кандидатських реалій. Після вступу держави до ЄС *acquis* ЄС щодо охорони інтелектуальної власності автоматично поширюватиме свою дію на Україну.

Двосторонні угоди між Україною та ЄС можуть вимагати певного ступеня наближення законодавства. Втім, що не менш важливо, Україна може здійснювати так зване добровільне наближення, виходячи за межі своїх зобов'язань за угодами із Європейським Союзом. Інакше кажучи, Україна може взяти законодавство ЄС за

взірець для розробки власного законодавства у сферах, що не підпадають під Угоду про асоціацію, або не зазначених у ній законодавчих актів. В останньому випадку українські керівні посадові особи вправі самостійно вирішувати, чи взяти за основу законодавчі акти ЄС цілком або частково. Особа, що перевіряє відповідність, повинна пам'ятати про можливість зробити більше, ніж вимагає Угода про асоціацію [53, с. 2].

Порядок наближення законодавства частково визначений також Білою книгою «Підготовка асоційованих країн Центральної і Східної Європи до інтеграції до внутрішнього ринку Європейського Союзу» від 1995 р. [287]. Перед аналізом її положень слід нагадати, що Угодою про асоціацію передбачено інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС завдяки створенню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як визначено у Розділі VI Угоди («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»). У свою чергу, створення зони вільної торгівлі неможливе без становлення ефективної та дієвої системи охорони прав інтелектуальної власності. Необхідність спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін і досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності визначено метою глави 9 «Інтелектуальна власність», яка є частиною розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Отже, питання становлення в Україні системи патентної охорони, яка максимально наближена до унітарної системи патентної охорони ЄС, нерозривно пов'язано з успіхом інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

У Білій книзі пояснюється, що ті акти, на які Угода про асоціацію містить посилання та щодо яких встановлена вимога по імплементації, безпосередньо впливають на вільний рух товарів, послуг, осіб або капіталів. Це те право ЄС, яке держава зобов'язана імплементувати, адже без виконання цього обов'язку неминуче з'являться або будуть постійно з'являтися перешкоди для вільного руху свобод. Інше законодавство, яке опосередковано впливає на функціонування внутрішнього ринку, може не висвітлюватися в окремих угодах (п. 3.5). Такий підхід має практичні переваги, зокрема з огляду на обсяг вторинного законодавства ЄС. Він дозволяє наближенню бути більш систематично організованим та деталізованим в межах

окремих законодавчих ініціатив. Це є новим підходом до гармонізації, коли за умови встановлення обмеженої кількості основних вимог, більш детальні положення розробляються на добровільній основі.

Тож за відсутності конкретно визначених нормативно-правових актів в Угоді про асоціацію та додатках до неї, саме Україна є зацікавленою стороною, яка має розробити механізм та ініціювати процес наближення національного законодавства до законодавства ЄС у сфері патентної охорони та наближення до унітарної системи патентного захисту в ЄС. Зокрема, необхідно враховувати, що сфера патентної охорони є доволі неоднорідною та має швидкі темпи розвитку.

Щодо цього Ю. В. Капіца зазначив, що характерною для ЄС є істотна динаміка політики у сфері інтелектуальної власності. Питання пріоритетів ЄС на сучасному етапі у сфері інтелектуальної власності та змін в законодавстві ЄС є важливими для України, враховуючи рішення Ради ЄС від 23 червня 2022 р. щодо надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС [34, с.5]. Відслідковуючи тенденції реформування права ЄС у сфері охорони патентних прав та враховуючи початок функціонування 1 червня 2023 року унітарної системи патентної охорони в ЄС, зокрема Уніфікованого патентного суду, Україна має демонструвати зацікавленість в участі у новоствореній системі шляхом формування інституційних механізмів, міжвідомчого співробітництва, розробки стратегій розвитку патентної охорони в Україні та, що суттєво, провадження просвітницької діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності та патентних прав зокрема та діяльності з заохочення винахідництва.

Щодо розробки стратегій розвитку патентної охорони в Україні Ю. В. Капіца зазначає, що аналіз ініціатив ЄС у сфері інтелектуальної власності та ухвалених документів свідчить про послідовну політику ЄС щодо віднесення охорони прав інтелектуальної власності до пріоритетів дій з постійним моніторингом поточної ситуації, підготовкою звітів щодо ефективності законодавства, визначенням перспектив розвитку, проведення відповідних заходів. [34, с.12-13].

Істотним, з урахуванням інтеграції України та ЄС, є проведення діяльності не лише щодо наближення законодавства України до законодавства ЄС, а й здійснення

аналізу діяльності інституцій ЄС та його держав-членів у сфері інтелектуальної власності та патентної охорони, розуміння вектору розвитку сфери. Зокрема, постає необхідність здійснювати моніторинг впровадження нових актів ЄС у сфері патентної охорони. Така діяльність повинна мати постійний та структурований характер.

Таким чином, нагальним питанням на сьогоднішній день є ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони, зокрема, в Україні з урахуванням пріоритетів ЄС. Стратегія має бути спрямована на покращення економічних показників України внаслідок розвитку системи інтелектуальної власності та патентної охорони зокрема. Бачення, викладене у стратегії, стане дорожньою картою для винахідників у процесі створення, розпорядження та охорони своєї інтелектуальної власності. Крім того, стратегія має бути покликана створити більш привабливе середовище для внутрішніх інвестицій та підвищити загальне розуміння громадськістю ролі та значення інтелектуальної власності та зокрема охорони патентних прав в економічному добробуті суспільства.

Також має бути проаналізована необхідність внесення змін до додатків Угоди про асоціацію щодо внесення зобов'язань по наближенню регулювання здійснення патентної охорони в Україні до відповідного регулювання в ЄС. Такі зобов'язання окреслять орієнтири реформування системи патентної охорони та допоможуть здійснити стратегічне планування щодо розробки проєктів національних нормативно-правових актів, їх ухвалення та реалізацію.

Щодо проблематики наближення К. В. Смирнова зазначає, що проблемою імплементації Угоди про асоціацію є те, що правотворча діяльність органів державної влади повинна враховувати динамічні зміни у праві ЄС, до якого Україна наближає своє законодавство. Необхідно розвивати можливість включення нових динамічних норм права ЄС до додатків до Угоди шляхом прийняття поправок [256, с. 58].

Зосереджуючи увагу на становленні системи патентної охорони в Україні та її наближенні до новоствореної унітарної системи патентної охорони в ЄС, вважаємо, що такі зміни до додатків Угоди про асоціацію вимагають проведення ретельного аналізу нинішньої національної системи патентної охорони в Україні, нормативно-правову основу її функціонування, її ефективність та зручність використання

суб'єктами, які мають намір отримати патентну охорону. Зокрема варто наголосити на здійсненні порівняльного аналізу стану системи патентної охорони в державах-членах ЄС з діючою системою в Україні. Концепція має містити алгоритм дій, які необхідно здійснити Україні в межах завершення законодавчої, інституційної та судової реформ у сфері патентної охорони.

Окремим елементом наближення системи патентної охорони України до унітарної системи патентної охорони в ЄС є формування ефективного державного управління у цій сфері, підвищення ефективності роботи державних установ системи охорони патентних прав. На нашу думку, ефективна інституційна система для видачі патенту, адміністрування та забезпечення патентних прав є саме тією складовою, пріоритезація якої дозволить досягти поставленої мети у максимально швидкі терміни. Формуванню ефективного державного управління сприятиме становлення співпраці з відповідними інституціями, такими, як Європейське патентне відомство, Уніфікований патентний суд з його локальними підрозділами, Європейська Комісія тощо.

Варто зазначити, що ключовою у сфері становлення та функціонування системи унітарної патентної охорони в ЄС є роль Європейської Комісії. Саме з ініціативи Європейської Комісії було розроблено та ухвалено нормативно-правові акти, які є основою для становлення нової системи – Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони та Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацію посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад.

Втім, на цьому роль Європейської Комісії у становленні і функціонуванні системи унітарної патентної охорони в ЄС не завершується. У березні 2023 року президент Європейського патентного відомства А. Кампінос (A. Campinos) та Європейський комісар з питань внутрішнього ринку Т. Бретон (T. Breton) підписали Робочу угоду про Європейські патенти з унітарним ефектом. Угода стосується співпраці та обміну думками між двома установами з метою максимізації переваг

унітарної системи патентної охорони та сприяння її широкому використанню, особливо серед малих і середніх підприємств. Угода також передбачає, що ЄПВ та Європейська Комісія обмінюватимуться відповідними даними та інформацією, включаючи результати опитувань та тематичних досліджень, що стосуються просування та використання Європейського патенту з унітарним ефектом, а також проводитимуть регулярні зустрічі з метою сприяння та підтримки їхньої співпраці [167].

Таким чином, Європейська Комісія бере участь у становленні і функціонуванні системи унітарної патентної охорони в ЄС не лише як інституція ЄС, яка має право законодавчої ініціативи, а і як інститут, який забезпечує можливість реалізації ініціативи на практиці. Саме тому, кооперація України з Європейською Комісією з питання наближення системи патентної охорони в Україні до новоствореної унітарної системи в ЄС є ефективним способом демонстрації намірів України щодо наближення та інструментом доступу до даних та інформації, яка стосуються функціонування унітарної системи патентної охорони.

Україна та Європейська Комісія почала кооперацію у сфері інтелектуальної власності ще у 2006 році, коли було започатковано Діалог з питань захисту прав інтелектуальної власності для вирішення питань у сфері інтелектуальної власності, які становлять взаємний інтерес сторін. Функціонування Діалогу з права інтелектуальної власності також передбачено положеннями розділу IV Угоди про асоціацію. Діалог діє відповідно до статті 252 (3) Угоди з метою розгляду питань щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, охоплених Главою 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV Угоди [16].

27 січня 2022 року відбулося 19-те засідання щорічного Діалогу з права інтелектуальної власності між Україною та ЄС. Засідання очолили заступник Міністра економіки України Олександр Грибан та голова відділу захисту прав інтелектуальної власності Генерального директорату з торгівлі Європейської Комісії К. Петтіно (С. Pettinato). К. Петтіно підкреслив, що постійна співпраця між Україною та ЄС сприяє реалізації положень амбітного розділу Угоди про вільну торгівлю у частині захисту прав інтелектуальної власності.

Саме Міністерство економіки України (далі – Мінекономіки) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності. Завданням Мінекономіки є формування та реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності. Воно забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері інтелектуальної власності, визначає пріоритетні напрями розвитку сфери інтелектуальної власності, взаємодіє та координує із центральними органами виконавчої влади, іншими органами державної влади у процесі формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, а також з метою посилення захисту прав інтелектуальної власності, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері правової охорони інтелектуальної власності, здійснює міжнародне співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності та представляє інтереси України в зазначеній сфері в міжнародних організаціях відповідно до законодавства, укладає відповідно до законодавства міжнародні договори про співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності, забезпечує виконання міжнародних програм та реалізацію проєктів у сфері правової охорони інтелектуальної власності відповідно до міжнародних договорів, забезпечує виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях у сфері правової охорони інтелектуальної власності тощо (п. 4) [63].

Таким чином, Мінекономіки має повний обсяг повноважень для здійснення кооперації з інституціями, які залучені до становлення та функціонування унітарної системи патентної охорони в ЄС. Мінекономіки може також розробляти пропозиції щодо вдосконалення системи патентної охорони в Україні та її наближення до унітарної системи патентної охорони в ЄС, здійснювати міжнародне співробітництво у цій сфері та представляти інтереси України на міжнародній арені та укладати договори про співробітництво у охорони патентних прав.

Іншою інституцією, яка може здійснювати діяльність щодо наближення національної системи патентної охорони України до унітарної системи в ЄС є Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції (далі – Урядовий офіс). Урядовий офіс є самостійним структурним підрозділом Секретаріату

Кабінету Міністрів України і здійснює організаційне, експертно-аналітичне та інформаційне забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. Серед завдань Урядового офісу постає координація діяльності органів виконавчої влади з розроблення та здійснення заходів, спрямованих на виконання Угоди про асоціацію, координація процесу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), планування, моніторинг та оцінка результативності виконання завдань у сфері європейської інтеграції, у тому числі з виконання Угоди про асоціацію, координації діяльності органів виконавчої влади з розроблення проєктів законодавчих та інших нормативно-правових актів, спрямованих на виконання Угоди про асоціацію, удосконалення системи та механізму координації діяльності органів виконавчої влади у сферах європейської та євроатлантичної інтеграції [89].

Отже, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції має повноваження координувати процес адаптації законодавства у сфері патентної охорони до законодавства ЄС та, зокрема, здійснювати моніторинг результативності виконання завдань у сфері європейської інтеграції.

Не менш важливим є залучення до процесу наближення системи патентної охорони в Україні до унітарної системи патентної охорони в ЄС НОІВ — державної організації, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях, виконує окремі публічні функції з реалізації державної політики (наприклад, видачу охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності), забезпечує формування та реалізовує державну політику у сфері інтелектуальної власності. Створення НОІВ, його повноваження та їх класифікація були детально розглянуті у Розділі 3.2 дисертаційного дослідження. Для наближення до унітарної системи патентної охорони в ЄС НОІВ може реалізовувати представницькі повноваження на міжнародній арені, повноваження з підготовки спеціалістів для сфери охорони патентних прав та здійснення аналітичної діяльності, узагальнює національну та міжнародну практику застосування законодавства у сфері охорони патентних прав і розробляючи пропозицій щодо удосконалення законодавства у зазначеній сфері.

Варто зазначити, що в умовах, коли Україна є кандидатом на членство в ЄС, а унітарна система патентної охорони в ЄС лише почала своє функціонування, саме НОІВ може здійснювати найбільш ефективну та оперативну для цього етапу діяльність з наближення системи патентної охорони в Україні до унітарної системи патентної охорони в ЄС. Діяльність має стосуватися вивчення практики Уніфікованого патентного суду, роз'яснення українським винахідникам сутності та специфіки унітарної патентної охорони, особливості механізму посиленої співпраці та порядку отримання Європейського патенту з унітарним ефектом в майбутньому, його переваги поряд з національними патентами та Європейським патентом тощо.

Важливо також приділити увагу підвищенню рівня культури суспільства та провадженню освітньої діяльності у сфері інтелектуальної власності та охорони патентних прав. Розуміння суспільством значення сфери охорони патентних прав є невід'ємним елементом загального економічного розвитку країни та поліпшення інвестиційного клімату. Необхідно створювати сприятливі умови для активізації інноваційної діяльності, впровадження інновацій та формування інноваційної культури, а також здійснити аналіз можливого посилення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України.

Вищеперерахована діяльність має бути включена в стратегію наближення системи патентної охорони України до унітарної системи ЄС. Для того, щоб сформувати ефективну та дієву стратегію наближення до унітарної системи патентної охорони в ЄС необхідно уникнути великої кількості ризиків, які можуть негативно вплинути на виконання поставлених завдань. Серед цих ризиків – відсутність підтримки уряду, яка забезпечує доступ до необхідних ресурсів, нереалістично визначені цілі, можливості та строки, нестача ресурсів (як людських, так і фінансових), відсутність чітко сформованої кінцевої мети та поетапності її досягнення, нерозуміння специфіки розвитку національної економіки та стану держави, особливо в умовах агресивної війни Росії проти України, нестача консультацій та комунікацій з зацікавленими сторонами, міжнародними організаціями та неефективне використання технічної допомоги цих організацій.

Шляхом уникнення вищеперахованих ризиків вдасться сформувати дієву стратегію розвитку сфери патентної охорони України з урахуванням її наближення до ЄС.

Таким чином, наближення системи патентної охорони України до унітарної системи патентної охорони в ЄС, хоча і не є зобов'язанням України на шляху до членства, втім має здійснюватися в добровільному, ініціативному порядку. Адже, глибше реформування сфери патентної охорони є невід'ємним фактором для подальшого розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості України. Саме таке наближення та готовність України приєднатися до механізму посиленої співпраці та підписати Угоду про Уніфікований патентний суд сприятиме досягненню європейського рівня охорони патентних прав.

Висновки до Розділу 3

1. Створення та функціонування ефективної системи патентної охорони та підвищення конкурентоспроможності економіки України співвідносяться з її євроінтеграційним курсом. Як кандидат на вступ до Європейського Союзу Україні слід запровадити високі стандарти охорони патентних прав. Це сприятиме формуванню зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та створенню сприятливих інструментів розширення кордонів для винахідників.

2. Становленню системи патентної охорони в Україні притаманна певна етапність. На таку етапність значною мірою вплинув розвиток України та її економіки після розпаду СРСР, становлення та розвиток відносин з ЄС, закріплення в Конституції України євроінтеграційного курсу, а також різноманітні політичні, економічні та соціальні чинники і процеси.

3. Перший етап розвитку системи патентної охорони в Україні окреслюється хронологією 1991 – 2004 років. Його характерними рисами є становлення України як незалежної держави, ухвалення нових та впорядкування вже діючих нормативно-правових актів у різноманітних сферах, у тому числі і у сфері патентної охорони. На цьому етапі було підписано Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, якою визначено бажання встановити тісні стосунки, зміцнювати політичні та економічні свободи, поступове зближення та інтеграцію України у відкриту міжнародну спільноту. Відбувався активний розвиток патентного законодавства України та ухвалення таких нормативно-правових актів як Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р. Перший етап розвитку патентного законодавства України відзначився їх ухваленням, визначенням термінології та окресленням загальних засад реалізації державної політики у сфері правової охорони промислових зразків, винаходів та корисних моделей.

4. Другий етап розвитку національного патентного законодавства України тривав з 2004 по 2014 рр. та ознаменувався ухваленням Цивільного кодексу України, який мав значний вплив на встановлення правового режиму винаходів, корисних

моделей та промислових зразків. Втім, на цьому етапі не було приділено достатньо уваги певним тенденціям у сфері патентування, а саме розвитку ринку технологій та інновацій, поступовому зменшенню і без того невеликої кількості заявок на винаходи, корисні моделі та промислові зразки тощо.

5. Третій етап, який триває з 2014 р. і дотепер, характеризується активною тенденцією до гармонізації та адаптації національного законодавства у сфері патентної охорони до законодавства ЄС. Важливою віхою у розвитку національного законодавства України з інтелектуальної власності та патентної охорони зокрема стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Угода про асоціацію не відобразила в повній мірі весь обсяг патентної охорони, до якого слід наближатися Україні.

6. Визначено, що обсяг здійснення заходів з наближення законодавства України до законодавства ЄС не обов'язково має бути деталізовано в самій Угоді. Угода про асоціацію має на меті поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у політичній, економічній та правовій сфері. Встановлено, що подальша політична асоціація та економічна інтеграція України з ЄС в повній мірі залежатиме від прогресу в імплементації Угоди про асоціацію, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей. Україна як держава, курс якої направлений на євроінтеграцію та членство в ЄС, може та має здійснювати заходи з наближення в ініціативному та добровільному порядку, навіть якщо певні заходи не визначені Угодою про асоціацію.

7. Ефективне функціонування системи патентної охорони в Україні та її наближення до стандартів Європейського Союзу неможливе без інституційного реформування сфери інтелектуальної власності. Закон України №703-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності», який набрав чинності 14 жовтня 2020 р. та запровадив дворівневу систему правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Система передбачила створення Національного органу інтелектуальної власності України — державної організації, що здійснюватиме повноваження у сфері

інтелектуальної власності і матиме право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях, виконуватиме окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики, забезпечуватиме формування та реалізуватиме державну політику у сфері інтелектуальної власності із його підпорядкуванням Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [станом на 2023 рік – Міністерство економіки України – прим. автора].

8. Однією зі стратегічних цілей законодавця щодо охорони патентних прав є розвиток законодавства України з урахуванням стандартів Європейського Союзу. Для підготовки України до переговорів про вступ до Європейського Союзу вже сьогодні необхідним є проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) в сфері інтелектуальної власності, зокрема у сфері охорони патентних прав.

9. У процесі наближення законодавства України до законодавства ЄС ухвалюються нові закони, які запроваджують низку довгоочікуваних інструментів охорони патентних прав, зокрема Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері охорони здоров'я», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності».

10. Сьогодні відбувається активне наближення законодавства України з охорони патентних прав до законодавства ЄС. Система патентної охорони в Україні функціонуватиме неповноцінно та неефективно без належної системи захисту патентних прав. Тож існування та функціонування в тому числі судових органів, які наділені відповідними повноваженнями в сфері захисту патентних прав, є вкрай важливим. На сьогоднішній день актуальним є питання створення окремого спеціалізованого суду з інтелектуальної власності в Україні, що може стати

вирішенням істотних проблем, що існують: неузгодженості практики судів та недостатнього рівня компетенцій суддів у сфері інтелектуальної власності.

11. Законодавство України потребує подальшої модернізації, що сприятиме розвитку інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості України. Зміни повинні мати не лише декларативний характер, але й свою практичну реалізацію. Саме така практична реалізація дозволить системі охорони патентних прав в Україні ефективно інтегруватися в систему охорони патентних прав ЄС, зокрема в новостворену систему унітарної патентної охорони.

12. Перспектива участі України в системі унітарної патентної охорони та отримання всіх її переваг безпосередньо пов'язана з такими факторами: підписанням Україною ЄПК та участю в Європейській патентній організації, набуттям Україною статусу держави-члена ЄС та приєднанням до механізму посиленої співпраці у сфері унітарної системи патентної охорони, підписанням та участю України в Угоді про Уніфікований патентний суд.

13. Потенціал Європейського патенту з унітарним ефектом не розкривається в повній мірі у зв'язку з його отриманням кожним окремим патентовласником. Переваги, які надаються у зв'язку зі становленням нової унітарної системи патентної охорони в ЄС, мають вплив не лише на патентовласника як такого, а й на державу в цілому. Таким чином, перспектива розширення дії унітарної системи патентної охорони на територію України, хоча і видається на перший погляд доволі таки амбіційною метою, втім є одним з елементів розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу держави, досягнення нею високотехнологічного рівня та привабливості інвестицій.

14. Процес наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони характеризується ініціативним характером зі сторони українського суспільства, громадських об'єднань, уряду, парламенту. Вимога до України щодо приведення свого законодавства в сфері патентної охорони у відповідність до права ЄС є доволі широкою та неконкретизованою. Угода про асоціацію не встановлює зобов'язання України щодо здійснення наближення національного законодавства з охорони патентних прав до законодавства ЄС, зокрема

до конкретно визначених нормативно-правових актів. Важливо здійснювати так зване добровільне наближення, виходячи за межі своїх зобов'язань за угодами із Європейським Союзом.

15. Нагальним питанням на сьогоднішній день є ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони, зокрема, в Україні з урахуванням пріоритетів ЄС. Стратегія має бути спрямована на покращення економічних показників України внаслідок розвитку системи інтелектуальної власності та патентної охорони зокрема. Стратегія має бути покликана створити більш привабливе середовище для внутрішніх інвестицій та підвищити загальне розуміння громадськістю ролі та значення інтелектуальної власності та зокрема охорони патентних прав в економічному добробуті суспільства.

16. Має бути оцінена необхідність внесення змін до додатків Угоди про асоціацію щодо внесення зобов'язань по наближенню регулювання здійснення патентної охорони в Україні до відповідного регулювання в ЄС. Такі зобов'язання окреслять орієнтири реформування системи патентної охорони та допоможуть здійснити стратегічне планування щодо розробки проєктів національних нормативно-правових актів, їх ухвалення та реалізацію.

17. Елементом наближення системи патентної охорони України до унітарної системи патентної охорони в ЄС є формування ефективного державного управління у цій сфері, підвищення ефективності роботи державних установ системи охорони патентних прав.

18. Наближення системи патентної охорони України до унітарної системи патентної охорони в ЄС хоча і не є зобов'язанням України на шляху до членства, втім має здійснюватися в добровільному, ініціативному порядку. Глибше реформування сфери патентної охорони є невід'ємним фактором для розвитку в Україні інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості держави. Саме таке наближення та готовність України приєднатися до механізму посиленої співпраці та підписати Угоду про Уніфікований патентний суд сприятиме досягненню європейського рівня охорони патентних прав.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та надано вирішення наукового завдання щодо з'ясування особливостей правового регулювання унітарної патентної охорони в Європейському Союзі, а також щодо визначення перспектив участі України в унітарній системі патентної охорони в ЄС та подальшого процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері патентної охорони.

Основні висновки, отримані в результаті дослідження, полягають у наступному:

1. Правова природа патентної охорони в Європейському Союзі є унікальною за своєю суттю, адже в межах утворення суверенні держави-члени Європейського Союзу, тісно взаємодіючи між собою, добровільно обмежують свої права у сфері охорони патентних прав заради досягнення спільних цілей та делегують певні повноваження спеціально утвореним наднаціональним органам. Усвідомлення того, що фрагментована система патентної охорони в ЄС негативно впливає на розвиток інновацій, залучення інвестицій та конкурентоспроможність європейських підприємств, призвело до процвітання ідеї створення такого механізму охорони патентних прав, який би був наділений рисами уніфікованості, екстериторіальності, недискримінації та правової визначеності.

2. Розуміючи значення винахідницької діяльності та необхідності її охорони, держави-члени Європейського Союзу довгий час прагнули створити збалансовану та ефективну регіональну систему патентної охорони задля стимулювання інновацій і розвитку економіки, промисловості, науки та техніки. Ефективною є така патентна система, яка здатна досягти загальних цілей, визначених для неї. Збалансованою система є тоді, коли витрати патентовласника на патентну охорону є пропорційними його вигоді та користі для суспільства та науки.

3. Становлення збалансованої та ефективної регіональної системи патентної охорони стало неабияким викликом для держав-членів Європейського Союзу, адже кожна з держав наділена своїми специфічними характеристиками, які пов'язані з історичними факторами, передумовами кооперації європейських держав між собою, їх національними особливостями, цінностями та цілями. Правові відносини з

забезпечення патентної охорони - це складний за своєю суттю феномен, який має свою специфіку у кожній окремій державі та регіоні світу.

4. Формування унітарної системи патентної охорони в Європейському Союзі дозволить забезпечити функціонування внутрішнього ринку без кордонів і сприятиме розвитку економіки та інноваційних технологій в регіоні. Зі створенням Європейського Союзу питання запровадження унітарної системи патентної охорони постало одним з найактуальніших питань на шляху до економічної інтеграції держав-членів.

5. У зв'язку з тенденцією до уніфікації законодавства, активним процесом розвитку науки та техніки, виходу винаходів за межі однієї держави, здійснення патентної охорони на національному рівні виявилось недостатнім. Маючи на меті створення більш широкої платформи для отримання та реалізації патентної охорони, європейські держави почали співпрацювати між собою в напрямі гармонізації патентного законодавства та систем патентної охорони, зокрема. Розвиток регіональних систем патентної охорони значною мірою залежить від рівня економічного розвитку регіону загалом та кожної окремої країни цього регіону, його культурних традицій, розвитку освіти, науки та техніки.

6. Сьогодні відбувається становлення унітарної системи патентної охорони в ЄС, елементом якої є Європейський патент з унітарним ефектом. Ця система за своєю природою стане унікальним альтернативним інструментом патентної охорони в ЄС, яким матиме змогу користуватися винахідник для охорони та захисту своїх прав та інтересів. Фактично, система увібрала в себе досвід становлення національних та регіональних патентних систем та має постати прикладом вдалого поєднання їх переваг.

7. Констатовано, що 10 березня 2011 року рішенням Ради ЄС 2011/167 було авторизовано застосування механізму посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони. Застосування механізму у цій сфері стало можливим, оскільки були виконані всі необхідні умови, встановлені установчими договорами. Так згідно з рішенням регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відноситься до функціонування внутрішнього ринку ЄС, а отже відповідно

до ст. 4 ДФЄС є сферою спільних повноважень Союзу та держав-членів ЄС, застосування механізму ініціювало дванадцять держав-членів ЄС (в той час, як умовою є залучення до участі щонайменше дев'яти держав-членів ЄС), не було спричинено шкоди діяльності єдиного внутрішнього ринку, економічній та соціальній єдності всіх держав-членів ЄС, запровадження механізму не призвело до створення дискримінації та обмежень в торгівлі між ними або порушення умови конкуренції в ЄС.

8. З'ясовано, що актами, які імплементують посилену співпрацю у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, стали Регламент 1257/2012 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацию посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони, Регламент 1260/2012 Ради від 17 грудня 2012 року про імплементацию посиленої співпраці у сфері становлення унітарної системи патентної охорони щодо відповідних положень про переклад, Угода про Уніфікований патентний суд, яка підписана 19 лютого 2012 року.

9. З аналізу Регламенту 1257/2012 можна дійти висновку про те, що Європейський патент з унітарним ефектом - це європейський патент, який видається Європейським патентним відомством відповідно до правил та процедури ЄПК та який, після його видачі, за запитом патентовласника наділяється унітарним ефектом, який розповсюджується на територію тих держав-членів, що беруть участь у механізмі посиленої співпраці. Європейський патент з унітарним ефектом надає охорону в державах-членах ЄС, які беруть участь у посиленій співпраці, а обсяг прав, які надаються цим патентом, його обмеження та доступні засоби правового захисту є однаковими для всіх держав-учасниць.

10. Мовне питання стало одним найпроблематичніших при становленні механізму уніфікованої патентної охорони. Виходячи з результатів аналізу Регламенту 1260/2012, констатовано, що мовний режим унітарної системи патентної охорони будується на основі мовного режиму ЄПО відповідно до положень ЄПК. Задля забезпечення безперешкодного доступу до отримання Європейського патенту з унітарним ефектом, заявники повинні мати можливість подавати патентні заявки до

ЄПВ будь-якою офіційною мовою ЄС. У той же час, Регламентом 1260/2012 встановлюється правило, яке застосовується під час перехідного періоду, а отже наразі діє пріоритетно. Так протягом перехідного періоду заявка на отримання унітарного ефекту Європейського патенту має містити повний переклад опису винаходу офіційними мовами ЄПО.

11. Доведено, що держави-члени ЄС дійшли висновку про те, що є необхідність у створенні нової спеціалізованої судової інституції, яка б мала юрисдикцію щодо розгляду справ, які пов'язані з розглядом спорів щодо Європейського патенту з унітарним ефектом. Визначено, що Уніфікований патентний суд має бути заснований шляхом підписання міжнародного договору між державами-членами ЄС. Під час становлення нової спеціалізованої судової інституції принциповим є забезпечення дотримання верховенства правового порядку ЄС та гарантування поваги до нього. Угода про Уніфікований патентний суд є унікальним договором, адже вона підписана 24 державами-членами ЄС, які беруть участь в механізмі посиленої співпраці щодо становлення унітарної системи патентної охорони.

12. Аргументовано, що важливою гарантією дотримання принципу верховенства права ЄС під час здійснення діяльності Уніфікованим патентним судом також є положення статті 21 Угоди, яка встановлює, що Уніфікований патентний суд як спільний суд для держав-членів ЄС, що підписали та ратифікували Угоду, та як частина їх судової системи, може співпрацювати з Судом справедливості для забезпечення належного застосування та однакового тлумачення права ЄС як це робить будь-який національний суд держави-члена ЄС, у тому числі відповідно до положень статті 267 ДФЄС, маючи можливість звертатися з преюдиціальними запитами до Суду справедливості. Кооперація та діалог між Уніфікованим патентним судом та Судом справедливості забезпечить уніфіковане та належне застосування права ЄС, що сприятиме подальшій гармонізації патентного законодавства ЄС, у тому числі і в межах унітарної системи патентної охорони.

13. Створення та функціонування ефективної системи патентної охорони та підвищення конкурентоспроможності економіки України співвідносяться з її

євроінтеграційним курсом. Як кандидату на вступ до Європейського Союзу Україні слід запровадити високі стандарти охорони патентних прав. Це сприятиме формуванню зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та створенню ефективних інструментів розширення кордонів для винахідників.

14. Обґрунтовано, що обсяг вжитих заходів із наближення законодавства України до законодавства ЄС не обов'язково має бути деталізовано в Угоді про асоціацію. Угода має на меті поглиблення співробітництва між Україною та ЄС у політичній, економічній та правовій сферах. Подальша політична асоціація та економічна інтеграція України з ЄС в повній мірі залежатиме від прогресу в імplementації Угоди про асоціацію, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей. Україна як держава, курс якої направлений на євроінтеграцію та членство в ЄС, може та має здійснювати заходи з наближення в ініціативному та добровільному порядку, навіть якщо певні заходи не визначені Угодою про асоціацію.

15. Наближення системи патентної охорони України до унітарної системи патентної охорони в ЄС хоча і не є зобов'язанням України на шляху до членства, втім має здійснюватися в добровільному, ініціативному порядку. Глибше реформування сфери патентної охорони є невід'ємним фактором для розвитку в Україні інноваційної економіки, креативних індустрій та підвищення інвестиційної привабливості держави. Саме таке наближення та готовність України приєднатися до механізму посиленої співпраці та підписати Угоду про Уніфікований патентний суд сприятиме досягненню європейського рівня охорони патентних прав.

16. Однією зі стратегічних цілей законодавця щодо охорони патентних прав є розвиток законодавства України з урахуванням стандартів Європейського Союзу. Реформування інституційної системи не можна вважати завершальним етапом адаптації сфери охорони патентних прав в Україні до стандартів ЄС. Навпаки, це є лише фундаментом для подальшого вдосконалення системи та її наближення до стандартів ЄС. Для підготовки України до переговорів про вступ до Європейського Союзу вже сьогодні необхідним є проведення первинної оцінки стану імplementації

актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) в сфері інтелектуальної власності, зокрема у сфері охорони патентних прав.

17. Нагальним питанням на сьогоднішній день є ухвалення актуальної національної стратегії розвитку інтелектуальної власності та системи патентної охорони в Україні, зокрема, з урахуванням законодавства ЄС. Стратегія має бути спрямована на покращення економічних показників України внаслідок розвитку системи інтелектуальної власності та патентної охорони зокрема. Бачення, викладене у стратегії, стане дорожньою картою для винахідників у процесі створення, розпорядження та охорони своєї інтелектуальної власності. Крім того, стратегія має бути покликана створити більш привабливе середовище для внутрішніх інвестицій та підвищити загальне розуміння громадськістю ролі та значення інтелектуальної власності та зокрема охорони патентних прав в економічному добробуті суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. О. Патентна активність українських винахідників за кордоном: вплив на економічну безпеку. *Юридична газета*. 2019. № 45/46. С. 38–41.
2. Андрощук Г. О. Зарубіжне патентування винаходів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2011. № 6. С. 38-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2011_6_7 (дата звернення: 17.05.2023).
3. Андрощук Г. О. Патентна система у світовій економіці: сценарії розвитку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 3/10. С. 10-21. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_3/androshuk.pdf (дата звернення: 26.10.2022).
4. Андрощук Г. О. Спеціалізований суд з інтелектуальної власності: роль експертів і консультантів. *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності* : матеріали Наук.-практ. конф. (21 грудня, 2017 р., м. Київ) ; за заг. ред. проф. В.Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. С. 79–95.
5. Андрощук Г. О., Работягова Л. І. Єдиний патентний суд ЄС: організаційні та економіко-правові засади функціонування. *Наука, технології, інновації*. 2019. № 2. С. 34-43. URL: https://nti.ukrintei.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D1%89%D1%83%D0%BA_2-19.pdf (дата звернення: 13.10.2022).
6. Андрощук Г. О., Работягова Л. І. Патентне право: міжнародно-правове регулювання: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 286 с.
7. Басай О. В. Поняття та значення принципів цивільного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 66. С. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_66_3 (дата звернення: 25.01.2021).
8. Бочарова Н.В. Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2020. 467 с.
9. Василенко М.Д. Просунута співпраця, диференціація та субсидіарність в правові основи інноваційного регулювання в країнах-членах ЄС. *Наукові праці НУ ОЮА*. Одеса. 2012. Вип. 12. С. 283–292.

10. Висновок Комітету з питань бюджету щодо Закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності від 15 серпня 2022 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73540 (дата звернення: 08.02.2023).
11. Вірченко В. В. Розвиток інтелектуальної власності в глобальному економічному середовищі: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.01. Київ, 2019. 589 с.
12. Гладь Ю. О., Тарасенко Л. Л. Становлення та розвиток законодавства про промислову власність в Україні. *Форум Права*. 2020. 62(3). С. 6–17.
13. Глотов С. О. Вищий IP-суд як елемент системи судоустрою в Україні. *CONTRA SENTENTIAM Теорія і практика інтелектуальної власності*. 4/2022. С. 121-132.
14. Гринчук В. А. Захист прав промислової власності в умовах реформи патентного законодавства. *Теорія та практика інтелектуальної власності*. Вип. 5. 2019. С. 35-43. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/270783> (дата звернення: 17.05.2023)
15. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
16. Діалог з прав інтелектуальної власності. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/dialog-z-prav-intelektualnoyi-vlasnosti> (дата звернення: 08.06.2023).
17. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства. 1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017/ed19860217#Text (дата звернення: 05.11.2021)
18. Договір про патентне право від 01.06.2000. *Офіційний вісник України*. 2004. № 12. Ст. 793.
19. Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_001#Text (дата звернення: 12.04.2023).
20. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
21. ДСТУ в галузі промислової власності. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=50115aee-4114-4956-985f-3ec5c0fed1fc&title=DerzhavniStandartiUkraini-dstu-> (дата звернення: 30.01.2023).

22. Еннан Р. Є. Загальні засади правового регулювання інтелектуальної, творчої діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015 С. 10–23.
23. Еннан Р. Є. Концепція прав інтелектуальної власності Європейського Союзу. *Vivat Justitia!* Вип. 5: Міжнар. студент. наук.-практ. альманах. 2006. С. 116–120.
24. Еннан Р. Є. Патентне право: поняття, зміст і загальні засади. *Правова держава*. 2013. № 16. С. 59–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2013_16_10 (дата звернення: 25.01.2021).
25. Еннан Р. Є. Формування європейської регіональної патентної системи та європейських стандартів охорони винаходів. *Часопис цивілістики*. 2009. Вип. 8. С. 34–39.
26. Євразійська патентна конвенція. 09.09.1994. URL: https://www.eapo.org/ru/documents/norm/convention_txt.html (дата звернення: 22.10.2022).
27. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки від 30.04.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02#top> (дата звернення: 09.09.2022).
28. Жаров В. О. Право інтелектуальної власності в системі права України : навч. посібник. Київ: Ін-т інтелект. власності і права, 2006. 108 с.
29. Жужнева А. О. Зарубіжне патентування: переваги використання процедури згідно з договором про патентну кооперацію (РСТ) *Наука та інновації*. 2009. № 4. С. 44—49. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15023/Jujneva.pdf?sequence=1> (дата звернення: 18.05.2023).
30. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (за 2022 рік). URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/zvity-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu> (дата звернення: 25.05.2023).
31. Іванова К. Ю. Інтереси учасників трансферу технологій та механізм їх забезпечення. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. Вип. 2 (15). С. 116–121.

32. Іванова К. Ю. Унітарна система патентної охорони як елемент інноваційної політики Європейського Союзу. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/issue/view/331> (дата звернення: 09.10.2023).
33. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за ред. І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. "Право України", 2012. 208 с.
34. Капіца Ю. В. Сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності в європейському союзі в контексті інтеграції України та ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. Вип. 5. 2022. С. 5-17. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/270779> (дата звернення: 05.06.2023)
35. Капіца Ю. М. Уніфікація і гармонізація законодавства з охорони прав інтелектуальної власності держав-членів ЄС та законодавство України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2019. 723 с.
36. Коваль І. Ф. Роль права інтелектуальної власності в умовах війни і відновлення. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. Вип. 5. С. 109-114.
37. Ковальова М. В. Деякі особливості патентної охорони та захисту винаходів в Європейському Союзі. *Сучасні проблеми правової системи України*: Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. Конф., 22 листопада 2012р., м. Київ. Київ: Видавництво Ліра, 2012. С. 27–29.
38. Кодинець А. О. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи. *Підприємництво, господарство і право, Цивільне право і процес*. 3/2018. С. 9-13.
39. Комарова Т. В. Принцип суддівської незалежності як складова верховенства права та ключовий елемент Угоди про асоціацію. *Права людини і демократія*: зб. наук. статей за матеріалами IV наук.-практ. конф. з європ. права, м. Харків, 12 трав. 2023 р. / редкол.: Д. В. Лученко, С. Г. Серьогіна, Т. В. Комарова та ін. Харків, 2023. С. 3–7.
40. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с.
41. Комарова Т. В. Цінності ЄС як орієнтири реформ в Україні. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти*:

V Всеукр. за міжнар. участю наук.-практ. конф. (22 жовтня 2020 р., м. Полтава). С. 62–65.

42. Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. Харків: Право, 2010. 360 с.

43. Конвенція про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція) від 07 жовтня 1977 року/ Європейський патентний офіс : сайт. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/1973/e/ma1.html> (дата звернення: 28.01.2021).

44. Конституція України : Закон України від 28. 06. 1996. № 254к/96-ВР. Голос України. 1996. № 128.

45. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

46. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету міністрів України від 01.06.2016 № 402-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1625.

47. Крайнев П. П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю : монографія. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2004. 448 с.

48. Макода В. Є. Національна система інтелектуальної власності та її роль в реалізації та забезпеченні належного захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Часопис цивілістики*. 2014. Вип. 17. С. 80-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2014_17_17 (дата звернення: 23.09.2022).

49. Макода В. Є. Оптимізація правової системи охорони права інтелектуальної власності в Україні: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип.2. С. 58-63.

50. Марченко Т. В. Міжнародні інноваційні програми як інструмент євроінтеграції України: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2021. 220 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2203/1/Marchenko%20T.V._International%20innovation%20programs%20as%20a%20tool%20of%20Ukraine%27s%20European%20integration%20.pdf (дата звернення: 18.01.2023).

51. Мельник О. М. Деякі проблемні питання щодо закордонного патентування за законодавством України. *Митна справа*. 2002. № 3. С. 70-74.
52. Мельник Т. М., Пугачовська К. С. Нетарифний протекціонізм у країнах ЄС та Україні. *Бізнес Інформ*. 2014. № 1. С. 20–27.
53. Методологія перевірки відповідності законодавству ЄС і складання таблиць відповідності. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/imce/metodologiya-perevirki-vidpovidnosti-zakonodavstvu-yes-i-skladannya-tablic-vidpovidnosti-a4u.pdf> (дата звернення:05.06.2023)
54. Микієвич М. М., Сорока Н. Є. Імплементация права ЄС у сфері інтелектуальної власності в рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Право України*. 2015. Вип. 8. С. 65–74.
55. Муравйов В. І., Мушак Н. Б. Гармонізація внутрішнього права асоційованих країн із правом Європейського. Віче. 2013. № 17. С. 12-18. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2013_17_7 (дата звернення: 27.09.2022).
56. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 роки. URL: https://drive.google.com/file/d/1oqjabxZiTempwJjaZsO1NoLt7fvP_qxj/view (дата звернення: 12.09.2022).
57. НОІВ: в Україні створено Центр підтримки технологій та інновацій. URL: <https://mind.ua/news/20191184-noiv-v-ukrayini-stvoreno-centr-pidtrimki-tehnologij-tainnovacij> (дата звернення: 27.04.2023).
58. Олейнікова Л. Г. Особливості інтелектуальної власності як товару в сучасних умовах розвитку економіки України. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_6_12 (дата звернення: 20.09.2022).
59. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. *Вісник НАПрНУ*. 2016. №3. С. 58-74. URL <http://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-3-2016r> (дата звернення: 09.09.2022).
60. Ортинська М. О. Патентування в США. 10 фактів, які варто знати українським стартапам. 2021. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/201804_patentuvannya-v-ssha-10-faktv-yak-var-to-znati-ukranskim-startapam (дата звернення: 20.10.2022).

61. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_123 (дата звернення: 22.01.2021)
62. Петров Р. А. Транспозиція "acquis" Європейського Союзу у правові системи третіх країн: монографія. Київ: Істина, 2012. 384 с.
63. Питання Міністерства економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. Ст. 2183.
64. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : розпорядження Кабінету міністрів України від 25.10.2015 № 1106. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 52.
65. План заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету міністрів України від 23.08.2016 № 632. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 180.
66. Потоцький М. Ю. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: підвищення стандартів захисту права інтелектуальної власності. *Інтелектуальна власність*. 2018. Вип. 7. С. 13-17.
67. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентним тролінгом» від 11.10.2019. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=2258&conv=9> (дата звернення: 01.05.2023).
68. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства)» від 16.10.2019 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/25969> (дата звернення: 01.05.2023).
69. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджено Міністерством освіти і науки України 22.01.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0173-01&print=1> (дата звернення: 12.09.2022).

70. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України /за ред. Ю.М. Капіци: кол. авторів: Ю.М. Капіца, С.К. Ступак, В.П. Воробйов та інш. Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2006. С. 1104.
71. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / за ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2008. Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право. 640 с.
72. Про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері охорони здоров'я : Закон України від 02.06.2020 № 644-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 41. Ст. 330.
73. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності : Закон України від 16.06.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 45. Ст. 387.
74. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями : Закон України від 21.07.2020 № 815-ІХ. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 51. Ст. 481.
75. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності : Закон України № 2974-ІХ від 20.03.2023. *Офіційний вісник України*. 2023 р. № 41. Ст. 2211.
76. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства : Закон України від 21.07.2020 № 816-ІХ. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 52. Ст. 496.
77. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо програм економічного і соціального розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 29. Ст. 1073.
78. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

загальнодержавного та галузевого рівнів. *Офіційний вісник України*. 2017. № 8. Ст. 237.

79. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 року № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.

80. Про Державний реєстр патентів України на винаходи : положення, затверджено Міністерством освіти і науки України 12.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0379-01&print=1> (дата звернення: 12.09.2022).

81. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Пленуму ВГСУ від 17.10.2012 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 21.10.2022).

82. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності : постанова Пленуму ВГСУ від 23.03.2012 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005600-12#Text> (дата звернення: 21.10.2022).

83. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України № 1629-IV від 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

84. Про Національний орган інтелектуальної власності : розпорядження Кабінету Міністрів України № 943-р від 13 жовтня 2020 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 87. Ст. 5400.

85. Про основні напрямки зовнішньої політики України. Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 37. Ст. 379.

86. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32.

87. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34.

88. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

89. Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції : постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 № 759. *Офіційний вісник України*. 2017. № 84. Ст. 2565.
90. Програма інтеграції України до Європейського Союзу від 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00> (дата звернення: 15.02.2023).
91. Програма співробітництва між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2018–2019 від 06.10.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_001-17#Text (дата звернення: 12.09.2022).
92. Проект Закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності 6487 від 29.12.2021 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38712> (дата звернення: 22.09.2022)
93. C-147/13 Spain v. Council. 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62013CJ0147&from=bg> (дата звернення: 17.10.2022).
94. Світовий інноваційний індекс 2020 Світової організації інтелектуальної власності. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf (дата звернення: 17.05.2023).
95. Соколова О. О. Застосування механізму посиленої співпраці до запровадження унітарного патентного захисту в Європейському Союзі. *Держава і право: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. Вип. 89. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2021. С. 189-200.
96. Соколова О. О. Європейські паростки міжнародно-правового регулювання охорони патентних прав. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку* : зб. наук. статей за матеріалами IV Всеукр. наук.-практ. конф. з європ. права, м. Харків, 19 листоп. 2020 р. / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2020. 186 с.
97. Сорон Ж.-Л. Курс європейських інституцій: європейська головоломка : підручник / пер. з фр. ; за ред. В. І. Муравйова. Київ : ІМВ, 2001. 444 с.
98. Стандарти Всесвітньої організації інтелектуальної власності URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/standarti-voiv> (дата звернення: 12.09.2022).

99. Статут Ради Європи. 05.05.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text (дата звернення: 19.10.2021).
100. Стефанішина О. В. Україна на шляху до ЄС: де ми є і куди рухаємося далі. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/international/ukrajina-na-shljakhu-do-jes-de-mi-je-i-kudi-rukhamosja-dali-.html> (дата звернення: 09.09.2022).
101. Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_001 (дата звернення: 17.05.2023).
102. Стратегія економіко-правової перспективи інноваційно-інтелектуальних процесів зростання в умовах локальної економічної глобалізації. *Стратегія охорони промислової власності для країн Європи*. Розділ 4. Ст. 244–271.
103. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу від 11.06.1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998 р., № 24. Ст. 870,
104. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. : розпорядження Кабінету міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. *Урядовий кур'єр*. 2019. № 143.
105. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67.
106. Таблиця підписів і ратифікацій Європейської конвенції про формальності, необхідні для подання заявок на патенти 1953 року. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyenum=016> (дата звернення: 10.05.2022).
107. Теоретико-прикладні проблеми кодифікації законодавства України у сфері інтелектуальної власності: монографія / за заг. ред. О.П. Орлюк; кол. авторів. Київ : НДІ ІВ НАПрНУ, ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2010. 380 с.
108. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу. Київ : К. І. С., 2001. 136 с.
109. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

110. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 24.09.2022).
111. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. Ст. 2989.
112. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
113. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2013. 474 с.
114. Яковюк І. В., Вергелес О. О., Ковтуненко О. А. Гармонізуючий вплив актів Європейського Союзу в сфері інтелектуальної власності на законодавство держав-членів ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 4. С. 756–759.
115. Яковюк І. В., Маринів І. І., Товстан Ю. О. Реформа патентного законодавства України: вектори виконання зобов'язань в сфері європейської інтеграції. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Право*. 2023. Вип. 39. С. 69–76.
116. Ярошевська Т. В., Темченко Є. П. Реформування національного патентного законодавства: позитивні зміни та проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 10. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/50.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
117. 27 січня 2022 року відбулося 19-те засідання щорічного Діалогу з права інтелектуальної власності між Україною та ЄС. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення: 08.06.2023).
118. Agreement between Lithuania and the European Patent Organization for Extension of European Patents, adopted on 25 January 1994 URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/2880> (дата звернення: 29.05.2023).
119. Agreement concluded at The Hague on 6 June 1947 concerning the establishment of an International Patents Bureau as revised at The Hague on 16 February 1961. URL: <https://international.vlex.com/vid/agreement-concluded-at-the-851191500> (дата звернення: 18.10.2021).

120. Agreement on a Unified Patent Court. Brussels. 19.03.2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42013A0620%2801%29> (дата звернення: 10.02.2022).
121. Agreement on a Unified Patent Court. Ratification Details. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2013001> (дата звернення: 24.05.2022).
122. Agreement on the application of Article 65 EPC. London Agreement. 2000. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/london-agreement.html> (дата звернення: 11.06.2022 року).
123. Agreement relating to Community patents. 89/695/EEC. Luxembourg. 1989. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1989.401.01.0001.01.ENG (дата звернення: 03.11.2021).
124. Alberti J. New Developments in the EU System of Judicial Protection: The Creation of the Unified Patent Court and Its Future Relations with the CJEU, EUR. & COMP. 2017. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1023263X17693186?icid=int.sj-full-text.similar-articles.9> (дата звернення: 11.10.2022).
125. Almeida J., Costa G. From the unitary patent package to a federal EU patent law Perspectives on Federalism. 2018. Vol. 10. P. 125-145. URL: https://www.researchgate.net/publication/325095995_From_the_Unitary_Patent_Package_to_a_Federal_EU_Patent_Law (дата звернення: 20.10.2022).
126. Amendments to the Rules relating to Unitary Patent Protection regarding the Register for unitary patent protection in relation with the identification of the place of business. 2022. URL: [https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/9681B044443162C5C12588200044BEC5/\\$File/SC_4_22_en.pdf](https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/9681B044443162C5C12588200044BEC5/$File/SC_4_22_en.pdf) (дата звернення: 03.06.2022).
127. Baldan F., Zimmeren E. The future role of the Unified Patent Court in safeguarding coherence in the European Patent System. Common Market Law Review. 2015. P. 1529-1578, 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/292844348_The_future_role_of_the_unified_pat

[ent_court_in_safeguarding_coherence_in_the_European_patent_system](#) (дата звернення: 25.10.2022).

128. Becker U. Differenzierungen der Rechtseinheit durch "abgestufte Integration" Europarecht.1998. P. 29-57.

129. Beton J. L. Future Prospects. Harmonization of National Patent Laws. *EIPR January*. 1979. P. 13–19.

130. Beyme K. Asymmetric federalism between globalization and regionalization. *Journal of European Public Policy*. Jun. 2005. Vol. 12, Issue 3. P. 432–447.

131. Bogdandy A. The European Union as a Supranational Federation: a Conceptual Attempt in the Light of the Amsterdam Treaty. *Columbia Journal of European Law*. Winter. L., 2006. P. 127–159.

132. Brinkhof J. Internationalisation of Patent Law, Transborder Injunctions and Summary Proceedings in the Netherlands. Université Robert Schumann. Strasbourg. 1995. P. 11.

133. Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. 1968. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A41968A0927%2801%29> (дата звернення: 26.10.2022).

134. Buchanan J. M. Federalism as an ideal political order and an objective for constitutional reform. *The Journal of Federalism*. 1995. № 25 (2). P. 19–27.

135. Burgess, M. Federalism and Federation, in *European Union Politics*. Ed. M. Cini. Oxford and New York : Oxford University Press, 2003. P. 65–79.

136. Callens P., Granata G. Introduction to the Unitary Patent and the Unified Patent Court: The (Draft) Rules of Procedure of the Unified Patent Court. *Kluwer Law International*. 2013. P. 382.

137. Case 12/86. Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd. Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart - Germany. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0012> (дата звернення: 27.09.2022).

138. Case 26/62, NV Algemene Transporten Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Nederlandse Administratisder Belastingen, Judgement of 5th February 1963. Section B.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A61962CJ0026> (дата звернення: 30.05.2021).

139. Case 6/64, Flaminio Costa v. E. N. E. L. European Court Reports. 1964. P. 585. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006> (дата звернення: 13.10.2022)

140. Case C-298/96 Oelmühle Hamburg AG and Jb. Schmidt Söhne GmbH & Co. KG v Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-298/96> (дата звернення: 13.10.2022).

141. Commission Decision 2015/1753 of 30 September 2015 on confirming the participation of Italy in enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2015.256.01.0019.01.ENG (дата звернення: 24.05.2022)

142. Commission Recommendation concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. 2003 URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF> (дата звернення: 09.06.2022).

143. Commission Staff Working Document Ukraine 2023 Report 08.11.2023 URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 09.11.2023).

144. Common Approach on Implementing the Community Lisbon Programme: More Research and Innovation. Investing for Growth and Employment. Brussels. 2005. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0488:FIN:en:PDF> (дата звернення: 12.05.2022).

145. Common political approach on Community Patent. 2003. URL: <https://archive.epo.org/oj/issues/2003/05/p218/2003-p218.pdf> (дата звернення: 08.11.2021)

146. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions towards a European

research area, Brussels, 18.1.2000 COM(2000) 6 final URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52000DC0006> (дата звернення:07.01.2022).

147. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Enhancing the patent system in Europe. Brussels. 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0165:FIN:en:PDF> (дата звернення: 12.05.2022).

148. Community Patent Convention. 76/76/EEC. *Official Journal L 017*. 1976. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b884b73a-8a0b-4c34-b1de-f4de8c5fa6df/language-en> (дата звернення: 02.05.2022).

149. Consolidated version of the Treaty on the European Union of 07.02.1992. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 22.07.2021).

150. Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. 2007. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22007A1221\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22007A1221(03)) (дата звернення: 29.11.2022).

151. Convention on the Unification of Certain Points of Substantive Law on Patents for Invention. Strasbourg. 1963 URL: <https://rm.coe.int/168006b65d> (дата звернення: 25.10.2022).

152. Cook T. The Progress to date on the Unitary European Patent and the Unified Patent Court for Europe. *Journal of Intellectual Property Rights*. 2013. Vol. 18, P. 584.

153. Council conclusions on enhanced patent system in Europe. 17229/09. Brussels. 2009. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17229-2009-INIT/en/pdf> (дата звернення: 16.11.2021).

154. Council Decision of 10 March 2011 authorising enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D0167&from=EN> (дата звернення: 10.02.2022).

155. Council Regulation 1260/2012 of 17 December 2012 implementing enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection with regard to the

applicable translation arrangements. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012R1260> (дата звернення: 19.05.2022).

156. Council Regulation 2017/1939 of 12 October 2017 implementing enhanced cooperation on the establishment of the European Public Prosecutor's Office. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1939/oj> (дата звернення: 19.05.2022).

157. Council Regulation on the determining the languages to be used by the European Economic Community. Brussels. 1958. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AP%3A1958%3A017%3ATOC> (дата звернення: 29.05.2022).

158. Decision of the Administrative Committee under Article 87 (2) UPCA amending the Agreement. URL: https://www.unified-patent-court.org/sites/default/files/upc_documents/decision-d_ac_03_26062023_-amendment-upca.pdf (дата звернення: 07.08.2023).

159. Decision of the Select Committee of the Administrative Council adopting the Budgetary and Financial Rules. 2015. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2016/05/a41.html> (дата звернення: 03.06.2022).

160. Declaration No 52 on the symbols of the European Union. Rome. 1957. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A12016L%2FAFI%2FDCL%2F52> (дата звернення: 14.07.2022).

161. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights. 2004. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:32004l0048r\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/pdf/?uri=celex:32004l0048r(01)&from=en) (дата звернення: 15.11.2021).

162. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0048> (дата звернення: 25.03.2022).

163. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council on the legal protection of biotechnological inventions. 1998. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31998L0044> (дата звернення: 16.02.2023).

164. Distribution of Cases Within the Central Division. Annex II to the Agreement on a Unified Patent Court. 2013. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42013A0620%2801%29#ntr1-C_2013175EN.01004001-E0001:~:text=stay%20its%20proceedings.-,ANNEX%20II,DISTRIBUTION%20OF%20CASES%20WITHIN%20THE%20CENTRAL%20DIVISION,-\(1\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42013A0620%2801%29#ntr1-C_2013175EN.01004001-E0001:~:text=stay%20its%20proceedings.-,ANNEX%20II,DISTRIBUTION%20OF%20CASES%20WITHIN%20THE%20CENTRAL%20DIVISION,-(1)) (дата звернення: 07.08.2023).
165. *Document Security Systems v. European Central Bank*. 2008. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff6fd60d03e7f57ea5532> (дата звернення: 25.10.2022).
166. Elazar D. J. From Statism to Federalism: A Paradigm Shift. *International Political Science Review*. 1996. V. 17. № 4. P. 417–429.
167. EPO and European Commission sign agreement on Unitary Patent URL: <https://www.epo.org/news-events/news/2023/20230307.html> (дата звернення: 08.06.2023)
168. EPO and Ukrpatent sign Reinforced Partnership 21 July 2022. URL: <https://www.epo.org/news-events/news/2022/20220721.html> (дата звернення: 29.05.2023).
169. EPO deepens ongoing support for Ukraine 12 April 2022. <https://www.juve-patent.com/news-and-stories/legal-commentary/epo-deepens-ongoing-support-for-ukraine/> (дата звернення: 22.09.2022).
170. EU country profiles. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_en (дата звернення: 07.06.2022).
171. European Convention on the International Classification of Patents for Invention. Paris. 1954. URL: <https://rm.coe.int/168006457d> (дата звернення: 27.10.2021).
172. European Convention relating to the Formalities required for Patent Applications. 1953. URL: <http://www.worldlii.org/int/other/COETS/1953/8.html> (дата звернення: 12.07.2021).
173. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova->

and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/ (дата звернення: 04.09.2022 р.).

174. Extension of European patents to Bosnia and Herzegovina. Official Journal EPO. 2004. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2016/etc/se4/p541.html> (дата звернення: 08.09.2022).

175. Ficsor M. Coexistence of national patents, European patents and patents with unitary effect. 2013. ERA Forum. URL: https://www.researchgate.net/publication/257765746_Coexistence_of_national_patents_European_patents_and_patents_with_unitary_effect (дата звернення: 24.10.2021).

176. Geremek B. L'élargissement et l'unité de l'Europe. *Speech pronounced at the annual conference of doctoral studies at Sciences Politiques*, Paris, 27 January 2004. URL: <https://www.robert-schuman.eu/fr/doc/actualites/elargissement-geremek.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).

177. German Federal President was able to sign the ratification law, which approves both the UPC Agreement and the Protocol on Provisional Application 07 August 2021 URL: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl221s0850.pdf%27%5D__1665577593627 (дата звернення: 12.10.2022).

178. German Patent and Trade Mark Office. Application. URL: <https://www.dpma.de/english/patents/application/> (дата звернення: 05.06.2022).

179. Ghazaryan N. The European Neighbourhood Policy and the Democratic Values of the EU. *Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing*. 2014. P. 230.

180. Green Paper on the Community patent and the patent system in Europe. Promoting innovation through patents. Brussels, 24.06.1997. COM(97) 314. final URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51997DC0314&from=EN> (дата звернення: 08.02.2022)

181. Guidance for the Development of an Intellectual Property Strategy in Countries in Transition. WIPO. 2012. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_transition_1.pdf (дата звернення: 26.09.2022).

182. Guide How to file a patent in Luxembourg. URL: <https://meco.gouvernement.lu/dam-assets/publications/guide-manuel/minist-economie/brevets-invention-guide-deposant/2013-brevets-invention-guide-deposant-en.pdf> (дата звернення: 04.07.2022).
183. Guidelines for Examination in the European Patent Office. 2022 URL: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/a_vii_2.html (дата звернення: 08.06.2022).
184. Harris, L. J. Notes on Informed European Opinion Regarding Industrial Property - Summer 1967. *Patent, Trademark and Copyright Journal of Research and Education*. Vol. 11. Issue 3 (1966–1967). P. 289–305. URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/idea11&div=25&id=&page=> (дата звернення: 08.02.2022).
185. Headnotes to the Order of the Second Senate of 13 February 2020 URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2020/02/rs20200213_2bvr073917en.html;jsessionid=32D541CB0A616DF25554151B19F7A072.2_cid506 (дата звернення: 12.10.2022).
186. Hillion C. Partnership and Cooperation Agreements between the European Union and the New Independent States of the Ex-Soviet Union. *European Foreign Affairs Review*. Vol. 3.1998. P. 399-420.
187. Hilty R., Drexl J. The Unitary Patent Package: Twelve Reasons for Concern Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law Directors. 2012 URL: https://www.ip.mpg.de/fileadmin/ipmpg/content/stellungnahmen/mpi-ip_twelve-reasons_2012-10-17_01.pdf (дата звернення: 25.10.2022).
188. Hilty R., Jaeger T., Lamping M., Ullrich H. The Unitary Patent Package: Twelve Reasons for Concern. *Max Planck Institute for Intellectual Property & Competition Law Research Paper*. 2012. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2169254 (дата звернення: 14.10.2022).
189. How might IP regimes evolve by 2025? What global legitimacy might such regimes have? Scenarios for the future. European Patent Office report. 2007. URL: https://link.epo.org/web/EPO_scenarios_bookmarked.pdf (дата звернення: 13.09.2021).

190. Improver Corp v. Remington Consumer Products Ltd. UK. 1989. URL: <https://academic.oup.com/rpc/article-abstract/106/4/69/1597478?redirectedFrom=fulltext> (дата звернення: 25.10.2022).
191. Institut national de la propriété industrielle. Comprendre Le brevet. URL: <https://www.inpi.fr/comprendre-la-propriete-intellectuelle/le-brevet> (дата звернення: 05.07.2022).
192. International Patent Classification system. URL: https://pt.espacenet.com/help?locale=pt_PT&method=handleHelpTopic&topic=ipc#:~:text=Introduced%20in%201968%2C%20the%20IPC,%2C%20subclasses%2C%20groups%20and%20subgroups (дата звернення: 10.05.2022).
193. James B. G. Patents and Antitrust: An Integrated Approach in the European Economic Community. 1965. URL: <https://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol6/iss3/11> (дата звернення: 11.05.2022).
194. Judgment of the Court (Grand Chamber). Kingdom of Spain and Italian Republic v Council of the European Union. Joined Cases C-274/11 and C-295/11. 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62011CJ0274> (дата звернення: 10.02.2022)
195. Khuchua T. Different Rules of the Game – Impact of National Court Systems on Patent Litigation in the EU and the Need for New Perspectives. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*. 2019. URL: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-10-2-2019/4918> (дата звернення: 25.10.2022).
196. Komarova T. The patentability of biotechnological inventions in the EU: Ukrainian context in *Competition and Intellectual Property Law in Ukraine* (Springer) 2023. P. 439-462.
197. Lange D. EU Patent Harmonization Policy: reconsidering the consequences of the UPCA. *Journal of Intellectual Property Law and Practice*. 2021. P. 1078–1090. URL: <https://academic.oup.com/jiplp/article/16/10/1078/6312007> (дата звернення: 13.10.2022).
198. Lefevre S. The Interpretation of Community Law by the Court of Justice in Areas of National Competence. *European Law Review*. 2004. Vol. 29, No. 4. P. 501-516.

199. Legislative Decree no 168/2003 on the Establishment of the Specialized Intellectual Property Divisions of Tribunals and Courts of Appeals. 2003. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/13187> (дата звернення: 05.05.2023).
200. Leith P. Judicial or administrative roles: the patent appellate system in the European context. *I. P. Q.* 2001. No. 1. P. 50—99
201. Letter from Nicholas Forwood (Judge, CJEU). 2014. URL: <http://www.ipfederation.com/documentdownload.php?id=2346> (дата звернення: 17.10.2022)
202. Letter from the President of the French Republic, Jacques Chirac, and the Chancellor of the Federal Republic of Germany, Helmut Kohl, restated in the White Paper on the 1996 Intergovernmental Conference. 1995. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2004/6/17/5e01b4a8-97ab-40a0-924b-21352671edfb/publishable_en.pdf (дата звернення: 21.02.2022).
203. Malíř J. Enhanced Cooperation in the EU: Its Evolution and Position of the Czech Republic. *Studia Europejskie-Studies in European Affairs.* 1/2019. P. 89-112.
204. Mancini G. F., Keeling D.T. Democracy and the European Court of Justice. *The Modern Law Review.* 1994. Vol. 57. № 2. P. 183.
205. Maresceau M. Europe Agreements: A New Form of Co-operation between the European Community and Central and Eastern Europe. *East Central European States and the European Communities: The Legal Adaptation to the Market Economy*, edited by Peter-Christian Müller-Graf, Nomos Verlagsgesellschaft. 1993. P. 209-233.
206. Maresceau M., Montaguti E. The Relations between the European Union and Central and Eastern Europe: A Legal Appraisal. *COMMON MARKET LAW REVIEW.* Vol. 32. 1995. P. 1327-1367.
207. McDonagh L. Exploring perspectives of the Unified Patent Court and Unitary Patent within the business and legal communities. *UK Intellectual Property Office.* 2014. URL: <http://openaccess.city.ac.uk/12605/> (дата звернення: 10.06.2022).
208. Montenegro on its way to become 39th EPC Contracting State on 1 October 2022. URL: <https://www.epo.org/news-events/news/2022/20220727.html> (дата звернення: 08.09.2022).

209. Nicolai T. R. The European Patent Convention: A Theoretical and Practical Look at International Legislation. 1971. P. 135–164. URL: <http://www.jstor.org/stable/40704650> (дата звернення: 11.05.2022).
210. Note on the Proposal for a Council Regulation on the translation arrangements for the European Union patent. Political orientation. Brussels. 2010. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14377-2010-INIT/en/pd> (дата звернення: 17.11.2021).
211. Notice from the European Patent Office concerning the application of Rule 134(5) EPC in the situation resulting from the military aggression against Ukraine. EPO Official Journal. 2022. URL: [https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2022/03/a26.html#:~:text=Rule%20134\(5\)%20EPC%20offers,has%20their%20place%20of%20business](https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2022/03/a26.html#:~:text=Rule%20134(5)%20EPC%20offers,has%20their%20place%20of%20business) (дата звернення: 21.09.2022).
212. Notice from the European Patent Office dated 22 December 2021 concerning the forthcoming introduction of the Unitary Patent and the possibility to file early requests for unitary effect. Official Journal. January 2022. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2022/01/a6.html> (дата звернення: 08.06.2022).
213. *Novartis AG and Cibavision AG v. Johnson & Johnson Medical Ltd and others*. 2010. URL: <https://ipkitten.blogspot.com/2010/10/novartis-ag-cibavision-ag-v-johnson.html> (дата звернення: 25.10.2022).
214. O'Neill C. Memorandum: Certain points relating to the British position on a European Patent Convention, Brussels. 1965.
215. Opinion 1/09 of the Court Creation of a unified patent litigation system. Compatibility of the draft agreement with the Treaties. 2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CV0001&from=EN> (дата звернення: 30.09.2022).
216. Opinion by Sir Robin Jacob. 2011. URL: <http://www.eplawpatentblog.com/2011/November/Robin%20Jacob%20Opinion%200re%2020Arts.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).
217. Paris Convention for the Protection of Industrial Property. 1883. URL: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/> (дата звернення: 15.11.2021).

218. Pescatore P. Courts and Free Markets: perspectives from the US and Europe. Clarendon Press, 1982, Oxford, Vol. 1.
219. Pila J. The European Patent: an old and vexing problem. *The International and Comparative Law Quarterly*. 2013. Vol. 62(4), P. 917-940. URL: <http://www.jstor.org/stable/43301596> (дата звернення: 10.05.2022).
220. Plomer, A. A Unitary Patent for a (Dis)United Europe: The Long Shadow of History. 2015. Vol. 46, P. 508–533. URL: <https://doi.org/10.1007/s40319-015-0356-6> (дата звернення: 11.05.2022).
221. Pors W. The Unitary patent package, the Court of Justice, Union law & further response to the academics. *Berichten industriële eigendom*. 2015. P. 135–136. URL: <https://birdbuzz.nl/wp-content/uploads/2015/07/2015-06-29-The-UPP-the-CJEU-Union-Law-the-academics.pdf> (дата звернення: 07.09.2021).
222. Pottelsberghe B. (2009). Lost Property: The European Patent System and why it doesn't work. Bruegel Blueprint Series, Volume IX, Brussels. P. 74.
223. *Pozzoli v BDMO SA*. 2007. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff6fb60d03e7f57ea539d> (дата звернення: 25.10.2022).
224. Preparation of the meeting of the Council on 11 March 2004. Proposal for a Council Regulation on the Community patent. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7119-2004-INIT/en/pdf> (дата звернення: 09.11.2021).
225. President Campinos meets with Director General of UKRPATENT, Andrew Kudin. URL: <https://www.epo.org/news-events/news/2022/20220411.html> (дата звернення: 22.09.2022)
226. Press Release of the Extraordinary Council meeting Competitiveness (Internal Market, Industry, Research and Space). Brussels. 2010. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/intm/114631.pdf (дата звернення: 04.02.2022).
227. Proposal for a Council Decision authorising enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection. Brussels. 2010. URL: <https://eur->

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0790:FIN:EN:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0790:FIN:EN:PDF) (дата звернення: 19.05.2022).

228. Proposal for a Council decision establishing the Community Patent Court and concerning appeals before the Court of First Instance. Brussels. 2003. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003PC0828&from=EN> (дата звернення: 09.11.2021).

229. Proposal for a Council Regulation on the Community patent. 2000/C 337 E/45. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52000PC0412&from=EN> (дата звернення: 16.11.2021).

230. Proposal for a Council Regulation on the translation arrangements for the European Union patent. Brussels. 2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52010PC0350> (дата звернення: 12.05.2022).

231. Protocol No 2 on the application of the principles of subsidiarity and proportionality of the Treaty on the Functioning of the European Union. 2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E%2FPRO%2F02> (дата звернення: 13.05.2022)

232. Ratifica ed esecuzione dell'Accordo su un tribunale unificato dei brevetti, con Allegati, fatto a Bruxelles il 19 febbraio 2013. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2016-11-03;214!vig=> (дата звернення: 05.05.2023).

233. Ratification Details. Agreement on a Unified Patent Court. Brussels. 2013. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2013001&DocLanguage=en> (дата звернення: 27.09.2022).

234. Record of the Luxembourg Conference on the Community patent. 1975. URL: <http://aei.pitt.edu/10329/1/10329.pdf> (дата звернення: 29.04.2022).

235. Regulation (EC) No 1610/96 of the European Parliament and of the Council of 23 July 1996 concerning the creation of a supplementary certificate for plant protection products including any subsequent amendments. 1996. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31996R1610> (дата звернення: 29.11.2022).

236. Regulation (EC) No 469/2009 of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 concerning the supplementary protection certificate for medicinal products including any subsequent amendments. 2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009R0469> (дата звернення: 29.11.2022).
237. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012R1215> (дата звернення: 29.11.2022).
238. Regulation № 1257/2012 of the European Parliament and the Council of 17 December 2012 implementing enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:361:0001:0008:en:PDF> (дата звернення: 19.05.2022).
239. Relations between Lithuania and the European Community: Beginning. URL: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=39134&p_k=2 (дата звернення: 29.05.2023).
240. Relations with the United Kingdom. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom_en (дата звернення: 03.2022).
241. Report by the Commission of the European Communities on the new European Patent Law. The main features of the two European Patent Conventions. Luxembourg. 1973. URL: <http://aei.pitt.edu/41701/1/A5855.pdf> (дата звернення: 02.05.2022).
242. Report of the Committee of experts on patents held at Strasbourg from 2nd to 5th May 1961. URL: <https://rm.coe.int/1680729664> (дата звернення: 25.10.2021).
243. Report on new start for the Lisbon Strategy. Working together for growth and jobs. Brussels. 2005. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0024:FIN:en:PDF> (дата звернення: 09.11.2021).
244. Revised proposal for a Council Regulation on the Community patent 9465/08. Brussels. 2008. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9465-2008-INIT/en/pdf> (дата звернення: 16.11.2021).

245. Rodriguez V. From national to supranational enforcement in the European patent system. *European Intellectual Property Review*. 2012. P. 402-409.
246. Romandini R., Klicznik A. The Territoriality Principle and Transnational Use of Patented Inventions – The Wider Reach of a Unitary Patent and the Role of the CJEU. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*. Vol. 44. 2013. URL: <https://ssrn.com/abstract=2292971lfnf> (дата звернення: 26.10.2022).
247. Rules of Procedure of the Unified Patent Court as adopted by decision of the Administrative Committee on 8 July 2022. URL: https://www.unified-patent-court.org/sites/default/files/upc_documents/rop_en_25_july_2022_final_consolidated_published_on_website.pdf (дата звернення: 06.09.2023).
248. Rules relating to Fees as adopted by decision of the Administrative Council of the European Patent Organisation of 7 December 2006 and as last amended by decision of the Administrative Council of 15 December 2021. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2020/e/ma6.html#FEE> (дата звернення: 07.06.2022).
249. Rules relating to Fees for Unitary Patent Protection as adopted by decision of the Select Committee of the Administrative Council of the European Patent Organisation of 15 December 2015. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2022/04/a42.html> (дата звернення: 03.06.2022).
250. Rules relating to Unitary Patent Protection as adopted by decision of the Select Committee of the Administrative Council of the European Patent Organisation of 15 December 2015. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/official-journal/2022/04/a41.html> (дата звернення: 03.06.2022).
251. Schovsbo J. Constructing an Efficient and Balanced European Patent System: 'Muddling Through' (September 23, 2011). URL: <https://ssrn.com/abstract=1932690> (дата звернення: 26.01.2021).
252. Schovsbo J., Riis T., Petersen C. The Unified Patent Court: Pros and Cons of Specialization – Is There a Light at the End of the Tunnel (Vision). 2015. URL: <https://doi.org/10.1007/s40319-015-0331-2> (дата звернення: 24.05.2022).
253. Select Committee Documents. URL: <https://www.epo.org/about-us/governance/documentation/documentation.html> (дата звернення: 03.06.2022).

254. Shaw J. Enhancing Cooperation after Nice. *Hart Publishing*. Oxford. 2003. P. 77-119
255. Smyrnova K. The “Europeanization” of Competition Law in Ukraine. *Competition and Intellectual Property Law in Ukraine. MPI Studies on Intellectual Property and Competition Law*. Vol 31. Springer, Berlin, Heidelberg. 2023. С. 103-122.
256. Smyrnova K., Sviatun O. EU-Ukraine Association Agreement Implementation Coordination Mechanism. *Actual Problems Of International Relations*. Vol 1. No 142. 2020. С. 50-61. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/3738> (дата звернення: 09.06.2023).
257. Solutions for a Unified Patent Litigation System. The Way Forward after the Opinion 1/09. 2011. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10630-2011-INIT/en/pdf> (дата звернення: 11.10.2022).
258. Speech by Member of Commission of the European Economic Community on the occasion of the meeting on the 19th of November 1959 regarding the formation of industrial property laws. 19 November 1959. URL: <http://aei.pitt.edu/14935/> (дата звернення: 29.10.2021).
259. Standing together for peace in Europe. Munich. 2022. URL: <https://www.epo.org/news-events/news/2022/20220301a.html> (дата звернення: 21.09.2022 року).
260. Statement on the Status of the Patent System of the European Union. The Federation of All European Academies. 2015. URL: <https://allea.org/portfolio-item/allea-statement-on-the-status-of-the-patent-system-of-the-european-union/> (дата звернення: 07.09.2021).
261. Statute of the Court of Justice of the European Union. Consolidated version. URL: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tra-doc-en-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf (дата звернення: 17.10.2022).
262. Stierle M. The Rise of the Unified Patent Court: A New Era. 2023. URL: https://link.springer.com/epdf/10.1007/s40319-023-01342-7?sharing_token=2tFUX5Gy_ylMZJmSVQDmJve4RwlQNchNByi7wbcMAY628BsY86SNyK28SlvxN6FznL1EkVPUUazH_LxYdW5dSMxxaYnt4OzA0xqDhNlmRIi8-K-2tJHft3FG97Xe068IjiYMCZmkgJgymTReaSPznKV9ECN8yH3S0MCGzviDi7M%3D (дата звернення: 09.09.2023).

263. Study for Draft proposal of a Convention on the creation of a European Patent Office. Consultative Assembly of the Council of Europe, Ordinary Session 1949. DOC. 75–1949. URL: <https://rm.coe.int/09000016807afbdb> (дата звернення: 06.07.2021).
264. Study of the WIPO on the interface between exhaustion of intellectual property rights and competition law. Committee on Development and Intellectual Property. Geneva. 2011. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/cdip_4/cdip_4_4rev_study_inf_2.pdf (дата звернення: 26.05.2022).
265. Tarasenko L. Legislative Reforms on Patents, Utility Models and Industrial Designs in Ukraine Competition and Intellectual Property Law in Ukraine. *MPI Studies on Intellectual Property and Competition Law*. Volume 31. P. 607.
266. Tasks of the Federal Patent Court. URL: https://www.bundespatentgericht.de/EN/TheCourt/Tasks/tasks_node.html (дата звернення: 05.05.2023)/
267. The Europe Association Agreements with Estonia, Latvia and Lithuania. 1995. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_95_173 (дата звернення: 29.05.2023).
268. The European Patent Convention. URL: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/epc.html> (дата звернення: 02.11.2021).
269. The future relationship with the EU. The UK's Approach to Negotiations. 2020. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/our-approach-to-the-future-relationship-with-the-eu> (дата звернення: 27.09.2022).
270. The Lisbon Strategy 2000–2010. An analysis and evaluation of the methods used and results achieved. 2000. URL: <https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cmsData/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm> (дата звернення: 16.11.2021).
271. The Patents Act 1977. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/37/contents> (дата звернення: 26.10.2022).
272. The U.S. Patent Act. URL: <https://www.bitlaw.com/source/35usc/index.html> (дата звернення: 27.10.2022).

273. The U.S. Patent Regulations. URL: <https://www.bitlaw.com/source/37cfr/1index.html> (дата звернення: 27.10.2022).
274. The Unified Patent Court after Brexit. European Parliament. 2020. URL : [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_ATA\(2020\)649575](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_ATA(2020)649575) (дата звернення: 28.09.2022).
275. Treaty establishing the European Economic Community. Rome. 1957. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teec/sign> (дата звернення: 27.10.2021).
276. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. Amsterdam. 1997. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT> (дата звернення: 21.02.2022).
277. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. Lisbon. 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (дата звернення: 12.05.2022).
278. Treaty of Nice amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. Nice. 2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT> (дата звернення: 23.02.2022).
279. Treaty on European Union. Maastricht. 1992. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:11992M/TXT> (дата звернення: 11.05.2022).
280. USPTO statement on engagement with Russia, the Eurasian Patent Organization, and Belarus. March 22, 2022. URL: <https://www.uspto.gov/about-us/news-updates/uspto-statement-engagement-russia-and-eurasian-patent-organization> (дата звернення: 09.01.2022).
281. Validation agreements concluded by the European Patent Organisation. URL: <https://www.epo.org/about-us/foundation/validation-states.html> (дата звернення: 08.09.2022).
282. Van Empel M. The granting of European Patents: introduction to the Convention on the Grant of European Patents. Leyden: A. W. Sijthoff, 1975. P. 419-425.

283. Van Pottelsberghe B., François D. The cost factor in patent systems. Working Papers. 2006. Université Libre de Bruxelles. URL: <https://ideas.repec.org/p/sol/wpaper/06-002.html> (дата звернення: 12.05.2022).
284. Von Holstein, P. International Co-operation in the Field of Patent Law with Special Reference to the Activities of the Council of Europe. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1967. Vol. 16(1). P. 191–206. URL: <http://www.jstor.org/stable/756824> (дата звернення: 19.04.2022).
285. Weiler J. H. H. The Transformation of Europe. *The Yale Law Journal*. Vol. 100, No. 8. 1991. P. 2403-2483. URL: <https://www.jstor.org/stable/796898> (дата звернення: 13.05.2022).
286. White paper on the future of Europe. Reflections and scenarios for the EU 27 by 2025. 2017. URL: https://ec.europa.eu/info/future-europe/white-paper-future-europe_en (дата звернення: 17.05.2022).
287. White Paper. Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union. 1995. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/56d29901-7861-448c-82d8-0d006ba61fc1> (дата звернення: 05.06.2023).
288. WIPO IP Statistics Data Center. URL: <https://www3.wipo.int/ipstats/IpsStatsResultvalue> (дата звернення: 23.05.2022)
289. Working document on the EU patent project: reflection from the Spanish delegation on a possible model for the Regulation on translation. Brussels. 2010. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13031-2010-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.11.2021).
290. Yevgenyeva A. Enhanced cooperation: a way forward for tax harmonisation in the EU? *International Tax Law and New Challenges by Constitutional and Legal Pluralism*. 2016. P. 165-206 URL: <https://oxfordtax.sbs.ox.ac.uk/files/wp15-33pdf> (дата звернення: 14.03.2023).

ДОДАТОК
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА
ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

5. Соколова О. О. Застосування механізму посиленої співпраці до запровадження унітарного патентного захисту в Європейському Союзі. *Держава і право*. 2021. Вип. 89. С. 189 – 200.

6. Соколова О. О. The European patent protection system: problematic issues and development prospects. *Публічне право*. 2022. Вип. № 1 (45). С. 42 – 56.

7. Соколова О. О. Уніфікований патентний суд як унікальна інституція патентного захисту в ЄС. *Право і суспільство*. 2023. Вип. 1. С. 403 – 412.

8. Соколова О. О. Реформування системи патентної охорони України та її наближення до унітарної системи патентної охорони ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. № 6. С. 636-640.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

7. Соколова О. О. Європейські паростки міжнародно-правового регулювання захисту патентних прав. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку*: зб. наук. статей за матеріалами IV Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права, (м. Харків, 19 листопада 2020 р.). Харків, 2020. С. 38-42.

8. Соколова О. О. Концепція особистості Г.В.Ф. Гегеля як філософське підґрунтя рефлексії прав інтелектуальної власності. *Філософія і право*: тези доп. XVII Міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (м. Харків, 20 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 107-110.

9. Соколова О. О. Unification of Patent Protection in the European Union and its Value. *Сучасне суспільство і наука: актуальні дослідження молодих науковців*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції іноземними мовами (м. Харків, 27 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 178-183.

10. Соколова О. О. Уніфікований патентний суд як елемент системи унітарного патентного захисту в Європейському Союзі: організаційно-правова

основа. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, інтернет права та IT права*: матеріали Шостої всеукраїнської науково – практичної конференції (м.Львів, 29 вересня 2022 р.). Львів, 2022. С. 219-225.

11. Соколова О. О. Характеристика Європейського патенту з унітарним ефектом через призму аналізу положень Регламенту 1257/2012. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права*: матеріали Сьомої всеукраїнської науково – практичної конференції (м.Львів, 25 травня 2023 р.). Львів, 2023. С. 211-215.

12. Соколова О. О. Періодизація становлення системи патентної охорони в Україні. *Права людини і демократія*: зб. наук. статей за матеріалами IV наук. практ. конф. з європ. права. (м.Харків, 12 травня 2023 р.). Харків, 2023. С. 19-23.